

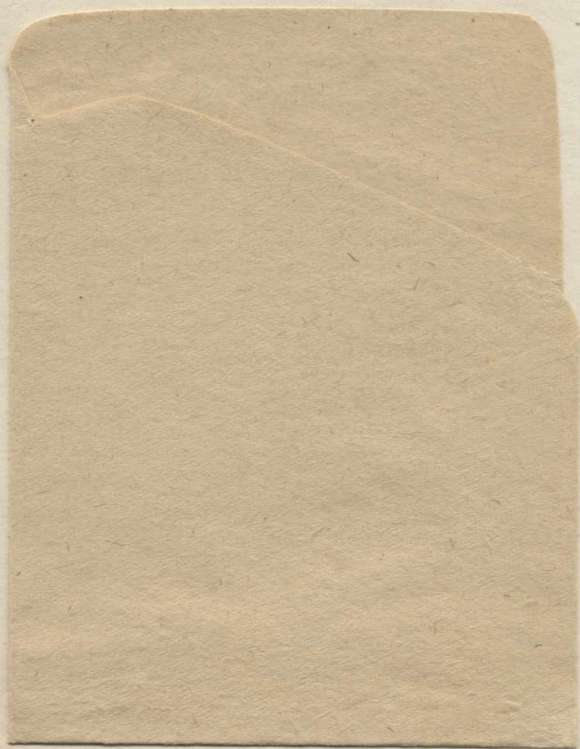
(КОЛ)
A219576

В. Н. ДЕНИСИЕВ

РАБОТАТА НА МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА



НАУКА И ИЗКУСТВО



py (1001)

5-ΔE-PA-MA-55

В. Н. ДЕНИСИЕВ

РАБОТАТА НА МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА

КРАТКО РЪКОВОДСТВО ЗА НАЧИНАЕЩИЯ БИБЛИОТЕКАР

Превел от руски
от четвъртото поправено и допълнено издание
Н. В. Буссе

A 219576 (кол.)



ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО „НАУКА И ИЗКУСТВО“

София — 1955 г.



В. Н. Денисьев

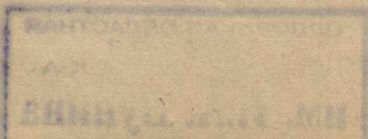
РАБОТА МАССОВОЙ БИБЛИОТЕКИ

Краткое руководство для начинающего
библиотекаря

Издание четвертое,
исправленное и дополненное

Под редакцией
А. А. Хренковой

Государственное издательство
культурно-просветительной литературы
Москва — 1952



УВОД

ЗАДАЧИТЕ НА МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА И РОЛЯТА НА БИБЛИОТЕКАРЯ

Масовата библиотека — огнище на социалистическата култура

Печатът е „най-острото и най-силното оръжие на нашата партия“ (Сталин).

Да направи книгата и печата достойние на всички трудещи се, да разпространи всред народа разнообразните издания, които излизат в СССР, да задоволи читателските интереси на населението — такива са задачите на масовата библиотека. Библиотеките заемат видно място всред многобройните културно-просветни учреждения на нашата страна и играят важна общественно-политическа роля. Като пропагандират книгата и другите печатни произведения, библиотеките подпомагат читателите в изучаването на марксизма-ленинизма, възпитават ги в дух на комунистическа съзнателност и съветски патриотизъм.

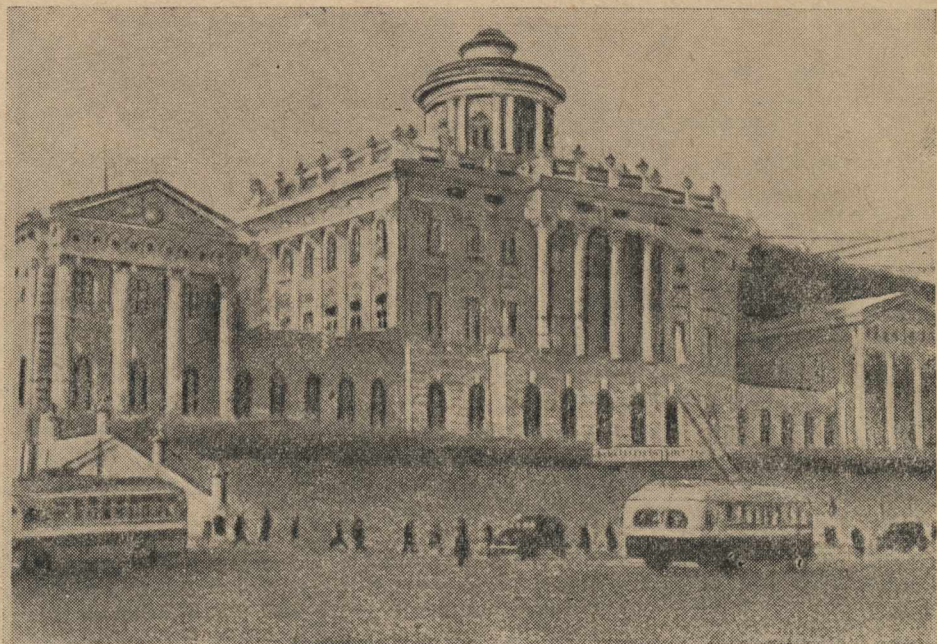
Провеждайки масова работа, библиотеките разясняват на трудещите се актуални политически въпроси, постановленията на партията и правителството, задачите, които стоят пред Съветската страна, пред родния край, област или район. С цялата си дейност библиотеките се стремят да съдействуват за повишаване на активността на масите в разрешаването на стопански и политически задачи, в строителството на комунистическото общество.

Книгата е източник на знания, „най-главното и могъщо оръжие на социалистическата култура“ (Горки).

С помощта на печатната продукция библиотеките разпространяват общественно-политически, исторически, географски, природонаучни, технически, селскостопански и други знания. По такъв начин те съдействуват за самообразованието на читателите, разширяват културния им кръгзор, повишават производствената им квалификация, въоръжават ги със знания, необходими за осъществяване на великите строежи на комунизма, за изпълнение на Сталинския

план за преобразяване на природата. Много съветски хора дължат на библиотеките своето развитие, своите успехи и постижения в областта на науката и техниката, литературата и изкуството.

Съветските библиотеки са истински огнища на социалистическа култура, проводници на великите идеи на Ленин и Сталин, верни



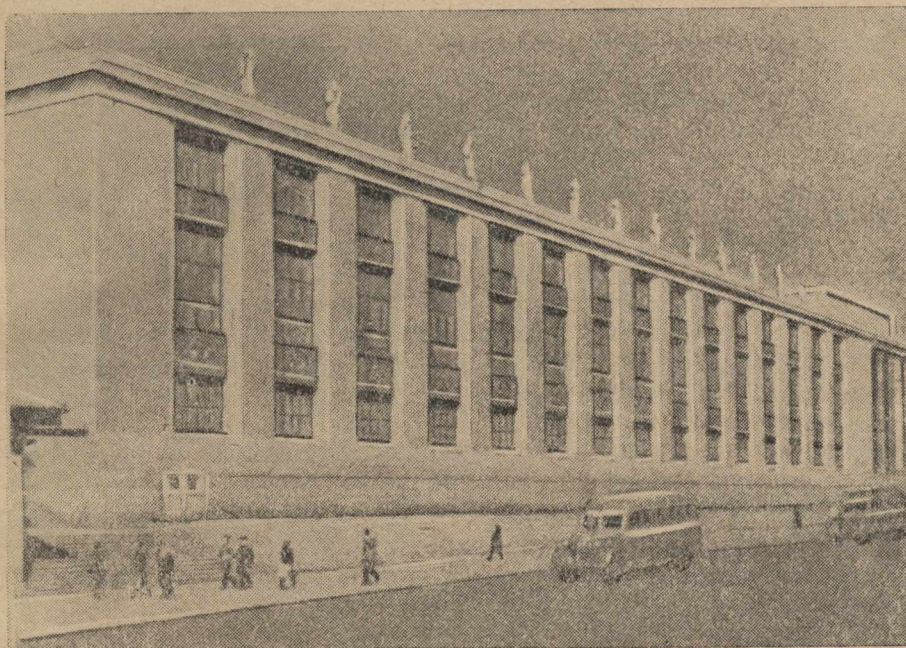
Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ (старото здание)

помощници на партията и правителството за комунистическото възпитание на трудещите се.

Както по идейното съдържание на работата си, така и по организационните си форми, насочени към максимално приближаване на книгата до народа, съветските библиотеки са най-демократичните и най-прогресивните в света. Те рязко се различават от библиотеките в капиталистическите страни. Библиотеките на буржоазния свят служат на интересите на господстващите класи, използват книгите и печата не за просвещаване на масите, а за тяхното приспиване, за разпространението на реакционната идеология, за пропаганда на чореконенавистническите идеи на расизма, фашизма и империализма. В противоположност на буржоазните библиотекари съветските библиотечни работници служат на делото на прогреса, на възвишените цели на борбата за мир, демокрация и социализъм, за светлото бъдеще и истинското щастие на човечеството.

Указанията на В. И. Ленин за работата на библиотеките се превръщат в живо дело

Библиотечното дело в СССР се развива под мъдрото ръководство на Болшевишката партия, при широка и постоянна подкрепа на съветското правителство.



Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ (един от корпусите на новото здание)

В. И. Ленин отдаваше твърде голямо значение на библиотеките. През 1913 г. в статията си „Какво може да се направи за народното образование“ Ленин издигна искането библиотеките да станат общодостъпни за народа, посочи, че библиотеките трябва да бъдат широко отворени „... за масата, за тълпата, за улицата“.

В царска Русия библиотеките се грижеха повече за набавяне на по-голям брой книги, за събиране на библиографски редки издания, отколкото за използване на печатната продукция и за разпространението ѝ сред народа.

Ленин постави пред библиотеките нови задачи — да служат на народа: „... гордостта и славата на публичната библиотека не е в това, колко редки издания има, колко са изданията от XVI в. или ръкописите от X в., а в това, колко широко обръщение имат книгите сред народа, колко нови читатели са привлечени, с каква

бързина се задоволява всяко читателско искане, колко книги са раздадени за домашно ползуване, колко деца са привлечени да четат и да се ползват от библиотеката . . .¹

С неуморно внимание и грижа се отнасяше В. И. Ленин към организиране на библиотечното дело в Съветската република. В речта си на I всеруски конгрес по извънучилищното образование, състоял се на 6 май 1919 г., В. И. Ленин казва: „Ние трябва да използваме онези книги, които имаме, и да пристъпим към създаването на организирана мрежа от библиотеки, които биха помогнали на народа да използва всяка книга, която имаме . . .“²

В. И. Ленин се грижеше книгите, брошурите, вестниците и списанията правилно да се разпределят между библиотеките и своевременно да стигат до тях. Той изискваше отчетността в библиотечното дело да бъде правилно поставена и посочваше, че тя трябва да има три цели:

- „1) правдиво и пълно да се запознават както съветската власт, така и всички граждани с онова, което се върши;
- 2) да се привлича към работа самото население;
- 3) да се обявява съревнование между библиотечните дейци.“³

Указанията на В. И. Ленин за работата на библиотеките са многобройни и разнообразни, те съставляват онази принципиална основа, върху която са построени теорията и практиката на библиотечното дело в СССР.

Следвайки указанията на Ленин, Болшевишката партия и съветското правителство винаги са проявявали и проявяват грижи за разширяване на библиотечната мрежа, за увеличаване на фондовете, за създаване на кадри от квалифицирани специалисти по библиотечното дело.

Библиотечният фонд е златният фонд на съветската култура. По обема на книжните си фондове библиотеките на Съветския съюз заемат първо място в света.

В речта си, посветена на въпросите за висшите училища в СССР, др. В. М. Молотов казва:

„ . . . В нашата страна, където всред народа се разви такава грамадна необходимост от книги, от знания, библиотечното дело придоби голямо държавно значение.“⁴

Благодарение на прижите на партията и правителството библиотечното дело направи голяма крачка напред в сравнение с дореволюционна Русия. През 1914 г. в Русия имаше 12 600 масови библиотеки (включително и библиотеките на клубовете), а фондовете им

¹ Ленин, В. И., Соч., изд. 4, т. 19; бълг. изд., 1953, стр. 271.

² Ленин, В. И., Соч., изд. 4, т. 29, бълг. изд., 1953, стр. 330.

³ Ленин, В. И., Соч., изд. 4, т. 28; бълг. изд., 1953, стр. 471.

⁴ Молотов, В. М., О высшей школе. Речь на I Всесоюзном совещании работников высшей школы, 15 мая 1938 г., М., Госполитиздат, 1938, стр. 10.

наброяваха едва 8 900 000 книги. По такъв начин средно на всяка библиотека се падаха към 700 книги.¹

Към 1 октомври 1939 г. в СССР имаше 86 266 масови библиотеки с общ фонд от 166 728 000 книги. Средно на всяка библиотека се падат 1933 книги.² Така в сравнение с 1914 г. през 1939 г. мрежата на масовите библиотеки се разшири почти 7 пъти, техният общ книжен фонд нарасна около 19 пъти, а средният брой книги във всяка библиотека стана 2 и половина пъти по-голям.

Ако се вземат не само масовите библиотеки, но и всички други (държавни, публични, научни, вузовски, училищни и т. н.), то към началото на 1939 г. броят им в СССР е бил 240 765 000, а общият книжен фонд достига 442 203 800 тома.³

Голяма загуба нанесеюа на съветските библиотеки германо-фашистките окупатори в периода на Великата отечествена война. Те унищожиха само в масовите библиотеки на страната ни над 100 милиона книги. Още преди изгонването на немско-фашистките армии извън пределите на родината ни партията и правителството взеха редица мерки за възстановяване на разрушените библиотеки. В резултат на това библиотечната мрежа на Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР вече към 1947 г. достигна предвоенното равнище, а към 1950 г. фондовете на библиотеките бяха напълно възстановени в количествено отношение. В 1950 г. клубовете и масовите библиотеки в градовете и селата бяха с 15% повече, отколкото през 1940 г.

Осъществяването на ленинско-сталинската национална политика осигури истински разцвет на културата на всички народи на СССР.

Мрежата на народните библиотеки се разпростря широко по всички съюзни републики.

В Украйна преди Великата октомврийска социалистическа революция имаше всичко 2130 библиотеки, а в 1941 г. преди войната в УССР се наброяваха 44 000 библиотеки, като общият им фонд на книгите надминаваше 102 000 000 тома.

Библиотеките на УССР понесоха грамадни загуби в периода на Великата отечествена война, но благодарение на дружната помощ на братските републики, благодарение на грижите на партията и правителството в течение на няколко години можа да се възстанови напълно цялата мрежа от държавни библиотеки и значителна част от фондовете им. Преди Великата отечествена война в УССР имаше 2110 държавни масови библиотеки. В 1946 г. тази мрежа беше възстановена, а към 1 октомври 1948 г. броят на библиотеките се увеличи до 3222, главно за сметка на нарасналия брой на селските би-

¹ Культурное строительство СССР. Статистический сборник, М. — Л., Госпланиздат, 1940, стр. 9.

² П а к т а м, стр. 257.

³ П а к т а м, стр. 148.

блиотеки. Книжният фонд на селските библиотеки достигна 3 000 000 книги — 3 пъти повече, отколкото в годините преди войната.

Непрекъснато и бързо развитие на библиотечното дело се наблюдава във всички съюзни републики.

Според съобщение на Централното статистическо управление при Съвета на министрите на СССР в 1951 г. в Съветския съюз се наброяваха над 350 000 библиотеки от всички видове, намиращи се под ведомството на държавни и обществени организации, с повече от 700 000 000 екземпляра книги, като в това число не влиза големият брой лични библиотеки, притежавани от градската и селската интелигенция, от работниците и колхозниците.

Ако се взмат под внимание загубите, понесени от съветските библиотеки през време на войната, става ясна цялата грандиозна картина на възстановяването и по-нататъшното развитие на библиотечното дело в Съветския съюз през годините след войната.

Съдържание на работата на масовите библиотеки

В дните на Великата отечествена война библиотеките засилиха своята агитационно-масова работа, подобриха справочното обслужване на населението, съдействаха за повишаване на квалификацията на новите кадри в индустрията и селското стопанство, обслужваха с литература болните и ранените в болниците, разшириха подвижната работа и книгоносенето.

Като придвижваха умело нужната литература, библиотеките помагаша на съветските хора да изпълнят своя патриотичен дълг пред родината.

Началото на следвоенния период беше ознаменувано с историческата реч на Сталин на предизборното събрание на избирателите от Сталинския изборителен окръг в Москва на 9 февруари 1946 г. Начертаната в речта на вожда величествена програма за построяването на комунистическото общество в нашата страна съставя основното съдържание на агитационно-пропагандната работа на съветските библиотеки в следвоенния период.

Като пропагандираха широко литературата, посветена на четвъртия петгодишен план, библиотеките помагаша на трудещите се в неговото изпълнение и преизпълнение.

Постановленията на ЦК на ВКП(б) по идеологичните въпроси („За списанията „Звезда“ и „Ленинград“, „За репертоара на драматическите театри и мерките за подобряването му“, „За филма „Большая жизнь“ и др.) се явиха като събитие с най-голямо значение в идейно-политическия живот на съветския народ и поставиха нови задачи пред всички работници на идеологическия фронт, включително и пред библиотекарите.

Ръководейки се от тези исторически постановления на ЦК на ВКП(б), библиотеките повишиха идейно-политическото равнище на

работата си, като обърнаха особено внимание на възпитанието на читателите в духа на животворния съветски патриотизъм.

Разполагайки с най-богати фондове на книги, нашите библиотеки показват на читателите си великите постижения на съветския народ, които го издигат на първо място в целия свят като носител на най-прогресивните начала, на най-прогресивните идеи, като борец за по-добро бъдеще на човечеството.

Най-високото постижение на руската и цялата световна култура е ленинизмът — най-прогресивно, последователно революционно учение, мощно идеологическо оръжие в борбата за комунизъм.

Пропагандирането на безсмъртните трудове на класиците на марксизма-ленинизма е основна и най-важна задача на библиотеките. Излизането на четвъртото издание от Съчиненията на В. И. Ленин и отпечатването на всеки нов том от Съчиненията на И. В. Сталин са събития от най-голяма важност в идейния живот на съветския народ, които способствуват за по-нататъшното засилване и развитие на библиотечната работа с произведенията на нашите велики вождове.

Гениалният труд на И. В. Сталин „Марксизмът и въпросите на езикознанието“ се разпространява от библиотеките и се изучава от читателите като нов принос в съкровищницата на марксизма-ленинизма.

Библиотеките активно участвуват в работата по политическото образование на трудещите се, оказват всекидневна и разнообразна помощ на пропагандистките кадри и на всички, които са включени в системата на партийната просвета.

Съветската художествена литература е „най-прогресивната и най-революционната литература в света“ (А. Жданов).

Запознаването на читателите с най-добрите произведения на съветската литература, които рисуват образите на новите хора, както и с богатото наследство на руската класическа литература, която призовава към служене на народа, е много важна задача в идейно-възпитателната работа на библиотеките.

След постановлението на Пленума на ЦК на ВКП(б) (февруари 1947 г.) за мерките за развитието на селското стопанство в периода след войната библиотеките засилиха пропагандата на селскостопанската литература.

Библиотеките правят много за пропагандирането на Сталиновия план за преобразяване на природата, който намери израз в историческото постановление на Съвета на министрите и ЦК на ВКП(б) от 20 октомври 1948 г. „Върху плана на ползачитните горски пояси, внедряване на тревополните сеитбообръщения, строителство на изкуствени езера и водохранилища, за осигуряване на високи и трайни добиви в степните и лесостепните райони в европейската част на СССР.“

След състоялата се през юли—август 1948 г. сесия на Всесъюзната академия на селскостопански науки „В. И. Ленин“ масовите

библиотеки обърнаха особено внимание върху пропагандата на мичуринското учение, върху разпространението и препоръчването на трудовете на К. А. Тимирязев, И. В. Мичурин, В. В. Докучаев, В. Р. Вилиамс, Т. Д. Лисенко, на литературата за опита и постиженията на мичуринци.

Като пропагандират зоотехническата литература, библиотеките помагат за подема на социалистическото животновъдство, за изпълнение на глана за развитието на колхозното и совхозното продуктивно животновъдство.

Постановленията на Съвета на министрите на СССР за строителството на Куйбишевската, Сталинградската и Каховската хидроелектростанция, на Главния туркменски, Южноукраинския, Северокримския и Волго-Донския канал широко се пропагандират от библиотеките като всенародно дело, като нов крупен етап в осъществяването на величествената програма на построяването на комунизма в нашата страна.

Така всяко събитие в стопанско-политическия и културен живот на съветския народ, всяка знаменателна и паметна дата намират своето отражение в дейността на библиотеките, насищат работата им с актуално политическо и научно съдържание.

Тясна връзка с народа, подпомагане на трудещите се в разрешаването на всички задачи, които поставят партията и правителството, жив отзвук на всички актуални теми, вълнуващи съветската общественост — всичко това е станало основа на културно-просветната дейност на нашите библиотеки.

Съветските библиотеки пропагандират литературата, която отстоява делото на мира и разобличава американо-английските подпалвачи на нова война. С това те се явяват активни участници в борбата на цялото прогресивно човечество за мир и безопасност на народите.

Съветският библиотекар — активен борец за комунизъм

Ролята и задълженията на библиотекаря се определят от културно-просветните задачи на библиотеката. Неправилно е да се мисли, че работата на библиотекаря се свежда към чисто технически задължения: да даде книга и да я запише, да получи от читателя книгата и да отметне връщането ѝ.

„Библиотекарят не е обикновен технически работник, не е механически раздавач на книги. Той е пропагандист и агитатор на болшевишката култура. Цялата му работа трябва да бъде пропита с дух на болшевишка идейност и партийност.“¹

„Пред съветските библиотечни работници стои голяма и почетна задача: да подпомагат трудещите се в нашата родина в

¹ „Библиотечное дело“ (уводна), „Правда“, 31 август 1937.

овладяването на болшевишката култура, която събира в себе си всичко най-добро, създадено от човечеството.“¹

Библиотекарят е призван да разпространява сред масите книги, които възпитават народа в дух на съветски патриотизъм, в дух на безпределна преданост към делото на комунизма. Библиотекарят е работник на идеологическия фронт и той трябва да използва книгите и другите печатни произведения за борба с остатъците от буржоазната идеология в съзнанието на съветските хора. В уводната статия на в. „Правда“ (от 28 юли 1951 г.) се казва: „Съветският библиотекар е активен борец за развитието на социалистическата култура, неуморим пропагандатор на всичко ново, прогресивно, напредничаво.“

За да изпълни тия отговорни задачи, библиотекарят трябва да бъде културен, политически грамотен човек, трябва да познава и обича книгата и да умее да борави с нея.

Н. К. Крупска определя ролята на библиотекаря така:

„Библиотекарят е душата на работата. От него зависи извънредно много. Той трябва да бъде ентузиаст в работата си, да умее да работи с читателите, да владее методите на библиотечната работа, да умее с помощта на тези методи да организира цялата работа на библиотеката.“²

Библиотекарят трябва да стои близо до населението, да познава своите читатели, да разбира интересите им, да участва в обществения живот на своя район, село или колхоз. Той не се ограничава само с раздаване на литература в библиотеката, а отива с книгата, с вестника и списанието в производствените участъци, в полето, в дома на колхозниците. Библиотекарят се стреми да използва фонда на книгите, за да подпомогне населението в разрешаването на различни практически въпроси (пролетната сеитба, прибирането на реколтата и т. н.).

Библиотекарят трябва да привлича вниманието на обществото към работата на библиотеката, да създава читателски актив към библиотеката и с негова помощ всемерно да разширява и подобрява обслужването на населението с книги и други печатни произведения.

По време на съветската власт в нашата страна са създадени кадри от квалифицирани библиотекари, истински ентузиастични на книгата, горещо предани на своето благородно дело.

Библиотечното дело у нас е признато за професия, която изисква сериозна политическа подготовка, овладяване на марксистко-ленинската теория, широк културен кръгозор и специални познания по въпросите, свързани с комплектуването и организацията на книжните фондове, по методите за пропаганда на книгата и ръководство на четенето. Особено необходимо е библиотекарят добре да познава

¹ „Библиотечное дело“ (уводна), „Правда“, 31 август 1937.

² Крупская, Н. К., Библиотечная работа. Сборник статей. М., Гос. библиотечно-библиотгр. изд., 1940, стр. 7.

най-добрата, високо идейната литература от всички области на знанието и да умее да я пропагандира сред читателите.

В съветската литература, която правдиво отразява нашата действителност, все по-често се срещат художествени образи на библиотекари и се показва поезията на библиотечарския труд. В очерка на А. Караваева „Хора и книги“¹ живо и интересно е разказано за Уляновската областна библиотека — Дворец на книгата „В. И. Ленин“. В удостоената със Сталинска награда поема на А. Недогонов „Знаме на селсъвета“ (глава 16) в прочувствени и лирични тонове е възпроизведена работата на селската клубна библиотека.

Културно-просветен работник в клуба беше Лиза Чайкина, светлият образ на която е нарисован в лицето на Катя Волгина от писателя Н. Бирюков в известния роман „Чайка“, също удостоен със Сталинска награда.

В редица книги — „Разказ за една библиотека“ от М. Лазарев (М., Госкултпросветиздат, 1950), „Семеновската районна библиотека“ от А. В. Серебряков (М., Госкултпросветиздат, 1950), „В Каширската библиотека“ от Ел. Ржевска (М., Госкултпросветиздат, 1950), „Библиотеката в Кимри“ от А. Аркаченкова (М., Госкултпросветиздат, 1950), „Библиотеката в село Давидово“ от А. Е. Хмелницка (М., Госкултпросветиздат, 1951) и други — е показана самоотвержената работа на библиотечарите, пропагандистите на болшевишки идеи, верни помощници на партията в борбата за повишаване на комунистическата съзнателност на народа.

Най-големият, най-талантливият поет на нашата епоха. В. В. Маяковский точно определя основната задача на съветския библиотечар: „Библиотечарят трябва да бъде агитатор-пропагандист на комунистическата, революционната, нужната книга.“²

2. ОРГАНИЗАЦИЯ НА БИБЛИОТЕЧНОТО ДЕЛО

Съветският съюз разполага с най-широката в света мрежа на библиотеки от различен вид. В сравнение с времето преди революцията броят на библиотеките се увеличи двадесет пъти, а фондовете на книгите са нараснали седемдесет пъти.

В СССР е създадена определена система на библиотечното дело, в която са изпълнени указанията на В. И. Ленин и Й. В. Сталин за културната революция и просветата на масите. Тая система е най-прогресивна и демократична по своята идейна насоченост, най-гъвкава и разклонена по своите организационни форми. В основата на организацията на съветското библиотечно дело лежи принципът за широкото разпространение на книгите сред народа, максималното приближаване на книгите до читателите.

¹ Год. XXXI. Альманах первый, М., „Советский писатель“, 1948, стр. 298—338.

² Маяковский, В. В., Полное собр. соч., т. 10, М., Госполитиздат, 1941, стр. 295.

Никъде в света не съществува такава в пълния смисъл на думата масова мрежа от народни библиотеки, никъде другаде книгите не излизат в такива големи тиражи и няма такава страна, където интересът към литературата да е така голям, както у нас.

В служба на народа са поставени най-големите библиотеки на СССР: „В. И. Ленин“, която наброява 15 000 000 книги и други печатни произведения, Държавна публична библиотека „М. Е. Салтиков-Шчедрин“ в Ленинград, библиотеката при Академията на науките на СССР.

Освен тези библиотеки-гиганти, които притежават милиони книжни фондове с универсално съдържание, съществуват редица големи научни библиотеки, които разполагат с добре подбрани фондове специална литература: Държавна публична историческа библиотека, Централна политическа библиотека, Всесъюзна държавна библиотека за чужда литература и други.

В съюзните републики съществуват републикански публични държавни библиотеки, които получават задължителен екземпляр от всички произведения на печата, които излизат в Съветския съюз. С това се осигурява възможността за широка научно-изследователска работа във всяка братска република.

Под ведомството на министерствата са централните научни библиотеки по съответните клонове на науката, техниката, народното стопанство, културното строителство и цяла мрежа специални библиотеки.

Може да се посочат такива библиотеки, като Държавна научна библиотека на Министерство на висшето образование на СССР, Централна научно-техническа библиотека на Министерство на пътищата и съобщенията на СССР, Централна научно-медицинска библиотека при Министерство на здравеопазването на СССР и т. н. При Академията на педагогическите науки на РСФСР съществува Централна библиотека на народната просвета „К. Д. Ушински“, при Всесъюзната академия за селскостопански науки „В. И. Ленин“ — Централна научна селскостопанска библиотека. По предприятия съществуват специални технически библиотеки, а в учрежденията — спомагателни справочни библиотеки.

Голям брой технически, селскостопански, железопътни, медицински и други отраслеви библиотеки задоволяват нуждите на научните и практическите работници от различни специалности.

Ценни книжни съкровища са съсредоточени в научните библиотеки на университетите и другите висши учебни заведения.

Особено изпъкват по богатството на своите фондове научната библиотека „А. М. Горки“ при Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“, библиотеките на Ленинградския, Казанския, Саратовския, Томския и други университети.

Културното наследство на миналото и съвременната научна литература не само грижливо се събират и запазват в библиотеките,

но широко се използват за развитието на социалистическата култура. Най-богатите книжни фондове на държавните публични и научни библиотеки са достъпни не само за учени, професори и др., но и за широките народни маси, за всички, които се стремят към самообразование или се занимават с научна или практическа работа в която и да било област.

Характерна особеност на съветската библиотечна система е огромното развитие на масовите библиотеки, в създаването на които наред с държавата широко участвуват и обществените организации. С това се осъществява ленинското указание за привличането към библиотечна работа на самото население.

Ръководно място сред масовите библиотеки на Руската федерация заемат държавните библиотеки към Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР: републикански (в автономните републики), краеви, областни, градски, районни, селски и детски. Мрежата на тези библиотеки задоволява читателските интереси на жителите от който и да е населен пункт — като се започне от областните центрове и се свърши със селата.

Освен държавните библиотеки в СССР с всяка година се увеличава и броят на колхозните и профсъюзните библиотеки. Напоследък в много области и републики се разгръща движението за създаване на библиотеки във всеки колхоз. Например в повечето от колхозите на Омската и Харковската област вече са организирани собствени библиотеки.

Особено необходима е книгата за младото поколение в обучението. Под ведомството на Министерство на просветата на РСФСР се намира грамадна мрежа от библиотеки при началните, семилетките и средните училища, при педагогическите училища и институти.

Министерство на трудовите резерви на СССР разполага също със значителна мрежа от библиотеки при занаятчийските, железопътните, минните училища, при школите за фабрично-заводско обучение.

В страната на социализма библиотеката придружава съветския човек във всички етапи от живота и дейността му: и в обучението, и във всекидневния му живот, и на работа, и при почивка. В огъня на боевете на Великата отечествена война също така се намираше място за книги и библиотеки.

3. РЪКОВОДСТВО НА БИБЛИОТЕЧНОТО ДЕЛО

Във всяка съюзна република библиотечното дело се ръководи от Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите. В Руската федерация общото ръководство на библиотечното дело принадлежи на Комитета за културно-просветните учреждения към Съвета на министрите на РСФСР. Комитетът ръководи мрежата от държавните библиотеки — публични и научни, областни,

краеви, републикански (в автономните републики), градски, районни, селски и детски. По отношение на библиотеките от другите ведомства и организации Комитетът осъществява общ държавен контрол.¹

В състава на Комитета влиза Управлението на библиотеките, което непосредствено ръководи мрежата от държавните библиотеки на Комитета. Отделът на учебните заведения при Комитета ръководи подготовката на културно-просветните работници, включително и на библиотечните.

В дореволюционна Русия нямаше организирана система за подготовка на библиотечни кадри. В СССР е създадена една завършена система за библиотечно образование, първото стъпало от която е ученичеството, а най-високото — аспирантурата. Повишаването на квалификацията на библиотечните работници се осъществява с помощта на краткосрочни курсове и районни семинари на културно-просветните работници. Работниците за районните и селските библиотеки се подготвят от библиотечни техникуми, от които в РСФСР има 25. Към някои техникуми освен основните отдели съществуват детски и задочни, които дават възможност за получаване на средно библиотечно образование без откъсване от производството.

Висше библиотечно образование в СССР се получава в Московския държавен библиотечен институт „В. М. Молотов“, Ленинградския държавен библиотечен институт „Н. К. Крупска“, Харковския библиотечен институт, в библиотечните факултети на Минския и Тбилиския педагогически институт, в специални групи по библиотекознание и библиография при Историко-филологическия факултет на Тартуския държавен университет, във филологическите факултети на Латвийския и Азербайджанския държавен университет. Московският и Ленинградският библиотечен институт имат освен редовен — задочен и вечерен отдел.

Библиотечните институти имат 3 факултета: 1) библиотекознание; 2) библиография; 3) детски библиотеки и детска литература.

За подготовка на научни работници по библиотекознание и библиография към Московския и Ленинградския библиотечен институт, както и към най-големите наши библиотеки — Държавна библиотека „В. И. Ленин“ и Държавна публична библиотека „М. Е. Салтиков-Шчедрин“ — е организирана аспирантура.

Такава е в общи черти системата за подготовка на библиотечни специалисти и повишаване на квалификацията на библиотечните кадри.

Комитетът за културно-просветните учреждения на Руската федерация оказва централно помощ при комплектуване на библиотеките.

¹ От 1953 г. Комитетът за културно-просветните учреждения се вля в новото Министерство на културата на РСФСР. — Бел. прев.

За възстановяване на библиотеките, разрушени от фашистите, през 1943 г. към Народния комисариат на просветата на РСФСР бе организиран Държавен фонд за литература с цяла мрежа от клонове в областите, краеве и автономните републики на РСФСР, както и в някои съюзни републики.

Още през 1943 г. Държавният фонд за литература разви широка дейност по събиране на книги сред населението, по отделяне на дубликати от фондовете на различни библиотеки в отделните ведомства и по закупуване на книги от държавно издателство.

През 1945 г. Държавният фонд за литература премина към Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР.

По данни към 1 ноември 1947 г. Държавният фонд за литература разпрати на библиотеките в освободените райони над 13 000 000 книги.

През последните години работата на Държавния литературен фонд е насочена към подпомагане на новоорганизираните библиотеки в създаване на добре подбрани книжни фондове.

Методична помощ на научните и масовите библиотеки оказва Научно-методичният кабинет по библиотекознание при Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“. Кабинетът по библиотекознание събира, изучава и обобщава опита от работата на масовите библиотеки, съставя в тяхна помощ инструктивно-методични материали, ръководи методичните кабинети при областните библиотеки.

Към Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР се отнася и Държавно издателство за културно-просветна литература (Госкултпросветиздат), което издава научно-популярна литература по различни отрасли на знанието, нагледни пособия (материали), книги по библиотечно дело, библиографски указатели, печатни анотирани фиши и предмети на библиотечната техника (инвентарни книги, читателски карти, каталожни фиши, картони-заместители и др.).

С постановлението на ЦК на ВКП(б) за литературна критика и библиография изработването на препоръчителни списъци, предназначени за масови градски и селски библиотеки, бе възложено на Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“.

Освен библиографски материали Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ изработва печатни анотирани фиши, които се издават от Госкултпросветиздат.

За развитието на библиотечното дело съдейства библиотечният печат.

От 1923 г. до 1941 г. (до започването на войната) се издаваше списание „Красный библиотекар“, което разглеждаше въпроси по теорията и практиката на библиотечното дело и опита от работата на най-добрите библиотеки.

От 1946 г. Комитетът за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР издава ежемесечно списание за теорията и практиката на библиотечното дело — „Библиотекарь“, което е необходимо пособие за всеки работник в масовите библиотеки, помага му да се запознае с положителния опит на най-добрите библиотеки.

Материали за работата на библиотеките се печатат също и в списание „Културно-просветительная работа“.

На съветския библиотекар са дадени широки възможности, за да може да напредва в професията си и да подобрява работата на своята библиотека.

А 219576 (кол.)



Г л а в а

ОРГАНИЗАЦИЯ НА РАБОТАТА НА РАЙОННИТЕ И СЕЛСКИТЕ БИБЛИОТЕКИ

1. БИБЛИОТЕЧНАТА МРЕЖА В РАЙОНА

В дореволюционна Русия съществуваша доста „глухи кътчета“, в които нямаше никакъв културен живот.

След Великата октомврийска социалистическа революция културата проникна и в най-отделечените райони на нашата необятна родина.

Днес във всеки районен център има голям брой културно-просветни учреждения: дом на културата, краеведчески музей, лектория и редица библиотеки — районна библиотека, библиотека при районния партисен кабинет, библиотека при педагогическия кабинет, библиотека в средните училища и специалните учебни заведения (педагогическото училище, селскостопанската школа, медицинската школа), профсъюзни библиотеки на местните фабрики и заводи. Например в един от неголемите градове в Рязанска област, който наброява едва 6000 жители, работят 15 библиотеки с общ книжен фонд 40 000 тома.

Главно място в библиотечния живот на района заема районната библиотека¹. Тя е централната държавна библиотека на района и е създадена, за да обслужва с литература и библиографски материал местното население, учрежденията и организациите. Районната библиотека има за задача да обслужва не само жителите на районния център, но и на цялото останало население от района, да помага на селските, клубните и колхозните библиотеки да задоволят исканията на партийния актив и актива на съветите на селската интелигенция, новаторите на социалистическото земеделие и животновъдство. За тази цел районната библиотека предава на селските клубове и селските читални² подвижни библиотеки, организира филиали и пунктове за раздаване на книги в колхозите, совхозите и МТС.

Във всеки районен център трябва да бъде организирана районна библиотека с читални, подвижен фонд и детски отдел.

¹ Районната библиотека отговаря на нашата околниска. — Бел. прев.

² В оригинала — изба-читалня, която отговаря приблизително на наше малко селско читалище. — Бел. прев.

Задачите, структурата и организацията на районната библиотека се определят от „Наредбата за районна библиотека“, утвърдена на 6 май 1947 г.¹ и „Наредбата за реда, по който се откриват нови библиотеки в селските местности, и за организацията на работата им от 27 юли 1951 г.

Основните задачи на районната библиотека са: пропагандиране на учението на Маркс—Енгелс—Ленин—Сталин; възпитаване — с помощта на книги, списания и вестници — на комунистическа съзнателност у трудещите се; пропагандиране на решенията на партията и правителството; съдействие в стопанското и културното строителство в района; подпомагане на населението за получаване на знания от всички области на науката, техниката, литературата и изкуствата; разпространение на челния опит на новаторите в областта на промишлеността и селското стопанство.

Освен възпитателните и образователните задачи по отношение на читателите си — възрастни и деца, освен обслужването на населението в онези пунктове, където няма библиотеки, районната библиотека има за задача да съдействува за развитието и укрепването на библиотечното дело в района. Районната библиотека е методичен център в района, тя осъществява методичното ръководство на селските, клубните и колхозните библиотеки, подпомага районния отдел за културно-просветна работа² в повишаването на квалификацията на библиотечните кадри.

Районната библиотека държи тясна връзка с другите културно-просветни учреждения — дома на културата, музеите, лекторията — и съгласува работата си с тяхната.

Самостоятелните селски библиотеки се организират при селсъветите в най-големите населени пунктове на района за обслужване на населението с книги, списания и вестници. Задачите, съдържанието и организацията на работата на селската библиотека се определят от „Наредба за селската библиотека“, утвърдена на 6 май 1947 г.³ и „Наредбата за реда на откриването на нова библиотека в селските местности и организацията на работата им“ от 27 юли 1951 г.

Основните задачи на селските библиотеки са следните:

а) да подпомагат селското население при изучаване на марксистко-ленинската теория, при овладяване основите на науката, при получаване агро-зоотехнически знания и усвояване опита на челниците в селското стопанство;

¹ „Положение о районной библиотеке“ см. в. „Сборник руководящих материалов по библиотечной работе“, изд. 2, пересмотр. и доп., М., Госкультпросветиздат, 1948, стр. 49—52).

² У нас отдел Култура, към околийските съвети на депутатите на трудещите се. — Бел. прев.

³ Вж. „Сборник руководящих материалов по библиотечной работе“, изд. 2, пересмотр. и доп., М., Госкультпросветиздат, 1947, стр. 52—54.

б) да участвуват активно в политическия и стопанския живот на селото, да подпомагат селсъвета и колхозите при провеждане на важни мероприятия.

Уедряването на колхозите създава всички условия за подобряване на културно-просветната работа сред колхозниците и за значително повишаване ролята на селската библиотека като организационен център на библиотечното обслужване на населението в района на дейността ѝ.

Селската библиотека трябва да подпомага библиотеките на селските клубове и селските читални, както и колхозните библиотеки в организирането на работата им, да отделя подвижни библиотеки за бригадите, да обслужва с книги колхозниците, заети в различни селскостопански работи.

Селските библиотеки често участвуват активно в създаването на собствени библиотеки в големите колхози. Понякога селската библиотека като допълнение към държавните кредити получава средства от колхозите, които обслужва, като например Риболовската селска библиотека (Броницки район, Московска област).

През 1950 г. в РСФСР се наброяваха 28 406 библиотеки на селски клубове и селски читални с книжен фонд 126 000 000 книги. Библиотеката е неделима част от клуба. В наредбата за държавните селски клубове се казва, че всеки селски клуб трябва да има библиотека с не по-малко от 300 книги и брошури.¹ Такъв брой книги е допустим само в случай, ако в селото освен клуб има и държавна селска библиотека, която снабдява клуба с подвижна библиотека или комплекти книги, необходими за провеждане на стопанскополитически кампании. Ако ли в селото няма самостоятелна селска библиотека, задачите на клубната библиотека се разширяват, тя остава основен източник за задоволяване читателските искания на колхозниците. В такъв случай клубната библиотека трябва да има не по-малко от хиляда книги.

В типовите щатове на селските читални и селските клубове се предвижда длъжността щатен библиотекар при наличност на библиотека с не по-малко от 1000 тома книги. По такъв начин налице е възможността да се организират при селските клубове и селските читални библиотеки със значителен фонд на книги и щатни работници. Дейността на клубната библиотека се съгласува с общия план на работата на клуба и се подчинява на неговата основна задача да съдействува за повишаване на културното равнище на населението, за възпитаване на трудещите се в духа на идеите на Ленин—Сталин като активни и съзнателни строители на комунистическото общество.

Самостоятелни детски библиотеки. Районните, селските и клубните библиотеки на Комитета за културно-просветните учреждения обслужват наред с възрастните и децата, юношите

¹ Вж. „Сборник руководящих материалов по клубной работе. В помощь сельским клубным работникам“, изд. 2, переработ. и доп., М., Госкультпросветиздат, 1951, стр. 4.

и младежите. При много районни библиотеки има детски отдели. Обаче в големите населени пунктове, в градовете, областните и районните центрове се организират и самостоятелни детски библиотеки в системата на Комитета. Задачите, съдържанието и организацията на работата им се определят от „Наредбата за детската библиотека в системата на Комитета на културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР“ (утвърдена на 4 юни 1947 г.)¹ и „Наредбата за реда на откриването на нови библиотеки в селските местности и организирането на работата им“ от 27 юли 1951 г.

Детската библиотека обслужва децата от предучилищна възраст, които могат да четат, учениците от I до VII клас, а така също децата и юношите, които не посещават училище, на възраст до 16 години.

Пред детските библиотеки стои важната и отговорна задача — да съдействуват за комунистическото възпитание на децата и за тяхното образование и обучение чрез ръководене на тяхното извънкласно четене. В задачите на детските библиотеки влиза също така възпитаването у децата на навик за самостоятелна работа с книгите, вестниците и списанията.

Доколкото задачите на детската библиотека и съставът на нейните читатели до голяма степен съвпадат със задачите и читателския състав на училищните библиотеки, и едните, и другите са задължени да поддържат тясна връзка помежду си и да водят съгласувана работа по обслужването с книги подрастващото поколение.

Всяка детска библиотека от системата на Комитета изпълнява ролята на методичен център по въпросите на библиотечната работа с децата — оказва методична помощ на учителите, училищните библиотекари, пионерските ръководители, взема участие в районните или градските методични съвещания на учителите, подпомага отделите за културно-просветна работа в провеждане на семинари и други мероприятия при подготовката и преквалификацията на библиотекарите, които работят с деца.

Училищните библиотеки се създават при всяко начално, седемгодишно и средно училище. В своята работа те се ръководят от „Наредба за училищни библиотеки при началните, семилетките и средните училища“, утвърдена от Министерство на просветата на РСФСР от 31 юни 1947 г.²

„Училищната библиотека — се казва в посочената по-горе наредба — съдействува за разширяването на кръгозора на учащите се, за задълбоченото усвояване на получаваните знания, за възпитаването на високи морални качества и естетически чувства, приучва учениците самостоятелно да се ползват от книгите, да ги обичат и

¹ Вж. „Сборник руководящих материалов по библиотечной работе“, изд. 2, пересмотр. и доп., М., Госкультпросветиздат, 1948, стр. 56—59.

² Пак там, стр. 62—63.

пазят.“ Сътрудниците на училищните библиотеки се стремят да пробудят у младите читатели интерес към четенето, любов към книгата, да подпомогнат преподавателите, да възпитат образовани и културни хора, активни строители на комунизма, горещо предани на своята родина. Успешната работа на училищната библиотека зависи преди всичко от това, доколко активно участвува целият педагогически колектив в ръководството на извънкласното четене на учащите се.

Всички гореспоменати библиотеки — районни, селски, клубни, детски, училищни — са държавни. Наред с тях в Съветския съюз широко се развиват колхозните и профсъюзните библиотеки.

Колхозните библиотеки се създават с постановление на общо колхозно събрание, издържат се от колхозите и са тяхна собственост.

Колхозните, както и селските държавни библиотеки обслужват колхозниците с книги, списания и вестници, провеждат културно-просветна работа, съдействуват за комунистическото възпитание на читателите, помагат им да повишават равнището на общото си образование и производствена квалификация.

Особено важни задачи стоят пред колхозните библиотеки във връзка с решенията на партията и правителството за пропагандата и внедряването на научните постижения и челния опит в областта на селското стопанство.

От 1950/1951 учебна година в колхозите е създадена тригодишна система за подготовка на колхозни кадри. Милиони колхозници и колхознички се учат в школи и курсове и това задължава библиотеките да помагат на учащите се да използват книги, списания и вестници за овладяването на агро-зоотехнически знания и опита на челниците на селското стопанство.

Всяка библиотека, създадена в колхоза, се регистрира в районния отдел за културно-просветна работа, който я ръководи. Колхозните библиотеки получават методична помощ от страна на районните библиотеки наравно с библиотеките на селсъветите.

Създаването на колхозни библиотеки е нов успех на културната революция в СССР и свидетелствува за ръста на духовните интереси на народните маси.

Във връзка с уедряването на колхозите се откриват нови, по-широки възможности за развитието и укрепването на колхозните библиотеки.

Профсъюзните библиотеки се организират по предприятия, в учреждения, в профсъюзните клубове и обслужват с помощта на читателски актив членовете на даден профсъюз и техните семейства. В своята дейност профсъюзната библиотека се ръководи от „Наредбата за стационарни профсъюзни библиотеки“, утвърдена от Президиума на ВЦСПС на 26 август 1947 г.¹ В работата на проф-

¹ Вж. „Сборник руководящих материалов по библиотечной работе“, изд. 2, пересмотр. и доп., М., Госкультпросветиздат, 1948, стр. 59—62.

съюзите библиотеките заемат видно място при повишаване на идейно-политическото равнище и производствената квалификация на трудещите се. През 1951 г. профсъюзите притежаваха над 10 000 цензови библиотеки, които наброяваха във фондовете си над 51 000 000 тома и обслужваха до 7 500 000 читатели.

Всички новооткриващи се профсъюзни библиотеки се регистрират от службите на Комитета на културно-просветните учреждения.

За по-доброто обслужване на трудещите се и членовете на семействата им профсъюзната библиотека организира филиали, подвижни библиотеки в червените кътове, работническите селища и т. н. В задълженията на профсъюзните библиотеки влиза и обслужването на децата с книги. В предприятията, където има голям брой работници от различни народности, библиотеката трябва да е подигурена с литература на езиките на тези народи.

Към профсъюзните библиотеки се отнасят и совхозните, които се поддържат със средства на профорганизацията на совхозите и обслужват работниците и служащите в совхозите, както и членовете на семействата им.

Колхозните и профсъюзните библиотеки допълват мрежата от държавни библиотеки (районни, градски, селски и т. н.) и спомагат за всестраниното обслужване на населението с книги и по-пълното задоволяване на читателските интереси.

Подвижни библиотеки. За приближаване на книгата към населението и за въвлечане в кръга на читателите онези, които поради голямо разстояние или поради недостиг на време не могат да използват стационарни библиотеки, се създават подвижни библиотеки и се организира книгоносене. Стационарните библиотеки (районни, селски, клубни и профсъюзни) отделят от фондовете си комплекти от книги и ги предават на различни организации — на селсъвети, колхози, училища, фабрично-заводски и местни комитети на профсъюзите, на трудово-производителни занаятчийски кооперации, совхози, машинно-тракторни станции и др. Селските библиотеки и селските читални отпускат подвижни библиотеки и организират книгоносене в колхозните бригади, полските станове на различните участъци, където се извършва селскостопанска работа. Подвижните библиотеки се снабдяват безплатно въз основа на договор между стационарната библиотека и организацията, която получава подвижната библиотека. Редът на работата ѝ се определя от „Наредба за подвижни библиотеки“, утвърдена на 19 август 1947 г.¹ Подвижната библиотека е най-масовата и гъвкава форма за библиотечно обслужване на населението.

От 1947 г. в редица области на РСФСР (Горкиевска, Вологодска, Владимирска и др.), в краеве (Краснодарски, Ставрополски) и в автономните републики (Башкирска, Татарска) започнаха да пъту-

¹ Вж. „Сборник руководящих материалов по библиотечной работе“, изд. 2, пересмотр. и доп., М., Госкультпросветиздат, 1948, стр. 64—65.

ват по селата и населените пунктове специално обзаведени библиотеки-автомобили. Предварителните резултати от работата на библиотеките-автомобили показват, че те напълно оправдват предназначението си. Там, където работата на библиотеките-автомобили е организирана правилно, те стават важно средство за пропагандиране на книгата и придвижването ѝ до селското население.

Библиотеките-автомобили са филиали на районните библиотеки и се ръководят в дейността си от „Временна наредба за библиотеките-автомобили при районните библиотеки“.

Ние разгледахме основните видове библиотеки, които действуват в селския район. При това не изчерпахме всички форми и видове на библиотечното обслужване на населението, които се срещат на практика.

По-нататък ще се каже например за междубиблиотечния и за-дочния абонамент.

А какви изводи могат да се направят от описаната по-горе организация на библиотечното дело за практическата дейност на районните и селските библиотеки?

Тези библиотеки като държавни културно-просветни учреждения са задължени да се грижат за задоволяване на читателските искания на цялото население и да изработват планове за работата си съобразно състоянието на библиотечната мрежа в радиуса на тяхната дейност.

Ръководителят на районната библиотека трябва пълно и точно да си представи реалната картина на библиотечното обслужване на населението в района, да знае какви книжно-библиотечни ресурси има във всеки населен пункт. Необходимо е да се изясни в кои села има самостоятелни селски библиотеки; кои села могат да бъдат обслужени от близките до тях библиотеки на селсъветите; кои селски клубове и селски читални разполагат с достатъчни фондове и кои се нуждаят от подкрепа чрез подвижни библиотеки; кои колхози имат собствени библиотеки и в кои са създадени филиали на селските библиотеки и т. н.

Като се вземе под внимание в кои пунктове библиотечното обслужване на населението не е достатъчно, районната библиотека обръща особено внимание на тези пунктове, открива там подвижни библиотеки, изпраща библиотеки-автомобили и т. н.

Ръководителят на селската библиотека е длъжен да проучи в кои колхози има собствени библиотеки и в кои няма; как се разпределя мрежата на подвижните библиотеки, как се обслужва с книги и вестници всяка бригада.

Така с оглед на действителното състояние на библиотечната мрежа в района и осигуряването с книжно-библиотечни ресурси

¹ Вж. „Сборник ръководящих материалов по библиотечной работе“, изд. 2, пересмотр. и доп., М., Госкультпросветиздат, 1948, стр. 54—56.

всеки населен пункт си изгражда работата на районните и селските библиотеки. При това не бива да се забравя задачата относно укрепването на районните и селските библиотеки, трябва да се вземат всички мерки за увеличаване на броя на читателите в районните и селските библиотеки, като се обръща особено внимание върху привличането на жените-колхознички; трябва да се стремим всяко колхозно семейство да бъде привлечено в числото на библиотечните читатели и всеки населен пункт да бъде осигурен с библиотечно обслужване.

§ 2. РЪКОВОДСТВО НА БИБЛИОТЕЧНОТО ДЕЛО В РАЙОНА

Библиотеките, подведомствени на Комитета за културно-просветни учреждения в пределите на един район, се ръководят от районния отдел за културно-просветна работа. Той осъществява и държавния контрол върху дейността на всички останали библиотеки в района независимо от ведомството, към което те принадлежат.

Селската библиотека работи под ръководството на районния отдел по културно-просветната работа и на селсъвета им представя за утвърждаване производствените си планове и отчети.

В случаите, когато селският библиотекар има нужда от указания по техниката и методиката на библиотечната работа, например при класиране на книги, при провеждане на масови мероприятия — колективни четения, беседи и т. н., той търси помощ от районната библиотека. Начинаещите селски библиотекар преминават стаж в районната библиотека, с други думи приблизително две седмици те изучават библиотечното дело на практика под ръководството на нейните служители. Сътрудниците на районната библиотека подпомагат селските библиотекар, инструктират ги, провеждат методични съвещания, на които се разглеждат отчетите на селските библиотекар, обменя се опитът от работата, дават се указания за текущите задачи на библиотекарите.

Районната библиотека работи по план, одобрен от районния отдел за културно-просветна работа.

Годишният статистически и информационен отчет на районната библиотека се утвърждава от районния отдел за културно-просветна работа и се изпраща в областния (краевия) отдел за културно-просветна работа. Освен това отчетът на библиотеката всяка година се разглежда на заседанието на изпълкома на районния съвет и събраниято на читателите.

Значителна роля в библиотечния живот на областта играе областната библиотека.¹ Разполагаща с голям библиотечен фонд, тя подпомага районните и селските библиотеки с книги, за която цел организира междубиблиотечно книгозаемане, т. е. изпраща на библиотеките по тяхно искане за временно ползуване литература от своя книжен фонд.

¹ Областната библиотека отговаря на нашата окръжна. — Бел. прев.

Справочно-библиографският отдел на областната библиотека съставя библиографски материали в помощ на масовата библиотека, снабдява ги с препоръчителни списъци на литература по най-важни теми особено във връзка с провеждане на стопанско-политически кампании.

Методичният отдел на областната библиотека проучва и обобщава опита от работата на масовите библиотеки, популяризира и предава най-добрия опит от библиотеките на областта. Методичният кабинет съставя и разпраща по библиотеките инструктивно-методични материали, дава писмени и устни консултации, организира излизане на методисти в районните и селските библиотеки, помага на библиотечните работници в областта за повишаване на идейно-политическото равнище и производствена квалификация.

§ 3. СТРУКТУРА НА МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА (РАЙОННА И СЕЛСКА) И РЕДЪТ ЗА ИЗПОЛЗУВАНЕТО НА КНИГИТЕ И

Районната библиотека обикновено има три отдела: заемна служба, читалня и подвижен фонд.

В случай че в района няма самостоятелна детска библиотека, районната библиотека трябва да има и детски отдел.

Заемна служба се нарича отделът, в който се дават книги за домашен прочит. Това е най-важният и основен отдел на масовата библиотека. Давайки книги, библиотекарят разменя мисли с читателя, помага му при избиране на нужната литература, препоръчва най-добрите книги, проучва читателя и ръководи неговото четене. При заемната служба се намира основното книгохранилище на библиотеката. Заемната служба на районната библиотека трябва да работи в най-удобните за населението часове и не по-малко от 48 часа през седмицата по разписание, утвърдено с решение от изпълкома на Районния съвет. Селската библиотека трябва да бъде отворена за читатели не по-малко от 36 часа през седмицата; не по-малко от три пъти седмично читателите се обслужват в самата библиотека, а през останалото време — в другите пунктове за даване на книги по програма, утвърдена от районния отдел за културно-просветната работа и от селсъвета.

Задача на всяка масова библиотека е да привлича колкото се може повече читатели и колкото може по-добре да използва книжния си фонд. При това обаче трябва да се проявява също така грижа за запазването на книгите и строго да се спазват установените правила за използването им, одобрени от председателя на Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР от 3 ноември 1950 г.

Ползуването от масовата библиотека е безплатно за всички граждани. При записване в библиотеката за получаване на книги за домашен прочит в градовете и районните центрове се изисква пред-

ставянето на паспорт с бележка за постоянното местожителство. За получаване на книги за домашен прочит на село може да се представи друг документ, който да удостоверява самоличността. Лицата, които живеят временно в дадено място, за да получат книги за домашен прочит, внасят депозит от 20 рубли. След като свърши с ползването на библиотеката, депозитът се връща на читателя.

Деца под 16-годишна възраст при получаване на книги представят поръчителство от родителите или лицата, които ги издържат. Библиотечните книги не се дават никому за постоянно ползване.

За домашен прочит читателят може да получи наведнъж не повече от три книги — една художествена и две научни, без да се смятат брошурите. Срокът за връщането на книгите е 10 дни, за новите списания — 5 дни. Този срок по молба на читателя може да бъде продължен, ако книгата не е била поискана от други читатели.

В правилника за ползване на масовата библиотека се казва, че тя е длъжна:

а) да оказва всемерна помощ на читателя при избора на нужната му книга чрез устни консултации при даване на книги и библиографски справки, чрез предоставяне на читателски каталози, библиографски материали (картотеки, указатели, препоръчителни списъци), чрез организиране тематични изложби на книги;

б) системно да информира читателя за новопостъпилата литература (изложби на нови книги, каталози на новопостъпили книги, информация в печата и по радиото и т. н.);

в) да взема мерки за получаване на исканата от читателя книга от други библиотеки чрез междубиблиотечно книгозаемане;

г) да провежда масови мероприятия за пропагандиране на книгата: колективни четения, беседи, доклади и лекции, литературни вечери и читателски конференции.

Това са минималните задължения на библиотеката към нейните читатели.

Библиотекарят трябва да развива у читателите навици за културно и внимателно отношение към книгите. Препоръчва се в библиотеката да се поставят редица плакати по опазване на книгите: „Книгите са социалистическа собственост“, „Не задържай книгата повече от срока“, „Пази книгата от повреди“ и т. н. По правило повредените книги, книгите с дефекти, не се дават във от библиотеката.

В случай че книгата бъде задържана повече от определения срок, на читателя се изпраща известие-напомняне. В случай че книгата бъде загубена или повредена, читателят се задължава да върне в библиотеката точно такава книга или да я замени с равноценна (по съгласуване с библиотеката). Ако читателят отказва да стори това, библиотеката може да изиска стойността на загубената книга по изпълнителен или съдебен ред. Обаче до последното се прибегва само в краен случай.

Преди всичко библиотеката трябва да води разяснителна работа сред читателите, да насажда у тях съзнателно отношение към библиотечните книги като към социалистическа собственост. С читателите-деца трябва да се провеждат беседи за внимателно и културно отношение към книгите.

Библиотекарят, като привлича към ползуването на библиотеката широки слоеве от населението и като разпространява усилено книгите сред масите, в същото време е длъжен да следи за спазване на правилата за ползуването от книгите и да взема решителни мерки във всички случаи, когато тези правила биват нарушавани. Отговорност за съхраняването на книжния фонд според „Инструкцията за охрана на книжното имущество в библиотеките“ носят ръководителите на онези държавни учреждения, предприятия и обществени организации, под чието ведомство се намират библиотеките, както и директорите (ръководителите) на библиотеките.¹ Освен това всеки работник в библиотеката отговаря за поверената му част от фонда.

Читалнята е предназначена за обслужване на посетители с книги, списания и вестници на място — в самата библиотека.

В читалнята посетителят може да използва такива печатни произведения, каквито библиотеката не дава за домашен прочит, например вестници, справочници и енциклопедии, албуми с нагледни пособия и др. Тук читателят може да работи с книгата в удобна, приспособена за занятия обстановка. Към читалнята обикновено има помощен фонд (не по-малко от 500 книги). Освен това в случай на нужда исканите книги или списания се вземат от основното книгохранилище.

Подвижният фонд е онзи отдел на библиотеката, който организира, комплектува и изпраща подвижни библиотеки. В районните библиотеки за тази цел се създава специален фонд на книги (не по-малко от 2000 тома), докато в селата подвижните библиотеки се комплектуват от общия фонд.

Книгоносенето се провежда или непосредствено от стационарната библиотека, или от организираните от нея подвижни библиотеки. Правилата за ползуване на книгите, приети за стационарните библиотеки, остават в сила и за подвижните. Отговорността за запазването на книгите се поема от организацията, която получава подвижната библиотека.

Детският отдел обслужва с книги деца, предимно ученици от I до VII клас. На учениците от VIII до X клас се позволява да използват заемната за възрастни. За детския отдел се комплектува специален фонд детска литература.

¹ Утвърдената от Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР „Инструкция об охрана книжното имущество в библиотеках“, вж. в „Сборник руководящих материалов по библиотечной работе“, 2-пересмотр, и доп. изд., М., Госкультпросветиздат, 1948, стр. 86—89.

Детският отдел може да се състои от заемна и читалня. В работата си детският отдел трябва да бъде тясно свързан с местните училища и техните библиотеки. В селските и в някои районни библиотеки, които имат неголеми фондове от детска литература, не се създават детски отдели, а се организира обща заемна за възрастни и за деца. В този случай за даването на книги на деца се определя специално време.

Междубиблиотечно книгозаемане. Всяка библиотека не винаги може да задоволи читателите си, особено когато те търсят специална литература.

За да може напълно да се задоволят читателите и по-добре да се използват книжните богатства, събрани в големите библиотеки, установен е особен ред за взаимопомощ между библиотеките, наречен междубиблиотечно книгозаемане. То се състои в това, че библиотеките обслужват читателите си не само със свои книги, но и с книги, получавани за временно ползуване от други библиотеки. Право да получава книги по междубиблиотечно книгозаемане има всяка масова и научна библиотека, която има щатен работник, на когото се възлага отговорността да пази книгите.

Районните библиотеки търсят книги от областната библиотека, селските — от районната и областната. Областната библиотека, в случай че не притежава търсената книга, може да я потърси в другите местни или централни библиотеки.

Служителите в районните и селските библиотеки трябва на широко да използват възможността за получаване на книги по междубиблиотечно книгозаемане (подробно за реда при получаване на книги по междубиблиотечно книгозаемане е казано по-нататък).

За укрепването на районните и селските библиотеки освен общоорганизационните мероприятия са необходими и мероприятия, изпълнението на които зависи от активността и инициативата на самите библиотечни работници. Трябва да се вземат мерки за рационалното използване на наличните книжни фондове, да се създадат всички необходими условия за задоволяване на читателските искания за книги, като на широко се използва опитът на най-добрите библиотеки, изпращането на книги по пощата, организирането на книгоносене, поръчването и получаването на книги от други библиотеки по междубиблиотечно книгозаемане; по-често да се практикува провеждането на читателски конференции с обсъждане на най-добрите произведения на съветските писатели, на руските и другите класици, на критически статии, както и на най-интересните научни статии в списания и вестници; да се организира информация на читателите по радиото и чрез печата за новоизлязлата литература и за най-хубавите книги, получени в библиотеките по отделни въпроси и теми; да се установят в библиотеките постоянни литературни дни с доклади, лекции, литературни четения, консултации; да се организират при библиотеките литературни кръжоци и т. н.

Такава е програмата за дейността на районните и селските библиотеки по масовата пропаганда на книгите и разпространението им всред читателите.

§ 4. ЩАТЪТ НА МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА, ЧИТАТЕЛСКИ АКТИВ В МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА

Щатът на районната библиотека се установява съответно типове щатове на градските, районните и детските библиотеки.

Минималният щат на районна библиотека, която притежава до 6000 книги, се състои от ръководител, библиотекар и чистачка. Ако в библиотеката с повече от 6000 книги има отделно помещение за читалня, в щатове се включва и длъжността ръководител на читалнята. При наличността на не по-малко от 15 подвижни библиотеки в щата се внася ръководител на подвижния фонд. Ако в районния център няма детска библиотека под ведомството на Комитета, то щатът на районната библиотека се допълва с длъжност ръководител на детския отдел.

Щатът на районната библиотека нараства според разширяването на нейната дейност: при повече от 1000 читатели и не по-малко от 20 000 книгораздавания за една година на един библиотекар (включително и ръководителя на библиотеката) към утвърдения по типовите щатове брой библиотекар се прибавя по още една длъжност на библиотекар на всеки 1000 читатели и не по-малко от 20 000 книгораздавания.

За селските библиотеки се предвижда само един библиотекар; при необходимост се предвиждат разходи за почистване на помещението.

Ако библиотеката на селския клуб има книжен фонд, не по-малък от 1000 тома, в нея се предвижда щатен библиотекар. В противен случай работата в библиотеката се извършва от ръководителя на клуба или от достатъчно подготвен читател-активист.

В колхозните и подвижните библиотеки работят главно библиотекар-общественици.

Селските и районните библиотеки освен раздаването на книги организират и мрежа от подвижни библиотеки, провеждат колективни четения, дават голям брой справки, през пролетта и лятото обслужват колхозниците по работните им места. Цялата тази работа библиотеката може да изпълни само с помощта на читателския актив.

Използуването на актива има принципиално значение. То осигурява доближаването на библиотеките към трудещите се маси. Чрез непосредственото участие, което вземат масите в създаването на библиотеките, в организирането на работата им, в пропагандата на книгата, библиотеките стават по-близки на народа. Влиянието на библиотеката става несравнено по-голямо, когато дейността на библиотекарите-професионалисти се допълва с работата на активните

читатели, на библиотекарите-общественици. Цялата културно-просветна работа в СССР се гради върху активното участие на работниците, колхозниците и интелигенцията. Чрез привличането на населението към библиотечна работа се изпълнява едно от указанията на В. И. Ленин за библиотеките.

„Организираният актив от читатели може да извърши грамадна работа по привличане на все нови кадри читатели, по организирането им и проучването на техните интереси“¹ — пише Н. К. Крупска.

От кого всъщност се състои библиотечният актив и какви читатели трябва да се привличат в помощ на библиотеката?

Във всяка библиотека има постоянни читатели, които изпъкват със своята любов към книгата, които следят вестниците, списанията и новите книги, интересуват се от масовите мероприятия на библиотеката и на драго сърце ѝ помагат. Именно такива читатели най-напред трябва да се привлекат като активисти. Разменяйки мисли с тях, библиотекарят определя коя работа в библиотеката ще отговаря на силите и интересите им.

Особено нашироко трябва да се привлича като читателски актив местната интелигенция.

„Необходимо е библиотеката да се грижи да привлече всеки представител на съветската интелигенция към работата за подобряване на библиотеката. Важно е човек не отстрани да гледа библиотеката и само да ѝ „съчувствува“, а да започне да работи върху подобряването ѝ, за да може това подобряване на библиотеката и нейната работа да стане негово собствено дело.“²

Трябва също така да се влезе във връзка с комсомолската и пионерската организация и с училището за излъчване на най-развитите и интересувачи се от книгата комсомолци, пионери, ученици от по-горните класове, които да вземат участие в работата на библиотеката.

В решенията на XIII пленум на ЦК на ВЛКСМ и в специалното постановление на бюро на ЦК на ВЛКСМ от 29 април 1946 г. са дадени конкретни указания за участието на Комсомола в пропагандата на книгата, ръководене четенето на младежта и в работата на библиотеките³. ЦК на ВЛКСМ предлага работата с книгата сред младежта и оказването на помощ на библиотеките да се смята като една от най-важните и всекидневни задачи на комсомолските организации. ЦК на ВЛКСМ задължава комсомолските организации систематично да обсъждат на комсомолски и младежки събрания въпросите, свързани с работата на библиотеките, за четенето на младежта, да устройват преглед на новата литература, по-често да про-

¹ Крупская, Н. К., Библиотечная работа. Сборник статей, М., Гос. Библиотечно-библиогр. изд., 1940, стр. 31.

² П а к т а м, стр. 28.

³ В ЦК ВЛКСМ. „Библиотекарь“, 1946, № 9—10, стр. 47—48.

веждат читателски конференции и да обсъждат прочетените книги, да оказват всемерна помощ на библиотеките за привличането на нови читатели, особено из средата на работническата и селската младеж и между младежите без средно образование.

В постановлението на четвъртия пленум на ЦК на ВЛКСМ от 23—25 август 1950 г. „За състоянието и мерките за подобряване на културно-масовата работа на комсомолските организации сред младежта“ се казва (т. 6): „Пленумът задължава комсомолските организации да възпитават у младежта любов към четенето, да привличат младежта като постоянни читатели на библиотеките, да се стремят, щото младежите и девойките да четат редовно политическа, художествена, научно-техническа и селскостопанска литература. Необходимо е да се полагат постоянни грижи за подобряване на работата на библиотеките, за по-добро използване и запазване на книжните фондове. Пленумът придава голямо значение на читалните и задължава комсомолските организации да се стремят към разширяване на мрежата от читални, като читални се създават не само към библиотеките, но и в домовете на културата, клубовете и общежитията. Комсомолските организации трябва да съдействуват за подобряване на работата на организациите, които търгуват с книги, особено в селата, за да може книгите по-бързо да достигат до младежта.“¹ В т. 14 се казва: „Да се задължат комсомолските организации всемерно да съдействуват за успешното набиране на кадри в библиотечните вузове и техникуми, в областните школи за културно-просветни работници.“

В т. 15 се посочва: „Пленумът придава голямо значение на инициативата на комсомолските организации за създаване на клубове и библиотеки с читални в колхозите, МТС и совхозите.“

Необходимостта от активно участие на комсомолските организации в цялата културно-просветна работа и по-специално в библиотечното строителство е една от ръководните идеи, които минават през цялото постановление на Четвъртия пленум на ЦК на ВЛКСМ.

Преди всичко и особено грижливо библиотеката подбира работници за подвижните библиотеки за книгоносенето, за четци и пропагандисти. Това е най-важната и постоянна част от читателския актив. Преподаватели от средните училища могат да се привлекат за изнасяне на доклади и лекции по специалността им, към провеждане на литературни прегледи. Агрономите и зоотехниците се използват в библиотеката за пропагандиране на селскостопанска литература, медицинските работници — за пропагандиране на масовата литература по медицина, хигиена и санитарна просвета. Комсомолците, учениците от по-горните класове, участниците в клубните кръжоци подпомагат библиотеката в провеждането на масови мероприятия (например колективни четения, литературно-музикални вечери), в оформянето на изложби на книги, библиотечни плакати, лозун-

¹ Постановления четвъртого пленума ЦК ВЛКСМ, 23—25 августа 1950 года, М., „Молодая гвардия“, 1950, стр. 11—12.

ги и стенвестници. Пионерите, учениците от по-долните класове могат да изпълняват по-проста техническа работа. Най-после читателският актив, особено учениците, може да се използва за прибиране на книгите, задържани от читателите по-дълго от определения срок, както и за доброволно събиране на книги сред населението.

Специалистите, работници от местния вестник, ръководните работници в района могат да бъдат твърде полезни за библиотеката в нейната справочна и консултационна работа.

Библиотекарят трябва да подпомага всеки читател-активист във възложената му работа, да му дава методични указания, да подбира материали, необходими за подготовката на беседи, четения и т. н.

От време на време библиотеката урежда съвещания на актива за обмяна на опит.

Обществената работа на читателите-активисти се изгражда върху началата на социалистическото съревнование. Активистите сключват помежду си договори за социалистическо съревнование. поемат обещания по привличане на нови читатели, прибиране на просрочени книги, провеждане на колективни четения и т. н.

Библиотекарят е длъжен да се грижи за повишаване на културно-политическото равнище и библиотечната квалификация на читателите-активисти. Той ги подпомага при избиране на книги, стреми се да ги приучи на систематично четене. В районните и градските библиотеки се уреждат семинари за читателите-активисти. Тук активистите получават основни сведения по библиотечната работа, провеждат се прегледи на препоръчвана литература.

Периодично се свикват общи читателски събрания, пред които ръководителят на библиотеката отчита работата ѝ. Такива срещи на библиотекарите с читателите спомагат за отстраняване на нередности в работата и разкриват общественото мнение за библиотеката, привличат вниманието на библиотеката към интересите на читателите и вниманието на читателите към нуждите на библиотеката.

Опит за широко разглеждане на отчетите пред читателите имат московските библиотеки. В много от районите на Москва през 1950 г. се състояха читателски конференции, на които се обсъждаше работата на библиотеките. Читателите бяха уведомени широко за предстоящите конференции чрез обяви, покани и беседи. Беше обърнато голямо внимание за събиране на предложения от читателите. В резултат на това библиотеките получиха много ценни бележки и отзиви, които помогнаха за подобряване на работата им.

II глава

СЪСТАВ, ПРОУЧВАНЕ И КОМПЛЕКТУВАНЕ НА БИБЛИОТЕЧНИЯ ФОНД

Културно-просветната дейност на библиотеката започва с комплектуването на нейния фонд, т. е. с намирането, подбора и набавянето на литература, която отговаря по своето съдържание, по идейната насоченост, по научната или художествената ценност на задачите на комунистическото възпитание на трудещите се. Създаването на пълноценни книжни фондове е една от най-важните задачи на нашето библиотечно строителство.

В Съветския съюз издателското дело е добило невиждан, небивал в историята размах. От 1918 г. до 1950 г. у нас са издадени 971 000 заглавия на книги и брошури с тираж над 12 500 000 000 екземпляра.

В милиони тиражи се издават в СССР безсмъртните трудове на Маркс, Енгелс, Ленин и Сталин. По данни на Всесъюзната книжна палата тиражът на произведенията на класиците на марксизма-ленинизма за годините на съветската власт към края на 1951 г. е 889 000 000 броя¹. Общият тираж на произведенията на В. И. Ленин за същия период е достигнал 222 360 000 екземпляра. Произведенията на И. В. Сталин към края на 1950 г. са били издадени на 101 езика в 570 200 000 екземпляра.

Големите тиражи на гениалните трудове на Маркс, Енгелс, Ленин и Сталин, класическите произведения на бележите дейци на науката и техниката, научно-просветната и учебната литература по всички клонове на знанието, произведенията на литературните класици на народите на СССР и чуждата литература, произведенията на съвременните съветски писатели и на прогресивните писатели от другите страни осигуряват на библиотеките необходимите предпоставки за създаване на разностранно подбрани, пълноценни книжни фондове.

Съветските библиотеки имат възможност да набавят всички издания, необходими за провежданата от тях културно-просветна работа, за задоволяване на разностранните и непрекъснато растящи искания на читателите.

¹ Газ. „Известия“ от 18 януари 1952 года.

В нашата страна комплектуването на библиотеките и планомерното им снабдяване с книги, брошури, вестници и списания е предмет на грижи и внимание от страна на партията и правителството. За осигуряване на библиотеките с литература в СССР специално е създадена широка мрежа от така наречените библиотечни колектори.

За да се облекчи подборът на книжните фондове, се съставят и издават типови и препоръчителни каталози и други библиографски помагала. В списания и вестници се дава системна информация за новоизлезли книги, което помага на библиотекаря да следи за излизането на нови книги и своевременно да ги набави.

Ние накратко обрисовахме условията, в които протича комплектуването на съветските библиотеки. Да разгледаме сега методите за комплектуване на книжния фонд, като имаме предвид главно средната районна библиотека.

§ 1. СЪСТАВНИ ЧАСТИ НА БИБЛИОТЕЧНИЯ ФОНД

Целият фонд на масовата библиотека може да се раздели на следните части (или отделни фондове): а) фонд на книги, б) фонд на брошури, в) фонд на списания, г) фонд на вестници.

Основният фонд на масовата библиотека е фондът на книгите.

Литература, която влиза в състава на фонда на книгите и фонда на брошурите в зависимост от нейното съдържание и форма на изложение, може да се раздели на два главни вида: а) научна по всички отрасли на знанието и б) художествена (с други думи белетристика).

Отделни части на фонда на книгите са: детската литература (научна и художествена), литературата на езиците на народите на СССР (украински, белоруски, грузински и др.) и литературата на чужди езици (английски, немски, френски и др.).

Такива са основните части на библиотечния фонд.

§ 2. ВИДОВЕ НАУЧНИ КНИГИ

Научната литература, притежавана от библиотеката, обхваща различни отрасли на знанието: обществени науки, естествени науки, езикознание, история, география, агрономия, технически науки и т. н.

В зависимост от това, с каква цел е написана книгата и за какъв читател е предназначена, в научната литература различаваме няколко вида научни книги. Най-важните от тях са:

а) научни трудове например „Основи на химията“ от Д. И. Менделеев, „Рефлекси на главния мозък“ от И. М. Сеченов, „Лекции за работата на големите полукълба на главния мозък“ от И. П. Павлов);

б) научно-популярна литература, т. е. книги, които излагат в достъпна, популярна форма резултатите от научни изследвания (например „Земя в цвят“ от В. Сафонов,¹ „Пчели“ от И. Халифман, „Занимателна минералогия“ от А. Е. Ферсман);

в) учебници, учебни помагала и ръководства (например Кисельов, А. П. „Аритметика“. Учебник за V и VI клас на седемлетките и средните училища; Климентов, А. А. „Пчеловъдство“ (учебно помагало за държавните двегодишни школи за подготовка на ръководни колхозни кадри²);

г) справочници (например „Малая советская энциклопедия“, „Речник на чуждите думи“, „Кратък технически справочник“, „Справочник по градинарство“);

д) сборници с директивни материали (например „ВКП(б) в резолюции и решения на конгресите, конференциите и пленумите на ЦК“³);

е) производствена литература — техническа, агротехническа, зоотехническа и т. н. (например Оглоблин, А. Н. „Основи на стругарството“, „Думата на майсторите“ (разкази на стахановци за своята работа); Озерний, М. Е. „Моят опит за получаване на високи добиви царевица“; Щейман, С. И. „Как бе създадено рекордното караево стадо“).

В различните отдели на научната литература може да има свои специални видове книги. Така в обществено-политическия отдел има агитационно-масова литература (например Калинин, М. И. „Могъществото на съветската държава“⁴; Калинин, М. И. „За колхозния строй и колхозничките“⁵, във военния отдел — устави и наставления на Съветската армия, в географския — атласи, и т. н.

Трябва да се стремим във всеки отдел да бъдат представени всички видове научни книги.

Научните и художествените книги са различно трудни за усвояване. Някои книги са достъпни само за високо образовани читатели, за специалисти, други — за читатели, които са средно подготвени, които имат образование приблизително в обема на седемгодишното училище. Има книги специално предназначени за читатели, получили само начално образование.

Масовата библиотека подбира главно книги със средна трудност, достъпни за широк кръг читатели. Обаче най-важните научни трудове, необходими както за специалисти, така и за читатели, които желаят чрез самообразование да изучат една или друга област от знанието, също така трябва да бъдат представени във фонда на масовата библиотека.

¹ Прев. на бълг., 1950. — Бел. прев.

² Прев. на бълг., 1951. — Бел. прев.

³ Прев. на бълг., 1953. — Бел. прев.

⁴ Прев. на бълг., 1944. — Бел. прев.

⁵ Прев. на бълг., 1950. — Бел. прев.

Масовата библиотека трябва да взема под внимание исканията и нуждите на слабо подготвените, начинаещите читатели и да подбира издадените специално за тях повести и разкази на класиците и на съвременните писатели, агитационно масови брошури, достъпни и занимателни книги по естествознание, история, география, селско стопанство и т. н.

§ 3. ПРИНЦИПИ ПРИ КОМПЛЕКТУВАНЕ НА МАСОВИТЕ БИБЛИОТЕКИ

Най-важният принцип при комплектуване на съветските библиотеки е партийният, болшевишкият подход при оценката и подбора на печатните произведения, който произтича от Лениновия принцип за партийността в литературата.

В 1905 г. в статията си „Партийна организация и партийна литература“ В. И. Ленин постави искане, което се отнася до всички клонове на книгоиздаването и книгоразпространението: „Издателствата и складовете, магазините и читалните, библиотеките и разните търговски организации за разпространение на книги — всичко това трябва да стане партийно, подотчетно“ (Соч., изд. 4, т. 10, стр. 28).

Съставът на книжния фонд на всяка масова библиотека трябва да отговаря на най-важната ѝ задача — комунистическото възпитание на трудещите се, повишаването на тяхното идейно-политическо и културно равнище. Идеологическа основа на комунистическото възпитание е марксизмът-ленинизмът. Само марксистко-ленинската теория дава правилно разбиране на законите за общественото развитие и текущия политически живот.

Затова най-важната задача на библиотеките е да подбират колкото се може по-пълно произведенията на основоположниците на марксизма-ленинизма, да задоволяват всички искания на читателите, които се учат в политкръжоците и политшколите или самостоятелно изучават марксизма-ленинизма.

Подборът на литературата в библиотеките трябва да бъде такъв, че в състава на книжния фонд да се отразят всички най-важни теми, които вълнуват съветските хора, всички актуални въпроси на вътрешната и външната политика на СССР.

Най-могъщото движение на съвременната епоха — борбата за мир срещу подпалвачите на война — трябва да бъде всестранио и пълно разяснено чрез подбор на произведенията на В. И. Ленин и Й. В. Сталин за общата криза на капитализма, за империализма, чрез подбор на документи, които свидетелствуват за миролюбивата политика на Съветския съюз. Библиотеките трябва да подбират и препоръчват на читателите материали за страните с народна демокрация, за растящите сили на привържениците на мира.

Широко трябва да бъде представена в библиотеката литературата за успехите на следвоенното строителство в СССР, за великите строежи на комунизма.

При подбора на книжния фонд трябва да се вземе под внимание читателският състав на библиотеката, различното равнище на специалната и общообразователната подготовка на читателите, разнообразието на техните интереси и искания.

Масовата библиотека обслужва широки слоеве на населението. Нейни читатели могат да бъдат учащи се, работническата и колхозната младеж, работници и работнички, колхозници и колхознички, представители на градската и селската интелигенция.

Исканията на съветските читатели се отличават с голямо разнообразие, затова масовата библиотека за разлика от специалната не може да се ограничи при подбора на литературата само с един или няколко отрасъла на знанието.

За възможното най-пълно задоволяване на исканията на съветския читател се изисква все-странно и системно подбиране на най-добрата високоидейна научна и художествена литература. Необходимо е да се стремим:

1) в библиотеката да бъдат представени книги от всички по-важни отрасли на знанието (обществено-политически, природонаучни, исторически, географски, селскостопански, технически и т. н.);

2) за всяка област на знанието да има литература, третираща основните въпроси и теми (например по селско стопанство — въпроси на мичуринската биология, Сталинския план за преобразяване на природата, повишаване на урожайността, подема на животновъдството и др.);

3) за всяка област на знанието да има книги от различен вид, необходими за различни цели: за научно-изследователска работа (научни трудове); за учебни занятия (учебни пособия); за самообразование (популярна литература); за справки (справочни издания);

4) за всяка област от знанието да има книги, различно трудни за усвояване, като се започне от най-леките, достъпни за начинаещия читател, и се свърши с по-сложните, предназначени за специалисти.

При такъв избор на книги масовата библиотека ще може да задоволи разнообразните искания на широките кръгове читатели, от каквито области на знанието и да се интересуват те, за каквото и да им потрѣбва книгата (за самообразование, справки и т. н.) и каквото и да бъде специалната и общообразователната им подготовка.

При подбирането на книги за различни библиотеки трябва да се държи сметка за местните особености и разликата в интересите на обслужваните групи насе-

ление. Комплектуването на градската библиотека ще бъде едно, а комплектуването на селската — съвсем друго.

Естествено има такива книги, които са еднакво необходими за всяка библиотека, била тя градска, районна или селска. Такива са произведенията на основоположниците на марксизма-ленинизма, директивните материали, изказванията на ръководителите на партията и правителството, съчиненията на литературните класици на народите на СССР и съветските писатели. Има обаче и такива издания, които в селската библиотека ще бъдат тъкмо на място, ще бъдат често търсени, а в градската ще лежат без движение, без да намерят достатъчно приложение и използване. Сравнявайки търсенето от страна на читателите в различните селски библиотеки, ще видим, че и в тях се търсят не едни и същи книги. Интересът на читателите към една или друга литература и нейното търсене до голяма степен зависи от местните особености, от характера на стопанството на района, от състава на населението.

В читателското търсене се отразява както историческото минало на района, така и новите стопански задачи, поставени пред него. Всичко това трябва да се има предвид при подбирането на отделните книги и при комплектуването на книжния фонд като цяло.

Попълването на библиотеката трябва да става по план. На библиотеката е необходима не една сбирка от какви да е книги, а специално подбрани книги, особено важни, необходими и интересни за съветския читател.

Всяка библиотека трябва да се стреми преди всичко към подбиране на основната литература; тъй нареченото „книжно ядро“ — един минимум от книги с първостепенно значение.

Как се подбира такова „книжно ядро“? Откъде да разберем коя литература например е основна за една селска библиотека?

На този въпрос отговаря „Рекомендательный каталог сельской и колхозной библиотеки“, който в най-скоро време ще бъде издаден от Държавно издателство за културно-просветна литература.¹

Готвят се за отпечатване също така „Рекомендательный каталог детской библиотеки“ и ново издание на „Типового каталога районной библиотеки“².

Полезни помагала при комплектуване на библиотеки са препоръчителните литературни указатели, издавани от Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ всеки три месеца. Например:

Книги 1950 года. Рекомендательный указатель литературы для библиотек. Вып. I, М., 1950, стр. 182.

Книги 1950 года. Рекомендательный указатель литературы для библиотек. Вып. I, М., 1950, стр. 230.

Книги 1950 года. Рекомендательный указатель литературы для библиотек. Вып. III, М., 1954, стр. 224.

¹ Каталогът вече е издаден през 1952 г. — Бел. прев.

² У нас е издаден Типов каталог за масовите библиотеки през 1950 г. Сега Български библиографски институт готви второ издание. — Бел. прев.

Типовете каталози, които обхващат най-хубавите книги, издадени през определен период, естествено изостават от живота. Затова се налага използването на материалите на текущата препоръчителна библиография, които отразяват най-добрата литература до актуални, съвременни теми.

Необходимата за библиотеките литература се посочва в библиографските пособия, издавани от Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“, Държавна публична библиотека М. Е. Салтиков-Шчедрин, от Госкултпросветиздат, както и в препоръчителните списъци, помествани в списанията „Библиотекарь“, Културно-просветителна работа“ и др.¹

В библиографските пособия често се посочват издания от минали години. Понякога тези издания мъчно се намират на книжния пазар. Но това обстоятелство не бива да смущава библиотекаря. Най-важните книги се преиздават доста често и ако няма на пазара стари издания, може да се разчита, че тези книги ще могат да се набавят при излизане на нови издания.

За препоръчение е да се извърши предварително следната работа: да се сравни наличният състав на библиотечния фонд с препоръчителни библиографски указатели, като се открият и отбележат онези книги, които са препоръчани в указателя, но липсват в книжния фонд. След като се направи списък на липсващите книги, библиотекарят полага всички усилия да ги набави и да попълни фонда с основна литература.

§ 4. КАК БИБЛИОТЕКАРЯТ ТРЯБВА ДА ПРОУЧВА КНИГИТЕ

За да може правилно да подбере и пропагандира книгите, библиотекарят трябва да ги познава. Познаването на книгите се добива чрез всекидневното им и систематично проучване. Обаче колкото и усърдно да чете библиотекарят, той не е в състояние да прочете нито всички новоизлизащи книги, нито онези, които библиотеката вече притежава. Затова наред с четенето библиотекарят е принуден да прибегва към други методи за проучване на книги. Основната литература по всеки отдел библиотекарят проучва внимателно, чете и препрочита, но с много издания той се запознава само чрез прегледжване и четене на отделни пасажки.

При разглеждането библиотекарят обръща внимание преди всичко на заглавната страница на книгата. На заглавната страница могат да се намерят следните данни: името на автора, заглавието на книгата, издателството, мястото и годината на издаването, понякога подзаглавие и серийна бележка.

Заглавията на научните книги обикновено повече или по-малко точно определят тяхното съдържание, например: „Как хората се нау-

¹ У нас библиографски пособия — препоръчителни библиографии, листовки и планове за четене, издава Държавна библиотека „Васил Коларов“. Препоръчителни списъци помества и сп. Читалище. — Бел. прев.

чиха да броят“ (книга по история на математиката), „Има ли живот на планетите“ (книга по астрономия), „Лятното засаждане на картофите“ (книга по селското стопанство) и др.

Заглавията на художествените произведения също така разкриват тяхното съдържание, но в образна форма, например: Островски, Н. „Как се каляваше стоманата“ (за закаляването на младото поколение през годините на гражданската война).

Необходимо е при запознаването с книгата да си изясним какво означава нейното образно заглавие, каква идея изразява. Например удостоеният със Сталинска награда роман на Е. Казакевич „Пролет на Одер“ е посветен на последния етап на Великата отечествена война — победоносното настъпление към Берлин на съветските войски, които носят със себе си пролетта на освобождението на човечеството от гнета на фашизма. Дълбок смисъл се съдържа в заглавието на романа на лауреата на Сталинска премия М. С. Бубенов „Бялата бреза“. Скромната руска бреза, която отстоява на бурята, се явява за Андрей Лопухов, главен герой на романа, символ на непобедимата родина. Заглавието на удостоения със Сталинска награда роман на А. Первенцев „Чест на младини“ е взето от народната поговорка „Пази честта си на младини“, която е използвана от А. С. Пушкин като мото на „Капитанската дъщеря“. Романът на А. Первенцев е посветен на подвизите на героичната съветска младеж във Великата отечествена война.

Подзаглавието разяснява съдържанието на книгата (например повестта на А. Н. Толстой „Хляб“ има подзаглавието „Отбраната на Царицин“) или определя формата на произведението (доклад, стенограма на публична лекция, реч, роман, поема и т. н.), или посочва предназначението на книгата (учебник за трети и четвърти клас от началното училище, справочна книга за инженери и техници, пособие за самообразование), или определя група читатели, за които книгата е предназначена (разкази за деца от средна възраст, повест за юноши и т. н.).

В подзаглавията се посочва името на редактора или преводача на книгата, поредността на изданието (второ, трето издание и т. н.). Всички тези данни са твърде важни, за да добием представа за книгата: нейното съдържание, форма и читателско предназначение.

Наименованията на много съветски издателства говорят за отраслите на знанието, към които се отнасят книгите: Държавно издателство за политическа литература (Госполитиздат), Държавно издателство за техническа литература (Гостехиздат), Медгиз, Госхимиздат, Географгиз, Селхозгиз и т. н.

Наименованията на такива издателства, като Детгиз, „Млада гвардия“, говорят за читателското предназначение на книгите (за деца, за юноши), а наименованията на такива издателства, като Учпедгиз (Учебно-педагогическо издателство при Министерство на просветата на РСФСР) и Гослитиздат (Държавно издателство за

художествена литература), дават представа за принадлежността на книгата към даден вид литература (учебна, художествена).

Твърде важно е да се знае кога е издадена книгата; по годината на издаването може в известни случаи да се съди доколко е остаряла книгата.

Авторът, заглавието, издателството и годината на издаването са най-важните признаци, които характеризират книгата като определено издание. При съставянето на различни списъци, при споменаването на отделни книги трябва задължително да се дават всички тези сведения.

Понякога в горната част на заглавната страница над името на автора е напечатана серийна бележка: название на серията, към която се отнася дадената книга (например серията на Детгиз — „Училищна библиотека“, серията на издателство „Съветски писател“ — „Библиотека на поета“, серията на издателство „Млада гвардия“ — „Агрономически беседи“, сериите на Селхозгиз — „Производственият опит на героите на социалистическия труд“, „Челният опит в селското стопанство“), или названието на научното учреждение, което е подготвило издаването на книгата (Институт „Маркс—Енгелс—Ленин“¹, Академия на науките на СССР, Академия на педагогическите науки на РСФСР, Всесъюзна селскостопанска академия „В. И. Ленин“, Научно-изследователски институт по овощарство, „И. В. Мичурин“ и др.).

На гърба на заглавната страница или на последната страница на книгата са поместени така наречените издателски данни: наименование и адрес на печатницата, в която е напечатана книгата, дата на разрешителното за печатане, брой на издадените екземпляри, обем на книгата в коли, брой на знаците в една кола и т. н. Броят на издадените екземпляри от книгата се нарича нейн тираж. По тиража на книгата може да се съди за нейното по-голямо или по-слабо разпространение. Книгите, предназначени за тесен кръг читатели, се печатат в малки тиражи. Книгите с първостепенно значение, за които се предвижда широко разпространение всред масите, се печатат в тираж няколко стотин хиляди, а понякога и в милиони екземпляри.

Проучването на заглавната страница е необходимо, но, разбира се, далеч не е достатъчно за запознаване с книгата. Трябва да прегледаме също така текста, илюстрациите и приложенията. От различните части на книгата особено внимание заслужават предговорът и съдържанието. В предговора обикновено се съобщават редица важни сведения за книгата: как се е създала тя, за какви читатели, доколко в нея се разглежда един или друг въпрос и т. н. Понякога книгата бива препоръчвана, биват посочвани нейните достойнства. Всичко това е твърде важно за библиотекаря, за да използва правилно книгата.

¹ От 1953 г. Институт „Маркс—Енгелс—Ленин—Сталин“. — Бел. прев.

В съдържанието са споменати главите на книгата. По техните наименования може по-лесно да се получи представа за съдържанието на книгата, отколкото само по нейното заглавие.

След като прегледа предговора и съдържанието, библиотекарят пристъпва към четене на извадки от текста, като се мъчи да избере най-съществените места в книгата. Такова четене му позволява да се запознае с формата на изложението в книгата и да си направи извод за това, дали се чете трудно или лесно, дали е достатъчно интересно написана и т. н.

Доста сериозно значение в работата с книгата има идейното издателско оформяване: шрифт, илюстрации, корица, всевъзможни приложения към книгата: карти, диаграми, речници на трудни думи и т. н.

Книгата, напечатана с едър шрифт, обикновено е предназначена за начинаещи читатели.

Хубавите, ясните рисунки правят книгата по-жива, материалът по-нагледен, спомагат за по-доброто усвояване на съдържанието.

Ярката цветна корица привлича вниманието на читателя и го кара да разгледа книгата, да се запознае с нея.

Библиотекарят взема под внимание издателското оформяване на книгата и от различните издания на една и съща книга избира онази, която е по-добре оформена, ако естествено тя при това е достъпна по цената си за библиотеката.

Преглеждайки книгата и прочитайки избрани текстове от нея, библиотекарят се стреми да получи известен минимум от необходимите знания за книгата и да си отговори на редица засягащи я въпроси. Необходими са следните първоначални сведения за книгата:

- 1) автор (съавтор, редактор и други лица, които са вземали участие в създаването на книгата);
- 2) заглавие на книгата (и за какво говори то);
- 3) издателски данни (къде, кога и от кого е издадена книгата);
- 4) към кой отрасъл на знанието се отнася по съдържание книгата (например към астрономията);
- 5) на каква тема е посветена книгата;
- 6) към кой вид литература се отнася книгата (научно-популярна, учебна, справочна и т. н.);
- 7) за какъв читател е предназначена книгата;
- 8) как е написана книгата (сложно или просто; живо, занимателно или тежко, скучно и т. н.);
- 9) как е издадена книгата, какво е издателското ѝ оформяне.

Обаче тия сведения не винаги позволяват да се разреши въпросът, дали книгата е необходима за библиотеката. Един бегъл преглед не дава на библиотекаря възможност да определи идейно-политическото значение на книгата, нейната научна или художествена стойност. За да се даде отговор на тези въпроси, налага се основно критическо анализиране на съдържанието на книгата.

Затова като допълнение към непосредственото запознаване с книгата библиотекарят трябва да използва материалите на критичната и препоръчителната библиография — рецензии, прегледи, указатели, препоръчителни списъци, планове за четене и т. н.

§ 5. КАК ДА СЕ ИЗПОЛЗУВА БИБЛИОГРАФИЯТА ПРИ ПРОУЧВАНЕ НА КНИГИТЕ И ПОПЪЛВАНЕ НА БИБЛИОТЕКАТА

В СССР всяка година се издават десетки хиляди заглавия на книги, брошури, списания и други печатни произведения. Например в 1950 г. в Съветския съюз са излезли около 830 000 000 екземпляра книги. Твърде мъчно е да се ориентираме в тази маса от текущи издания, а още по-мъчно е да си намерим пътя всред огромния брой книги, издадени през миналите години. Тук в помощ на читателя и библиотекаря идва библиографията (буквално книгоописание). Библиографията регистрира всички излизаци книги, систематизира ги по области на знанието, дава им съответна оценка, отделя по-добрите книги и ги препоръчва на широките читателски кръгове. С регистрирането на печатните произведения се занимава Всесъюзната книжна палата, която издава редица библиографски списания: „Книжная летопись“ (тук се регистрират всички излизаци в СССР книги), „Летопись журнальных статей“, „Летопись газетных статей“, „Летопись рецензий“ и др.¹

Библиографски указатели изработват най-големите библиотеки: Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“, Държавна публична библиотека „М. Е. Салтиков-Шчедрин“, Държавна публична историческа библиотека, Централна политехническа библиотека, областните (краеви, републикански) и други библиотеки. Държавно издателство за културно-просветна литература издава библиографски пособия за масовите библиотеки. Наред с Госкултпросветиздат такива помагала се издават и от други издателства (Селхозгиз, „Млада гвардия“ и др.).

При изучаването на книгите библиографията оказва неоценима помощ на библиотечните работници. По библиографските източници ние научаваме за излизането на нови книги, а по анотациите се запознаваме със съдържанието им.

Анотацията (буквално: бележка, забележка) е кратка характеристика на книгата, в която се разкрива нейното съдържание, посочва се основната ѝ идея и читателското предназначение.

Големината на анотацията не позволява да се даде една обширна оценка на книгата, но не изключва възможността да се препоръча тя на читателя. Препоръчителните анотации са особено необходими за работниците и читателите в масовите библиотеки.

¹ У нас печатните произведения се регистрират в издаваните от Български библиографски институт „Български книгопис“ и „Летопис на периодичния печат.“ — Бел прев.

Като образец на препоръчителна анотация може да служи следващата извадка от рецензия на книгата: Соколов, Мих. „Искри“, роман в пет части, М., „Съветски писател“, 1949, стр. 958.

„В рецензията на романа М. Соколов е направил смел опит да покаже в художествените образи зараждането и развитието на революционното движение всред работническата класа и трудещото се селячество в южните части на Русия в края на 90-те и началото на 1900-те години.

Самото название на романа изразява замисъла на писателя — да разкаже как от искрите на ленинско-сталинските идеи, внесени от професионални революционери в средата на пролетариата, се разгоря пламъкът на всенародната борба. В общи черти писателят се е справил с тази благородна тема.

В романа на М. Соколов участвуват повече от сто образа, които представляват почти всички социални слоеве на тогавашна Русия. От една страна, това са работниците и селяните, от друга — помещиците и кулаците, фабрикантите и собствениците на мини. Непримиримата борба между тези два социални лагера съставя идейната основа на произведението („Большевик“, 1950, № 16, стр. 73).

По-подробна форма на характеристика на книгата е рецензията, в която се дава обширна, обоснована критическа оценка на книгата, като подробно се посочват нейните достойнства и недостатъци.

Специален орган на критическата библиография е списанието „Советская книга“, което излиза от 1946 г.¹

В много вестници и списания има отдели за критика и библиография, като в списанията обикновено се печатат рецензии на книги от онази област на знанието, на което е посветено списанието. Рецензии на новоизлизащи книги и брошури се печатат във вестниците „Правда“, „Известия“, „Комсомольская правда“, „Труд“, „Учительская газета“, „Литературная газета“, в списанията „Коммунист“, „Новое время“, „Вопросы экономики“, „Вопросы истории“, „Новый мир“, „Октябрь“, „Звезда“ и други.

В списанието „Коммунист“ освен рецензии се печатат кратки анотации за книги. В списанието „Новый мир“ има специална рубрика „Книжное обозрение“, в което се поместват рецензии не само за произведения на художествената литература, но и за научни книги — по история, география и др. В същото списание се печатат редовно списъци на новоизлезли книги, систематизирани по издателства.

В списание „Библиотекарь“ се поместват прегледи на литературата върху библиотекознанието и библиографията („Библиография на библиотекознанието“), печатат се рецензии за нови помагала по библиотечно дело и се дава информация за нови книги по библиотекознание и библиография.

Рецензията, която обгръща редица книги, близки по тема, или серия еднородни издания, се нарича критико-библиографски преглед. За пример на такъв може да служат следните прегледи:

¹ От 1953 г. списанието не излиза. — Бел. прев.

Комолов, В. О разпространении передового опыта (обзор выпущенной 1950 году Профиздатом литературы о новаторах производства). „Большевик“, 1950, № 18, стр. 69—74.

Боголюбов, К. Пропаганда опыта передовых крупных колхозов (Обзор литературы, вышедшей в Ростовском, Воронежском и Горьковском издательствах). „Большевик“, 1950, № 17, стр. 73—77.

От различните библиографски издания за масови библиотеки особено бажни са помагалата по препоръчителна библиография: анотирани препоръчителни указатели, препоръчителни списъци и т. н.

Библиографски указатели за самообразование се наричат програми за системно четене, планове за четене, цикъли четения. Този вид указатели обикновено съдържат уводни статии, методични съвети за четене, списъци на препоръчвани книги в такава последователност, в каквата трябва да ги чете този, който се занимава със самообразованието си.¹

Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ е издала редица цикъли четения, планове и програми за четене в помощ на самообразованието, беседи за книги.

Накрая трябва да се отбележат издаваните от същата библиотека „памятки“ на читателя, например: Левин, С. С. „Иван Владимирович Мичурин“. „Листовка в помощ на читателя“. М., 1950, 30 стр., или Залеская, Л. И. „Владимир Владимирович Маяковский“ (1893—1930). „Листовка в помощ на читателя (М., 1950, 32 стр.).

За непосредствено подпомагане при комплектуването на библиотеките са предназначени „типовите“ или „препоръчителните“ каталози, за които ставаше дума по-горе.

Библиографията има голямо значение за библиотекаря: тя го подпомага при проучване на литературата, при комплектуване на книжния фонд, при препоръчване на книги за читателите, при масова пропаганда на книгите. Библиографията е сериозно оръжие на комунистическото възпитание и трябва, колкото е възможно по-широко да се използва от библиотекаря и читателя.

Библиотекарят трябва да следи рецензиите, които се печатат във вестниците и списанията, да преглежда библиографските указатели и препоръчителните списъци. След като прочете някоя рецензия, в която се препоръчва дадена книга, библиотекарят си взема бележка за нея: на един лист или картон той си записва фамилното име и инициалите на автора, заглавието на книгата, издателството, мястото и годината на издаването, а също така източника, където е поместена рецензията (заглавието на списанието, годината, броя, страниците; заглавието на вестника с посочване на датата; презимето на рецензента; заглавието на рецензията, ако то не съвпада със заглавието на книгата).

¹ Като цикъл четения е преведено „круг чтения“ — указател на литература по определена тематика. — Бел. прев.

Маркс К. и Енгелс Ф.

Избрани произведения в два тома. Т. I, М.
Госполитиздат, 1948.

Рец. в сп. „Большевик“, 1948, № 15, стр. 56—59.

(К. Селезнев)

От такива фиши се съставя картотека на рецензии, която е твърде полезна за библиотекаря при комплектуване на книжния фонд.

Държавно издателство за културно-просветна литература издава съставяните от Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ печатни анотирани фиши на новоизлизащите книги, препоръчани за масови библиотеки.

Текстът на печатния анотиран фиш има следния вид:

Павленко, П. А.

П 12 Щастие. Ил. А. Ермолаев. М., Гослитиздат, 1950.

294 с.; 7 л. ил. и портр. (Б-ка на съв. роман.) 5 р., 70 к., по-двързана.

Основното действие на романа се развива в освободения от фашистките завоеватели Крим през 1944—1945 г. Героят на романа, инвалидът от Отечествената война полковник Воропаев, е човек с висока култура и голям партиен опит. Като преодолява мъжествено тежкото душевно състояние, свързано с болестта и раняването, Воропаев сплотява около себе си хора, предани на делото, и възглавява борбата за възстановяване на кримските колхози. Авторът показва, че личното щастие на съветския човек е неотделимо от общественя живот. Най-хубавите страници на романа рисуват срещата на Воропаев със Сталин. Текстът на романа се предшества от автобиографията на писателя. Романът е награден със Сталинска награда.

Държ. б-ка в СССР „В. И. Ленин“

Госкулпросветиздат
50-ОБ-2918

Печатният анотиран фиш съдържа:

- 1) описание на книгата;
- 2) така наречения индекс на книгата (вж. глава IV, § 2);
- 3) анотация.

По анотациите, напечатани на фишите, библиотекарят може бързо да се запознае с новоизлизащите книги и брошури. Като си отбележи на гърба на фиша източника, в който е поместена рецензията върху анотираната книга, библиотекарят може да използва фиша за картотека на рецензии. Напечатаният върху фиша индекс на книгата помага при тяхното класиране.

Фишите се издават на комплекти според видовете библиотеки: а) за областни и краевни библиотеки, б) за градски и районни библиотеки, в) за профсъюзни библиотеки, г) за селски библиотеки, д) за детски и училищни библиотеки.

Освен това от 1952 г. се издава допълнителен комплект фиши за книги, които имат няколко индекса (означение на отдела).

Желателно е всяка масова библиотека да получава специалния комплект от печатни анотирани фиши, които съответствуват на нейния вид.

§ 6. КАК СЕ ПРОУЧВА КНИЖНИЯТ ФОНД НА БИБЛИОТЕКАТА

За да може библиотеката да се комплектува правилно, трябва всекидневно и систематично да се проучват фондът като цяло, отделите на фонда, отделните книги. Обща представа за фонда дават материалите по регистрацията на книжното имущество: книгата за движението на библиотечния фонд и инвентарната книга на библиотеката (вж. гл. III). Съставът на фонда е отразен в каталозите на библиотеката (вж. гл. V), от които особено важен за изучаването на фонда е систематичният каталог.

Голяма помощ при изучаване на отделите на фонда оказват библиографските пособия — указатели, библиографски прегледи, препоръчителни списъци на литература, типови каталози.

Какво трябва да знае един библиотекар за книжния фонд като цяло?

Преди всичко обема на фонда, т. е. броя на притежаваните от библиотеката книги, списания и брошури.

Отговор на този въпрос дава книгата за движението на библиотечния фонд, в която се регистрира постъпването и отчислението на литературата и се изчислява общата наличност на книги, списания и брошури. Инвентарната книга не дава точен отговор на въпроса за броя на печатните единици, тъй като тя преди всичко не включва всички брошури, притежавани от библиотеката, и, второ, съдържа заглавия на печатни произведения, изключени от фонда.

След като определим общия брой на изданията, притежавани от библиотеката, ние съпоставяме този брой с броя на читателите и определяме по колко книги се падат средно на един читател.

За нормалната работа на една библиотека трябва на един читател да се падат не по-малко от 5—6 книги.

Ако в състава на читателите се намират представители от различни народности, трябва да се провери има ли в библиотеката книги на езика на тези народности. Ако такива книги липсват в библиотеката, те трябва да се набавят.

Освен общия брой на изданията, представени в библиотечния фонд, трябва да се определи поотделно броят на книгите, списанията и брошурите.

Брошурите, които се отнасят предимно към агитационно-масовата литература, трябва да се набавят своевременно и в голям брой екземпляри. Като се има предвид, че брошурите по текущите въпроси остаряват, необходимо е от време на време фондът на брошурите да се преглежда и се освобождава от остарели издания.

Важно е за общата характеристика на фонда да се знае как са разпределени книгите по отдели: обществено-политически, природонаучен, селскостопански, технически, литературно-художествен и т. н.

Може да се поддържа например следното съотношение между отделите: обществено-политическият отдел (включително философия,

история, география, военно дело) трябва да съставлява една трета от фонда, научно-техническият отдел (математика, естествени науки, медицина, селско стопанство, техника) — една трета от фонда, и литературно-художественият отдел (заедно с езикознанието и литературознанието) — една трета от фонда. Естествено за различните библиотеки са възможни известни отклонения от указаното съотношение на трите основни части на книжния фонд.

Сега нека обобщим и изброим онези данни за библиотечния фонд, които са необходими за правилното му комплектуване.

1. Колко книги има във фонда?

2. Как се разпределят книгите по отдели? Достатъчно ли е представена общественно-политическата литература, особено произведенията на класиците на марксизма-ленинизма? Как е подбрана научно-популярната литература, художествената литература?

3. Налице ли е литературата, с която се обслужват различните групи читатели: деца, младежи, възрастни; за читатели с начално, средно и висше образование; за партийния, на съветите и колхозния актив; за читателите от други народности, живеещи в дадения район?

4. По колко книги се падат средно на един читател, как е осигурен читателят с книги в дадена библиотека?

5. Каква част от библиотечния фонд съставляват брошурите и няма ли между тях остарели?

6. Каква част от фонда съставляват списанията?

Отговорът на всеки въпрос до известна степен характеризира библиотечния фонд и посочва каква работа във връзка с комплектуването му трябва да се води занапред.

Характеристиката на фонда обаче не може да се основава само върху такива общи, предимно цифрови данни. Необходимо е да се извършва изучаването на фонда по съдържание, да се упознае конкретният състав на книгите във всеки отдел. За целта трябва непосредствено да се преглеждат самите книги и нашироко да се използва библиографията.

Проучвайки библиотечния фонд по съдържание, ние преглеждаме основните му отдели и проверяваме доколко всеки отдел е попълнен с най-важната, необходима за масовата библиотека литература. Преди всичко ние се запознаваме със състава на книгите в общественно-политическия отдел, като обръщаме особено внимание на това, доколко пълно е подбрана следната литература:¹

А. Събрани съчинения и сборници от избрани произведения на класиците на марксизма-ленинизма (Избрани произведения в два тома на К. Маркс и Ф. Енгелс, Съчиненията на В. И. Ленин, Избрани произведения в два тома на В. И. Ленин, Съчиненията на Й. В. Сталин, „Въпросите на лениниз-

¹ Посочените заглавия към разделите А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, З, И, К са методавни за съветските библиотеки. Нашите библиотеки трябва да включат в своите фондове и съответна по тематика българска литература. — Бел. прев.

ма“ от И. В. Сталин, „За Великата отечествена война на Съветския съюз“ на И. В. Сталин, „Марксизмът и въпросите на езикознанието“ от И. В. Сталин, издания на отделни произведения на класиците на марксизма-ленинизма.

Б. Литература за класиците на марксизма-ленинизма: Ленин, В. И., „Карл Маркс“, Ленин, В. И., „Фридрих Енгелс“, Сталин, И. В. „За Ленин“, „Ленин, Владимир Ильич. Кратък очерк — живот и дейност“ (М., Госполитиздат, 1946)¹, „Йосиф Висарионович Сталин. Кратка биография“ (Изд. 2, поправ. и доп., М., Госполитиздат, 1950)²; Материали, посветени на седемдесетгодишнината от рождението на Сталин („Великият вожд и учител на Комунистическата партия и съветския народ“. М., Отдел за агитация и пропаганда при ЦК на ВКП(б), Институт Маркс—Енгелс—Ленин при ЦК на ВКП(б), 1949), изказванията на най-близките съратници на Сталин — Г. М. Маленков „Другарят Сталин вожд на прогресивното човечество“, В. М. Молотов „Сталин и сталинското ръководство“, К. Е. Ворошилов „Гениалният пълководец на Великата отечествена война“, А. И. Микоян „Великият строител на комунизма“, Л. М. Каганович „Сталин ни води към победа на комунизма“, Л. А. Булганин, Сталин и съветските въоръжени сили“, А. А. Андреев „Сталин и колхозното селячество“, Н. С. Хрушчов „Сталинската дружба на народите — залог за непобедимостта на нашата родина“, А. Н. Косигин „Нашите успехи дължим на великия Сталин“, Н. М. Шверник „Другарят Сталин — продължител на великото дело на Ленин“ (тези изказвания са публикувани във вестник „Правда“ от 21 декември 1949 г. и в списание „Большевик“, 1949, кн. 24, и са издадени в отделни брошури).

В. Литература по история на ВКП(б) и въпросите на партийното строителство: „История на Всесъюзната комунистическа партия (болшевики). Кратък курс“; Ленин, В. И. и Сталин, И. В. „За партийното строителство“, т. 1—11 (М., Госполитиздат, 1941); Програма и устав на ВКП(б); съчинения и биографии на изтъкнати дейци на Комунистическата партия (Я. М. Свердлов, Ф. Е. Дзержински, С. М. Киров, Г. К. Орджоникидзе, В. В. Куйбишев, М. И. Калинин и др.); сборници от статии и консултации в помощ на изучаващите „Кратък курс на историята на ВКП(б)“.

Г. Литература по история на ВЛКСМ, за задачите, организацията и работата на Ленинско-Сталинския комсомол: Ленин, В. И., „Задачи на младежкия съюз“ (различни издания); Сталин, В. И., „За задачите на Комсомола“ (М., „Млада гвардия“, 1945); Калинин, М. И., „Славният път на Комсомола“ (М., „Млада гвардия“, 1946); Калинин, М. И., „Задачите на комсомолците в колхозите“ (М., „Млада гвардия“, 1947); постановление на конгресите и конференциите на

¹ Прев. на бълг., 1952. — Бел. прев.

² Прев. на бълг., 1953. — Бел. прев.

³ Прев. на бълг., 1950—1951. — Бел. прев.

ВЛКСМ, пленумите на ЦК на ВЛКСМ; серии от издателството „Млада гвардия“ — „В помощ на изучаващите устава на ВЛКСМ“, „Библиотека на секретаря на селската комсомолска организация“, „В помощ на слушателите на началните комсомолски политкръжоци“.

Д. Литература за Великата отечествена война: Сталин, И. В. „За Великата отечествена война на Съветския съюз“ (5 изд., М., Госполитиздат, 1947, книги за победите на Съветската армия, за героичната защита на Москва, Ленинград, Одеса, Севастопол, Сталинград, за героите на Съветския съюз, за народните отмъстителите — партизаните, за нашата героична младеж — Зоя Космодемьянская, Лиза Чайкина, Александър Матросов, Олег Кошевой и др. литература за трудовия героизъм на работниците, колхозниците, интелигенцията в тила; книга за победата на СССР над хитлеристка Германия и империалистическа Япония.

Е. Литература, отразяваща резултатите и постиженията на социалистическото строителство в СССР: докладите на В. М. Молотов „Тридесетгодишнината на Великата октомврийска социалистическа революция“ и „31-та годишнина на Великата октомврийска социалистическа революция“; доклад на Г. М. Маленков „32-та годишнина на Великата октомврийска социалистическа революция“; доклад на Н. А. Булганин „33-та годишнина на Великата октомврийска социалистическа революция“; „Съобщение на Държавния планов комитет на СССР и Централното статистическо управление на СССР“; „За резултатите от изпълнението на четвъртия (първия следвоенен) петилетен план на СССР за 1946—1950 г.“; книги за предимствата на съветския строй пред капиталистическия, за дружбата на народите на СССР, за Сталинската конституция, за подема на селското стопанство в следвоенния период, за великите строежи на комунизма (на пример „Великите строежи на Сталинската епоха“, М., Госполитиздат, 1951)¹, за разцвета на социалистическата култура.

Ж. Литература за борбата на СССР за мир, за нарастването на силите на лагера на мира, демокрацията и социализма, за постиженията на страните с народна демокрация и народните републики: Ленин, В. И., „Отговор на въпросите на кореспондента на американското списание „New York Evening Journal“ и „Отговор на въпросите на кореспондента на английския вестник „Daily Express“ (Съчинения, 4 изд., т. 30, стр. 340—344); Сталин, И. В. („Беседа с кореспондента на „Правда“, М., Госполитиздат, 1951), Сталин, И. В., „Отговор на кореспондента на „Правда“ относно атомното оръжие“ (М., Госполитиздат, 1951); Суслов, М. А., „Защита на мира и борбата с подпалвачите на война“. Доклад на съвещанието на информационното бюро на комунистическите партии в Унгария през втората половина на ноември 1949 г., М., Госполитиздат, 1949); изказвания на съветските представители на заседанието на общото

¹ Прев. на бълг., 1952. — Бел. прев.

събрание на Организацията на обединените народи; материали от световните конгреси на защитниците на мира; сесиите на Световния съвет на мира, например „Първата сесия на Световния съвет на мира. Берлин. 21—26 февруари 1951 г. (материали)“ (М., Госполитиздат, 1951).

3. Постановления на партията и правителството, сборници с ръководещи материали (например сборник „Пропаганда и агитация в решенията и документите на ВКП(б)“ (М., Госполитиздат, 1947).

И. Литература в помощ на агитаторите, пропагандистите и докладчиците (например серия на Госполитиздат „Библиотека на агитатора“ и серия на издателство „Московский работник“, „Библиотека на пропагандиста“.

К. Справочна литература („Справочник на агитатора“ и др.).

Твърде често читателите търсят историческа и библиографска литература. В този отдел трябва да са представени класиците на марксизма-ленинизма по историческите въпроси, учебници и учебни помагала по древна, средна и нова история, „История на дипломатията“ под ред. на В. П. Потьомкин (три тома)¹; „Документи и материали в навечерието на Втората световна война“, т. 1—2; учебна и популярна литература по историята на СССР, книги за героичното минало на руския народ, литература за великите наши прадеди (Александър Невски, Димитри Донски, Минин и Пожарски, Суворов и Кутузов); за най-важните събития в историята на руския народ и другите народи на СССР; литература за революционното движение в Русия, за Великата октомврийска социалистическа революция, за гражданската война и нейните герои.

В отдела на биографиите особено грижливо трябва да се подберат книги за изтъкнатите представители на великата култура на руския народ: учените (М. В. Ломоносов, Н. И. Лобачевски, Д. И. Менделеев, А. С. Попов, И. М. Сеченов, К. А. Тимирязев, И. П. Павлов, И. В. Мичурин и др.) художници (И. Е. Репин, В. И. Суриков и др.), композитори (М. И. Глинка, П. И. Чайковски и др.), пътешественици (Н. М. Пржвалски, П. К. Козлов, Н. Н. Миклухо-Маклай и др.). Следва при това да се използва серията „Животът на бележити хора“ на издателство „Млада гвардия“.

Въобще трябва да се обърне особено внимание върху подбора на литературата, която утвърждава приоритета на отечествените открития и изобретения и показва влиянието им върху развитието на световната наука и техника. Към тази литература спадат например удостоената със Сталинска награда книга на В. В. Данилевски „Руска техника“, двутомникът „Хора на руската наука“ (М., Гостехиздат, 1948), сборникът „Разкази за руското първенство“ (М., „Млада гвардия“, 1950) и др.

¹ Прев. на бълг., 1949. — Бел. прев.

Жив интерес проявяват нашите читатели към географската литература, особено към книгите за нашата родина (Михайлов, Н. Н. „Руската земя“¹, „Пред картата на родината“², „Просторите и богатствата на нашата родина“³, „Твоята родина“, „Пътешествия по Съветския съюз“ и др.).

Библиотеките имат богата възможност да подбират литература за столицата на СССР — Москва. Във връзка с нейната 800-годишнина бяха издадени много интересни книги, които осветляват пътя на развитието на Москва, нейната роля в историята на СССР и в живота на съветската държава.

Голямо общообразователно и възпитателно значение има научната и художествената литература за отделните краеве, области, републики на СССР, за природните богатства на нашата родина, за необятните ѝ простори (например Федорович, Б. А. „Ликът на пустинята“, изд. 2; Шагинян, М. „Пътешествие по Съветска Армения“; Семушкин, Т. „Чукотка“ и др.

Най-после трябва да се провери как е представена литературата с краеведчески характер за онази република или област (край), където се намира библиотеката.

В районните и селските библиотеки трябва внимателно да се подбира селскостопанската литература. Тук трябва да има книги по организация на колхозното производство, популярна литература по земеделие, животновъдство, овощарство, градинарство, ливадарство и т. н., съответствуваща на общите насоки на стопанството в дадения район и неговите местни особености; литература по механизация на селското стопанство, за тракторите, селскостопанските машини и оръдия. Трябва старателно да се подбира справочна литература за председателите на колхозите, бригадирите, завеждащите ферми, конярите, доячките, пчеларите трактористите, комбайнерите и т. н.

Особено внимание трябва да се обърне при подбора на литература за прогресивната мичуринска агробιολογическа наука, на трудовете на нашите бележити учени — К. А. Тимирязев („Кратък очерк на Дарвинова теория“⁴, „Земеделие и физиология на растенията“⁵, „Животът на растенията“, И. В. Мичурин („Резултати от шестдесетгодишна работа“⁶, „Избрани трудове“, „Избрани работи“, съчинения в четири тома), В. В. Докучаев („Руският чернозем“), В. Р. Вилиамс („Основи на земеделието“⁷), Т. Д. Лисенко („Преобразяване на природата на растенията“, „Теоретически основи на яровиза-

¹ Прев. на бълг., 1948. — Бел. прев.

² Прев. на бълг., 1948. — Бел. прев.

³ Прев. на бълг., 1949. — Бел. прев.

⁴ Прев. на бълг., 1950. — Бел. прев.

⁵ Прев. на бълг., 1949. — Бел. прев.

⁶ Прев. на бълг., 1950. — Бел. прев.

⁷ Прев. на бълг., 1948. — Бел. прев.

цията“¹, „Селекция и теория на стадийното развитие на растенията“, „За наследствеността и нейната изменчивост“², „Лятното засаждање на картофите“, сборник „Агробиология“³, доклад „За положението в биологическата наука“⁴.

Грижливо трябва да се подбере литература за полезащитните лесонасаждения, за внедряване на тревополни сентбообороти, за строителство на водоеми и водохранилища, с една дума за всички мероприятия, които подпомагат борбата със сушата, осигуряват високи и трайни добиви.

Широко трябва да се отрази в книжния фонд литературата за следвоенния подем на социалистическото животновъдство („Тригодишен план за развитието на общественото колхозно и совхозно продуктивно животновъдство (1949—1951 г.)“). Постановление на Съвета на министрите на СССР и ЦК ВКП(б). М., Госполитиздат, 1949; Лисенко, Т. Д., акад. „Тригодишен план за развитието на общественото колхозно и совхозно продуктивно животновъдство“⁵ и други), помагала по развъждането на едър рогат добитък, по коневъдство, свиневъдство, овцевъдство, птицевъдство (например „Учебник на колхозника-животновъд, ч. I—II, М., Селхозгиз, 1951; Щейман, С. И., „Как е създадено рекордното караваевско стадо, изд. 3, преработ., М., Селхозгиз, 1948; Филянски, К. Д., „Бележник на овцевъда“. М., Селхозгиз, 1948 и други).

В районните и селските библиотеки трябва да бъде представена достатъчно пълно литературата за челния опит в селското стопанство от типа на сериите на Селхозгиз: „Производственият опит на героите на социалистическия труд“, „Челният опит в селското стопанство“ („Опитът на най-добрите коневъди“, „Работата на най-добрите свиневъди“ и др.), „Колхозите на нашата страна“. Особено внимание трябва да се отдели при подбиране на помагала в помощ на тригодишните агрозоотехнически курсове.

Голямо значение има пропагандата на природонаучни знания.

ЦК на ВКП(б) в постановлението си „За организацията на научно-просветната пропаганда“ (1944 г.) посочва, че пропагандата на природонаучни знания добива в съвременните условия особено важно значение за по-нататъшния подем на културното равнище на трудещите се и за преодоляване на остатъците от некултурност, суеверия и предрасъдъци.

Като имат предвид значението и задачите на научно-просветната пропаганда, библиотеките трябва системно да се попълват от масова популярна литература по астрономия, физика, химия, геология, минералогия, биология, ботаника, зоология и други природни науки. Специално внимание трябва да се обърне на темите, посочени

¹ Прев. на бълг., 1948. — Бел. прев.

² Прев. на бълг., 1949. — Бел. прев.

³ Прев. на бълг., 1949. — Бел. прев.

⁴ Прев. на бълг., 1949 — Бел. прев.

⁵ Прев. на бълг., 1949. — Бел. прев.

в споменатото постановление на ЦК на ВКП(б): за строежа на вселената, за произхода на слънцето и земята, за основните астрономически явления, за възникването и развитието на живота, за произхода на човека, за строежа на човешкото тяло, за произхода и живота на растенията и животните, за причините на болестите и борбата с тях, за научните основи на земеделието и животновъдството, за енергията и нейното използване.

Тези въпроси са разяснени в отделните издания от сериите: „Беседи за природата и човека“ — издателство „Млада гвардия“, сериите „Научно-популярна библиотека“ на Гостехиздат, „Научно-популярна библиотека“ на Селхозгиз, „Природата и човекът“ на издателство „Московский болшевик“ и в научно-популярната литература, издавана от други издателства (издателство на Академия на науките на СССР, Държавно издателство за културно-просветна литература).

В отдела природознание трябва да бъдат събрани трудовете на нашите велики учени (М. В. Ломоносов, Д. И. Менделеев, И. М. Сеченов, И. И. Мечников, И. П. Павлов и други) и популярна литература за техния принос в науката. Трябва да бъдат отразени и успехите на природните науки в СССР най-новите открития на съветските астрономи, физици, химици, биолози (Лепешинска, О. Б., „Живот и произход на клетката“, „Произход на клетките от живо вещество“ и други), резултати от научни сесии (августовската сесия през 1948 г. на Всесоюзната академия за селскостопански науки „В. И. Ленин“; състоялата се от 28 юни до 4 юли 1950 г. научна сесия, посветена на проблемите на физиологическото учение на академик И. П. Павлов).

Във всяка масова библиотека е необходима медицинска литература естествено не толкова специални трудове, предназначени за лекари, а масови популярни книги за строежа и живота на човешкото тяло, по хигиена и санитарно дело, за заразните болести и борбата с тях, за отглеждане на децата, за детските болести, тяхното предотвратяване и лечение и т. н.

Трябва също така да се обърне внимание на подбора на физкультурно-спортната литература — по гимнастика, различните видове спорт (бягане, плуване, ски и др.), за най-разпространените спортни игри (футбол, баскетбол и др.), за шахмат.

Масовата библиотека трябва да бъде осигурена с популярна литература по история на техниката, по електротехника, радиотехника, авиация, автомобилно дело, за добива на полезни изкопаеми, за конструкцията и работата на машини, за постиженията на съветската техника, за развитието ѝ през периода след войната и пр. Особено внимание трябва да се обърне при подбора на пособия за работниците от масовите професии и литература, за стахановските методи на работа в различните отрасли на промишлеността.

Голямо място във фонда на масовата библиотека заема художествената литература. При проучването на този отдел

трябва да се провери доколко са подбрани следните основни видове художествени произведения:

а) произведенията на класиците на руската литература (Ломоносов, Фонвизин, Радищев, Крилов, Грибоедов, Пушкин, Лермонтов, Гогол, Херцен, Тургенев, Гончаров, Л. Толстой, Некрасов, Чернишевски, Островски, Салтиков-Шчедрин, Г. Успенски, Короленко, Чехов, М. Горки) и класиците на руската критика, великите революционни демократи — В. Белински, Н. Чернишевски, Н. Добролюбов;

б) произведенията на класиците на литературата на другите народи на СССР — на украинския (Т. Шевченко, М. Коцюбински, Иван Франко, Леся Украинка и др.), на арменския (Саят-Нова, О. Туманян, Ширванзаде и др.), на грузинския (Шота Руставели „Герой в тигрова кожа“, И. Чавчавадзе, А. Церетели и др.), на азербайджанския (Низами), на узбекския (Навои), на казахския (Абай Кунанбаев), на осетинския (Коста Хетагуров) и други.

в) произведения на класиците на чуждата литература — на английската (Шекспир, Байрон, Дикенс и др.), на американската (Ф. Купер, Марк Твен, Лонгфело и др.), на френската (Балзак, Стендал, В. Хюго, Флобер, Зола, Мопасан и др.), на испанската (Сервантес, Лопе де Вега), на италианската (Данте), на немската (Гьоте, Шилер, Хайне), на унгарската (Ш. Петьофи), на литературите на славянските народи — на полската (А. Мицкевич, Б. Прус, Е. Ожешко и др.), на чехословашката (Я. Неруда, А. Ирасек), на българската (Ив. Вазов, Хр. Ботев);

г) произведения на устното народно творчество (былины — руски народен епос, карелофински народен епос — „Калевала“, арменски народен епос — „Давид Сасунски“ и др.);

д) най-добрите произведения на съвременните съветски прозаисти (Д. Фурманов „Чапаев“, А. Серафимович „Железният поток“, М. Шолохов „Тихият дон“ и „Разораната целина“, Н. Островски „Как се каляваше стоманата“ и „Родени от буря“, А. Н. Толстой „Хляб“, „Петър Великий“ и „Пътят на мъките“, А. Фадеев „Разгром“, К. Федин „Първи радости“ и „Необикновено лято“, Ф. Гладков „Цимент“, „Повест за моето детство“, „Волница“, А. Макаренко „Педагогическа поема“, А. Бажов „Малахитовата кутия“, А. Степанов „Порт Артур“, К. Седих „Даурия“, Айбек „Навои“, М. Ауезов „Абай“ и други) и поетите (В. Маяковски, С. Шчипачов, А. Твардовски, М. Исаковски, А. Сурков, Н. Тихонов, П. Тичина, М. Бажан, А. Малишко, Сюлейман Сталски, Джамбул, Янка Купала, Якуб Колас, Аветик Исаакян, Турсун-Заде и други);

е) специално — произведения за Великата отечествена война (М. Шолохов „Наука за ненавистта“, „Те се биха за Родината“, А. Фадеев „Млада гвардия“, Б. Полевой „Повест за истинския човек“, „Ние — съветските хора“, Б. Горбатов „Непокорените“, К. Симонов „Дни и нощи“, В. Панова „Спътници“, В. Некрасов „В окопите на Сталинград“, И. Еренбург „Буря“, Е. Казакевич „Звезда“ и „Пролет

на Одер“, В. Попов „Стомана и сгурия“, А. Первенцев „Чест от младини“, А. Гончар „Знаменосци“, М. Бубенов „Бялата бреза“, И. Козлов „В кримска нелегалност“, Н. Бирюков „Чайка“, М. Алигер „Зоя“, А. Твардовски „Василий Тьоркин“, Н. Тихонов „Киров е с нас“, В. Инбер „Пулковски меридиан“ и др.);

ж) специално — произведенията за трудовите подвизи на съветските хора в годините на Великата отечествена война и строителството след войната (П. Павленко „Щастие“, В. Ажаев „Далеч от Москва“, С. Бабаевски „Кавалерът на Златната звезда“ и „Светлина над земята“, В. Панова „Кружилиха“, Г. Медински „Марья“, „У нас е вече утро“, Н. Грибачев „Колхоз“, „Болшевик“, А. Недогонов „Знаме над селсъвета“, Е. Малцев „От все сърце“, Ю. Лаптев „Заря“, И. Рябокляч „Златотърсачи“, Г. Гулия „Пролет в Сакен“, А. Саксе „Устрем“, Г. Леберехт „Светлина в Коорди“, А. Волошин „Земя Кузнецка“, Г. Николаева „Жътва“, А. Кожевников „Живата вода“ и др.).

За системен подбор на произведенията на съветските писатели трябва да се използва серията „Библиотека избрани произведения на съветската литература“ (1917—1947) на издателство „Съветски писател“. В библиотеката се събират колкото се може по-пълно произведенията, удостоени със Сталинска награда.

От изданията на съвременната чужда литература (преводна) трябва да се подберат произведенията на напредничави, прогресивни писатели: Морис Торез („Син на народа“), Луи Арагон („Избрани стихове“), Джемс Олдридж („Морският орел“, „Дипломатът“), Ховард Фаст „Пътят на свободата“, „Последната граница“, Теодор Драйзер, Мартин Андерсен-Нексо, Вили Бредел, Ана Зегерс, Жорж Амаду („Страната на златните плодове“) и др.

Следва да се отдели голямо внимание при подбора на художествена литература на страните с народна демокрация и народните републики.

Необходимо е всяка библиотека да притежава произведенията, получили Международната премия на мира, и преведени на руски: Юлиус Фучик „Репортаж, писан с примка на шията“, Пабло Неруда „Пробуди се, дърварю!“, Назъм Хикмет „Избрани стихове“, Михаил Садовяну „Митря Кокор“.

За пример посочихме само някои произведения от научната и художествената литература; подробно те се изброяват в типовите каталози, препоръчителните списъци и другите библиографски материали.

Най-после в селските и в районните библиотеки трябва да има детска литература: книги за малките (произведенията на С. Маршак, С. Михалков, А. Барто, В. Бианки и др.); книги за деца от средна възраст и младежи (А. Гайдар „Тимур и неговата команда“, П. Павленко „Степно слънце“, М. Пришвин „Слънчева съкровищница“, С. Григориев „Суворов“, „Малахов Курган“, В. Катаев „Самотна лодка се белее“, „Синът на полка“, В. Каверин „Двамата капитани“,

И. Ликстанов „Малчо“, А. Мусатов „Стожери“, И. Василенко „Звездичка“, Е. Илин „Четвъртата височина“, М. Прилежаев „С тебе са другарите“, Л. Касил и М. Поляновски „Улица на най-малкия син“, Н. Калма „Децата на синапения рай“ и др.); произведенията на руските класици, влезли в книгите за деца, и задграничните писатели Дефо, Жюл Верн, Купер, Марк Твен и други.

Преглеждайки последователно един след друг отделите на библиотечния фонд, сравнявайки състава на всеки отдел с препоръчителния каталог и други библиографски пособия, запознавайки се с най-добрите и най-ценните книги, библиотекарят ще проучи състава на фонда и ще открие липсващите произведения. За произведенията, които се препоръчват в указателите, но липсват във фонда, библиотекарят прави фиши, от които съставя картотека на книгите, с които би трябвало да се попълни фондът. В процеса на работата по изучаване на фонда библиотекарят добива знания, необходими за подбора и пропагандата на книги сред читателите. Беседите за книгите с читателите, техните отзиви за отделните произведения подпомагат библиотекаря да си изясни по-добре исканията и интересите на читателите.

§ 7. КЪДЕ И КАК ДА СЕ НАБАВЯТ КНИГИ, СПИСАНИЯ И ВЕСТНИЦИ

Попълването на библиотечния фонд с литература може да става по следните начини:

1) чрез набавяне на книги от библиотечни колектори, книжарници и вестникарски будки;

2) чрез абониране на периодични издания (списания, вестници).

Най-важният източник за комплектуването на масови библиотеки е областният (краевият) библиотечен колектор, т. е. книготърговски магазин, който специално се занимава с книгоснабдяване на библиотеки.

Колекторът снабдява с книги преди всичко онези библиотеки, с които е сключил договор.

Служащите в колектора трябва да изучават библиотечните фондове, исканията на читателите, да подхождат диференцирано към комплектуването на различните библиотеки, да подпомагат библиотекарите при избора на книги. При колектора се провеждат групови консултации и библиографски прегледи на най-новите издания в областта на политическата, научната и художествената литература.

Част от средствата, отпуснати за комплектуване на фондовете на районните и селските библиотеки, се централизират в областния бюджет. С тези средства се разпорежда областният отдел за културно-просветна работа, който сключва договор с колектора за снабдяване на библиотеките с книги. Останалите в районните отдели за културно-просветна работа средства се използват за набавяне на периодични издания, за закупуване на литература и учебни нагледни помагала (портрети, географски карти) и за подвързване на книгите.

Библиотеките, които се снабдяват от колектора, закупват в районните книжарници масова политическа и селскостопанска литература, необходима във връзка с провеждането на стопанско-политически кампании, ако тя не може да се набави своевременно от библиотечния колектор. Част от средствата, отпускани на библиотеката, трябва да се оставя за закупуване на литература от тези магазини. При търсенето на стари издания трябва да се насочваме към книго-търговски магазини от особен тип — букинистическите, каквито обикновено има в областния център. Като спомагателен източник за книгоснабдяване могат да бъдат също така вестникарските будки на Съюзпечат.

Периодичните издания се получават по абонамент. В края на годината например (към ноември — декември) библиотеката изработва списък на необходимите ѝ списания и вестници и ги абонира в най-близкия пощенски отдел на Съюзпечата. Документът, с който се оформява абонаментът (квитанцията и т. п.), трябва да се пази в архивата на библиотеката.

Комитетът за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР и Централното управление по разпространението и експедицията на печата при Министерството на съобщенията на СССР всяка година определят задължително минимум¹ на вестници и списания за културно-просветните учреждения. В съответствие с този минимум селските библиотеки през 1951 г. са се абонирали за следните вестници: „Правда“, „Известия“, „Комсомольская правда“, „Пионерская правда“, „Социалистическое земледелие“, „Совхозная газета“, „Учительская газета“, „Литературная газета“, „Патриот Родины“, „Агротехсоветы колхозам“, „Советское хлопководство“ (за съответните райони), а също и областния и районния вестник. Районните библиотеки са се абонирали за следните централни вестници: „Правда“ (2 екз.), „Известия“ (2 екз.), „Комсомольская правда“, „Литературная газета“, „Патриот Родины“, „Пионерская правда“, „Советский спорт“, „Советское искусство“, „Совхозная газета“, „Социалистическое земледелие“, „Труд“, „Учительская газета“, „Агротехсоветы колхозам“, „Советское хлопководство“ (2 екз.) (за съответните райони). Освен това районните библиотеки получават според абонирането областния и районния вестник (3—4 екз.).

Селската библиотека е длъжна да се абонира за следните списания: „Большевик“, „Вокруг света“, „Военные знания“, „Дружные ребята“, „Пионер“, „Молодой большевик“, „Крестьянка“, „Крылья Родины“, „Молодой колхозник“, „Мурзилка“, „Новый мир“, „Огонек“, „Колхозное производство“, „Кормовая база“, „Лес и степь“, „Селекция и семеноводство“, „Сельский строитель“, „Социалистическое животноводство“, „Шахматы в СССР“, „Библиотекарь“.

¹ Такъв списък на определен минимум на вестници и списания Министерството на културата издава за нашите окръжни и околийски библиотеки. — Бел. прев.

Районната библиотека получава множество различни списания (над 30 заглавия): обществено-политически („Большевик“, „Новое время“, „Молодой большевик“), педагогически („Дошкольное воспитание“, „Народное образование“, „Начальная школа“, „Семья и школа“), селскостопански („Лес и степь“, „Социалистическое сельское хозяйство“, „Кормовая база“, „Коневодство“, „Селекция и семеноводство“, „Колхозное производство“, „Советская зоотехния“, „Социалистическое животновъдство“), природнонаучни и технически („Знание — сила“, „Наука и жизнь“, „Техника — молодежи“, „Гидротехника и мелиорация“, „Сельский строитель“, „Радио“), литературно-художествени („Звезда“, „Знамя“, „Новый мир“, „Октябрь“, „Молодой колхозник“, „Крестьянка“, „Работница“, „Огонек“, „Крокодил“), географски („Вокруг света“), спортно-физкултурни („Физкультура и спорт“, „Шахматы в СССР“), библиографически („Советская книга“), детски и юношески („Дружные ребята“, „Мурзилка“, „Пионер“, „Смена“), списания „Культурно-просветительная работа“ и „Библиотекарь“.

Районните и селските библиотеки получават и други абонаментни издания: „Библиотечку сельского культпросветработника“, библиотечката „В помощь лектору“, библиотечката „Художественная самодеятельность“, лекциите на Всесъюзното общество за разпространение на политически и научни знания.

Освен списанията и вестниците, които влизат в задължителния минимум, библиотеките (при наличие на тиражи в Съюзпечата) могат да изписват и други периодични издания. Преди да се оформят окончателно абонаментите, трябва да се проведат беседи с читателите, за да се уточни кои списания ги интересуват най-много. Във връзка с широкото разгръщане на борбата за мир необходимо е библиотеката да си осигури получаването на вестника „За траен мир, за народна демокрация“ и списанията „В защита на мира“ и „Молодежь мира“.

Селските и районните библиотеки в някои случаи прибавят до такъв допълнителен източник за комплектуване като събиране на книги между населението и местните организации, където често може да се намери литература, която не се използва и лежи без движение. Трябва да се направи така, щото книгите, които различните организации притежават и които не им са потребни за непосредствена работа, да се предават във фондовете на масовите библиотеки, и по такъв начин да станат достъпни за населението.

Градските библиотеки обикновено поемат шефство и отделят от фондовете си книги и ги предават на районните и селските библиотеки за попълване на техните фондове.

Например 1948 г. ленинградските библиотеки (градски, профсъюзни, училищни, вузовски и други) събраха и предадоха на районните и селските библиотеки в Ленинградска област 250 000 книги. По такъв начин бе разрешена задачата: да се допълни книжният фонд

на всяка районна библиотека до 10 000 тома и на всяка селска — до 2000 тома. Такова набиране на книги за селските библиотеки бе проведено и в други области и градове на РСФСР.

§ 8. ОТЧИСЛЯВАНЕ НА ОСТАРЯЛА И ИЗЛИШНА ЛИТЕРАТУРА ОТ МАСОВИТЕ БИБЛИОТЕКИ

Фондът на масовата библиотека не е неизменно, застинало събиране на книги. Съставът на фонда непрекъснато се променя, на библиотеките винаги са необходими все нови и нови печатни произведения за задоволяване на постоянно нарастващите културни изисквания на читателите. Систематичното попълване на фонда с текуща актуална литература е една от най-важните задачи на всяка масова библиотека.

Заедно с това част от книгите с течение на времето остарява и загубва своята научна ценност, своята актуалност. Градските, районните, селските и детските библиотеки не са длъжни да съхраняват всички издания, които постъпват в тях в течение на десетилетия, независимо от съдържанието на тези печатни произведения.

Книжните фондове на масовите библиотеки трябва да съдържат литература, ценна в научно, политическо и художествено отношение, която да съответствува на задачите за комунистическото възпитание на широките трудещи се маси. Остарялата литература, която може да дезориентира читателя, трябва да се премахне от книжните фондове на масовите библиотеки съгласно утвърдената от Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР наредба „За реда, по който става отчисляването на остарялата и излишната литература от фондовете на масовите библиотеки“ (от 14 август 1950 г.).¹

В „Наредбата“ се подчертава, че към унищожаването на книгите трябва да се подхожда много отговорно — следва да се отчисляват само явно остарелите в политическо и научно отношение книги.

В „Наредбата“ е определен редът, по който се пазят вестници от минали години.

Районните и градските библиотеки са задължени да съхраняват един комплект от районния вестник за всички години, комплект от броевете на „Правда“ и областния вестник за пет години, годишните комплекти на всички останали вестници за три години. В селските и детските библиотеки всички вестници се запазват в продължение на две години.

Като отчисляваме остарялата литература, ние привеждаме книжния фонд на библиотеката в съответствие с актуалните зада-

¹ Министерство на културата изготви инструкция за прочистването на остарялата и излишна литература от фондовете на масовите библиотеки. — Бел. прев.

чи на текущия момент и облекчаваме работата на библиотекаря по пропагандата и използването на останалата част от фонда.

В условията на масовата библиотека всяка книга трябва да намери своя читател, да се използва за целта на културно-просветната работа, а не да лежи по рафтовете без движение. Най-хубавите, най-търсените книги трябва да се притежават от масовите библиотеки не в един, а в много екземпляри. Чрез проучването на читателите и чрез опита в работата библиотекарят ще може да определи колко екземпляра са необходими от всяка получена книга.

Обаче често пъти в резултат на неудачен подбор, проведен от библиотекаря или по вина на колектора, във фонда на масовата библиотека попадат книги, които несъответствуват на исканията на читателите и не са нужни за дадена библиотека.

Механическото разпределение на книгите, което се практикува от някои колектори, е една от причините, поради която в библиотеките се натрупва ненужна литература. Случва се колекторът да изпраща в някоя селска библиотека фундаментални технически трудове или помагала за работници от такива клонове на промишлеността, които не са развити в дадения район, и т. н.

Според посочената по-горе „Наредба“ книгите, които не са загубили своята ценност и могат да се използват в други библиотеки, а са ненужни за дадена библиотека, се отделят в обменния фонд. Всяка такава книга се записва на отделен фиш, на обратната страна на който се посочва адресът на библиотеката. Попълнените фиши се изпращат в областната (краевата, републиканската) библиотека и се включват в картотеката за „обменния фонд на библиотеката в областта (края, републиката)“. Книгите от този фонд се предават безплатно на всяка библиотека от системата на Комитета за културно-просветните учреждения на РСФСР, по искане на библиотеката, като същата заплаща разноските по опаковката и препращането на книгите. Исканията за литература от „обменния фонд на библиотеките в областта“ се отправят до областната библиотека, която с помощта на картотеката определя коя районна, градска или селска библиотека има една или друга от търсените книги и изпраща исканията в съответните библиотеки за изпълнение.

Районните, градските, селските и детските библиотеки предават излишните книги чрез актове с разрешението на завеждащия районния или градския отдел за културно-просветна работа.

Книгите, отделени в обменния фонд, се подреждат и съхраняват отделно от другите, обаче те не се отчисляват от инвентарната книга, докато не бъдат предадени в друга библиотека. Литературата, получена по междубиблиотечния обмен, се записва както останалата литература на общи основания.

Организирането на обменния фонд дава възможност да се определи, така да се каже, „работоспособната“ част на библиотечния фонд, с други думи онази част, която съответствува на назначението

си. При отделянето на излишни книги, както и при отчисляване на остаряла литература, се изисква отговорно отношение към работата, добре обмислен подход, консултация със специалисти. Преди дадена книга да се обяви за излишна, трябва всеотдайно да се обмислят възможностите за използването ѝ, като се имат предвид нарастващите изисквания на читателите; увеличението на броя им, потребностите на живеещите в района или селото специалисти и т. н. По такъв начин и в този случай, както и въобще в дейността по комплектуването на фонда се изискват добро познаване на книгите и внимателно проучване на интересите на читателите.

Сумирайки всичко изложено в настоящата глава, виждаме, че дейността по комплектуването на библиотечния фонд се движи в три направления: 1) създаване на основно книжно ядро в съответствие със задачите на библиотеката; 2) системно попълване на фонда с текуща литература, отговаряща на актуалните задачи на комунистическото строителство и борбата за мир в целия свят; 3) освобождаване на фонда от остаряла и излишна литература въз основа на „Наредбата“, утвърдена от Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР. Планомерната работа на библиотеката във всички посочени направления, при съблюдаване на принципа на партийността при подбора на литературата, ще позволи да се създаде фонд, който осигурява високото идейно равнище и широкия размах на културно-просветната дейност на библиотеката.

III глава

РЕГИСТРИРАНЕ НА БИБЛИОТЕЧНОТО КНИЖНО ИМУЩЕСТВО

ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

След като е избран достатъчен брой книги и е създаден библиотечен фонд, поставя се задачата да се организира по такъв начин, че да се осигури широкото му използване за културно-просветни цели, както и най-доброто запазване на книжното имущество като социалистическа собственост. Библиотечният фонд е подреден, организирана сбирка от книги и други печатни произведения, подготвени за раздаване на читатели.

Организацията на фонда в основата си се свежда към: 1) регистрирането на книгите, брошурите, списанията, вестниците и другите печатни произведения; 2) систематизирането им по съдържание; 3) библиотечното им обработване; 4) тяхното поддръждане и съхраняване и 5) съставянето на каталози.

Съвкупността от всички видове дейност по организацията на фонда се нарича библиотечна техника. Правилната организация на тази дейност има голямо значение за цялата културно-просветна дейност на библиотеката. Н. К. Крупска пише: „От въпросите на библиотечната техника зависи твърде много запазването на книгите, максималното използване на книжното богатство, задоволяването на читателските искания и дори политическия облик на библиотеката.“

Всяка книга, преди да бъде дадена на читателя, трябва да премине през цяла редица процеси на библиотечна обработка.

При изпълнението на тези технически операции трябва да се изхожда не от формални съображения, а от културно-просветните задачи на библиотеката. Библиотечната техника трябва да служи за ръководене на четенето и за пропаганда на най-добрата, високо идейната литература.

Състоянието на библиотечната техника в масовите библиотеки се определя от специална инструкция, наречена „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“. Към инструкцията са приложени образци на регистрационни форми и документи. Прилагането на „Минимума“ е задължително за всички видове библиотеки, които влизат в системата на Комитета за културно-просветните

учреждения при Съвета на министрите на РСФСР. За изпълнение на указанията, които се съдържат в „Минимума“, отговаря ръководителят на библиотеката. Всички останали сътрудници на библиотеката са длъжни да знаят „Минимума“ и да прилагат на практика в работата си правилата, които се съдържат в него.

През 1949 г. излезе петото издание на „Минимума“¹ за градски, районни, селски и детски библиотеки.

За библиотеките на селските клубове и селските читални е установен специален минимум библиотечна техника, утвърден на 3 ноември 1949 г. от Библиотечното управление на Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР „Библиотечна техника в селския клуб и селската читалня“ (инструкция и регистрационни форми).²

В редица министерства, които имат библиотечна мрежа, се разработва и се прилага минимум библиотечна техника за библиотеките от съответния вид (например за училищните библиотеки на Министерството на просветата на РСФСР).

Въвеждането на държавни инструкции, които определят обема и реда на библиотечно-техническите процеси, има голямо значение за уреждане дейността на библиотеките. „Минимумът“ внася еднообразие и рационализация в библиотечната работа, помага тя да се регистрира, планира и ръководи.³

§ 1. ПРИЕМАНЕ НА ПОСТЪПВАЩА В БИБЛИОТЕКАТА ЛИТЕРАТУРА

Всички постъпващи в библиотеката книги се приемат по оправдателни документи (сметкоразписка, копие от сметкоразписка, фактура, квитанция и др.). Библиотекарят сверява книгите с фактурата или с приложения към сметкоразписката списък, преброява общия брой на получените книги, отбелязва върху оправдателния документ: „еди-колко си книги получих“, подписва се и поставя датата на получаването.

Ако книгите постъпват в библиотеката без оправдателен документ, например като дар на организации или от частни лица, съставя се акт по следния образец.

¹ Минимум библиотечной техники в массовых библиотеках (районных, городских, сельских и детских). Инструкция и учетные формы. Изд. 5, изпр. и доп., М., Госкультпросветиздат, 1949, 83 стр. (Комитет по делам культурно-просветительных учреждений при Совете Министров РСФСР).

² Вж. „Сборник руководящих материалов по клубной работе. В помощь сельским клубным работникам“. Изд. 2, переработ. и доп., М., Госкультпросветиздат, 1951, стр. 44—51.

³ Масовите библиотеки у нас се ръководят в своята дейност от наш „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“, С., 1953., изработен въз основа на съветската инструкция и нагоден към нашите условия. — Бел. прев.

**Образец на акт, съставен при приемане в библиотеката на издания, постъпили
без оправдателен документ**

АКТ №

На 195 г. се състави настоящият акт за приемане
в библиотеката на следните издания, получени от
. живущ в количество екз.
книги, брошури и списания на обща сума лева.

№ по ред	Автор и заглавие	Брой	Ц е н а	
			рубли	копейки
.....				
.....				

Подписи (включително и на лицето, предало на библиотеката изброените в акта издания).

Ако в комплекта от книги, които се приемат по оправдателния документ, се открие липса или заменяне на една книга с друга или се окажат повредени, негодни книги, съставя се акт в два екземпляра, единият от които остава в библиотеката, а другият се изпраща там, откъдето са постъпили книгите (книжарница, библиотечен колектор). Към акта се прибавя искане да се изпратят недостигащите книги, да се подменят изпратените погрешно или повредени екземпляри.

След инвентарирането (виж § 4) върху оправдателния документ се отбелязва:

Книгите са вписани в инвентарната книга под №

Дата:

Подпис на библиотекаря:

Всички екземпляри от получените книги веднага след сверяването с оправдателните документи се подпечатват.

Оправдателните документи след тяхното оформяване и регистриране в „Книгата за движение на библиотечния фонд“ (виж § 3) се предават в счетоводството на библиотеката или в отдела за културно-просветна работа.

В селските библиотеки документите за книги, закупени със средствата, дадени от селсъвета, се предават в счетоводството на селсъвета, а фактурите за литература, получена от колектора по реда на централизираното комплектуване, се запазва в архивата на библиотеката.

§ 2. РЕГИСТРАЦИОННИ ЕДИНИЦИ НА БИБЛИОТЕЧНИЯ ФОНД

Библиотечният фонд се състои от печатни произведения от различен вид. Най-разпространените между тях са книгите, брошурите, списанията и вестниците. Би било нецелесъобразно обаче да се су-

мира броят на книгите с броя например на вестниците. Необходимо е всеки от изброените видове печатни произведения да се регистрира отделно: толкова книги, толкова брошури, толкова списания, толкова вестници. Само съвкупността на всички тези данни ще позволи да се състави точна представа за обема на библиотечния фонд и съотношението на книгите, брошурите, списанията и вестниците в него.

Освен това обемът на всяка от тези части се определя посредством различните, специални за всеки печатен вид регистрационни единици.

В петото издание на „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“ (стр. 5—6) са посочени следните регистрационни единици на библиотечния фонд:

за книги и брошури: томът, т. е. всеки отделен екземпляр от книгата и брошурата;

за списанията: а) отделна книжка от така наречените „дебели“ списания (например „Новый мир“, „Октябрь“, „Вопросы философии“ и др.) или б) комплект от книжки на така наречените „тънки“ списания (например „Смена“, „Крокодил“, „Огонек“, „Новое время“ и др.), подвързани или както ще се подвържат заедно (на тримесечие, половин година или година);

за вестници: месечни, тримесечни или годишни комплекти в зависимост от тяхната периодичност (например за вестниците „Правда“ и „Известия“ — месечни комплекти, за „Литературная газета“ — тримесечни, за вестника „Патриот Родины“ — половин година, и т. н.).

§ 3. ОБЩО РЕГИСТРИРАНЕ НА БИБЛИОТЕЧНИЯ ФОНД

В библиотеките се прилагат два вида регистриране на книжното имущество: общо и индивидуално.

За общото регистриране служи книгата за движение на библиотечния фонд.

Тя се състои от две части:

Част I. Постъпили книги, брошури и списания (виж стр. 68).

Част II. Отчислени книги, брошури и списания (виж стр. 69).

Всяка партия постъпили книги незабавно след приемането ѝ се вписва в първата част на книгата за движението на библиотечния фонд. В графа първа се посочва датата на вписването, в графа втора — поредният номер, в графа трета — източникът, откъдето са постъпили книгите, в графа четвърта — номерът или датата на оправдателния документ, в графите седма и осма — общата цена на всички издания, постъпили по дадения оправдателен документ.

Попълването на следващите графи изисква известна предварителна работа. Преди всичко постъпилите издания се разпределят на две части: а) книги, списания и брошури, подлежащи на вписване в инвентарната книга, и б) брошури, предназначени за вписване в

Книа за движение на библиотечния фонд
Част 1. Постъпни книги, брошури, списания

Дата на вписването	Пореден № на вписването	Откъде са постъпили книгите, брошурите и списанията	№ или дата на оправдател-ния документ	Постъпили всичко				а) по съдържание											б) по език						Забележка
				брой на томове	от тях списания	рубли	копейки	всичко общ.-полит. литература (отд. 1, 2, 3, 9)	от тях произвед. на Маркс, Енгелс, Ленин, Сталин	от тях военна литература (355—359)	природонаучни и математика	техника (отд. 6, без 61—и 63)	селско стопанство (63)	художествена литература	детска литература за малки и юношеска възраст	Друга литер. (отд. 0, 4, 61, 7, 8, 91 и 92)	Украински								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23			
Наличност на 1. I. 1949 г.				6506	204	16 289	55	1934	826	165	585	327	624	1832	280	924	42								
Пренос за постъпленията за I трим.				258	—	567 45	46	46	30	16	12	16	22	12	24	16	4								
21. III. 19 Библиотектор			1596	38	—	139 40	8	8	2	1	3	4	2	16	—	5	1								
27. III. 20 Книжарница № 9			26.III	20	—	68 10	4	4	—	3	—	—	—	—	—	—	—								
31. III. 21 Списания за I трим.			окт. 8	12	12	34	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—								
Всичко постъпили за I трим.				328	12	808 95	64	64	32	20	15	20	26	150	28	25	5								
Всичко отчислени за I трим.				8	—	14 20	1	1	—	—	—	1	—	4	2	—	—								
Остаток общо на 1. IV.				6826	216	17 084	30	1997	858	185	600	346	650	1978	306	949	47								
14. IV. 22 Книжарница № 9			14.IV	20	—	82 40	—	—	—	—	—	—	—	12	8	—	—								
16. IV. 23 Библиотектор			2169	32	—	162 60	9	9	—	8	6	2	4	4	6	1	2								
23. IV. 24 Вместо загубени			16	6	—	42 75	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	—								
23. IV. 25 Дар от Иванов			17	12	—	80	4	4	—	—	2	3	—	—	—	—	—								
25. IV. 26 Библиотектор			2334	9	—	31 85	6	6	—	—	—	—	—	2	—	1	—								
За пренос				—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—								

Част 2. Отчислени книги, брошури, списания

69

„Тетрадката за регистриране на брошури с временно значение“. След това се изчислява общият брой на книгите, брошурите и списанията, които подлежат на инвентирание, и се вписва в пета графа.

От тези издания се отделят списанията, като броят им се посочва в графа шеста. По-нататък всички издания, предназначени за вписване в инвентарната книга, се разпределят по отдели: обществено-политическа литература, природознание и математика, техника, селско стопанство, художествена литература, детска литература и друга литература.¹ Броят на книгите във всеки отдел се вписва в графите от 9 до 17.

Броят на книгите, посочени в графите 9, 12—17, трябва да е равен на общия брой книги, посочен в графа 5.

От обществено-политическата литература специално се отделят:

- а) произведенията на класиците на марксизма-ленинизма;
- б) военна литература.

Броят на произведенията на класиците на марксизма-ленинизма се вписва в графа 10, а на военните книги — в графа 11.

В случай че в библиотеката постъпи литература не само на руски език, а на езици на другите народи на СССР или на чужди езици, броят на тези издания се вписва в графите от 18 до 22.

Списанията и вестниците, постъпили по абонамент, се вписват в книгата за движение на библиотечния фонд след тяхното инвентирание.

За вписването на всяка постъпила партия книги се отделя един ред. След попълването на страницата общите резултати се сумират и се пренасят на първия ред от следващата страница.

Освен това се сумират постъпленията на книги за всяко изтекло тримесечие и за всяка изтекла година, като по такъв начин се определя нарастването на книжното имущество.

Отчисляването на книгите, брошурите и списанията се регистрира във втората част на книгата за движение на библиотечния фонд. Тук последователно се отбелязват: 1) датата на вписването; 2) поредният номер на акта за отчисляването на книгата; общият брой на отчислените книги, списания и брошури; 4) отделно — броят на отчислените списания; 5) общата стойност на отчислените книги, брошури и списания; 6) разпределение на отчислените книги, списания и брошури (по същите отдели и езици, както е посочено в графите от 9 до 22 на първата част на книгата за движението на библиотечния фонд; 7) разпределение на отчислените книги по причини за отчисляването им (по овехтяване, невърнати от читателя, остарили и по други причини).

Всяко тримесечие, както и в края на годината, общият брой на отчисляваните книги се сумира. Тази сума се пренася от втората част на книгата за движение на библиотечния фонд в първата, за-

¹ Според нашето издание на „Минимум библиотечна техника“ книгите се разпределят по десетичната класификация. — Бел. прев.

писва се след тримесечните и годишните суми на постъпилата литература и се изважда от общия брой на постъпилите през отчетния период книги, които са в наличност на първо число на отчетния период. По такъв начин се определя общият брой на притежаваните от библиотеката книги, списания, брошури на първо число на следващия отчетен период.

Всяка градска, районна и детска библиотека е задължена да води книга за движението на библиотечния фонд.

Според „Минимум библиотечна техника“ селските библиотеки до 5000 тома не са задължени да водят книга за движение на библиотечния фонд. Обаче доколкото в бъдеще тези библиотеки ще трябва да водят общото регистриране след набирането на 5000 тома, то го-целесъобразно е да го започнат още при самото откриване на библиотеката, щом като си набави първите 1000 книги.

В библиотеките, в които общо регистриране по различни причини не се е водило, трябва непременно да се въведе. За тази цел се събира общият брой на книгите, брошурите и списанията, вписани в инвентарната книга, определя се тяхната стойност и се разпределят по съдържание. При това отчислените вече според актовете книги не се вземат предвид. Полученият резултат се записва на първия ред в първата част на книгата за движение на библиотечния фонд. В графата „Откъде са постъпили книгите“ се прави „встъпително записване“: „наличност на (дата) . . .“, след което новите постъпления на книги се регистрират по установения ред.

§ 4. ИНДИВИДУАЛНО РЕГИСТРИРАНЕ НА ПОСТЪПВАЩИТЕ В БИБЛИОТЕКАТА КНИГИ, БРОШУРИ И СПИСАНИЯ

Освен общото, сумарното отчитане за постъпление и отчисляване на литература, в библиотеките се води и индивидуално регистриране на всяко постъпващо и отчислявано издание.

За индивидуалното регистриране на книги, брошури и списания служи инвентарната книга. Тя има формата, посочена на стр. 72.

Инвентарната книга трябва да бъде подвързана, пронумерована по страници, прошнурована и заверена от организацията или учреждението, под ведомството на което е библиотеката. Инвентарната книга трябва добре да се пази, тъй като тя е най-важният документ на библиотеката.

След попълване на инвентарната книга под заверката се прави следното записване: „В тази инвентарна книга са записани книги от № . . . до № . . .“ (подпис на ръководителя на библиотеката и библиотечния печат).

Във всички градски, районни, детски и селски библиотеки независимо от наличността на отдели (заемна служба, читалня, подвижен фонд, детски отдел) се води обща единна инвентарна книга за всички фондове. Обаче там, където съществува отделно инвен-

тиране на фондовете, то продължава и за в бъдеще. За да могат книгите от другите фондове да се различават от книгите на основния фонд на заемната, пред инвентарните номера се поставят знаците на отделите: Ч (читалня), Д (детски отдел), П (подвижен фонд).

Всички постъпили в библиотеката книги задължително се инвентират. За записване на всеки екземпляр се определя по един ред и му се дава отделен инвентарен номер, който се поставя на книгата.

Дългите заглавия на книги, които не се събират на един ред, се вписват в съкратен вид, например: „Съкратен курс по математика и стопански изчисления“ — „Съкр. курс по мат. и стоп. изчисления“. Ако се записват подред няколко еднакви издания, то записванията след първото се заменят с кавички освен обозначението на цената.

Обикновено не се позволява записаното в инвентарната книга да се зачерква или поправя, но в случай че се наложи да се внесат поправки, в графата „Забележки“ се отбелязва: „Поправката е ярна. Зав. библиотеката (подпис)“.

Инвентарирането на списания и вестници има свои особености. „Дебелите“ списания, като „Новый мир“, „Октябрь“, се вписват в инвентарната книга под отделни номера веднага при получаването им, а „тънките“ списания, като „Огонек“, „Крокодил“, „Вокруг света“, „Техника молодежи“, подвързани на комплекти (за месец, тримесечие, половина година, година — след получаването на последния брой от комплекта.

Вестниците, които се запазват за дълго време, се регистрират на „подшити“ или подвързани комплекти (за месец, тримесечие, половина година, година).

Един път в месеца (или тримесечието) въз основа на записванията в инвентарната книга се съставя акт за приемане на списанията и вестниците, получени по абонамент през изтеклия месец или тримесечие. Сведенията от акта се вписват в първата част на книгата за движение на библиотечния фонд.

Образец на акт за получаване на списания по абонамент

АКТ №

Настоящият акт е съставен на 19 г. в уверение на това, че в библиотеката са постъпили за периода от до списания по абонамент отделни броеве и комплекти на обща сума руб. коп (слювом).

По съдържание списанията се разпределят:

Обществено-политически

Природознание и математика и т. н.

Подписи:

За да се следи цялостното и своевременно постъпване на списанията и тяхното предварително (преди инвентарирането) регистриране в библиотеките, се въвежда картотека на текущите списания (или регистрационна тетрадка за периодика).

Картонът за картотеката на текущите списания има следната форма:

Картон за картотека на текущи списания

а) Лицева страна

„Новое время“	1-и екз.											
	52 броя на година											
Г о д и н а	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември
1949	1	6	10	14	18	23	27					
	2	7	11	15	19	24	28					
	3	8	12	16	20	25						
	4	9	13	17	21	26						
					22							

б) Опаката страна (записват се сведения за абонирането)

Съюзпечат	○	Годишно
кв. № 5994 от 19. XII. 1948 г.		1. екз. — 92 р.

Както се вижда от дадения пример, на лицевата страна на картоната под названието на месеца се вписват броевете на списанията веднага при получаването им. На гърба на картоната се дават следните данни: кому и кога е предаден абонаментът, номерът на квитанцията, стойността, срокът и условията на абониране.

Такова регистриране се препоръчва също и за контролиране на получаването на серийни издания (многоотомни събрани съчинения, енциклопедии, серии и т. п.).

Регистрирането на периодичните и серийните издания не изключва необходимостта от тяхното инвентариране.

Ние разгледахме реда на инвентариране на книги, списания и вестници. Трябва да се отбележи, че не всички издания, постъпващи в библиотеката, се вписват в инвентарната книга. Както е посочено в петото издание на „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“ (§ 11, стр. 6—7), брошурите и листовките, закупувани от

§ 5. ИНДИВИДУАЛНО РЕГИСТРИРАНЕ НА ОТЧИСЛЯВАНИТЕ ОТ БИБЛИОТЕКАТА ИЗДАНИЯ

Книгите, брошурите и списанията не само постъпват в библиотеката по различни начини, но по различни поводи биват и отчислявани. Отчисляване на едно или няколко издания от библиотеката се оформява с акт. В акта се вписват книги, отчислени само по една причина (овехтяване, загубване от читателя, остарялост и т. н.).

Отчисляването на остаряла литература става въз основа на заповеди и инструкция на ръководните организации.

Актът се подписва от ръководителя на библиотеката и се утвърждава от организацията, под ведомството на която се намира библиотеката (районния или областния отдел на културно-просветна работа).

Всички актове за отчисляване на книгите се подшиват по реда на номерата в отделна папка и се пазят като оправдателни документи. Знак за отчисляване на книги в инвентарната книга се прави по следния начин: в предпоследната графа на инвентара се пише: „отчислена с акт № . . . от тая дата (число, месец, година)“. При това инвентарният номер, отделът и цената на отчислената книга се зачеркват.

**Образец на акт, който се съставя при оформяване
на отписана от библиотеката литература**

АКТ №.....

На.....195.....г. се състави настоящият акт за отчисляване от библиотека..... на следните издания: книги и брошури..... броя, списания..... екз., на обща сума руб коп. по следната причина

№ по ред	Инв. № на отчислените издания	Автор и заглавие	Цена	Отдел	Въз основа на какви документи става отчисляването
			руб. коп.		

Подпис:

Подпис на лицето, утвърдило акта:

Инвентарните номера на отчислените книги се зачеркват също и на фишите в азбучния каталог; ако отчисляваме единствения или последния екземпляр от някакво издание, то фишът на книгата се изземва от всички каталози на библиотеката.

Въз основа на акта за отчисляване на литературата се прави записване за отчисляване на книги, брошури и списания във втората част на книгата за движение на библиотечния фонд. За записването на всеки акт се определя по един ред.

След изтичане на тримесечието и в края на годината се сумира броят на отчислените книги, списания и брошури.

Такива са основните видове на регистриране на книжното имущество на библиотеката: а) общо регистриране на постъпващата литература; б) общо регистриране на отчисляващата литература; в) индивидуално регистриране на постъпващите книги, списания и брошури; г) регистриране на брошури с временно значение; д) индивидуално регистриране на отчислени издания.

Редовното водене на всеки вид регистриране по установените вече форми се налага както за запазване на библиотечния фонд, така и за държавната политика на библиотечното строителство.

§ 6. ПРОВЕРКА (ПРЕРЕГИСТРИРАНЕ) НА БИБЛИОТЕЧНИЯ ФОНД

Библиотечните книги, списания и брошури се набавят със средства на държавата или на обществени организации и представляват и социалистическа собственост. Те трябва правилно да се регистрират и грижливо да се пазят. Задълженията на библиотекарите по опазване на книжния фонд и необходимите за това мероприятия са посочени в „Инструкцията за запазване на книжното имущество на библиотеките“, утвърдена от заместник-председателя на Комитета за културно-просветните учреждения от 6 септември 1946 г.¹ Едно от условията за доброто опазване на книгите е периодичната проверка на библиотечния фонд. В неголеми библиотеки, които броят до 10 000 тома, проверка се прави един път в две години, а в библиотеки с книжен фонд от 10 000 до 50 000 тома — по един път в три години.

За проверяване на библиотечния фонд, който не надвишава 10 000 тома, наличният състав от книги и брошури се сверява със записаните в инвентарната книга заглавия. Това се извършва по следния начин: един от работниците в библиотеката взема поред книгите от рафтовете, назовава инвентарните номера, заглавията и авторите, а другият работник намира записаното издание в инвентарната книга и в графата „Бележки за проверка“ поставя условния знак (ъгълче, кръстче). Първият работник поставя на гърба на заглавната

¹ Вж. приложение първо към 5 издание на „Минимум библиотечной техники в массовых библиотеках“ (М., Госкультпросветиздат, 1949 стр. 73—76) или към 2 изд. „Сборник руководящих материалов по библиотечной работе“ (М., Госкультпросветиздат, 1948, стр. 86—89).

страница печат с надпис: „Проверено. 195 . . г.“ Думата „Проверено“ може да се пропусне и на печата да се остави само датата на проверката. След като се постави знакът за проверка на книгата, библиотекарят я поставя на рафта.

По-нататък в инвентарната книга се отмятат с отделен знак книгите и брошурите, които са заети от читатели или дадени на подвижни библиотеки.

Едновременно се поставя печатът за проверка и върху картите на тези книги.

Отметки на самите книги се поставят след връщането им в библиотеката.

Онези книги, които остават неотметнати в инвентарните книги, очевидно не са в библиотеката и трябва да се смятат за загубени.

В библиотеките, които имат над 10 000 тома, се препоръчва проверката на книжния фонд да се извършва с помощта на топографски каталози.

Топографският каталог се състои от фиши, написани по следния образец:

Типографски фиш

371	Макаренко	8396
М 15	Книга за родителите	
		6 руб. 50 коп.

Всяка отделна книга има един фиш в топографския каталог. Фишите се подреждат точно в такъв ред, в какъвто книгите стоят на рафтовете. По такъв начин топографският каталог точно възпроизвежда реда на книгите по рафтовете, само че книгите са заменени с фиши.

Топографският каталог се пази в условия, изключващи каквато и да е възможност за изчезване на фишите (в заключен шкаф и др.).

При проверката на библиотечния фонд един работник сменя книгите от рафтовете и назовава отделите, авторите, заглавията и инвентарните им номера. Друг работник търси в топографския каталог заглавието на книгата, поставя върху фиша и върху книгата печат или ги отмята.

Тъй като книгите на рафтовете и фишите в топографския каталог са поставени в един и същ ред, то сверяването на фонда с топо-

графския каталог става много по-бързо, отколкото сверяването с инвентарната книга. Освен това проверяването на книгите с помощта на топографски каталог може да се извършва едновременно по няколко отдели от фонда.

След проверката на наличния книжен фонд пак с топографския каталог се сверяват читателските карти, картите на книгите, дадени на подвижни библиотеки и други документи, които удостоверяват заемането на книги.

Фишите от топографския каталог, останали неотметнати след проверката, се изваждат и подреждат по инвентарните номера. Въз основа на тези фиши се съставя списък на загубените книги, който се прилага към акта за проверка на библиотеката. С помощта на този списък в инвентарната книга се правят отметки за отчисляване на изгубени книги. При това графата „Отметка при проверка на библиотеката“ остава непълнена, не се правят никакви отметки за наличността на книгите.

Ако в библиотеката няма топографски каталог, то за да се ускори проверката на фонда, могат да се използват контролни талони.

Същността на този начин на проверка се състои в това, че за всички, вписани в инвентара книги, списания и брошури, които се намират на рафтовете или у читатели, се правят талони с неголям размер (например колкото половината карта на книгата). На талона се посочват инвентарният номер на книгата, авторът, заглавието, томът (выпуск, част). При това върху книгите и върху техните карти се поставя печатът за проверката.

След това всички контролни талони се подреждат по реда на инвентарните номера. В резултат се получава фишов инвентар, който отразява фактическата наличност на фонда и оная част, която се намира в обращение. Подредени контролни талони се сверяват с инвентарната книга, при това проверката върви много бързо, тъй като редът на номерата на талоните съвпада с номерата на инвентарните записвания.

В графата на инвентарната книга „Отметка при проверка на библиотеката“ се поставят условните знаци. Въз основа на записванията, останали без отметка за проверка, се съставя списък на липсващите книги.

За резултатите от проверката на библиотеката се съставя акт с участието на представител от организацията, в чието ведомство се намира библиотеката. В акта се посочва:

1. Какви документи са били проверени (инвентарни книги; актове от предишни проверки на библиотечния фонд; списъци на отчислените книги с акт; карти на книгите, дадени на подвижни библиотеки, читателски карти).

2. Колко книги и брошури трябва да има в библиотеката (колко книги се числят по инвентарните книги; колко книги са отчислени с актове, колко остават, след като се извадят отчислените книги).

3. Какво е установила проверката: колко книги, списания и брошури има налице по рафтовете, колко се числят на читателите, колко са дадени на подвижните библиотеки; колко от инвентарните книги, списания и брошури не достигат; каква е общата цена на недостигащите книги, списания и брошури.

4. Изводи и предложения (за събиране на задържаните от читатели книги, за подобряване на регистрирането и опазването на книжното имущество).

Целта на проверката е не само да установи фактичската наличност на книги и да открие недостигащата литература, но също така да изясни причините за изчезването на книги и да се отстранят тези причини. Проверката нагледно показва как е организирано опазването на библиотечния фонд, как се води в библиотеката борба за запазването на книгите. И най-незначителните загуби на книги, открити при проверката на библиотеката, трябва да обърнат вниманието на библиотекарите и да ги накарат да вземат решителни мерки по осигуряване опазването на книгите.

§ 7. ПРЕДАВАНЕ И ПРИЕМАНЕ НА БИБЛИОТЕЧНИЯ ФОНД

Проверката на библиотечния фонд се извършва при смяна на ръководителя на библиотеката. Той отговаря за всяка библиотечна книга и преминавайки на друга работа, е длъжен да се отчете за повереното му книжно имущество.

При предаване и приемане на книжното имущество се съставя акт по следния образец:

Образец на акт за сдаване и приемане на книжното имущество
на библиотеката

АКТ

195. год. месец. ден.

Ние, долуподписаните (посочват се фамилиите имена), съставихме настоящия акт за това, че при предаването на библиотеката (фамилно име на предаващия библиотеката) на (фамилно име на приемащия) чрез (посочва се начинът на проверката) установихме следното:

1. По всички инвентарни книги на библиотеката се числят книги, списания и брошури. тома.

Приети са вписани в инвентара книги:

Налице са по рафтовете тома

Заети са от читателите. "

Числят се в подвижните библиотеки. "

Дадени са на подвързия. "

Отчислени са с актове. "

Всичко. "

2. Не достигат. "

На обща сума. (словом), списъкът на който е приложен.

3. Установени са неинвентирани книги "

На обща сума. руб. коп.

4. Читателите не са върнали за 19. год. книги; за 19. книги.

Подписи:

* * *

По-подробни сведения за реда на регистрирането на книжното имущество на библиотеката и съответните форми за регистриране могат да се видят в „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“ (5, попр. и доп. изд. М., Госкультпросветиздат, 1949, стр. 5—12, 32—72).

Указанията на „Минимума“ са задължителни за библиотекаря особено по отношение отчитането на книжния фонд.

Не трябва да се забравя, че книгите са не само средство за култура и просвета, за агитация и пропаганда, но също така и имущество на библиотеката, материална ценност, социалистическа собственост.

Библиотекарят е длъжен да се грижи за запазването на книгите, да приучва читателите внимателно да се отнасят към тях и своевременно да ги връщат.

Запазването на библиотечния фонд зависи преди всичко от начина на регистрирането. Липсата на точно регистриране на книжния имот, неправилното водене на документацията по зачисляването и отчисляването на книгите са основните причини за изгубване на книгите, каквото се забелязва в някои библиотеки.

Всеки библиотекар трябва да бъде запознат с „Инструкцията за запазване на книжното имущество на библиотеките“, утвърдено от Комитета за културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР от 6 септември 1946 г.¹

¹ Вж. „Сборник руководящих материалов по библиотечной работе“, изд. 2 пересмотр. и доп. М., Госкультпросветиздат, 1948, стр. 86—89.

6 Работата на масовата библиотека

IV глава

СИСТЕМАТИЗИРАНЕ НА КНИГИТЕ В БИБЛИОТЕКАТА

§ 1. КЛАСИРАНЕ НА КНИГИТЕ

За да се улесни ориентирането всред библиотечния фонд, за да може по-лесно да се намира и подбира литературата по определени отрасли на знанието, по теми и по въпроси, трябва целият библиотечен фонд да се разпредели по отдели — в зависимост от съдържанието на книгите. Разпределянето на книгите по отдели се нарича класиране. Класирайки книгите, ние внасяме известна система в тяхното подреждане, обединяваме във всеки отдел сродната по съдържание литература и с това разкриваме състава на книжния фонд.

Основни раздели на книжния фонд са:

Обществено-политическа литература, най-голямата част от която са произведенията на класиците на марксизма-ленинизма.

Природонаучна литература, с която обикновено се обединява и литературата по математика.

Производствено-техническа литература.

Селскостопанска литература.

Художествена литература.

Детска литература.

Друга литература (книги по медицина, изкуство, по физкултура, спорт и др.).

По посочените по-горе отдели се разпределят постъпващите и отчисляваните издания при общото регистриране (в „Книгата за движение на библиотечния фонд“), по същите отдели се разпределят книгите, които раздаваме на читателите (в „Дневника на библиотеката“).

За колхозните и клубните библиотеки такова класиране на фонда е напълно достатъчно. Обаче в селските библиотеки, които имат 2000—3000 книги, а още повече в районните библиотеки се налага подробно деление на фонда по съдържание. В противен случай във всеки отдел ще се съберат толкова много книги, че ще е трудно да се ориентира човек всред тях и да си избере литература по определен въпрос.

В общественно-политическата литература непременно трябва да се отделят произведенията на класиците на марксизма-ленинизма, литературата за живота и дейността на Маркс, Енгелс, Ленин, Ста-

лин, литературата за КПСС и ВЛКСМ. Може също така в зависимост от обема и съдържанието на фонда да се отдели: 1) историческа литература, 2) географска, 3) военна, 4) педагогическа, 5) философска, 6) икономическа, 7) юридическа.

В отдел природознание в специална група се отделят книгите по математика, останалата литература се разпределя по отраслите на природознанието: астрономия, геология (включително минералогия), физика, химия, биология, ботаника, зоология и т. н.

Производствено-техническата литература се групира по отрасли на техниката: енергетика (включително термотехниката и електротехниката), металургия, машиностроение, студена обработка на металите, минно дело, строителна техника; железопътен транспорт, воден транспорт (включително хидротехника), автотранспорт, авиация.

Към същия отдел се отнася литературата за методите и опита на стахановската работа в различните отрасли на промишлеността.

Селскостопанската литература може да се раздели на три основни отдела: 1) механизация на селското стопанство (за трактори, комбайни, разни селскостопански машини), 2) агрономия и агротехника (общо земеделие, зърнени култури, ливадарство, градинарство, овощарство, лесовъдство), 3) животновъдство (развъждане на едър рогат добитък, коневъдство, свиневъдство, овцевъдство, птицевъдство, пчеларство, лов и зверовъдство¹, риболов и рибовъдство) и ветеринарно дело. В отдела за селскостопанска литература се поставят също и книги из опита на първенците на социалистическото селско стопанство.

Към отдела за художествена литература се отнася и подотделът литературознание, който съдържа книги по теория и история на литературата, сборници с литературно-критически статии, монографии за отделни писатели и поети.

Художествената литература се групира в два основни подотдела: 1) литература на народите на СССР и 2) чужда литература. Всеки от тях може да бъде подразделен на две части: а) класическа и б) съвременна литература. Руската класическа и руската съветска литература специално могат да се отделят.

Детската литература се разделя отначало според възрастта на читателите: а) литература за малки (доучилищна възраст и за учащите се от I—II клас, б) литература за деца средна възраст (ученици от III—IV клас, в) литература за учаци се от V—VII клас. Литературата за деца от средна възраст и за по-големите деца се дели на научна и художествена.

Към останалата литература се отнасят книгите по езикознание, изкуство, медицина и хигиена, физкултура и спорт, по библиотечно дело и библиография и др.

Всички тия подотдели се обединяват в един отдел („друга литература“) и така се отчитат в статистическите и отчетните докумен-

¹ Отглеждане на диви животни. — Бел. прев.

ти. Целесъобразно с литературата за всеки от тези отрасли да се нарежда по рафтовете отделно и в систематичния каталог да се отрази в самостоятелни отдели.

От общото запознаване с групирането на книгите по отдели преминаваме към методика на класирането.

При класирането на книгата ние се запознаваме с нейното съдържание, определяме към кой отдел следва да я отнесем и пишем на заглавната страница знака на отдела — така наречения индекс.

При художествената литература класификационен индекс не се поставя.

Не се класират също и вестниците.

Списанията се разпределят по отрасли на знанието, на което те са посветени.

Извънредно важно при класирането на книгата е да се изясни нейното съдържание. За съдържанието не можем да съдим само по заглавието: трябва да се запознаем с книгата, колкото се може подробно, за да определим кои въпроси са отразени в нея.

Има книги, в които се разглеждат въпроси, отнасящи се до близки области на знанието, например физика и химия. Такива книги получават индекса на по-общия отдел, в случая — природознание. Книги, в които се разглеждат различни отрасли на знанието, получават основния индекс по преобладаващото съдържание. По този индекс се определя мястото на книгата при подреждането. Обаче при каталогизирането на такива книги се дават допълнителни индекси за ония въпроси, които в по-малка степен са засегнати в тях.

При класиране на събрани съчинения е прието да се класират всички заедно в един отдел или подотдел според преобладаващото съдържание.

Особено грижливо трябва да се класират трудовете на класиците на марксизма-ленинизма; трябва да се стремим с допълнителни индекси да разкрием многообразното съдържание на техните произведения. Така например речта на В. И. Ленин „Задачите на младежките съюзи“ трябва да бъде отнесена не само в отдела, в който са събрани всичките произведения на класиците на марксизма-ленинизма, но и към литературата за ВЛКСМ, в отделите педагогика и културно-просветната работа. Гениалният труд на Й. В. Сталин „Марксизмът и въпросите на езикознанието“, който има грамадно значение за развитието на всички отрасли на науката, трябва да се отнесе не само в отделите „марксизъм-ленинизъм“ и в „езикознание“, но също така с помощта на редица допълнителни индекси — към философия, история, литературознание и изкуство.

От общите въпроси на методиката при класиране на книги преминаваме към практиката на класирането в масовите библиотеки. Посоченото по-горе разпределяне на книжния фонд е достатъчно за регистрирането и за отчитането. Обаче за подреждането на книгите в склада и особено за тяхното каталогизиране е необходима по-дробна система на библиотечна класификация.

В съветските библиотеки от 1921 г. се прилага десетичната система за класиране на книгите. Същността ѝ се състои в това, че всички научни книги се разпределят в 10 основни отдела, като всеки от своя страна се разделя на десет подотдела. Всеки подотдел също така се раздробява на 10 групи и т. н.

Основните десет отдела са следните:

0. Общ отдел.
1. Философия.
2. Книги за религията. Антирелигиозна литература.
3. Обществено-политическа литература.
4. Езикознание.
5. Природознание и математика.
6. Техника. Селско стопанство. Медицина.
7. Изкуство. Физкултура и спорт.
8. Литературознание и критика.
9. История. География. Биографии.

Въвеждане на десетичната класификация в съветските библиотеки е било предизвикано не от нейните особени качества, а само поради нуждата да се подчини организацията на фондовете и каталозите на една единна съществуваща вече система, тъй като невъзможно бе да се изработи в кратък срок една съветска класификация на книгите, основана върху марксистко-ленинската теория. При практическото прилагане на десетичната класификация в съветските библиотеки силно се чувствуват нейните недостатъци, обусловени от буржоазния мироглед на нейните съставители.

Например на първо място (след общия отдел) в тази класификация е поставена религията (втория отдел). Историята (девети отдел) е откъсната от обществените науки (трети отдел). Буржоазна в основата си, десетичната класификация не отразява особеностите на социалистическото строителство, тематиката на съветската книжна продукция.

Принципът на „десетичността“ довежда до изкуственото обединение в един отдел на чужди едно на друго явления в живота и областите от знанието.

С цел да се приспособи към нуждите на съветските библиотеки у нас десетичната класификация нееднократно е била преработвана, без обаче да се измени общата ѝ структура. Последната преработка на таблиците на десетичната класификация принадлежи на Л. Н. Троповски.

Общият отдел, който обхваща библиография (01), библиотечно-дело (02), справочници с общ характер — енциклопедии, речници (03), в таблиците на Л. Н. Троповски не бе много изменен.

В първия отдел (философия) Л. Н. Троповски постави на първо място диалектическия и историческия материализъм, като за тези отдели въведе буквени индекси в допълнение към цифровите

(ІМ — диалектически материализъм, ІМІ — исторически материализъм).

Особено значителни промени бяха въведени в третия отдел (обществено-политическа литература). В таблиците на Л. Н. Троповски той започва с отдела ЗК — марксизъм-ленинизъм, комунизъм, социализъм. В този отдел първо място заемат съчиненията на Маркс и Енгелс (ЗК1), В. И. Ленин (ЗК2), Й. В. Сталин (ЗК3) и литературата на основоположниците на марксизма-ленинизма. По-нататък следват отделите ЗКП — Всесъюзната комунистическа партия (болшевики) и ЗКСМ — Всесъюзният ленински комунистически съюз на младежта. Едва след изброените отделы, които включват най-важната литература, се изреждат деления на десетичната класификация — 31 (статистика), 32 (политика), 33 (икономика), 34 (право), 35 (управление), 36 (обществено осигуряване), 37 (народно образование) и т. н.

За да отдели литературата на капиталистическите страни от литературата в страната на социализма — СССР, Л. Н. Троповски въведе буквени индекси Б и С: 33Б — икономика на капиталистическите страни; 33С — икономика на социализма, народно стопанство на СССР.

В пети отдел (природознание и математика) в таблиците на Л. Н. Троповски се запазват предишните деления: 51 — математика, 52 — астрономия, 53 — физика, 54 — химия, 55 — геология, 56 — палеонтология, 57 — биология, 58 — ботаника, 59 — зоология.

В шести отдел последователността на подотделите се изменя по следния начин: 62 — техника, 61 — наука за човешкия организъм, медицина, 63 — селско стопанство.

В осми отдел (литературознание и критика) първо място в сред литературите на различните народи заема историята и критиката на литературите на народите на СССР с индекс 8(С), по същия начин в девети отдел (история) на първо място е изтъкната историята на СССР с индекс 9(С) и в отдел 91 (география) първо място заема географията на СССР — 91(С). В четвърти отдел (езикознание) първо място е отделено на езиците на народите на СССР — 4(С).

Последното (трето) издание на съкратените таблици на Л. Н. Троповски, предназначени за големите и средни библиотеки, е издадено в 1942 г. След това бяха издавани два пъти кратки таблици за неголемите библиотеки (второ издание в 1946 г.). Въпреки поправките и измененията, напасяни по-късно във всяко ново издание на таблиците на десетичната класификация, преработена от Л. Н. Троповски, те все пак не могат да ни задоволят, макар че временно се налага да ги използваме при класирането на книгите.¹

¹ В нашите масови библиотеки при класиране на книгите се прилага Таблица на десетичната класификация за масови библиотеки. Съставили: Ц. Цветанов и Д. Икономов, С., 1951, преработена според таблиците на Л. Н. Троповски и наредена за нашите условия.

Днес се разработва нова система за класиране на книгите с оглед тематиката на съветската книжна продукция, с оглед задачите и потребностите на съветските библиотеки.¹

Въвеждането на тази класификация ще съдействува за издигане работата на библиотеките на още по-високо идейно политическо равнище, ще облекчи изучаването и комплектуването на книжните фондове, ръководенето при четене и пропаганда на актуалната литература.

§ 2. АВТОРСКИ ЗНАК И СИГНАТУРА НА КНИГАТА

А в т о р с к и з н а к . Не е достатъчно да разпределим библиотечния фонд по отдели: необходимо е книгите от всеки отдел да подредим по определена система, в известен ред. Възприето е обикновено вътре в отделите книгите да се подреждат по азбучен ред на фамилното име на автора. За да се ускори подреждането на книгите от един и същ отдел по азбучен ред (или съответните фиши в каталога), се прилагат така наречените **а в т о р с к и з н а ц и**, които се определят с помощта на специални **а в т о р с к и т а б л и ц и**.

За руските библиотеки авторските таблици са съставени от Л. Б. Хавкина.²

В таблиците на всеки чифт букви (А и Б, В и Г и т. н.) е дадена една страница. По средата на страницата е напечатана колонка от двузначни цифри — от 11 до 99, срещу всяка цифра отлясно и отляво са разположени сричките, с които могат да започват фамилните имена на авторите. Авторският знак се състои от началните букви на фамилното име на автора и двузначно число, което се определя с помощта на таблицата.

За пример даваме началото на първата страница на авторските таблици:

А	11	Б
Аа	12	Ба
Аб	13	Баб
Абе	14	Баг
Аби	15	Бад
Абр	16	Баж
Абс	17	Бъз
Ав	18	Баи
Аве	19	Бак
Ави	20	Бал

Нека вземем от дадения пример цифрата 15. Срещу нея в дясната колонка е поставена сричката „Бад“. Следователно фамилните имена, започващи с тази сричка, например „Бадаев“, получават авторски знак Б15. За фамилното име „Баев“ в таблицата няма съот-

¹ Новата съветска схема вече е изработена и се изпробва в съветските библиотеки. — Бел. прев.

² Последно издание (седемнадесето) на двузначните таблици на Л. Б. Хавкина, пуснато от Госкултпросветиздат през 1951 г.

ветна сричка. В такъв случай се дава авторски знак на по-предишната сричка — Б15. За фамилното име „Бажов“ авторският знак ще бъде Б16, за фамилното име „Базилевич“ — Б17. Нарездайки книгите по рафтовете в границите на всеки отдел, ние се ръководим от авторските знаци: отначало се нареждат книгите с авторски знак Б15, след това книгите с авторски знак Б16, по-нататък — с авторски знак Б17.

Буквената и цифровата част на авторския знак не се отделят помежду си с нищо освен в случаите, когато авторският знак започва с буквите З, О, Ч. Тогава между началната буква и следващото я число се пише тире: З—32; О—11; Ч—41 (за да не съберкаме авторския знак с тризначно число):

Авторските знаци на класиците на марксизма-ленинизма са следните:

Маркс	М27
Енгелс	Е63
Ленин	Л45
Сталин	С76

За произведенията на класиците на марксизма-ленинизма в таблиците за класиране се предвиждат специални отдели. Така в преработените от Л. Н. Троповски таблици на десетичната класификация произведенията на Маркс и Енгелс имат индексите ЗК1—ЗК13, произведенията на В. И. Ленин — индексите ЗК2—ЗК23, произведенията на И. В. Сталин — индексите ЗК3—ЗК33. Понеже в отделите ЗК2—ЗК23 са събрани само книгите на В. И. Ленин, необходимостта от авторски знак Л45 отпада, авторските знаци се използват за подреждане по азбучен ред на отделните произведения: „Задачите на младежките съюзи“ — З—15, „Държавата и революцията“ — Д96, „Великият почин“ — В27, и т. н.

По същия начин се поставят авторски знаци на книгите на И. В. Сталин: „За основите на ленинизма“ — З—11; „Въпросите на ленинизма“ — В74; „Класа на пролетариите и партия на пролетариите“ — К47.

В отдела, в който са събрани произведенията на Маркс и Енгелс, индивидуалните трудове на Маркс и Енгелс се отделят с помощта на буквите М и Е, присъединени към индекса (в десетичната класификация ЗК1М и ЗК1Е). В такъв случай авторските знаци се дават на отделните произведения: „Капиталът“ на Маркс — К20, „Анти-Дюринг“ от Енгелс — А72.

Да разгледаме някои случаи, в които се прилагат авторските таблици.

Книги без посочен автор получават авторски знак по началните думи на техните заглавия, например „Минимум библиотечна техника в масовите библиотеки“ — М62.

За книги без посочен автор, издадени от името на колектив, авторският знак се определя също така по първата дума на загла-

вието, например „В помощ на научно-атеистичната пропаганда“ — В11.

Списанията получават авторски знак също по първата дума от тяхното заглавие, например списанието „Новый мир“ — Н76, списанието „Советская книга“ — С56.

Авторският знак на книги, написани от няколко автора, се определя по фамилното име на първия от тях, например Фалеев Г. И. и Перишкин А. В. „Физика“ — Ф.19. Ако писателят има двойно фамилно име, то авторският знак се определя по първото фамилно име или по първата част на фамилното име, например Новиков—Прибой — Н73, Салтиков-Шчедрин — С16.

По-подробно правилата за използване на авторските таблици са дадени в послеслова към книгата на Л. Б. Хавкина „Авторски таблици (двузначни)“ (17 отново преработ. изд. М., Госкултпросветиздат, 1951). В големите библиотеки се прилагат тризначните авторски таблици на Л. Б. Хавкина, съгласувани с двузначните.¹

Сигнатура на книгата. Авторският знак се пише под знака на отдела (индекса); двата знака заедно съставят **сигнатура** на книгата.

Определянето на сигнатурата на книгата се нарича **сигниране**.

Сигнатурата на художествено произведение се състои само от авторския му знак.

Примери:

Пушкин А. С. Евгени Онегин	П91.
Гогол Н. В. Тарас Булба	Г58
Лермонтов М. Ю. Герой на нашето време	Л49
Толстой Л. Н. Война и мир	Т53
Горки А. М. Майка	Г71

Всяка книга заема определено място на рафта според своята сигнатура. Затова библиотекарят, за да намери дадена книга, трябва да знае нейната сигнатура. Читателят определя сигнатурата на книгата с помощта на каталога, тъй като на фиша на книгата непременно е посочена и нейната сигнатура.

¹ За нашите библиотеки виж: Авторски таблици. Помагало за систематично нареждане на книгите в библиотеки. С., Наука и изкуство, 1952. 28 стр. — Бел. прев.

В г л а в а

КАТАЛОГИРАНЕ НА КНИГИТЕ В БИБЛИОТЕКИТЕ

(Описване на книги и съставяне на каталог)

ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

След като постъпилите в библиотеката книги бъдат регистрирани и класирани, необходимо е да ги опишем и отразим в каталозите.

От състоянието на каталозите, от тяхната идейна насоченост до голяма степен зависи правилното използване на библиотечните фондове в интересите на комунистическото възпитание на читателите. При това в теорията и практиката на библиотечното дело дълго време се забелязва формално отношение към каталога. Каталозите се разглеждат като изчерпателни списъци на притежаваните от библиотеката книги, като апарат за справки относно наличността във фонда на едно или друго издание.

В светлината на постановлението на ЦК на КПСС по идеологическите въпроси във връзка с общото издигане на идейно-теоретическото равнище на библиотечното дело в СССР бе издигната възпитателната роля на каталозите като средство за препоръчване на най-хубавата литература. Бяха разкрити допуснатите от някои библиотеки грешки: задръстване на каталозите с остаряла литература, липса на раздели и рубрики, които да отговарят на актуалните съвременни въпроси; изтъквање на пръв план на второстепенна литература; недостатъчно отразяване в разделите на каталога произведенията на основоположниците на марксизма-ленинизма и ръководещите материали.

Погрешно бе признато смесването на различните видове каталози — читателски и служебен, което се е наблюдавало в практиката на големите библиотеки. Ревизирани бяха много въпроси относно методиката по съставянето на каталозите, теорията на каталогизирането се обогати с редица положения, които издигаха ролята на каталозите в идейното възпитание на читателите.

Преустройството на каталозите зае голямо място в практиката на библиотеките. Пред градските, районните и селските библиотеки, където каталозите са се съставяли в продължение на много години,

без да бъдат преглеждани, стои най-важната и неотложна задача да реорганизируют каталозите си и да ги превърнат в действено средство за пропаганда на най-добрата литература и ръководство на четенето.

§ 1. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ, ВИДОВЕ И ФОРМИ НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ КАТАЛОЗИ

По своето предназначение и съдържание каталозите в светските библиотеки се делят на два вида: 1) читателски и 2) служебни.

Читателският каталог в масовите библиотеки е препоръчителен каталог. Той трябва да отразява и пропагандира най-добрата литература, която спомага за комунистическото възпитание на читателите, за повишаването на тяхното идейно-политическо, общо-културно и производствено-техническо равнище. Читателският каталог подпомага трудещите се в подбора на най-ценните книги по актуални въпроси, при съставяне на планове за системно четене по интересувашите читателя теми. Библиотекаря използва читателския каталог при препоръчване на книги, при изпълняване на библиографски справки, при уреждане на изложби на книгата.

Читателският каталог по своята същност е препоръчителен указател за най-добрата литература, намираща се в библиотеката.

Служебният каталог отразява всички издания, събрани в библиотеката, и служи като справочно помагало. Той служи на библиотекаря при проверка и комплектуване на книжния фонд, при задоволяване на специалните нужди на читателите, които за научни или други цели се интересуват от по-голям или по-малък изчерпателен подбор на литература по определена тема.

В селските библиотеки, книжният фонд на които трябва да се състои само от препоръчителна литература, читателският каталог може да изпълнява ролята и на служебен каталог.

В районните библиотеки, просъществували десетки години и натрупали значителни книжни фондове, обикновено има и такива издания, които не могат да се отчислят, а в същото време не заслужават широко препоръчване всред читателите. В условията на такива библиотеки са необходими двата вида каталога — и читателски, и служебен.

Според структурата, вътрешната организация на материала, се различават два главни вида каталози, които се съставят в масовите библиотеки: 1) систематичен и 2) азбучен.

Основен читателски каталог в масовите библиотеки е систематичният каталог. Той разкрива библиотечния фонд по неговото съдържание и пропагандира най-добрата литература по най-важните отрасли на знанието. Той се съставя по определен план, който осигурява разпространяването на най-ценните книги.

Описанията на книгите в систематичния каталог се подреждат по отдели и подотдели според възприетата в библиотеката класификация. По такъв начин систематичният каталог разкрива основния състав на всеки отдел от книжния фонд и отговаря на въпроса: каква най-хубава литература по определена наука и отрасъл от знанието има в библиотеката.

Азбучният каталог разкрива библиотечния фонд по авторска принадлежност, показва състава на авторите, произведенията на които се намират в библиотеката. Той също трябва да съдейства за разпространяването на ръководещите материали, постановленията на партията и правителството, произведенията на класиците на родната наука и литература, на най-добрите съветски писатели, лауреати на Сталинска награда.

В азбучния каталог описанията на книгите се подреждат по азбучен ред на фамилните имена на авторите, както и по заглавията на книгите, които са без автор и издадени от името на даден колектив.

Азбучният каталог (със служебно предназначение) отговаря на следните въпроси:

1. Книгите на кои автори са представени във фонда на библиотеката?

2. Има ли в библиотеката произведения от определен автор и кои именно (ако ги има)?

3. Кои издания от определено произведение се намират в библиотеката?

4. Намира ли се в библиотеката търсената от читателя книга?

Освен систематичния и азбучния каталог в по-големите библиотеки се съставя предметен каталог, в който описанията на книгите се класират според предмета или въпроса, за който се говори в тези книги. Такъв каталог е необходим главно в специалните библиотеки — технически, селскостопански, медицински и пр.

За проверка на библиотечния фонд се съставя топографски каталог, за който вече се каза по-горе.

При съставяне на каталога и при ползуването му е от значение неговата форма. Най-удобни са за ползуване печатните каталози във вид на книга. Обаче в тези каталози е трудно да се включват новите постъпления, налага се да се печатат допълнения към всеки отдел и се дават като приложения и т. н. Печатаният каталог изостава от допълвания с нова литература библиотечен фонд.

Ето защо в съветските библиотеки са възприети фишовите каталози. Всяка книга се описва на фиш, специален образец. Фишите се нареждат в систематичен или азбучен ред според вида на каталога. Новите постъпили книги веднага се включват в каталога. При отчисляване на книгите в каталозите се извършват съответните изменения, както бе посочено в глава III, § 5.

Всяка библиотека трябва да има определена система от каталози, взаимно свързани помежду си и допълващи се един друг.

Според инструкцията „За организация на читателски каталози в масовите библиотеки“ всяка селска библиотека е задължена да има за своите читатели систематичен каталог, който отразява целия ѝ книжен фонд. Служебни каталози в селските библиотеки не се съставят, понеже в техните фондове не трябва да има остаряла литература.

За препоръчване е в помощ при съставяне на систематичния каталог да се използва „Препоръчителен каталог за селската и колхозната библиотека“.

В градските и районните библиотеки се съставят читателски систематични каталози и служебни азбучни, които отразяват целия фонд.

В помощ на читателите при избор на книги се предоставят типичните печатни каталози и препоръчителните библиографски указатели.

В допълнение към каталозите на библиотеката и библиографските указатели се съставят препоръчителни тематични картотеки, които включват описанията не само на книгите, но и на статиите от вестници и списания по актуални въпроси.

Такава е задължителната за масовите библиотеки система на каталозите.

За правилното построяване и за идейно-политическото съдържание на каталозите, на първо място на читателския систематичен каталог, отговарят ръководителят на библиотеката и завеждащ отделите, където са каталозите.

§ 2. ОСНОВНИ ПРАВИЛА ЗА ОПИСВАНЕ НА КНИГИ

Както вече се каза, всяка книга се описва върху отделен фиш. Ако обаче в библиотеката има няколко книги с едно и също заглавие, то всички те се записват върху един фиш.

За каталожните фиши е установена шаблонна форма и размери (височина 7,5 см, дължина 12,5 см). Всеки фиш има единнадесет хоризонтални линии и две отвесни (отляво). Най-горният хоризонтален ред и двата отвесни са напечатани с червено мастило (или черно дебело). Отвесните линии служат за по-равно започване на новите редове.¹

На 7,5 мм от долната част на фиша има дупка, за да може фишите да се скрепват с металически шиш.

Писането върху фишите се прави със специален библиотечен почерк, който напомня печатан шрифт.

За препоръчване е да се използват за съставяне на каталози и печатните анотирани фиши, издавани от Държавно издателство за културно-просветна литература.

¹ Фишите, които се използват в нашите библиотеки, не са разграфени, а чисто бели. — Бел. прев.

Образец на библиотечен почерк:

Руска азбука

А Б В Г Д Е Ж З И К Л М Н О
 П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Э Ю Я
 а б в г д е ж з и к л м н о п р с т
 у ф х ц ч ш щ ъ ь э ю я

Каталожен фиш

		○

Понастоящем е съставен и се обсъжда проектът на „Единни правила по описване на печатни произведения за каталозите на масовите библиотеки и библиографски указатели“¹. След утвърждаването им от Комитета на културно-просветните учреждения при Съвета на министрите на РСФСР тези правила ще станат държавна инструкция по книгоописване, задължителна за всички масови библиотеки, които са под системата на Комитета.²

¹ Книгата е издадена и се намира в нашите библиотеки. — Бел. прев.

² Нашите библиотеки при описване на книги се ръководят от „Единни правила за описване на печатни произведения в масовите библиотеки“ (2 прераб. и доп. изд. Състав. от Д. Ганчева, Л. Албанска и Ц. Цветанов), които в някои отношения се различават от съветските правила. — Бел. прев.

При описване на книгите се спазват следните основни правила:

1. В горния ляв ъгъл на картонa се пише сигнатурата на книгата, т. е. знакът на отдела (индекс), а под него — авторският знак (за художествена книга се пише само авторският знак). Книгите се подреждат на рафтовете според индекса в сигнатурата.

2. На горната хоризонтална линия, като се почне от лявата вертикална линия, се пише фамилното име на автора, което се поставя в именителен падеж, дори в случай, когато в заглавната страница е иначе. Например „Съчиненията на Александър Сергеевич Пушкин“ се описват така: Пушкин А. С. Съчинения.

3. На следващия ред (т. е. на втория ред отгоре), като се почне от дясната отвесна черта, се пише заглавието на книгата и непосредствено след него. — подзаглавието.

Заглавието на книгата се възпроизвежда точно и пълно без всякакви съкращения. Ако заглавието не изразява съдържанието или темата на книгата, то за препоръчване е да се дадат в скоби кратки пояснения.

При описване на подзаглавието се допускат съкращения, но само достатъчно ясни. Например вместо „Том I“, „част I-a“, „Випуск 3“ се пише: „Т. I“, „Ч. I“, „Вип. 3“; вместо „второ допълнение и поправено издание“ се пише: „2 доп. и попр. изд.“, вместо „под редакцията и с уводна статия“ се пише, „под ред. и с увод. статия“; вместо „превод от френски (английски, немски)“ се пише: „прев. от фр. (англ., нем.)“.

4. След заглавието (или подзаглавието) се оставя неголям интервал (1 см), след който се пишат издателските данни: място на издаването, име на издателството, година на издаването.¹

Мястото на издаването не се съкращава, с изключение на Москва и Ленинград, които се означават съкратено с М. и Л.

Името на издателството се пише също така в съкратена, но достатъчно ясна форма, например вместо „Държавно издателство за политическа литература“ — Госполитиздат, вместо „Държавно издателство за селскостопанска литература“ — Селхозгиз, вместо „Държавно издателство за художествена литература“ — Гослитиздат и т. н. Образните названия на издателствата се пишат в кавички: „Млада гвардия“, „Изкуство“, „Советски писател“¹ и др.

Годината на издаването се отбелязва с арабски цифри, без да се добавя думата „година“ или буквата „г“, а само „1949“ или „1950“, или „1951“. Издателските данни се отделят със запетаи: М., Гослитиздат, 1951.

След издателските данни на нов ред се пише броят на страниците, например: 135 стр.² Ако отделните части на книгата имат

¹ При нас издателството не се загражда в кавички. — Бел. прев.

² Според нашите правила броят на страниците се пише непосредствено след издателските данни на около един сантиметър разстояние, а не на нов ред. — Бел. прев.

различна номерация; то броят на страниците се пише разделено: XV, 135 стр. Ако в книгата има илюстрации, портрети и карти, то това се отбелязва по следния начин: „135 стр. с ил.“ или „135 стр. с портр.“ или „135 стр. с карт.“

5. Ако върху заглавната страница има серийна бележка, тя се дава след броя на страниците в скоби, например: (Исторически романи), (Библиотека на поета), (Академия на науките на СССР).

Между броя на страниците и серийната бележка се оставя не-голямо разстояние (1 см).¹

6. В края на описанието на нов ред пишем бележките към описанието (ако това е необходимо).

7. В долния десен ъгъл се посочва каталожният индекс (или индекси), ако в каталога се използват подробни рубрики, отколкото при подреждането на книгите.

Източник на описанието е книгата изцяло. Най-напред сведенията за книгата се вземат от заглавната страница, след това от другите части на книгата — корица, предговор, съдържание, издателска анотация. Данните, взети не от заглавната страница, се пишат в правоъгълни скоби, например [М.], Госполитиздат, 1950.²

При описването на книги трябва да се имат предвид следните особени случаи:

1. Ако книгата се състои от няколко отделно издадени части или томовете, всичките ѝ части и томовете се описват върху един фиш. Многотомните събрани съчинения получават също така общо описание върху един или няколко фиша, които служат като продължение от първия.

2. Ако книгата е написана не от един, а от двама или трима автори, върху каталожния фиш се изброяват фамилните имена на всички. Авторският знак се определя от фамилното име на първия автор, а към останалите правим допълнителни описания.

Ако книгата има четирима или повече автори, то тя се описва под заглавието ѝ.

3. Ако книгата няма индивидуален автор, а се издава от името на някоя организация, учреждение или изобщо от някой колектив, тя може да се опише по два начина:

а) под заглавието например „Правила за приемане във висшите учебни заведения“, „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“ или

б) под наименованието на колектива например: ВКП(б). Конгрес, 18-и. Москва, 1939. Резолюции на XVIII конгрес на ВКП(б). 10—21 март 1939 г. М., Госполитиздат, 1939, 77 стр.

¹ Според нашите единни правила серийната бележка се дава на нов ред след тире. — Бел. прев.

² При описване на книги в нашите масови библиотеки се употребяват само един вид скоби — (). С тях се заграждат и сведенията, взети не от самата книга. — Бел. прев.

В по-малките библиотеки (селски, колхозни) всички издания, които нямат индивидуален автор, могат да се описват под заглавието.

4. Ако фамиленото име или псевдонимът на автора в различни издания се дават по различни начини, трябва да се избере определена форма на авторското име, което да се прилага във всички случаи. Например в различните издания на съчиненията на Салтиков-Шчедрин се дава или истинското име на автора — „М. Е. Салтиков“, или псевдонимът му — „Н. Шчедрин“, или истинското име с псевдонима в скоби — „М. Е. Салтиков (Н. Шчедрин)“, или името с добавка на псевдонима — „М. Е. Салтиков-Шчедрин“. Трябва да се избере най-разпространената форма — „Салтиков-Шчедрин, М. Е.“ и в такъв вид да се пише името на автора независимо от това, как то е дадено в описваната книга. Тогава всички фиши на произведенията на даден автор ще бъдат събрани в каталога на едно място. Като се има предвид, че читателят може да потърси в каталога произведенията под името Н. Шчедрин, правим препратка, на която под името „Шчедрин, Н.“ се посочва, че неговите произведения са събрани в каталога под името „Салтиков-Шчедрин, М. Е.“.

5. Ако книгата трябва да бъде включена в два отдела на систематичния каталог, пишат се два фиша: основен и допълнителен. На допълнителния фиш се запазва първият индекс, а освен това в левия долен ъгъл се посочва допълнителният каталожен индекс.

Обобщавайки изложените правила, ние виждаме, че основното описание на книгите става: а) по фамиленото име на автора (авторско описание), б) по заглавие, в) по названието на колектива (колективен автор).

Схемата на основното описание по фамиленото име на автора има следния вид:

Фамиленото име на автора и неговите инициали

Заглавие на книгата. Подзаглавие. Издателски данни.

Количествена характеристика (броя на страниците, илюстрации, портрети). (Серийна бележка.)

Забележка.

Основното описание при заглавна редна дума става по следния начин:

Заглавие на книгата. Подзаглавие. Издателски данни.

Количествена характеристика. Серийна бележка.

Забележка.

Освен сведения за книгата на фиша се пишат и библиотечни бележки. На лицевата страна на фиша в систематичния и азбучния каталог в горния ляв ъгъл се посочва сигнатурата на книгата (отделът и авторският знак). В долния десен ъгъл на лицевата

страна на фиша в систематичния и азбучния каталог се пишат к а т а л о ж н и т е и н д е к с и, които показват в кои отдели на систематичния каталог е класирана дадена книга.

На гърба на фишите в азбучния каталог, обърнати с долното отворстие нагоре, се пишат инвентарните номера на различните книги (в долния ляв ъгъл) и справки за допълнителните описания.

Ние разгледахме накратко най-важните общи правила и частни случаи при описване на книгите.

По-подробно те са дадени в „Единните правила за описване на печатни произведения за каталозите на масовите библиотеки и библиографски указатели“. Тази инструкция за описване на книги трябва да бъде проучена и усвоена от всеки работник в масова библиотека.

В практиката при описване на книгите могат да се срещнат различни, понякога много сложни случаи, непредвидени в инструкцията. При всички случаи трябва да изхождаме от общото правило: описанието трябва да бъде точно, разбираемо от читателя, еднообразно.

При съставяне на каталога (систематичния или азбучния) пред нас стои задачата — да разкрием възможно по-пълно съдържанието на литературата, отразена в каталога.

Ние знаем, че за много книги поради многообразието на засегнатите в тях въпроси трябва да се дадат освен основния още един или няколко допълнителни индекса. За такива книги освен основния пишем редица допълнителни фиши, които се подреждат в систематичния каталог според допълнителните индекси.

Особено важно е да се отразят във всички раздели на систематичния каталог произведенията на класиците на марксизма-ленинизма. Затова като правило за всяко отделно произведение на класиците на марксизма-ленинизма се съставят освен основния фиш няколко допълнителни, които се подреждат в различни отдели на каталога според съдържанието на описваното произведение. Така например фишите с описанието на труда на Й. В. Сталин „За диалектическия и историческия материализъм“ ще се подредят в отделите: марксизъм-ленинизъм, история на КПСС, философия, история и др.

Обаче не бива да се ограничаваме само с това да отразим всеотстранно в каталога отделно издадените произведения на класиците на марксизма-ленинизма. Необходимо е да се стремим да отразим в отделите и рубриците на систематичния каталог и материалите, публикувани в събраните съчинения на Маркс, Енгелс, Ленин и Сталин. Така например статията на В. И. Ленин „Партийна организация и партийна литература“ трябва да бъде отразена в редица отдели на каталога, статията на В. И. Ленин за Л. Н. Толстой, статията „В памет на Херцен“ и други — в отдел литературознание.

За разкриване на съдържанието на събрани съчинения, сборници, списания, вестници се прилага така нареченото а н а л и т и ч н о о п и с а н и е.

Произведенията, включени в събраните съчинения на В. И. Ленин и Й. В. Сталин и сборници с техните трудове, се описват по следния начин:

Ленин, В. И. Какво да се прави? Съчинения, т. 5, стр. 319—394.

Ленин, В. И. Протест на руските социалдемократи. Съчинения, т. 4, стр. 165—180.

Сталин, Й. В. За комсомолския актив в село. Реч на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б), 6 април 1925 г. Съчинения, т. 7, стр. 65—71.

Сталин, Й. В. Отчетен доклад пред XVIII партийен конгрес за работата на ЦК на ВКП(б), на 10 март 1939 г. В кн.: Сталин, Й. В. Въпросите на ленинизма. Изд. 11, М., Госполитиздат, 1947, стр. 655—706.

При определяне, кои произведения на класиците на марксизма-ленинизма ще се разработват аналитично, трябва да се ръководим от списъците на литература, дадена към програмите за партийна просвета от типовите каталози и от тематичните препоръчителни указатели.

Аналитично се описват и постановленията на партията и правителството, включени в сборници с директивни материали, както и най-важните статии от списания и вестници.¹

По такъв начин с допълнителните фиши и чрез аналитичното описание ние подготвяме материали, за да можем всестранно да представим в систематичния каталог най-важните и най-ценни печатни произведения.

§ 3. СЪСТАВЯНЕ И ОФОРМЯНЕ НА СИСТЕМАТИЧНИЯ КАТАЛОГ

Съставянето на систематичния каталог не трябва да се разглежда като техническа работа. В тази сложна и отговорна задача трябва да участвуват най-квалифицираните и опитни сътрудници на библиотеката.

При съставянето на читателския систематичен каталог ние сме изправени пред три основни въпроса: 1) за съдържанието на каталога, с други думи казано, за пълнотата, с която се отразява в него книжният фонд; 2) за структурата на каталога, т. е. за системата на отделите и рубриките и за реда на подреждане на описанията вътре в отделите и рубриките; 3) за оформянето на каталога, т. е. за разкриване на неговото съдържание и структура с помощта на така наречените разделители и спомагателни указатели.

Първият въпрос може да бъде разрешен правилно само ако разглеждаме читателския систематичен каталог като каталог пре-

¹ Формите за описване на статии от списания и вестници са дадени по-нататък в § 5 от тази глава.

поръчителен, който предлага на читателя най-добрата, най-ценната литература, която се намира в библиотечния фонд.

В читателския каталог естествено няма да бъде отразена остарялата, подлежаща на отчисляване литература, както и излишната литература, предназначена за книгообмен.

В масовите библиотеки, в които книжният фонд е подбран много грижливо и съдържа изключително препоръчана литература, **съставът** на каталога ще съответствува на състава на книжния фонд.

Обаче в много масови библиотеки се срещат книги, които могат да потрѣбват на специалисти, но не представляват интерес за широкия кръг читатели. Такива книги трябва да се отразят само в служебните каталози.

При съставяне на читателския каталог трябва да се използват широко печатните анотирани фиши на Госкултпросветиздат. Включването в каталога на анотирани фиши го правят по-съдържателен и полезен за читателите, които с помощта на анотациите могат до известна степен да се запознаят с книгите. Не трябва да се смущаваме, че в каталога ще бъдат смесени и писани на ръка неанотирани фиши и печатни анотирани. Впоследствие постепенно може да се състави целият каталог от анотирани фиши.

Идейновъзпитателните задачи при ръководене на четенето налагат възможно най-пълното разкриване в каталога на изданията, обединяващи отделните произведения на класиците на марксизма-ленинизма — събраните съчинения, сборниците от избрани произведения (К. Маркс и Ф. Енгелс. Избрани съчинения в два тома. Т. 1—2, М., 1948; В. И. Ленин. Съчинения, изд. 4; В. И. Ленин. Избрани произведения в два тома, изд. 4; И. В. Сталин. Съчинения; И. В. Сталин. „Въпросите на ленинизма“, изд. 11; И. В. Сталин. „За Великата отечествена война на Съветския съюз“, изд. 5).

Както вече се каза по-горе, за тази цел се използват аналитичните описания на произведенията, включени в събраните съчинения, тематичните сборници и т. н.

За да се отразят произведенията на класиците на марксизма-ленинизма в различните отдели на каталога, се използват допълнителните фиши, за които също се каза по-горе.

Особено важно е да се включват своевременно в каталога описанията на публикуваните за пръв път трудове на В. И. Ленин и И. В. Сталин. Така например през 1950 г. веднага след излизането на седма книжка от списание „Большевик“, която съдържа не публикуваните от В. И. Ленин документи, те трябваше да се опишат по следния начин:

Ленин В. И.

Отговор на кореспондента на американското списание „New York Evening Journal“. „Большевик“, 1950, № 7, стр. 11—12 (на руски език се публикува за пръв път).

Този фиш трябваше веднага да се включи в каталога. След отпечатването на същия документ в четвъртото издание на Съчине-

нията на В. И. Ленин би трябвало да се опише аналитично посоченото изказване на В. И. Ленин по следния начин:

Ленин, В. И.

Отговор на въпросите на кореспондента на американското списание „New York Evening Journal“. Съчинения, изд. 4, т. 30, стр. 340—342.

Своевременното отразяване на документите с голяма политическа, важна и научна ценност е една от най-важните задачи при каталогизирането. При това към този въпрос не бива да се подхожда формално, като се каталогират само книгите. Трябва в каталога да се включат също и печатаните във вестниците и списанията директивни материали, изказванията на ръководителите на партията и правителството, ръководните статии по въпроси, свързани с политическия и стопанския живот, с културното строителство.

Лош е онзи каталог, в който не може да се намерят най-важните ръководещи материали, например решенията на правителството за великите строежи на комунизма. Такива документи се описват отначало от списанията и вестниците, в които те са публикувани. При излизането на тези материали в отделни книги и брошури първоначалните фиши се изземват и се заменят с нови — с описания на самостоятелните издания на същите материали. При получаване на съответните анотирани фиши ръкописните фиши се изземват от каталога и се заменят с печатни. По такъв начин каталогът не е замръзнал, неподвижен набор на фиши. Описанията на едни и същи материали последователно се заменят с нови описания, които разкриват до голяма степен съдържанието на тези материали.

Не бива обаче прекалено да претоварваме каталога със статии от списания и вестници; трябва да се изберат най-важните.

По-подробно разработване на списания и вестници се постига с помощта на тематичните картотеки, а не на систематичния каталог.

Най-новите художествени произведения се печатат обикновено първо в списанията, а след това излизат в отделни издания. Правилно ще постъпи библиотекарят, ако вземайки предвид интереса на читателите към новите художествени произведения, посочва в каталога техните публикации в списанията.

Аналитичните описания на художествените произведения, печатани в списанията, могат да заемат голямо място в каталога за художествена литература. Тези описания не ще са излишни в каталога и тогава, когато бъдат издадени и отразени в него отделните издания на тези произведения. При голямо търсене на едно или друго художествено произведение се налага широкото използване и на списанията.

Когато се описват художествени произведения и научни трудове, удостоени със Сталинска награда, за препоръчване е този факт да се отбележи със забележка в описанието.

Преминаваме към въпроса за структурата на систематичния каталог.

Всички фиши с описанието на книги и най-важните материали от списания и вестници трябва да се подредят в каталога по определена система, която да помага за тяхното пропагандиране сред читателите. Преди всичко фишите се подреждат по отделите на класификацията според съдържанието на книгите. Като образци за разпределяне на литературата по отдели могат да служат типозите и препоръчителните каталози. До изработването на нова съветска класификация на книгите масовите библиотеки могат при създаването на систематични каталози да се придържат към структурата, по която е построен например препоръчителният каталог на селската библиотека.

Делението на литературата по рубрики в каталога може да бъде по-подробно от подреждането на книгите по рафтовете.

Необходимо е периодически да се преглеждат рубриките на каталога и остарелите формулировки да се заменят с нови. Във връзка с новоизникващи актуални въпроси трябва да се въвеждат нови деления и рубрики в систематичния каталог.

Например в каталозите на библиотеките в отдел „Социалистическо строителство в СССР“ е въведена нова рубрика — „Великите строежи на комунизма“, в отдел „Колхозно строителство“ — рубриката „Обединение и укрепване на колхозите“, в отдел „Международно положение“ (или „Световна политика“) — рубриката „Борба за мир“.

С помощта на обмислена система от рубрики ние можем да покажем как е представена във фонда литературата по всички актуални въпроси на съвременността и да привлечем към тях вниманието на читателите.

След като фишите се разпределят по рубрики, необходимо е материалът вътре в рубриката да се подреди така, щото на първо място да излезе най-ценната, основната литература. Прилаганото по-преди подреждане на списанията по азбучен ред на авторите е формално, то не изтъква ръководещите материали и не подчертава тяхното значение. На първо място във всички рубрики на каталога трябва да стоят описанията на произведенията или изказванията на класиците на марксизма-ленинизма, отнасящи се към дадената тема.

В отдела „Марксизъм-ленинизъм“ се събират основните описания на трудовете на класиците на марксизма-ленинизма. Тези описания се подреждат примерно в такава последователност:

Съчинения на К. Маркс и Ф. Енгелс (по томовете).

Избрани произведения на К. Маркс и Ф. Енгелс.

Отделни произведения на К. Маркс (по азбучен ред на заглавията).

Отделни произведения на Ф. Енгелс (по азбучен ред на заглавията).

Съчиненията на В. И. Ленин (първо четвъртото издание, след това второто и третото).

Избрани произведения на В. И. Ленин.

Отделни произведения на В. И. Ленин (по азбучен ред на главията).

Съчинения на Й. В. Сталин (по томове).

Избрани произведения на Й. В. Сталин.

Отделни произведения на Й. В. Сталин (по азбучен ред на главията).

Всички останали отдели от каталога започват с описанията на произведенията на Маркс, Енгелс, Ленин и Сталин, отнасящи се към даден отдел.

След това се посочват постановленията на партията и правителството, които се отнасят към даден отрасъл от стопанството или към клон от културата. При това описанията на ръководещите материали в пределите на рубриката се подреждат в хронологична последователност на тяхното публикуване.

След това се поставят фишите с основното или аналитичното описание на доклади, речи, статии и изказвания на ръководителите на партията и правителството — по азбучен ред на фамилното име на авторите.

След посочените три групи материали се подреждат описанията на всички други книги от даден отдел по азбучен ред на фамилното име на авторите.

Описанието на произведенията на един и същ автор се подреждат по следния начин: събрани съчинения, избрани произведения, отделни произведения, аналитични описания на най-важните статии, публикувани в списания и вестници.

Например произведенията на И. В. Мичурин в каталога на библиотеката се посочват в следния ред:

Мичурин, И. В. Съчинения. В 4 тома, 2 изд., доп., т. 1—4, М., Селхозгиз, 1948.

Мичурин, И. В. Съчинения, т. 1—4, М., — Л., Селхозгиз, 1939—1941.

Мичурин, И. В. Избрани произведения. М., Учпедгиз, 1941.

Мичурин, И. В. Избрани съчинения. М., Селхозгиз, 1948.

Мичурин, И. В. Избрани трудове. Воронеж, Облиздат, 1939.

Мичурин, И. В. Резултати от шестдесетгодишната работа. М., Селхозгиз, 1936.

Повторните издания на едно и също произведение се посочват в каталог в обратен ред — най-напред по-късно издаденото, след това по-ранното. Ако библиотеката има служебен азбучен каталог, в читателския систематичен каталог не е задължително да се дават описания на всички издания от една и съща книга — може да се ограничим само с посочването на по-късните и по-ценни издания. В такъв случай на фиша в систематичния каталог се прави записване: „Другите издания вж. в азбучния каталог.“

Тези са основните правила за групиране на материала в отделите на систематичния каталог.

За да бъде удобно използването на каталога, трябва да се погрижим за неговото подходящо оформяне.

Каталожните фиши се подреждат в дървени чекмеджета, малко по-ниски от фишите, дълги около 40 см. Всяко чекмедже събира около 1000 фиша.

Фишите се закрепят с металически шиш, който минава през отвърсията на долната им част.

Вместо отделни чекмеджета по-удобно е да се ползуваме от каталожни шкафчета, които се състоят от четири, шест, девет и повече чекмеджета.

За да се облекчи търсенето на фиши, в каталога пред всеки отдел се поставят разделители, т. е. фиши с изпъкналост, на които се пишат индексите на отделите и техните названия.

За основните отдели се използват разделители с изпъкналост по средата, за подотдели и по-дробните рубрики — разделители със странични изпъкналости (от лявата или от дясната страна).

Върху разделителите на отделите се препоръчва да се изброят влизащите в тях подотдели и при това да се пишат не само индексите, но и пълните наименования на подотделите. Върху разделителите на близки по съдържание отдели се правят препратки, например:

Мичуринска агроботаника — вж. също селско стопанство.

На всяко каталожно чекмедже се прави надпис, който посочва кои отдели са включени в него.

Препоръчва се над каталожните чекмеджета или над каталожното шкафче да се окачи азбучен списък на отделите, подотделите и рубриките на каталога с указания, как да се търсят книгите в систематичния каталог и как да се попълват заемни бележки на читатели (ако има такива в библиотеката).

Необходимо е да се следи за външния вид на каталога, да се поддържа ред в него, да се заменят старите извехтели фиши и разделители с нови.

Още по-важно е да следим за вътрешното съдържание на читателския каталог; да изваждаме фишите на загубени или остарели книги, своевременно да отразяваме новите постъпления, да създаваме нови рубрики (според възникналите актуални въпроси), да изменяме остарелите названия на отделите и подотделите, въобще постоянно да се грижим за повишаване на идейното равнище на каталога и неговото оформяне.

За проверка на съдържанието на каталога е полезно да се сравнява съставът на неговите отдели с новоиздадени библиографски указатели. Например, когато се получи указателят „Съветският съюз в авангарда на борбата за мир“, библиотекарят може да провери как е представена във фонда на библиотеката и как е отразена

в каталога литературата, която се препоръчва в посочения указател.

Накрая в много случаи библиографските указатели помагат при създаването на нови рубрики и формирането на техните названия.

Така, като се ползува от библиографските указатели, като се обръща в трудни случаи за консултации към методичния кабинет на областната библиотека, като изучава опита на другите библиотеки по съставянето и преустройството на каталозите, библиотекарят ще може да направи така, че систематичният каталог да стане действено средство за пропаганда на актуална литература и ръководство за четене.

§ 4. СЪСТАВЯНЕ И ОФОРМЯНЕ НА АЗБУЧНИЯ КАТАЛОГ

Азбучният служебен каталог се използва главно за справки, дали едни или други издания се намират в библиотеката и на кое място са. Въпросът за обема на служебния каталог се разрешава по-леко, отколкото въпросът за съдържанието на читателския каталог. В служебния каталог се отразява целият книжен фонд освен книгите, предназначени за отчисляване по разни причини или за обмен с други библиотеки.

На фишите от азбучния каталог се посочват инвентарният номер на описаните книги и индексите, по които тези книги са отразени в систематичния каталог. При наличност на азбучен каталог в систематичния не се посочват всички издания на отделни книги, а само най-добрите; пълно са изброени всички притежавани от библиотеката издания само в служебния азбучен каталог. По такъв начин съществува връзка между читателския систематичен и служебния азбучен каталог. Наличността на втория каталог позволява да се освободи първият от сведения, които нямат значение за пропагандирането на най-добрите произведения на научната и художествената литература.

Структурата на азбучния каталог е по-проста от структурата на систематичния. Фишите в азбучния каталог са подредени по азбучен ред на така наречените заглавни редни думи, т. е. по фамилното име на автора или заглавието на книгата.

Основните правила за азбучното подреждане на фишите в каталога са следните:

1. При подреждането трябва точно да се спазва азбучният ред на фамилните имена на авторите или заглавията на книгите.

2. При съвпадане на първите срички от авторските имена трябва да се вземат под внимание по-нататъшните срички на авторските имена и да се спазва азбучният ред за подреждане дори до последната сричка на името. Например фишите на авторите Василев, Василевски, Василевска, Василева, Васнецов трябва да се разположат по следния ред:

Василев, Василева, Василевска, Василевски, Васницов.

3. Ако авторските имена са еднакви, фишите се поставят по азбучен ред на инициалите, например:

Василев, А.

Василев, А. Н.

Василев, И. Н.

Василев, К. Л.

Василев, К. С. и т. н.

4. Фишите на авторите с двойни фамилни имена се поставят след тези на авторите с подобно първо фамилно име, например:

Новиков, И. А.

Новиков-Прибой, А. С.

или

Лебедев, С. И.

Лебедев-Кумач, В. И.

или

Сергеев, С. Н.

Сергеев-Ценски, С. Н.

5. Трябва да се спазва определен ред в подреждането на фишите при отделните произведения от един и същ автор. Отначало се поставят фишите на пълните събрания на съчиненията, след това — фишите на сборници с избрани произведения, след това — фишите на отделните произведения по азбучен ред на заглавията. Например:

Пушкин, А. С. Пълно събрание на съчиненията.

Пушкин, А. С. Събрани съчинения.

Пушкин, А. С. Избрани произведения.

Пушкин, А. С. Дубровски.

Пушкин, А. С. Евгений Онегин.

Пушкин, А. С. Капитанската дъщеря.

Пушкин, А. С. Повестите на Белкин и т. н.

или

Гончаров, И. А. Обикновена история.

Гончаров, И. А. Обломов.

6. Фишите на различни издания от една и съща книга се поставят в обратно хронологичен ред, т. е. в началото по-късното издание, а след това по-предишното издание.

7. Фишите на книги, описани под заглавие, се подреждат заедно с фишите на книги, описани под авторски имена, като се спазват всички посочени по-горе правила за азбучно подреждане.

В азбучния каталог се прилагат буквени разделители (А, Б, В и т. н.). При по-голям брой фиши, които стоят зад един и същ разделител, могат да се прилагат разделители по срички, като при избора на срички се използват авторските таблици. Най-после при

голям брой произведения от един и същ автор се прилагат разделители с указания на името (персонални разделители). С такива разделители трябва преди всичко да се снабдят трудовете на Маркс, Енгелс, Ленин и Сталин.

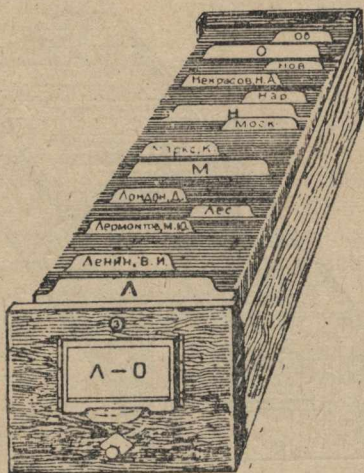
Трудовете на великите руски учени — Менделеев, Сеченов, Тимирязев, Мичурин и др., съчиненията на класиците на руската литература — Пушкин, Лермонтов, Гогол, Некрасов, Л. Н. Толстой, Чехов, Горки и други, произведенията на най-добрите съветски писатели също трябва да бъдат изтъкнати с помощта на персонални разделители.

Това е особено необходимо, ако азбучният каталог не е служебен, а читателски. Разбира се, в този случай подборът на книгите трябва да стане според изискванията, които се предявяват към читателския каталог.

На всяко чекмедже от азбучния каталог се прави надпис, като се посочват буквите, с които започват заглавните редни думи, влизащи в това чекмедже. Препоръчва се над азбучния каталог да се закачи плакат, който да пояснява как да става ползуването с каталога и в какъв ред са поставени фишите в него.

Необходимо е каталозите да се поддържат в пълен ред, своевременно да се попълват с новопостъпилите книги, фишите трябва да бъдат написани четливо, а каталозите, да бъдат снабдени с разделители, пояснителни надписи и т. н.

Библиотекарите трябва да пропагандират каталозите, в разговор с читателите да обясняват и нагледно да показват как се търси книга по каталозите, да приучват читателите да ги използват.



Чекмедже от азбучен каталог

§ 5. ТЕМАТИЧНИ ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ КАРТОТЕКИ

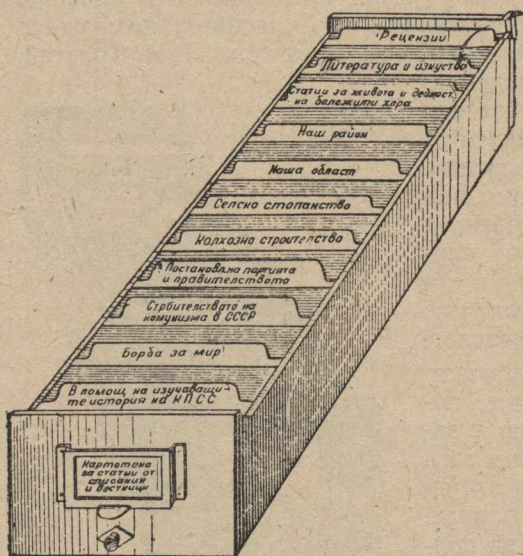
За да се пропагандира най-важната за даден момент литература, в допълнение към основните каталози се съставят тематични препоръчителни картотеки, в които са включени не само книги, но и статии от списания и вестници. Именно по това, че в тях подробно са отразени статиите от списания и вестници, картотеките се отличават от съответните отдели на систематичния каталог.

Картотеките служат и като допълнение на библиографските указатели на теми, аналогични на картотеките, понеже отразяват най-новите издания и публикации, появили се вече след издаването на библиографския указател.

Във всяка библиотека са необходими картотеки: „В помощ на изучаващите живота и дейността на В.И. Ленин и Й. В. Сталин“, „В помощ на изучаващите „Кратък курс по история на КПСС“, „В помощ на самостоятелно изучаващите марксистко-ленинската теория“.

Твърде важно е да се водят картотеките на такива актуални теми, като „Борба за мир“, „Великите строежи на комунизма“, „Приоритетът на руските учени в най-важните научни открития“.

Необходимо е да се съставят картотеки, посветени на бележити дати и най-важните обществено-политически мероприятия. В селските библиотеки са от полза картотеки с литература за мероприятията по пролетната сеитба, за прибирането на реколтата. Не е задължително в картотеката да се включва цялата литература по набелязаната тема; достатъчно е да се изберат само най-добрите, най-препоръ-



Подръчна картотека на статии от списания, вестници, на библиографски материали (указатели, прегледи, рецензии)

чаните книги, брошури и статии от списания и вестници.

За да се ползват картотеките със статии от списания и вестници, трябва системно да се „вадят статиите“ от списанията и вестниците, т. е. да се описват на отделни фиши най-важните статии. В зависимост от възможностите си библиотеката избира определен брой списания, които системно разработва, преди всичко списанията „Коммунист“, „Новое время“, „Наука и жизнь“, „Техника — молодежи“, „Октябрь“, „Новый мир“, вестниците „Правда“, „Известия“, „Комсомольская правда“, „Литературная газета“.

От вестниците и списанията не се описват всички статии, а само най-значителните. Статиите се описват на фиши по следните образци (фишите са дадени в умален вид):

Описание на статия от списание

Борба за мир

Анисимов, И.
Литература и изкуство в борбе за мир. „Большевик“,
1951, № 4, стр. 41—49

Описание на статия от вестник

Първата следвоенна петилетка

Съобщение Государственото планово комитетa СССР и Централного статистического управления СССР „Об итогах выполнения четвертого (первого послевоенного) пятилетнего плана СССР на 1949—1950 годы“. „Правда“, 17-апреля 1951 года.

Както личи от тези образци, след автора и заглавието на статията в списанието се посочват заглавието на списанието, годината, броят, страниците, като всички тези данни се отделят едни от други със запетая; след автора и заглавието на статия от вестник се дават заглавието на вестника, датата, месецът и годината.¹

В горния десен ъгъл на фиша се пише наименованието на темата.

От голямо значение при съставянето на картотеката е да установим една система от рубрики и да се ръководим от нея при класирането на статиите от вестници и списания.

Опитът показва, че с картотеки на статии от списания и вестници често си служат агитатори, пропагандисти, учители, студенти, ученици от по-горните класове. Трябва нашироко да се информират читателите какви картотеки се разработват в библиотеката, да се окачват съответните обяви и списъци на тематичните рубрики, включени във всяка картотека. Картотеките подпомагат библиотекаря при провеждане на масова работа, при организиране на изложби на книги и при даване на библиографски справки на читателите.

Библиотеките, които извършват справочно-библиографска работа, трябва да имат цяла система от подръчни картотеки на статии от списания и вестници и библиографски материали (указатели, прегледи, рецензии).

¹ Според нашите „Единни правила“ аналитичното описание се състои от две части: а) автор и заглавие на статията, която описваме, и б) заглавие на публикацията, в която е поместена статията, година, книжка и страници (при списания) и брой и дата (при вестници). Разликата е, че при нас втората част се пише на нов ред, че двете части се свързват с предлога „В: сп.“, „В: в.“ и че при описание на вестници ние посочваме и броя на вестника. Например:

Хаджиниколов, В. П.

Първата руска революция и партията на тесните социалисти.

В: сп. Ново време, 1955, кн. 1, с. 31—51.

КЪОСЕВ, Д.

Легенда за ограничения във въоръжаването на Западна Германия.

В. в. Раб. дело, бр. 39 от 8 февру. 1955. — Бел. прев.

VI глава

БИБЛИОТЕЧНО ОФОРМЯНЕ, НАРЕЖДАНЕ И ОПАЗВАНЕ НА КНИГИТЕ

§ 1. БИБЛИОТЕЧНО ОФОРМЯНЕ НА КНИГАТА

Всяка постъпила в библиотеката книга получава специално библиотечно оформяне, по което се отличава от книгите на частните лица.

Както вече се каза преди, в горния десен ъгъл на заглавната страница пишем сигнатурата на книгата.¹

След сверяването на книгите, брошурите и списанията с оправдателните документи всеки екземпляр се подпечатва с библиотечния печат: при книгите и списанията — върху заглавната страница в долния десен ъгъл и на седемнадесета страница от текста в долния ляв ъгъл², при брошурите — на гърба на корицата.

Чрез подпечатването се означава, че книгата принадлежи на библиотеката. Печатът трябва да бъде правоъгълен с неголеми размери (4 x 1,5 см); не се допуска използването вместо специалния печат за подпечатване на книги този на библиотеката. Ако в книгата има илюстрации, карти или схеми, отпечатани на вложени или отделни листове, то те се подпечатват така, че да не се повреди графическият материал.

Във всяка книга на три места трябва да бъде вписан нейният инвентарен номер: 1) на обратната страна на заглавната страница до гърба на книгата, 2) на седемнадесета страница до гърба³, 3) върху джобчето на книгата. Изобщо за препоръчване е всички библиотечни отметки (например отметката за проверка на книгата при проверка на фонда) да се правят не на лицевата страна, а на гърба на заглавната страница на книгата.

За да се улесни подреждането и намирането на книгите по рафтовете, те се снабдяват с етикети. Етикетът е квадратно или

Според нашия „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“ сигнатурата се означава в горния ляв ъгъл върху заглавната страница (с молив) и върху етикета (с мастило). — Бел. прев.

² Печатът в книгите, брошурите и списанията при нас се поставя на гърба на заглавната страница. — Бел. прев.

³ Инвентарният номер се пише само на гърба на заглавната страница, на седемнадесета страница не се поставя. — Бел. прев.

осмогълно парче хартия, върху което четливо е написана сигнатурата на книгата, авторският знак, заглавието, томът, частта или випускът. Етикетът се залепва върху гърба на книгата на разстояние 2 см от долния му край. При тънки книги етикетите се залепват на лицевата корица на подвързията, горе, вляво.¹ Книги, снабдени с издателска подвързия, като томове от съчинения, поредици на енциклопедии, художествено оформени издания, не винаги имат нужда от етикети.

При наличието на етикети книгите могат да се подреждат, без да се отварят, а само като се преглеждат надписите на етикетите.

За да се оформи вземането на книги и за да се облекчи събирането на статистически данни, се използват карти на книгите. Върху тях е дадена сигнатурата, инвентарният номер, авторът на заглавието на книгата, томът (частта, випускът) и цената на книгата.² Картата на книгата се поставя в джобче, залепено от вътрешната страна на долната корица на подвързията (или корицата на книгата) на 2 см от долния край.



Образец на етикет

Чрез картите на книги се държи сметка, когато даваме книги от един отдел на библиотеката в друг, например от заемната служба в читалнята. Те също така нашироко се прилагат в работата на подвижните библиотеки. По записванията върху картата на книгата може да се определи колко пъти една книга е била давана на читател.

Картите на книгите са необходими при така наречената двукартова система в заемната служба. Подредени отделно от читателските карти, картите на книгите могат да се използват за контролиране на сроковете и за определяне коя книга у кой читател се намира.

Изобщо, замествайки книгите, картите им могат да се използват за различни цели, например при проверка на фонда.

При подвързаните книги между горната корица на подвързията и заглавната страница се поставя лист хартия, който се нарича форзац. Върху форзаца се залепва датник.³ На него при заемане на книгата се отбелязва датата, на която тя трябва да бъде върната

¹ Според „Минимума“ етикетът с означение на сигнатурата на книгата се залепва на горния край на гърба (при по-дебелите книги) и на горния ляв ъгъл на подвързията или корицата (при тънките книги). — Бел. прев.

² Според нашия „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“ върху картата на книгата се отбелязват сигнатурата, индексът, инвентарният номер, авторът, заглавието и годината на издаването. Не се посочва цената. — Бел. прев.

³ В нашите библиотеки датникът се залепва върху вътрешната страна на горната корица на подвързията или на книгата. — Бел. прев.

Разделителите се поставят ребром между книгите, така че да личат надписите, които са направени от двете страни. По корнизите на рафтовете, както и върху стелажите също се правят надписи, които сочат към кой отдел или подотдел се отнасят поставените по тях книги.

Отделите, в които е събрана близка по съдържание литература, могат да се поставят на рафтовете един до друг.

Отделите с най-важната и често търсената литература трябва да се поставят по-близо до мястото, където се раздават книгите. Тук се отнасят произведенията на класиците на марксизма-ленинизма, обществено-политическата литература по текущи въпроси и художествената литература.

Произведенията на класиците на марксизма-ленинизма се поставят по рафтовете в отдел „Марксизъм-ленинизъм“. В другите отдели, където също трябва да се отразят произведенията на класиците на марксизма-ленинизма, се поставят списъците на онези произведения, които тематически се отнасят към дадения отдел.

Художествената литература се нарежда по азбучен ред на авторските имена. За препоръчване е съвременната съветска литература да се отдели (на рафтовете и в каталозите). Допуска се също отделянето на сборници със стихотворения и пиеси.

При нареждането на художествената литература освен общите азбучни разделители могат да се използват и персонални разделители за отделяне на произведенията на класиците и най-добрите съвременни писатели.

Списанията се нареждат отделно от книгите по азбучен ред на заглавията, а в границите на всяко заглавие — по години и броеве. Текущите списания се поставят на отделен рафт по-близо до мястото, където се раздават книгите.

Последните току-що получени броеве от списанията се поставят във витрина или върху табло с надпис „Нови списания“ или се оставят на масата (в помещението на заемната служба или читалнята).

Справочните издания се нареждат на отделен рафт или в специален стелаж. Те не се дават за домашно ползване.

Библиографските материали също така се поставят на отделен рафт; разрешава се на читателите да ги ползват самостоятелно.

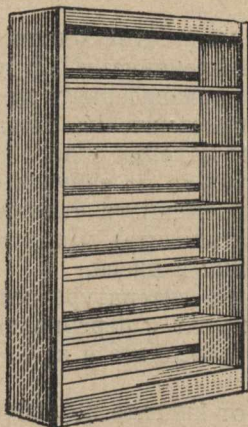
Брошурите се нареждат отделно от книгите също в систематично-азбучен ред. Остарелите брошури се нареждат по номера, свързват се на пакети и се държат отделно, докато се получи разрешение да се изключат от фонда на библиотеката. Особено актуалните книги и брошури се нареждат по тематичен ред в специални кутии, които се поставят на масата непосредствено до библиотекаря, който раздава книги.

Детската литература се държи отделно от литературата за възрастни като специален фонд в систематично-азбучен ред. За да се

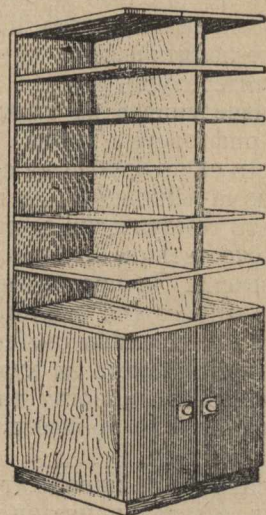
отличава детската литература при подреждането, пред сигнатурата на детските книги се поставя буквата „Д“.

§ 3. ОПАЗВАНЕ НА КНИГИ, СПИСАНИЯ И ВЕСТНИЦИ

За нареждане и пазене на книгите в библиотеките се използват шкафове, рафтове, закрепени към стената, и стелажи, т. е. шкафове с открити рафтове. В случай на нужда се използват и закрити



Стелаж за книги (едностранен)



Етажерка за вестници

шкафове или заковани на стената рафтове, но най-удобно е книгите да се подреждат и пазят в стелажи.

Стелажите биват едностранни и двустранни. Едностранните стелажи се поместват по дължината на стените, двустранните — по средата на хранилището в успоредни редове, перпендикулярно на прозорците, за да пада светлината между стелажите. Не се препоръчва стелажите да се поставят много нагъсто — между тях трябва да има проход с ширина около 1 метър.

За да може да се събере в книгохранилището възможно най-голям брой книги, трябва да се използват както едностранни, така и двустранни стелажи.

Нормалният размер на едностранен стелаж е следният: височина — 203 см, ширина — 100 см, дълбочина — 22 см, разстояние между рафтовете — 28 см, дебелина на рафтовете — 2 см, височина на основата — 15 см, височина на корниз — 10 см.

Размерите на двустранния стелаж са същите с изключение на дълбочината, която достига до 44 см. Всеки стелаж има 6 рафта. На

задната страна на всеки рафт от едностранния стелаж и по средата на всеки рафт от двустранния стелаж се поставят невисоки дъсчици, които предпазват книгите от изпадане. Средната вместимост на едностранен стелаж с шест рафта е 300—350 книги средна дебелина, на двустранния — 600—700 книги.

За икономия на място могат да се използват стелажни със седем рафта. Вместимостта на такъв стелаж е 350—400 книги.

За списания и книги с голям формат се използват специални стелажни, които се различават от едностранните по голямото разстояние между рафтовете (34 см) и по-голямата дълбочина (31 см). В такива шкафове подвързаните списания могат да се поставят във вертикално положение, а неподвързаните да се държат в легнало положение на комплекти.

За стари вестници (на връзки) се употребяват стелажни със следните размери: височина — 203 см, ширина — 150 см, дълбочина — 44 см. Такъв стелаж има 11 рафта, разделени по средата с преграда. Текущите вестници се държат в етажерки, високи до 150 см, широки — 60 см, и дълбоки — 40 см.

На рафтовете трябва постоянно да се поддържа ред, като своевременно се подреждат новите книги, постъпили в библиотеката, и тези, върнати от читателите. Недопустимо е в библиотеката да се натрупват неразпределени книги, недопустимо е книгите да лежат по пода, по масите, в заемната служба, върху рафтовете и стелажите. Поддържането на пълен ред при подреждането на книгите е едно от условията за тяхното запазване.

Помещението, в което се съхраняват книгите (книгохранилището), трябва да бъде сухо, светло, добре проветрявано. Книгите трябва да се пазят от прякия досег на слънчеви лъчи. Недопустимо е книгите да се държат във влажни помещения.

Ако книгохранилището и заемната служба се намират в една стая, трябва да се разделят с преграда или поне с маса. Външни лица в книгохранилището не се допускат.

Голямо значение за опазването на книгите имат грижите за помещението на книгохранилището: то трябва всеки ден да се почиства и проветрява. През зимата почистването на помещението и измиването на пода трябва да става преди паленето на печката.

За почистване на библиотечното помещение и проверката, дали правилно са наредени книгите по рафтовете, както и за изпълнението на други вътрешни работи се установява един „санитарен ден“ — първо число от всеки месец.

Населените места, които имат няколко библиотеки, едни от тях са затворени на първо число, други — на второ, за да може населението непрекъснато да се ползува от библиотечното обслужване.

Прахът и влагата причиняват големи повреди на книгите. Прахът замърсява книгите и спомага за проникване на микроби и бактерии в хартията. От влагата книгите се покриват с плесен, подвър-

зиите им се развалят и повреждат. Затова на борбата с праха и влагата трябва да се обръща особено внимание.

В библиотеката трябва грижливо да се спазват правилата за противопожарна охрана. Абсолютно е забранено пушенето в помещението на библиотеката, стелажите не бива да се държат близо до печките: при палене на печките трябва да се вземат специални предпазни мерки.

В библиотеката трябва да има противопожарни уреди: пожарогасител, кофа или бъчва с вода, сандъци и малки торбички с пясък, лопати и т. н. Книгите и останалото библиотечно имущество трябва да бъдат застраховани.

Дотук се говореше за опазване на библиотечния фонд изобщо. Трябва обаче да се вземат мерки против преждевременното похабяване на всяка книга поотделно. Библиотечната книга по правило трябва да бъде подвързана. Ако тя няма издателска подвързия, трябва да се подвърже. Преди всичко се подвързват най-ценните и най-търсените книги. Брошурите по възможност се поставят в папки или в обвивки от дебела хартия. Когато брошурата стане ненужна, нейната папка или обвивка може да се използва за друга брошура.

При връщане на книгите от читателя библиотекарят трябва да ги преглежда. Ако в книгата се открият някакви повреди, тя трябва да се отдели за поправка. С помощта на читателския актив трябва да се организират дребните поправки на книгите: подлепване на откъснати страници, изтриване на петна, унищожаване на направени от читателя надписи и рисунки. Не бива книгите да се дават на читателите с откъснати, издраскани или замърсени страници. Ако се открие, че книгата е била ползувана от болен от заразителна болест, тя трябва да се дезинфектира.

Книгата трябва да има спретнат и културен вид; външното оформление на книгата трябва да отговаря на нейната роля като оръдие на социалистическата култура.

VII глава

РАБОТАТА НА ЗАЕМНАТА СЛУЖБА И НА ЧИТАЛНЯТА

§ 1. ИДЕЙНО-ВЪЗПИТАТЕЛНАТА РАБОТА С ЧИТАТЕЛЯ, НЕЙНИТЕ ЗАДАЧИ И СЪДЪРЖАНИЕ

Комплектуването и регистрирането на библиотечния фонд, класирането и каталогизирането на книгите, библиотечното им оформяване и поддръждане — всичко това е само подготовка за изпълнението на най-важната задача на библиотеката — задоволяване на различните искания на съветските читатели, строители на комунистическото общество, които се стремят да овладеят марксистко-ленинската теория, да усвоят постиженията на прогресивната наука и техника.

Въвеждането на всеобщо задължително седемгодишно обучение не само в градовете, но и в селата, постоянното разширяване на мрежата на различните видове учебни заведения, непрекъснатият ръст на броя на учащите се, развитието на агрозоотехническото учение в колхозите — всичко това допринася за повишаване на културните интереси на трудещите се, увеличава търсенето на книгата.

Пред всяка библиотека стои благородната и отговорна задача — възможно най-пълно и всестранно да обслужи читателя с книги и други печатни произведения. Обслужването на читателите в никакъв случай не бива да се разбира като механическо раздаване на книги. Това е работа, изпълнена с живо съдържание, която има за цел да повиши културно-политическото ниво и производствената квалификация на читателя.

Библиотеката пропагандира трудовете на класиците на марксизма-ленинизма, запознава читателите с историята на болшевишката партия, съдейства за възпитаването им в дух на комунистическа съзнателност и съветски патриотизъм.

Библиотеката показва на читателите с помощта на политическата, историческата и художествената литература предимствата на съветския строй, постиженията на социалистическото строителство, богатствата на нашата родина, нейното героично минало, образите на нашите велики прадеди, значението и величието на руската култура, живота и постиженията на нейните забележителни представители. Библиотеката трябва да държи читателите в течение на въпросите от текущата политика, да им разяснява постановленията на прави-

телството, да ги информира за най-важните събития от съвременния живот, за международното движение за мир, за ръста на лагера на мира, демокрацията и социализма, за успехите на страните с народна демокрация и народните републики.

Използвайки литературата по естествознание и другите отрасли на науката, библиотеката е длъжна да провежда научно-просветна пропаганда за разпространение на материалистическо обяснение на природните явления, за борба против идеализма, мистиката и всякакви мракобеси, за разобличаване на антинаучната същност на религиозната идеология, за посочване на постиженията на науката, техниката и културата.

Библиотеката е призвана да помага на читателите за използване на литературата (селскостопанска, техническа и друга), за овладяване на стахановските методи на работа, за повишаване на добивите на селското стопанство, за повишаване на продуктивността на животновъдството, за разпространение и усвояване на челния опит на новаторите в промишлеността и селското стопанство.

Библиотеката запознава трудещите се с произведенията на класиците и със съвременната съветска литература, развива художествен усет у читателя.

Ето това са основните задачи на идейновъзпитателната работа с читателя. За да ги осъществим, трябва да ръководим неговото четене. Библиотекарят се грижи не само да подбира за читателя една или друга книга с оглед на неговите нужди, но и за това, четенето му да се отличава с висока идейност, с комунистическа целенасоченост, преминаването от една книга към друга, от една тема към друга да става с известна последователност. Библиотекарят като ръководител на четенето се стреми то да бъде разностранно, да обхваща най-важните отрасли на знанието, щото броят на книги, прочетени от трудещите се, да съставлява повече или по-малко завършен цикъл на четенето — цикъл на четене на съветски гражданин, борец за комунизъм, за мир, за щастие на човечеството.

Висока идейност, систематично и разностранно четене се постига от библиотекаря по пътя на индивидуалното ръководене, което се осъществява при раздаването на книгите в заемната служба, чрез умелото подбор и препоръчване на книгите на читателя. Библиотекарят се грижи за повишаване на културата на четенето, за това, щото читателят да придобие навици да се ориентира сред книгите, да умее да използва библиотечните каталози и библиографските пособия, да овладее методите за самостоятелна, задълбочена работа върху книгата. В работата си с читателя библиотекарят се стреми да направи четенето му съдържателно, високоидейно по тематика и подбор на книгите, полезно в образователно и възпитателно отношение, организирано и систематично. След като овладее методите за самостоятелна работа с книгата, читателят твърдо ще застане на пътя на самообразованието и уверено ще поеме този път, използвайки

вайки книжните богатства на библиотеката, за да добие обществено-политически, общообразователни и специални знания.

При ръководене на четенето трябва да се съобразяваме с индивидуалните особености на читателя — с неговата възраст, общообразователна и специална подготовка, неговите интереси и искания. Подходът към читателите трябва да бъде диференциран, като разните групи читатели се обслужват по различен начин. По един и същ въпрос библиотекарят препоръчва на разните читатели различни книги. Той различно говори с един квалифициран читател, получил средно или висше образование, и с читател, който е слабо подготвен и току-що започва да чете.

Проучването на читателя е необходимо условие за ръководство на четенето. Библиотекарят трябва да познава читателите си. За това е необходимо преди всичко непосредствено общуване с населението, участие в обществения живот на района, селото и колхоза. За проучване задачите и нуждите на местното население много материал дава областната и районната преса. Най-после, в самия процес на работата с читателя — при раздаване на книги, при провеждане на масови мероприятия — библиотекарят постоянно проучва читателите, мисли каква книга да препоръча на всеки от тях, за да може колкото е възможно по-добре да изпълни дълга си като съветски гражданин и патриот.

Проучвайки статистическия отчет на библиотеката, библиотекарят разбира каква литература се раздава в най-голямо количество и се търси най-много от читателите. Преглеждайки читателските карти, библиотекарят вижда кои книги е прочел даден читател, анализира тематиката на неговото четене, набелязва книги, които за в бъдеще може да му препоръча.

Ценен материал за изучаване интересите на читателите са бележките на библиотекаря, които той прави в читателската карта или в специалния „дневник на библиотекаря“, бележките на читателските искания („тетрадка за искания“), отзиви на читателите за книгите (устни и писмени). Някои библиотеки прилагат по-сложни форми за проучване на читателите, например съставят специални анкети

Анкетният метод за изучаване изисква умело прилагане, голяма работа по обобщаване на материалите и съставяне на изводите и е достъпен само за по-големите библиотеки и библиотечни учреждения.

Библиотекарят се старее да проучи нуждите на отделните групи читатели. По-специално твърде важно е да се проучат интересите на работническата и колхозната младеж. Да помогне на младите читатели в усвояване на революционните традиции на болшевиизма, в учението и самообразованието, в разширяване на културния кръгзор при избора на професия и нейното овладяване — тези са задачите, които си поставя библиотеката при ръководене на четенето на младежта. Много библиотеки държат особена сметка за четенето на различните групи младежи — ученици от средни училища, учащи се в

училища за работническа и колхозна младеж, учащи се в занаятчийски училища и училища на ФЗО, младежи, заети в индустрията и селското стопанство.

Осъществявайки своите общи политико-възпитателни задачи, библиотеката същевременно държи сметка за особените, специалните интереси и изисквания на всеки читател.

Библиотеката е длъжна да проучва интересите на районния партийен актив и актива на съветите, на механизаторите и специалистите на селското стопанство, на челниците на социалистическото земеделие и животновъдство, на местната интелигенция и да задоволи общокултурните и специалните интереси на тези групи читатели.

Особено внимание трябва да се обръща на обслужването на новаторите в селското стопанство и в промишлеността, които са удостоени с високото звание Герой на социалистическия труд, наградени със Сталинска награда за забележителни изобретения и коренни усъвършенствувания в производствената работа.

И тъй цялата работа на библиотеката с читателите се гради върху проучването им и диференцираното към тях отношение.

Обслужването на читателите се изразява в различни форми: във вид на раздаване на книги в заемната служба и в читалнята, във вид на справочно-библиографска и информационна работа, във вид на масова пропаганда на книги, вестници и други печатни произведения. Нека най-напред разгледаме работата на заемната служба и работата на читалнята.

§ 2. ПОДГОТОВКА НА БИБЛИОТЕКАРЯ ЗА РАЗДАВАНЕ НА КНИГИТЕ

Н. К. Крупска така определя значението на работата на заемната служба: „Основното в библиотечната работа е работата на заемната служба. Умело да задоволиш нуждите на читателя, да подпомогнеш неговото политическо и културно усъвършенствуване и повишаването на производствената му квалификация е отговорна работа.“¹

Разменяйки мисли с читателя, библиотекарят му помага при избиране на книги, при усвояване на прочетения материал, при придобиване навици за самостоятелна работа с книгата, с една дума осъществява индивидуалното ръководене на четенето.

Библиотекарят трябва ежедневно да се подготвя за този толкова важен и отговорен момент, какъвто е раздаването на книгите на читателите. В какво се състои тази подготовка?

Преди всичко библиотекарят преглежда вестниците, запознава се с уводните статии на „Правда“, „Известия“, „Комсомольская правда“ и изхождайки от тяхната тематика, подбира съответна литература, за да я препоръча на читателите.

След това библиотекарят преглежда получените напоследък книги и решава на кой читател каква книга да препоръча.

¹ Сп. „Красный библиотекар“, 1939, кн. 3, с. 71.

Ако е пристигнал нов брой от някое списание, библиотекарят прочита най-важните статии, като обръща особено внимание на от-дела за критика и библиография.

Ако от предишното раздаване са останали неподредени книги, библиотекарят ги поставя на рафтовете, като част от литературата, която трябва да бъде активно пропагандирана, се оставя на масата, на която се обслужват читателите. Библиотекарят преглежда литературата, подредена в специалните сандъчета и на книжните витрини, допълва я с нови книги, отделя книгите и брошурите, загу-били своето значение.

След като се запознае с новите вестници, списания и книги, след като подреди всички налични средства от заемната служба, които служат за пропаганда на литературата, библиотекарят се обръща към материалите, характеризиращи читателите; преглежда тет-радката за читателски искания, взема си бележка за отделни кни-ги, които трябва да се поръчат по междубиблиотечен абонамент, проучва бележките за отделни читатели, направени в края на пре-дишния ден.

§ 3. ЗАПИСВАНЕ НА НОВИ ЧИТАТЕЛИ В БИБЛИОТЕКАТА

Първата среща на библиотекаря с читателите има голямо зна-чение за бъдещата работа с него.

Сухото официално посрещане може да отблъсне читателя и, обратно, живият, интересен разговор, сполучливо подобрите книги могат да привлекат читателя към библиотеката, да го пристрастят към четенето.

Посрещането на новия читател започва с беседа при попълване на неговата читателска карта (образец на читателска карта е да-ден на следващата страница). Библиотекарят записва на лицевата страна на картата трите имена на читателя, неговата национал-ност, партийната принадлежност, пол, образование, мястото, където работи, неговия домашен и служебен адрес, номера на паспорта и годината на раждането. В картата се отбелязва също от коя година читателят се ползва от дадената библиотека. Всички тези сведе-ния дават на библиотекаря известна представа за читателя, до известна степен му посочват общия характер и насоките на рабо-тата му с него.¹

Например един младеж, по професия фрезировчик, с неза-вършено средно образование и един младеж студент от Медицин-ската академия ще изискват различен подход от страна на библио-текаря, особено в подбора на литература.

¹ Данните, които се отбелязват в читателските карти на нашите масови библиотеки, са значително по-малко. Според Минимума в читателската карта трябва да се попълнят следните данни: име на читателя, адрес, професия, обра-зование, къде и какво работи, № и дата на личния паспорт, № на читателя и възраст. — Бел. прев.

Читателска карта за възрастни

а) лицева страна

№		
Презиме		
Име		
Бащино име		
Националност		
Партийна принадлежност		
Къде работи		
В качеството на какъв работи		
М	Образование	
	първоначално, средно	
Ж	непълно средно, висше	
Учащ се в	Година из	
Средно училище	раждането	
Висше училище		
Домашен адрес		
Служебен адрес (за учащи се — име и адрес на учебното заведение)		
№ на паспорта		
От коя година е читател на дадената библиотека		
Правилата на библиотеката ми са известни и се задължавам да ги изпълнявам		
Дата на записването		Подпис :.....

Не бива обаче всеки читател да се разглежда само с оглед на неговата специалност и да му се препоръчва литература само по нея. Трябва да се държи сметка и за общите задачи на политическото възпитание на читателя като гражданин на съветската държава, като патриот на социалистическата родина и общокултурните нужди на читателя, неговите индивидуални подбуди при четене.

Какво е довело читателя в библиотеката, какво очаква той от нея, какво търси в книгите, какво е чел преди, от кои въпроси се интересува, какви книги харесва повече от други, от какви книги чувства нужда — всичко това е важно и трябва да се знае от библиотекаря.

Затова без да се ограничава от формалните сведения за читателя, библиотекарят в разговор с него си изяснява от какво се ин-

Ако читателят по една или друга причина отговаря без особено желание на въпросите на библиотекаря, то разговорът трябва да се отложи до следващото идване на читателя в библиотеката. Трябва да се премине към запознаване на читателя с правилата за ползуване от библиотеката, да се каже за необходимостта от културното и грижливо отношение към книгите, накратко да се охарактеризира книжният фонд, да се разкаже за работата на библиотеката, да му се покажат различните каталози, папки, албуми и други помощни материали.

§ 4. ПОДБОР И ПРЕПОРЪЧВАНЕ НА КНИГИ НА ЧИТАТЕЛЯ

След като предварително се запознаем с читателя, преминаваме към избиране на подходяща за него книга. Пред библиотекаря възниква въпросът: каква книга да предложи на читателя?

Понякога читателят сам иска определена книга — някоя ценна, необходима, непредизвикваща никакво съмнение в своята научна или художествена стойност книга. Тогава ролята на библиотекаря се свежда към задоволяване на предявеното от читателя искане.

Понякога читателят търси книгата „Манифест на комунистическата партия“ от К. Маркс и Ф. Енгелс. При даване на тази книга библиотекарят препоръчва на своя читател да се запознае с произведенията на Ленин и Сталин, в които има изказвания за този гениален труд на Маркс и Енгелс. Библиотекарят също предлага да се прочетат такива материали като например стенограмата на публичната лекция на проф. Г. Д. Обичкин „За Манифеста на комунистическата партия“ от К. Маркс и Ф. Енгелс“ (М., „Правда“, 1950).

Когато дава при поискване на читателя класическия труд на В. И. Ленин „Двете тактики на социалдемократията в демократическата революция“, библиотекарят препоръчва да се прочете като помощен материал стенограмата на публичната лекция на А. П. Косульников „За книгата на В. И. Ленин „Двете тактики на социалдемократията в демократическата революция“ (М., Правда, 1950). Ако читателят иска класическия труд на Й. В. Сталин „За десния уклон във ВКП(б)“, библиотекарят като допълнителна литература му предлага стенограмата на публичната лекция на А. А. Тимофеевски „За труда на Й. В. Сталин „За десния уклон във ВКП(б)“ (М., „Правда“, 1950).

Като задоволява искането на читателя за художествена литература, библиотекарят същевременно му препоръчва историко-литературни пособия и критически статии. Например на читател, който се интересува от драматичните произведения на А. Н. Островски, библиотекарят предлага и известните критически статии на Н. А. Добролюбов „Тъмното царство“ и „Лъч от светлина в тъмното царство“.

Понякога, за да може читателят правилно да разбере исканата книга, необходимо е да му се предложи като допълнение друго съчинение, което внася важни поправки в изследванията на търсе-

ния автор. Например когато даваме на читателя книгата на В. Р. Вилиамс „Почвознавание. Земеделие с основи на почвознаването“, където той ни иска, трябва да му предложим също брошурата на акад. Т. Д. Лисенко „За агрономическото учение на В. Р. Вилиамс“ (М., „Правда“, 1950), която внася поправки в някои погрешни положения в учението на В. Р. Вилиамс за тревопнатата система в земеделието.

В посочените примери библиотекарят излиза като съветник, консултант по въпросите на четенето.

Не винаги исканията на читателите са пълни. Понякога читателят търси книгата по заглавие, без да посочва автора, например иска книгата „Кавказки пленник“. Такова произведение има и от Пушкин, и от Лермонтов, и от Лев Толстой. В такива случаи трябва да се изясни кое именно произведение търси читателят, да се уточни неговото искане.

Може да се посочат примери за такива съвпадащи се заглавия и из областта на съветската литература, например „Буря“ от И. Еренбург и „Буря“ от В. Лацис.

Понякога читателят посочва автора, но не може да посочи кое точно негово произведение търси. Тогава библиотекарят накратко запознава читателя с творчеството на този писател, изброява основните му произведения и определя кое от тях би представлявало най-голям интерес за читателя.

Книгата, която интересува читателя, може да бъде част от обширно произведение, състоящо се от две книги (дилогия), от три (трилогия) или четири (тетралогия) и т. н. Например читателят иска романа на К. Федин „Необикновено лято“. В такъв случай библиотекарят трябва да разбере известно ли е на читателя произведението на К. Федин „Първи радости“, което е тясно свързано с романа „Необикновено лято“ и по същество се явява негово начало. Също така, ако читателят иска произведението на Ал. Толстой „Навъсено утро“, библиотекарят трябва да се осведоми запознат ли е читателят с предидущите части на трилогията „Пътят на мъките“, романите „Сестри“ и „18-та година“. Разбира се, даването на третата част от произведението на читател, незапознат с първите две, може да се оцени като недоглеждане от страна на библиотекаря.

Понякога трябва да се определи за какви практически нужди е необходима дадена книга. Например читателят моли за книга върху тракторите изобщо, а при разговор се изяснява, че той има нужда от книга за ремонта на електрическата уредба на трактора.

Замяната на исканата книга с друга трябва да се извършва умело, с голям такт и само тогава, когато е съвсем очевидно, че книгата, която читателят иска, в никакъв случай не му подхожда: не съответствува на целта на исканията му, изисква се за разбирането ѝ общообразователна подготовка, по-висока, отколкото има читателят и т. н.

По необходимост се прибегва до замяна на книга в онези случаи, когато търсената книга се намира у друг читател или изобщо липсва в библиотеката.

Книгата, която се дава в замяна на исканата, трябва да се схожда по тематика и да бъде примерно от същия тип (научно-популярна книга или учебно помагало, исторически роман или сборник от стихове и т. н.).

Например, ако читателят търси книгата на Н. А. Островски „Как се каляваше стоманата“ и същата не може да се намери в библиотеката, може да се предложи друго произведение от същия автор, близко по тема и основна идея, а именно „Родени от буря“. В някои случаи може едно произведение на някой писател, например Дикенс, да се замени с други произведения от същия автор. В редица случаи обаче заменянето е невъзможно. Читателят търси точно определена книга, а не някоя друга. Тогава районната или селската библиотека изписва търсената книга от областната библиотека по междубиблиотечен абонамент.

Понякога искането на читателя може да се задоволи чрез замяната на едно издание с друго, т. е. търсеното произведение да се даде не в отделно издание, а като съставна част на някой том, сборник от статии, списание и пр. Например, ако в библиотеката липсва отделно издание на статията на В. И. Ленин „Как да се организира съревнованието?“, библиотекарят дава на читателя 26-и том от четвъртото издание на Съчиненията на В. И. Ленин.

Когато в библиотеката липсва някоя брошура по въпросите на текущата политика, може да се потърси статия на същата тема в списанията „Коммунист“ или „Новое время“. Ако читателят иска произведение върху някой период от историята на СССР, а такава книга липсва в библиотеката, то може да му се даде учебник по история на СССР за средните или висшите училища.

Ако се търси ново произведение от художествената литература, освен отделните издания може да се използват и онези броеве от списанията, в които това произведение е било първоначално публикувано. Например вместо отделното издание на романа „Северна Аврора“ от Н. Никитин може да се даде списанието „Знамя“ от 1950 г., кн. 10, 11 и 12.

Необходимо е колкото се може по-пълно да се задоволяват исканията на читателите за ценна литература, като се използват всички източници на библиотеката — книги, списания, вестници, като се прибегва към заменянето им с подобни и към получаване на недостигащите издания чрез междубиблиотечно заемане.

Задоволявайки исканията на читателя, ние понякога забелязваме, че неговите интереси се ограничават с един вид литература или с една тема. Необходимо е да се изясни с какво се обяснява такава едностранчивост в четенето. Може да се предположи, че литература по други въпроси читателят взема от други библиотеки. Ако се окаже, че в действителност това не е така, че читателят се пол-

зува от книгите само на дадената библиотека, трябва да се положат грижи за разширяване на неговите интереси, за придаване на четенето му по-разностранен характер. Например читателят се интересува изключително от литература по радиотехника. Разбира се, четенето на тази литература е твърде полезно, обаче заради нея не бива да се забравят обществено-политическите въпроси, да се пренебрегва художествената литература и т. н.

Като разказва за най-хубавите книги, които се намират в библиотеката и които се търсят най-много, библиотекарят постепенно привлича читателя към четене на книги с разностранна тематика.

Едно спомагателно средство, което се използва от много библиотеки в даден случай, са така наречените аналитични читателски карти. В обикновената читателска карта взетите от читателя книги се записват подред без каквато и да било система, което затруднява анализа на прочетеното. В аналитичната читателска карта даваните на читателя книги се вписват по раздели: обществено-политическа литература, природо-научна, селскостопанска, техническа, историческа, географска, художествена и т. н. По такъв начин преглеждането на аналитичната читателска карта позволява много лесно да се определи по кои клонове от науката читателят взема книги и по кои не чете нищо. Читателите обикновено сами се интересуват от такъв нагледен анализ на своето четене и с охота подпомагат стремежа на библиотекаря — да им помогне в разширяване на кръга на четене, така необходимо за гражданина на социалистическата държава.

Не всеки читател иска точно определена книга; много от читателите се обръщат с неопределени искания, молят да им се даде „нещо по-интересно“ по усмотрение на самия библиотекар. В такъв случай библиотекарят трябва сам да избира книга за читателя. За да бъде този избор сполучлив и подбраната книга да бъде интересна и полезна за читателя, трябва предварително да се изяснят основните му интереси и стоящите пред него задачи от учебен, самообразователен или производствен характер?

Може да се предложат на читателя редица теми: за живота и дейността на нашите вождове Ленин и Сталин, по история на партията, по история на СССР, за видни дейци на отечествената наука и техника, за комунистическото строителство в СССР, за борбата за мир, за страните с народна демокрация, за Великата отечествена война, за гражданската война, по различни въпроси на природознанието, по мичуринска биология, по селско стопанство или някаква област от техниката с оглед на производствената специалност на читателя. По читателската карта библиотекарят определя професията на читателя и неговата общообразователна подготовка, вижда какви книги е прочел. Библиотекарят предлага на читателя да прегледа книгите, наредени по масата, или брошурите, събрани в специални сандъчета.

Понякога такива неопределени искания се дължат на това, че читателят не знае какви книги са излезли напоследък. Тогава библиотекарят трябва да го запознае с изложбата на книги и с библиографските материали на библиотеката — препоръчителните списъци, албуми, папки с рецензии и др.

Изобищо при раздаването на книги трябва широко да се използват библиографските помагала — планове и цикъл четива, програми за четене в помощ на самообразованието, „беседа за книгите“, „памятки“ на читателя, препоръчителни указатели на литература и т. н.

Например, за да се заинтересува читателят от въпросите на природознанието, трябва да се използва указателят: Библиотека за самообразование. Цикъл четения. Свитък втори. Природознание. История на руската наука и техника. География. Под общата редакция на Ф. Я. Зимовски. М., Госкултпросветиздат, 1950 (Държ. библиотека на СССР „В. И. Ленин“).

На читател със средна подготовка може да се предложи да си избере книга по указателя на Левин, С. С. „Как науката обяснява произхода на Земята и живота по Земята“ (М., Държ. библиотека на СССР „В. И. Ленин“, 1949. Беседи за книгите), а на по-подготвен читател да се даде краткият литературен преглед: Левин, С. С. „Как науката обяснява душевната дейност на човека“. Науч. ред. проф. М. А. Гремяцкий (М., Държ. библиотека на СССР „В. И. Ленин“, 1950. В помощ на селския лектор).

Както показва опитът на много библиотеки, особено се търси издаденият от Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ цикъл четения за работническата и колхозната младеж: Пескина, Б. „Класици на руската художествена литература“. Изд. 2, М., 1950.

За да привлечем вниманието на читателите, особено на младежта, към актуалните въпроси на съвременността и за да им по-

ДЪРЖАВНА БИБЛИОТЕКА
НА СССР „В. И. ЛЕНИН“

**В ПОМОЩ НА ЧИТАТЕЛЯ
ПЛАН ЗА ЧЕТЕНЕ**

Випуск 1
Москва
1950

ДЪРЖАВНА БИБЛИОТЕКА
НА СССР „В. И. ЛЕНИН“

**В ПОМОЩ НА ЧИТАТЕЛЯ
ПЛАН ЗА ЧЕТЕНЕ**

Випуск 2
Москва
1951

могне да придобият навици за систематично четене, библиотекарят може да използва материалите, издадени от Държ. библиотека на СССР „В. И. Ленин“ под общото заглавие „В помощ на читателя“.

Първият свитък на това помагало съдържа 15 плана за четене, като всеки от тях е отпечатан на отделен лист.

Тематиката на тези планове е твърде актуална:

„Съветският съюз в авангарда на борбата за мир“, „Какъв трябва да бъде съветският човек“, „Бойният път на Комсомола“, „Просторите и богатствата на нашата родина“, „Какво да четем за Сталинския план за преобразяване на природата“, „Как се преобразява колхозното село в наши дни“, „Какъв да стана? Чети за интересни професии“ и т. н.

Библиотекарят поставя избрания от читателя план за четене в читателската му карта и отбелязва в него книгите, които той чете.

С помощта на различните библиографски помагала, особено с помощта на плановете за четене, библиотекарят приучва читателя към системно изучаване на най-важните отдели на науката и актуални теми. Разбира се, това не е лесно, това е сложен педагогически процес, който изисква от страна на библиотекаря умел подход към читателя, работата по възпитаването у него на интерес към сериозни научни въпроси, към най-добрите произведения на художествената литература. Този процес се облекчава от стремежа към знания, който се наблюдава у младежта, от стремежа ѝ да разшири своя културен кръгзор, да повиши своята производствена квалификация. Задачата на библиотекаря е да подпомогне в това читателя.

Успехът в ръководене на четенето в много отношения зависи от уменията на библиотекаря да заинтересува читателя с най-добрата и високоинтересна литература. Пропагандирането на книгите изисква от библиотекаря добро познаване на научната и художествената литература.

Какво може да разкаже библиотекарят на читателя за книгата?

Предй всичко да запознае читателя с основната идея и темата на произведението. Например, давайки на читателя романа на С. Бабаевски „Кавалерът на Златната звезда“, библиотекарят може да подчертае, че това произведение е посветено на темата за социалистическото строителство в село и посочва как се развива и расте активността на масите в преобразяването на живота, в строителството на комунизма.

В беседа с читателя библиотекарят може също така да отбележи, че романът на С. Бабаевски е бил възприет в много райони на нашата родина като призив за усиляне на активността при изпълнение на производствените планове и е дал тласък за построяване на язовири, електростанции и др.

Съдържанието на книгата трябва да се предаде съвсем накратко, понеже подробното преразказване намалява интереса у читателя. Ако авторът е достатъчно известен на читателя, може да се

дадат само твърде кратки пояснения. Ако авторът е по-малко известен на читателя, следва да се съобщят някои факти от неговата биография, които помагат да се изясни творчеството му.

Ако даденото произведение има характер на автобиография, библиотекарят следва да посочи това в разговора си с читателя. Разкриването на биографията и героичния образ на самия писател са особено необходими при препоръчването на такива книги, като романа „Как се каляваше стоманата“ от Н. Островски, „Репортаж, писан с примка на шията“ от Юлиус Фучик и други подобни на тези произведения, които се явяват жизнени документи, ярко свидетелство за комунистическа твърдост и героизъм.

Като говори за книгата на Фучик, библиотекарят следва да отбележи, че след смъртта на автора тя е наградена с Международна награда на мира.

При препоръчването на такива книги, като „Кавалерът на Златната звезда“ и „Светлина над земята“ от С. Бабаевски, „Бялата бреза“ от М. Бубенов, „Знаменосци“ от А. Гончар, „Далеч от Москва“ от В. Ажаев, „Спътници“, „Кружилиха“ и „Ясен бряг“ от В. Панова, „Стада по пътя“ от В. Авдеев, „В обсада“ от В. Кетлинска, „В кримска нелегалност“ от И. Козлов, „Малчо“ от И. Ликсанов, „Волница“ от Ф. Гладков, „Стожери“ от А. Мусатов, „Северна Аврора“ от Н. Никитин, „Жътва“ от Г. Николаева, библиотекарят трябва да отбележи, че тези произведения са удостоени със Сталинска награда.

Ние посочихме тези книги за пример, обаче същото трябва да се отбележи при препоръчването на всяко произведение, получило такава висока оценка — Сталинска награда.

При даване на класически научни трудове библиотекарят подчертава значението им в историята на науката, а при даване на научно-популярни книги обръща вниманието на читателя към живо изложение на научните теории, към занимателно предаване на сведения от историята на науката.

Например при даване на такива книги като удостоените със Сталинска награда произведения „Пред картата на Родината“ от Н. Н. Михайлов и „Земя в цвят“ от В. Сафонов библиотекарят посочва, че авторите в художествена форма изясняват доста важни научни въпроси: Н. Н. Михайлов описва как се е преобразила нашата родина в резултат на творческата дейност на съветския народ под ръководството на партията на Ленин и Сталин; В. Сафонов описва израждането на науката и упадък на селското стопанство в капиталистическите страни, разказва за развитието на мичуринската биология и постиженията на селското стопанство в СССР, рисува ярките портрети на великите руски учени — Тимирязев, Докучаев, Мичурин.

За по-голяма убедителност библиотекарят прочита отделни места от книгите, показва илюстрации от нея. Например, препоръч-

вайки книгата на А. Югов „К. А. Тимирязев“, може накратко да охарактеризира Тимирязев като бележит руски учен-революционер и да подчертае правдивото изложение на материала в книгата на А. Югов, като прочете началото на главата „Страшно пророчество“. Препоръчвайки книгата на Н. Михайлов „Руската земя“, може да се прочете описанието на Кремъл в началото на първата глава („Москва“), да се покажат илюстрациите, да се обърне вниманието на читателя към последната глава („Руски народ“).

§ 5. ВРЪЩАНЕ НА КНИГИ. БЕСЕДА НА БИБЛИОТЕКАРЯ С ЧИТАТЕЛЯ ПРИ ВРЪЩАНЕТО НА КНИГИТЕ

При връщане на прочетените книги някои читатели сами споделят с библиотекаря впечатлението си за нея. Тия отзиви подпомагат библиотекаря както за проучване на читателя, така и при изучаване на книгата. Не всички читатели обаче изказват отношението си към прочетените книги, а някои се затрудняват или стесняват да изкажат мнението си. С такива читатели библиотекарят трябва да се постарее да заговори, за да си изясни дали читателят е разбрал книгата, дали тя му е харесала. От разрешението на тези въпроси зависи по-нататъшното подбиране на литература за читателя.

Ако книгата е харесала на читателя, ако тематиката ѝ го е заинтересувала, то може да му се предложи да избере няколко книги със сходна тематика, допълващи прочетената книга. Например ако читателят е харесал произведението на Фурманов „Чапаев“, заинтересувала го е героиката на гражданската война, библиотекарят може да му предложи други произведения със същата тема: „Как се каляваше стоманата“ от Н. Островски, „Хляб“ от Ал. Н. Толстой, „Разгром“ от А. Фадеев, „Железният поток“ от А. Серафимович, „Кочубей“ от А. Первенцев, „Пархоменко“ от Вс. Иванов.

Ако читателят иска по-основно да се запознае с периода на гражданската война, трябва да му се препоръчат VIII глава от „Краткия курс на историята на КПСС“, произведенията на Ленин и Сталин, които се отнасят към периода на гражданската война и чуждата военна интервенция.

Ако читателят, връщайки някоя книга, например по природознание, заявява, че тя не му е харесала, трябва да се изяснят причините за това: може би тематиката на книгата не е интересна за читателя и той иска литература по други въпроси; може би въпросът сам по себе си да интересува читателя, обаче изложението на този въпрос в дадената книга да е непонятно или неинтересно за него.

Понякога читателят се ръководи при избор на книги от план за четене, разработен от него с помощта на библиотекаря въз основа на библиографско помагало, библиотекарят е длъжен да беседва с читателя върху всяка прочетена книга. Планът за четене не бива да се спазва механично, в разговор с читателя трябва да се изясни доколко сполучливо е съставен планът за четене, не се ли нуждае

от известни поправки, допълване с нови книги, разширяване на тематиката и т. н.

Трябва да се определи доколко читателят се ориентира в прочетеното, правилно ли разбира основната мисъл на книгата и най-важните схващания на автора.

Ако съдържанието на книгата в общи черти е усвоено от читателя, но са останали неразбираеми някои отделни места, библиотекарят се старае да ги обясни, като използва за това справочници, речници и други пособия. Ако библиотекарят сам не може напълно да обясни нещо, което е останало неразбрано от читателя, той го насочва към консултант-специалист — агроном, учител и др.

Някои читатели дават отзиви за книгите писмено по молба на библиотекаря. След като подбере редица читателски отзиви, библиотекарят ги оформява във вид на албум или плакат. Такива материали са едно твърде убедително средство за пропагандиране на книгите между читателите на библиотеката. Най-интересните читателски отзиви могат да се изпращат на издателствата или на авторите.

Беседите с читателите относно прочетените книги подпомагат много библиотекаря при по-нататъшното препоръчване на литература, помагат да се анализират интересите на читателя и ръстът на неговите изисквания, помагат да се определят задачите по работата с даден читател. Желателно е след раздаването на книги или на другия ден при подготовката за раздаване библиотекарят да записва своите изводи и наблюдения в читателската карта (на последната страница в отдела „Бележки на библиотекаря“) или в специален „дневник на библиотекаря“.

В резултат на тези бележки пред нас се очертават читателските искания, изяснява се неговата „читателска биография“ и се набелязват по-нататъшните задачи по ръководене на четенето.

* * *

Разгледахме накратко методиката при ръководене на четенето. Започва се с изучаване на интересите на читателя и определяне на задачите на културно-просветната работа с него. Израз на това ръководене е да се привлече вниманието на читателя към актуални въпроси на съвременността, да се препоръча най-добрата и високоидейна, научна и художествена литература. Ръководене на четенето — това е активното влияние на библиотеката върху съдържанието и методиката на четенето за целите на комунистическото възпитание на читателите, повишаване на тяхното идейно-политическо равнище и на производствената им квалификация.

§ 6. ТЕХНИКА НА ЗАЕМНАТА СЛУЖБА. РЕГИСТРИРАНЕ НА ЧИТАТЕЛИТЕ

Техническата работа на заемната служба се свежда към:

- 1) записване на книгите, дадени на читатели;
- 2) подреждане на читателските книги и картите на книги;

3) регистриране на читателите и посещенията им в библиотеката;

4) обобщаване на резултатите от даването на книги и вписване на тези резултати в статистичния дневник на библиотеката.

Основният документ, чрез който се оформя даването на книги на читателите, е читателската карта. На първата страница на картата се вписват сведенията за читателя, а на следващите — дадените му книги.

На картата се поставя пореден номер, който се запазва за дадения читател до пререгистрирането, което започва всяка година от първи януари.

Ако читателят напуска библиотеката, неговият номер остава незает и не се дава никому до следващото пререгистриране.

Библиотеката води азбучен списък (или азбучна картотека) на всички читатели. За всеки читател се нанасят следните сведения: име, презиме и фамилно име, дата на записването в библиотеката, пореден номер и домашен адрес на читателя. Ако читателят напусне библиотеката, това се отбелязва в списъка или върху фиша.

Ако читателят използва книги от различни отдели на библиотеката, то навсякъде той получава същия номер, който му е даден в заемната служба. Обаче и в другите отдели за дадения читател се попълват читателски карти, които освен единния номер могат да имат и поредни номера, дадени на този читател в другите отдели (двойният номер на читателя се пише във вид на дроб; числителят е основният номер, под който читателят е записан в заемната служба).

Книгите, които се дават на читателя за домашен прочит, се вписват във втората и третата страница на картата, като се посочва срокът на връщането, инвентарният номер, отделът, авторът и заглавието на книгата.

Читателят се разписва при получаването на всяка книга. При връщането ѝ библиотекарят зачерква в присъствието на читателя неговия подпис. Срокът за връщането на книгата се поставя за сведение на читателя върху „датника“. Ако читателските карти се подреждат по реда на номерата, то на „датника“ се отбелязва също така и номерът на читателя.

При даване на книгата нейната карта се изважда от джобчето и се поставя в читателската карта. За да не изпаднат картите на книгите от читателските, на последните също се залепват джобчета.

В картата на книгата се записват срокът за връщане на книгата и номерът на читателя. За да не се задържат читателите, попълването на картите на книгите става след свършване на раздаването на книги.

Читателските карти заедно с поставените в тях карти на книгите се подреждат по срокове за връщане на книгите, а в пределите на всеки срок по азбучен ред на фамилното име на читателите или по реда на техните номера.

След завършване на раздаването на книги и оформяването на записванията, библиотекарят сумира резултатите от работата на заемната служба за през деня и ги вписва в „Дневника на библиотеката“. На първата страница от дневника се записват читателите и посещенията им в библиотеката (вж. стр. 136).

Първо се посочва колко читатели имаме на първия ден от месеца, а след това всекидневно въз основа на новопопълнените читателски карти се изчислява броят на записалите се в библиотеката читатели. Напусналите читатели се отчитат един път в месеца чрез преброяване на техните карти, които се поставят отделно. За напуснали се смятат онези читатели, които са заявили, че прекратяват ползуването на библиотеката. Читатели, напуснали библиотеката, които след известно време отново се връщат, се записват като новопостъпили.

В края на месеца се сумират резултатите от движението на читателите. Към броя на читателите, записани в библиотеката на първия ден на отчетния месец, се добавя броят на новозаписаните през този месец и от получената сума се изважда броят на читателите, напуснали през този месец.

По такъв начин се определя колко читатели има в библиотеката на първо число от следващия месец. Освен общия брой на читателите държи се сметка за техния състав по пол, възраст (под 16 г.; от 16 до 23 г.; над 23 г.), националност, социално положение (работници, колхозници, служачи, учачи се и др.).

Записвайки например, че през деня са се записали 14 нови читатели, библиотекарят същевременно извършва разпределението на новите читатели по данни от читателските карти и отбелязва в дневника: работници — 4, служачи — 3, учачи се във висши училища — 3, ученици от средни училища — 2, други — 2; под 16 години — нито един, от 16 до 23 г. — 9, над 23 г. — 5; мъже — 8, жени — 6; руси — 13, украинци — 1.

След изтичане на месеца тези данни се сумират по графи и по такъв начин в началото на следващия месец ние знаем не само общия брой на читателите, но и техния състав.

Количествените данни за разпределението на читателите по социално положение, възраст, пол и националност, сумирани, трябва да съвпадат с общия брой на читателите.

Обобщените сведения за декември показват броя и състава на читателите на 1 януари от следващата година и се пренасят в годишния отчет на библиотеката. От 1 януари започва пререгистрирането на читателите.

Всяко посещение на читател в библиотеката за смяна на книги или за четене (в читалнята) се отчита в графата „брой на посещенията през деня“.

По такъв начин не бива да се смесват понятията „читател“ и „посетител“. Колкото пъти читателят и да идва в библиотеката през

време на годината, като читател той се отчита един път при попълването на читателската карта, а като посетител — при всяко идване. Затова броят на посещенията е винаги по-голям, отколкото броят на читателите.

§ 7. ОТЧИТАНЕ НА РАЗДАДЕНИТЕ КНИГИ, БРОШУРИ И СПИСАНИЯ

Затова доколко е напрегната работата в библиотеката, до каква степен се използва нейният фонд, може да се съди по броя на раздаваните книги.

Отчитането на даваните книги се извършва ежедневно, като резултатите се записват в „Дневника на библиотеката“ на втората страница (вж. стр. 137).

Както се вижда от дневника, отначало се вписва общият брой на раздадените книги, брошури и списания, след което те се подразделят по графи: 1) обществено-политическа литература (в това число отделно произведенията на Маркс, Енгелс, Ленин, Сталин и отделно — военна литература); 2) природознание и математика; 3) техника (без селско стопанство и медицина); 4) селско стопанство; 5) художествена литература; 6) детска литература; 7) друга литература (книги с общо съдържание, езикознание, медицина, изкуство, литературознание, география, биография). След това в дневника следват две непопълнени графи, в които се записват книгите, които подлежат на отделно регистриране във връзка с голямата актуалност на тяхната тематика за дадения момент. Следващите две графи се използват за вписване на книги, раздадени по междубиблиотечната и задочната заемна служба.

В края на всеки месец се сумират резултатите от раздадените книги, списания и брошури.

Разпределението на раздадените книги по отдели характеризира съдържанието на работата в библиотеката. Ако библиотеката провежда добра агитационно-масова работа, то това намира отражение в големия брой на раздадената обществено-политическа литература. Ако голям брой от раздадените книги са художествена литература, то неволно се налага изводът, че библиотеката не пропагандира научната литература.

Много важни са данните за раздадените произведения на Маркс, Енгелс, Ленин и Сталин. По тези данни може да се съди за работата на библиотеката с произведенията на класиците на марксизма-ленинизма.

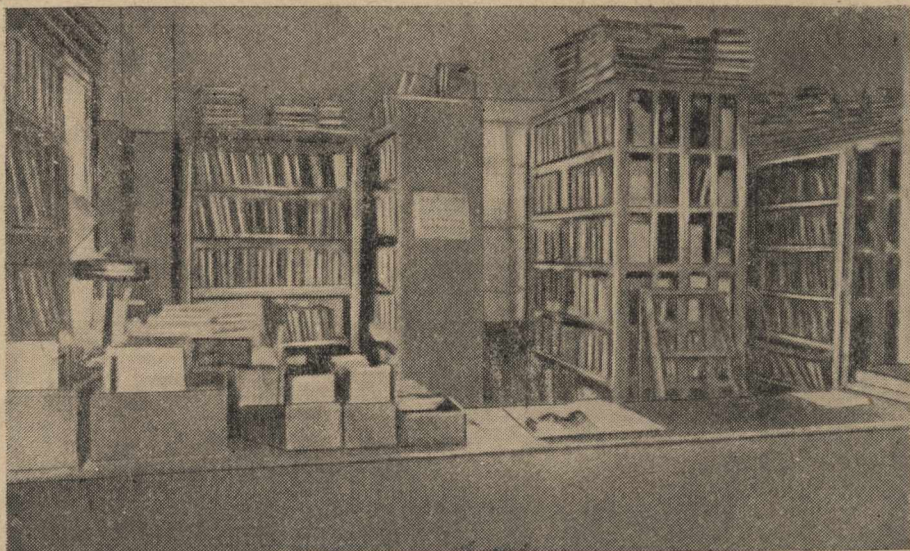
Във връзка със задачите на научно-просветната пропаганда особено значение добива такъв показател като броя на раздадената природонаучна литература.

Резултатите от сумирането на раздадените книги трябва да се проучват от служителите на библиотеките, да се обсъждат на производствени съвещания съвместно с читателския актив и да се вземат под внимание за по-нататъшната работа.

§ 8. ОФОРМЯНЕ И ОБЗАВЕЖДАНЕ НА ЗАЕМНАТА СЛУЖБА

Заемната служба не е само място за раздаване на литература за домашен прочит, но и място за масова пропаганда на книгите.

Трябва да се полагат грижи за поддържане на чистота и ред в помещението на заемната служба, да му се придаде културен вид, да се полагат грижи за неговото оформяне и обзавеждане.



Заемна служба в Павловската селска библиотека, Подолски район, Московска област

Помещението на заемната служба трябва да бъде украсено с портрети на ръководителите на партията и правителството, на велики писатели и учени, с политически лозунги и плакати. Освен това в помещението на заемната служба се окачват специални библиотечни лозунги — за четенето, за значението на книгите и т. н., препоръчителни списъци на литература, библиотечни плакати, упътвания за използването на книгите, обяви на библиотеката за предстоящите масови мероприятия.

Ако библиотеката няма читалня, то в помещението на заемната служба се закачат и такива материали, като дъска за обяви, библиотечния стенвестник или бюлетина на читателските отзиви за книги, календар на паметни дати със списъци на литература към всяка дата, географска карта, витрина на новопостъпили книги.

В помещението на заемната служба се уреждат изложби на книги. Ако за такива няма специално място, то може да се използват страничните стени на рафтовете, стоящи до масата, на която се раздават книгите.

На отделна маса се поставят каталозите на библиотеката. Близо до мястото на библиотекаря се поставят тематичните картотеки и специалните чекмеджета с особено препоръчваната литература.

На отделна маса се поставят последните броеве на вестници и списания.

На оформяването на заемната служба трябва да се гледа много внимателно, трябва да се грижим с външния си вид тя да служи за пропаганда на книгите.

§ 9. ОБСЛУЖВАНЕ НА ЧИТАТЕЛИТЕ В ЧИТАЛНЯТА

Читалнята е предназначена за обслужване на читателите с книги, вестници и списания в самата библиотека, без да се дават за домашен прочит.

В читалнята трябва да бъдат създадени всички условия за спокойна и продуктивна работа с книгата. Трябва да се положат грижи за достатъчно осветление — дневно и вечерно.

В центъра на стаята се поставя голяма кръгла или четвъртита маса, където посетителите четат вестници и списания. Желателно е до стените да има няколко неголеми масички по за един, двама човека с настолна лампа и мастилница. Тези масички са особено удобни за онези, които са дошли в читалнята за по-продължителни занятия.

Масичките трябва да се поставят перпендикулярно към прозорците, така че светлината да пада отляво.

Трябва да се осигури проветряване на читалнята, като абсолютно се забрани пушенето. В читалнята се поддържа тишина. Разговори между читателите не се допускат, а разговорите между библиотекаря и читателите се водят шепнешком. Добре е между масите да се постелят пътеки, които да смекчават шума от стъпките. В читалнята трябва да се поддържа ред и чистота, като ежедневно се избърсва прахът и се измива подът, не се допуска натрупване на ненужни вещи. За съхраняване на книгите освен стелажите в читалнята може да се използват заковани към стената рафтове и шкафове за книги.

Книжният фонд на читалнята се подбира така, че да няма излишни, малко използвани книги и цялата необходима литература да е под ръка. В читалнята преди всичко трябва да бъдат представени следните издания:

- 1) произведенията на основоположниците на марксизма-ленинизма във вид на събрани съчинения, избрани произведения, тематични сборници и отделни трудове;
- 2) текуща агитационно-масова литература;
- 3) основни трудове по всички клонове на науката — история, география, природознание, селско стопанство, техника;
- 4) нови книги от текущата научна и художествена литература;

5) най-добрите произведения на класическата литература на народите на СССР, съветската литература и прогресивната чужда литература;

6) учебници и учебни помагала;

7) справочна литература (енциклопедии, речници и др.);

8) периодична литература (списания и вестници).

Текущите периодични издания, получавани от библиотеката, постъпват преди всичко в читалнята. В заемната служба остават само дубликатите от списанията. Периодичните списания за изтеклата година се предават в основния фонд на библиотеката.

Наличните и новопостъпилите учебници и справочници се насочват преди всичко към читалнята, като във фонда остават само дубликатите.

Читалнята е главното място, където се работи с периодични издания, учебници и справочници.

В читалнята се събират също и такива издания, като албуми с нагледни пособия по история на СССР, по история на КПСС, албуми с нагледни пособия на Госкултпросветиздат — „Произходът на живота на Земята“, „Развитието на живота на Земята“, „Животът на растенията“ и др., географски атласи, ценни издания, като например книги върху историята на изкуствата, академични издания на класиците и други.

От книгите, които се търсят много, на първо време се поставя поне един екземпляр в читалнята. По такъв начин се постига по-голям оборот на книгите и по-голямо използване на книжния фонд.

Последните броеве на списанията се подреждат на масата в читалнята или се поставят във витрина с надпис „Нови списания“. Читателят може да прегледа няколко списания и да избере онова, което го интересува.

Масовите брошури се поставят в специални чекмеджета и също така се оставят на разположение на читателя.

Справочниците се поставят в шкаф, на отделен рафт или на етажерка; подшитите по месеци вестници се поставят на рафтове или на специални етажерки за вестници.

На отделна масичка се поставят каталозите на читалнята, тематичните картотеки на статиите от вестници и списания, библиографските указатели, папки с рецензии, албумите с читателски отзиви за книгите.

В читалнята се провежда нагледна пропаганда на книгата. Тук се закачват библиотечни плакати, уреждат се редица изложби на книги и непременно изложба на новопостъпилите книги.

Читалнята е мястото, където се работи с периодичния печат. Тук се урежда витрина за „Последни новини“, провежда се колективно слушане по радиото на важни съобщения, закачват се географски карти. Тук се намират албумите и папките с изрезки от вестници и препоръчителни списъци на литература.

В читалнята, както и в заемната служба, се провежда индивидуална работа с читателите и се оказва помощ за самообразование то им. В читалнята библиотекарят може не само да беседва с читателя при даване и връщане на книгите, но и да го подпомага при работата му с книгата: да обяснява неясните места в книгата, нагледно да показва начините за работа с каталога и с библиографските материали.

Техниката за даване на книги в читалнята е същата, както и тази в заемната служба.

В градските и районните библиотеки, които имат отделна читалня с подръчен книжен фонд, за всеки читател се попълва карта, в която се нанасят сведения за дадените му книги. При получаването на книгите читателят се разписва, а при връщането им подписът му се зачерква. Картите на читателите, които са посетили читалнята през деня, се поставят отделно и по тях се изчислява броят на ежедневните посещения в читалнята. Раздаването на книгите се отчита по записванията в читателските карти.

Ако читалнята се намира в едно помещение със заемната служба и няма отделен фонд, то техниката на раздаването на книги се опростява. Читателите получават книги по същата карта, по която получават и литература за домашен прочит. Читателската карта се поставя временно в сандъчето с надпис: „Дадено в читалнята“. При връщането на книгата подписът на читателят се зачерква и картата му се връща на мястото си.

Изложените в читалнята списания и вестници се използват от читателите самостоятелно, без да се вписват в картите.

Служителят от читалнята или дежурният читател-активист регистрират даването на вестниците и списанията само с едно общо число: едн колко си посетители са взели през работния ден едн колко си вестници и списания.

Резултатите от работата на читалнята (броят на новозаписаните читатели, броят на посещенията, броят на раздадените книги, брошури и списания) се вписват в „Дневника на библиотеката“. Резултатите от всекидневното раздаване на вестниците се вписват в последната графа на дневника, пред графата „Забележки“.

VIII глава

СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФСКА РАБОТА НА БИБЛИОТЕКАТА

§ 1. ЗАДАЧИ НА СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФСКАТА РАБОТА

Читателите се обръщат към библиотеката с най-разнообразни искания от политически, общообразователен и практически характер. Те търсят трудовете на класиците на марксизма-ленинизма или искат да им се състави списък на литература по международното положение, за народностопанския план, за културното строителство на СССР, да им се отговори на въпроси, свързани с мероприятия за развитието на селското стопанство, с опита на стахановската работа, с най-новите постижения на науката и техниката, с успехите на литературата и изкуството. Читателите проявяват голям интерес към местните задачи на своята област или район, към въпросите на образovanieto и самообразovanieto.

Пропагандисти и агитатори, механизатори и специалисти на селското стопанство, колхозният актив, селската интелигенция, учащите се идват в библиотеката със свои искания, търсят отговор на различни въпроси, които възникват в процеса на четенето. Местните учреждения и организации нерядко се обръщат към библиотеката за материали и пособия, които им са необходими при разрешаването на стопански, производствени и културни задачи.

На запитванията, които постъпват от страна на читателите, библиотеката дава отговори — справки, като препоръчва литература, която помага да се изясни въпросът.

Справочната работа на библиотеката е тясно свързана с пропагандирането на най-добрата литература и се явява една от важните форми при ръководене на четенето.

Основните задачи на справочната работа в масовите библиотеки са следните:

1. Да разясняват на читателите постановленията на партията и правителството, въпросите от текущата политика и международното положение.

2. Да подпомагат читателите в придобиване на необходимите знания по различните отрасли на науката и техниката, по селско стопанство, литература и изкуство.

3. Да подпомагат местните предприятия, учреждения и организации в тяхната работа, особено за усвояване на новите производства, както и за използване на местните ресурси.

Различаваме два вида справки, които библиотеката дава: а) фактически справки, по същество на въпроса (например какви са правилата за постъпване във висше учебно заведение, къде се намира някой град, кога е станало едно или друго събитие и т. н.) и б) библиографски справки (например какво да четем за живота и дейността на В. И. Ленин и Й. В. Сталин, за Сталинския план за преобразяване на природата, какво да четем за Устава на селскостопанския артел, какво да четем за произхода и развитието на живота на Земята, какво да четем по история на техниката).

Справочната си работа библиотеката свързва с пропагандиране на книги, списания и вестници, като придружава справките с препоръка на литература. Справките с фактически, юридически и подобен характер библиотеката в повечето случаи също дава в библиографска форма, като посочва онези справочници, онези законодателни материали, в които читателят може да намери отговор на интересувания го въпрос.

§ 2. ОРГАНИЗАЦИЯ НА СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФСКАТА РАБОТА

Библиотеката трябва нашироко да извести на местното население, че всеки трудец се може да получи в нея справка, съвет или консултация по въпроси на четенето.

Например в Кировска област на библиотека „Херцен“ е било окачено такова обявление за работата на справочно-библиографския отдел:

„Обръщайте се за справки към справочно-библиографския отдел на областната библиотека „Херцен“ (гр. Киров, ул. Херцен № 50, тел. 88-18).

Справочно-библиографският отдел на библиотека „Херцен“ оказва помощ на читателите, организациите, учрежденията, библиотеките в областта и града при подбора на необходима литература, при оценка на избрана книга или автор, дава на читателите справки и съвети за четене на книги, съставя списъци на книги за четене, дава справки по каталозите на библиотеката.

В отдела са събрани голям брой енциклопедии и речници, които имат тематични картотеки по актуални въпроси. Предварителните запитвания на читателите и организациите се приемат писмено и по телефона и се изпълняват в продължение на 2—3 дни.

Справочно-библиографският отдел работи всеки ден от 10 часа сутринта до 10 часа вечерта.“

Библиотеката разпрати същото обявление, напечатано във вид на малки хвърчащи листове (наподобяващи покани), на учреждения, предприятия и организации в гр. Киров, на всички редакции на районните вестници и заводските многотиражки, на всички градски, районни и селски библиотеки на Кировска област.

Освен това по редакциите на вестниците бяха изпратени писма с молба да поместват съставяните от библиотеката прегледи („Нови книги“), на учрежденията и предприятията — писма с предложение да се съставят по техни искания тематични бюлетени за новоизлезли книги.

Най-после библиотеката изпрати на отделни лица информационни писма в следния вид:

Известие за нови книги			
Др.....			
Библиотека „Херцен“ получи редица нови, крайно интересни и полезни книги, между които и следните :			
Номер по ред	Автор	Заглавие на книгата	Брой на страниците

Нашите по-добри районни библиотеки също широко пропагандират провежданата от тях справочно-библиографска работа: окачват обяви в помещенията на библиотеката, на селсъвета, в управлението на колхозите, разпращат информационни писма до отделни читатели, съобщават на колхозните събрания за справочната работа на библиотеката.

Естествено районните и селските библиотеки не могат да водят справочно-библиографска работа в онзи обем, в какъвто се провежда тя от областната библиотека, но те имат възможност да използват материалите, съставени от библиографския отдел на областната библиотека — било като препоръчителен списък на литература или като неголяма библиографска справка по специален въпрос. Читателските искания, на които районните и селските библиотеки сами не са в състояние да отговорят, могат да се изпращат в областната библиотека с молба не само да се посочи литературата, но да се изпратят и самите книги чрез междубиблиотечното заемане. Областната библиотека е център на справочно-библиографската работа за районните и селските библиотеки и ги снабдява с препоръчителни списъци на литература и дава най-интересни справки.

Голяма помощ на библиотеката в справочно-библиографската работа могат да окажат местните специалисти, районният или селският актив, работниците в учрежденията на съветите.

Най-активните селски библиотеки привличат агрономи, медицински работници, учители и с тяхна помощ организират справочно бюро, където в определени дни и часове дават справки на колхозниците. Привлечените специалисти и активисти дежурят в справочното бюро и помагат на библиотеката при уреждането на вечери на въпроси и отговори.

Накрая библиотекарите дават справки с помощта на различни пособия. За да бъде в състояние библиотекарят да удовлетворява многобройните искания на читателите, да пропагандира активно най-добрата литература и своевременно да информира читателите за новите постъпления, необходимо е да се създаде така нареченият справочно-библиографски апарат, това значи да се подберат необходимите пособия и да се съставят спомагателни материали (списъци, картотеки и др.).

§ 3. ПОДБОР И ИЗПОЛЗУВАНЕ НА МАТЕРИАЛИ, НЕОБХОДИМИ ЗА СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФСКА РАБОТА

Тук не е възможно да се изброят всички издания, които могат да потърпят на библиотеката в нейната справочна работа. Ние ще посочим само техните основни видове и най-важните от тях.

Всяка библиотека се нуждае от следните материали с директивен и документален характер:

А. Партийни документи и решения в отделни издания и във вид на сборници:

Програма и устав Всесоюзной коммунистической партии (большевиков).

Всесоюзная коммунистическая партия (большевиков) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898—1939). Изд. 6, доп. Ч. I—II. М., Госполитиздат, 1940. 2 тома (Институт Маркса—Энгельса—Ленина при ЦК ВКП(б)).

Пропаганда и агитация в решениях и документах ВКП(б) (1900—1946 г.). М., Госполитиздат, 1947.

О постановке партийной пропаганды связи с выпуском „Краткого курса истории ВКП(б)“. М., Госполитиздат, 1938.

В Центральном Комитете ВКП(б). Об организации научно-просветительной пропаганды. „Пропагандист“, 1944, № 18, стр. 6—7.

О журналах „Звезда“ и „Ленинград“. Из постановления ЦК ВКП(б) от 14 августа 1946 года.

О репертуаре драматических театров и мерах по его улучшению. Постановление ЦК ВКП(б) от 26 августа 1946 года.

О кинофильме „Большая жизнь“. Постановление ЦК ВКП(б) от 4 сентября 1946 года.

Об опере „Великая дружба“ В. Мурадели. Постановление ЦК ВКП(б) от 10 февраля 1948 года.

Последните четири постановления са издадени във вид на отделна брошура (М., Госполитиздат, 1950. 32 стр.).

Б. Постановления на партията и правителството в отделни издания и във вид на сборници:

Важнейшие решения по сельскому хозяйству за 1938—1945 г. М., Сельхозгиз, 1948.

О п л а н е полезащитных лесонасаждений, внедрения травопольных севооборотов, строительства прудов и водоемов для обезпечения высоких и устойчивых урожаев в степных и лесостепных районах европейской части СССР. Постановление Совета Министров СССР и ЦК ВКП(б) от 20 октября 1948 г.

Т р е х л е т н и й план развития общественного колхозного и совхозного продуктивного животноводства (1949—1951 г.). Постановление Совета Министров СССР и ЦК ВКП(б). М., Госполитиздат, 1949 г.

Постановления на Съвета на министрите на СССР за великите строежи на комунизма.

О строительстве Куйбышевской гидроэлектростанции на реке Волге („Правда“, 21 августа 1950 года).

О строительстве Сталинградской гидроэлектростанции на реке Волге, об орошении и обводнении районов Прикаспия „Правда“, 31 августа 1950 года).

О строительстве Главного Туркменского канала Аму-Дарья—Красноводск, об орошении и обводнении земель южных районов Прикаспийской равнины Западной Туркмении, низовьев Аму-Дарьи и западной части пустыни Кара-Кумы („Правда“, 12 сентября 1950 года).

О строительстве Каховской гидроэлектростанции на реке Днепре, Южно-Украинского канала, Северо-Крымского канала и об орошении земель южных районов Украины и северных районов Крыма („Правда“ 21 сентября 1950 года).

О строительстве Волго-Донского канала и орошении земель в Ростовской и Сталинградской областях. („Правда“, 28 декабря 1950 года).

В. Сборники със закони на СССР, Укази, ведомствени наредби:

Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик. С изменениями и дополнениями, принятыми на I, III, IV, V сессиях Верховного Совета СССР второго созыва. М., изд. Верховного Совета СССР, 1949.

Конституция (Основной закон) Российской Советской Федеративной Социалистической Республики. С изменениями и дополнениями, принятыми Верховным Советом РСФСР 13 марта 1948 г. по докладу Редакционной комиссии. М., Верховный Совет РСФСР, 1948.

Сборники Законов СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР.

Сборник руководящих материалов по колхозному строительству. М., Юриздат, 1948.

Гражданский кодекс РСФСР. М., Юриздат, 1950.

Уголовный кодекс РСФСР. М., Юриздат, 1950.

Кодекс законов о браке, семье и опеке. М., Юриздат, 1948 (1949).

Консультации „Труда“. Ответы на вопросы читателей по трудовому и жилищному законодательству. М., изд. газеты „Труд“, 1949.

Основные виды справочных пособия, необходимы за масовата библиотека, са следните:

1. Энциклопедии: „Большая Советская энциклопедия“ (2 изд.), „Малая Советская энциклопедия“ (2 изд.), „Сельскохозяйственная энциклопедия“ (3 изд.).

2. Речники:

Толковый словарь русского языка. Под ред. проф. Д. Н. Ушакова. Т. I—IV. М., 1935—1940. ОГИЗ. Гос. ин-т „Советская энциклопедия“.

Словарь иностранных слов. Под ред. И. В. Лехина и Ф. Н. Петрова, изд. 3, переработ. и доп. М., ГИС, 1949.

3. Календари. „Календарь колхозника“ и др.

4. Справочники за агитатори, пропагандисти, колхозния актив, профсъюзни работници.

Справочник агитатори. Сост. Д. А. Абросин. М., Госполитиздат, 1949 (Библиотека агитатора).

5. Справочники („спътници“, „бележници“) за работници, техници, инженери от различни специалности, например:

Перельман В. И. Краткий справочник химика. М.—Л., Госхимиздат, 1948.

Агальцов С. Д. Справочник электромонтера. М., Трудрезервиздат, 1947.

Долматовский Г. А. и Замалин В. С. Справочник токаря. М., Трудрезервиздат, 1947.

6. Справочники за работниците в селското стопанство, например:

Портнов М. Н. Справочник комбайнера. В вопросах и ответах. М., Сельхозгиз, 1948.

Справочник заведующего птицеводческой фермой. Под ред. С. И. Сметнева. Изд. 3, переработ. и доп. М., Сельхозгиз, 1949.

Справочник заведующего свиневодческой фермой. Под ред. П. Н. Кудрявцева. Изд. 3, переработ. М., Сельхозгиз, 1949.

Справочник пчеловода. Под ред. А. М. Ковалева. Изд. 3., переработ. М., Сельхозгиз, 1951.

В районните, селските и колхозните библиотеки трябва да се обърне особено внимание върху подбора на справочники по селскостопански въпроси.

7. Справочники по отделни отрасли на науката, например:

Выгодский М. Я. Справочник по элементарной математике. Изд. 4, стереотип. М.—Л., Гостехиздат, 1950.

Барков А. С. Словарь-справочник по физической географии. Изд. 2, переработ. и доп. М., Учпедгиз, 1948.

Препоръчва се различните видове справочни издания да се отделят от общия фонд и да се пазят в отделен шкаф или на специален рафт, като се подредят по съдържание: справочници по обществено-политически въпроси; речници на руски език, на езиките на другите народи на СССР, на чужди езици; справочници по математика и природознание; справочници по техника, по селско стопанство, по въпросите, свързани с образованието и самообразованието.

Когато си служим със справочници и речници, издадени в минали години, трябва да имаме предвид, че отделни материали в тях може да са остарели.

В някои случаи за справки може да се използват и издания, които сами по себе си не са справочници, а са предназначени за обучение или самообразование.

Например при справки за различни исторически събития, за дати може да се използват учебниците по история за средните училища.

При справки за писатели може да се използват учебниците по литература за средните училища, педагогическите училища, педагогическите и литературните институти.

При справки по географски и икономически въпроси може да се използват учебниците по география, сборници, например „Наша великая Родина“ (М., Госполитиздат, 1950), книгите на Н. Н. Михайлов „Над картой Родины“, „Земля русская“, „Просторы и богатства нашей Родины“.

Много актуални общественно-политически теми са осветлени в издания като „В помощь слушателям политшкол“. Материали по темам (М., „Правда“, 1949—1950), „В помощь слушателям начальных комсомольских политкружков“. Материали к темам (М., „Молодая гвардия“, 1950), „В помощь изучающим Устав ВЛКСМ“. Вып. 1, 2, 3, 4, 5 (М., Молодая гвардия, 1949).

За справки по общественно-политически въпроси трябва да се използват статиите от списанията „Коммунист“, „Новое время“, от вестниците „Правда“, „Известия“, „Комсомольская правда“ и други.

В списанията и вестниците има раздели като „Отговор на въпроси на читатели“, „Консултации“ и др.

Тези материали се издават в отделни брошури, например: „Отвѣты на вопросы читателей“. Сборник статей, опубликованных в газете „Правда“ (М., Правда, 1950). Издательство „Московский рабочий“ издава сборници „Отвѣты на вопросы трудящихся“.

Такива издания трябва да се събират в библиотеката и да се използват в нейната справочна работа.

Материалите от вестници и списания, които могат да потрѣбват в справочно-библиографската работа на библиотеката, трябва

да се отбелязват с помощта на специална справочна картотека.

В районната библиотека картотеката на статии от вестници и списания може да има следните раздели: 1. В помощ на изучаващите историята на КПСС. 2. Постановления на партията и правителството. 3. Строителство на комунизма в СССР. 4. Борба за мир. 5. Селско стопанство. 6. Литература и изкуство. 7. Рецензии.

Ако библиотеката получава две или повече течения от централните вестници, едното може да се използва за изрязване на материалите, необходими на библиотеката в нейната справочна работа. Изрезките от вестници се подшиват в специална папка, която стои на рафта за справочна литература.

В библиотечните справки обикновено се посочва литература по зададен от читателя въпрос; понякога цялата справка се свежда до изброяване на книги и статии от списания и вестници. Ето защо необходим спомагателен материал в справочната работа на библиотеката са библиографските указатели.

Библиография на общественно-политическа литература. При подбора на общественно-политическа литература, особено за лица, които участвуват в системата на партийната просвета, основно пособие се явява „Учебные планы и списки литературы для сети партийного просвещения на 1949—1950 учебный год.“ М., 1949, 112 стр. (отдел пропаганды и агитации ЦК ВКП(б)).

Ако това пособие липсва в библиотеката, то може да се намери в районния партийен кабинет.

При подбора на литература за ръководители на началните комсомолски политически кръжоци ще е полезен указателят „Что читать пропагандисту начального политкружка“. М., Молодая гвардия, 1950. 48 стр.

Указателят се състои от две части: общественно-политическа литература (главно произведенията на класиците на марксизма-ленинизма) и художествена литература. И едната, и другата са разпределени по темите и подтемите на програмата за занятията на началния комсомолски политически кръжок.

За задоволяване исканията на читатели, които самостоятелно изучават марксистко-ленинската теория по първоизточници, необходимо е възможно по-пълно да се подберат библиографски указатели за произведенията на основоположниците на марксизма-ленинизма.

В 1940 г. излезе подготвения от Института Маркс—Енгелс—Ленин при ЦК на ВКП(б) „Алфавитный указатель к Сочинениям К. Маркса и Ф. Энгельса“. М., Госполитиздат, 1940. 111 стр. Този указател се състои от две части:

1. Алфавитен указател на произведенията.
2. Алфавитен указател на писмата на Маркс и Енгелс до трети лица.

С посочения указател може да се ползуваме, когато искаме да изясним в кой том от Съчиненията на К. Маркс и Ф. Енгелс е напечатано търсеното произведение.

В пособието на Л. А. Левин „Библиография произведений К. Маркса и Ф. Энгельса“ (М., Госкультпросветиздат, 1948) са дадени сведения за публикациите и изданията на произведенията на К. Маркс и Ф. Енгелс в чужбина, дореволюционна Русия, в СССР. В глава VI от това пособие са разгледани библиографските указатели за произведенията на Маркс и Енгелс и литературата за основоположниците на марксизма.

Днес основно библиографско пособие към произведенията на В. И. Ленин е Справочник ко II и III изданиям Сочинений В. И. Ленина. М., Партиздат, 1935, 559 стр.

Този справочник съдържа:

1. Азбучен указател на трудовете на В. И. Ленин, включени във II и III издание на Съчиненията.

2. Списък на статиите, погрешно приписани на В. И. Ленин и включени във II и III издание на Съчиненията.

3. Предметен указател към II и III издание на Съчиненията.

4. Именен указател към II и III издание на Съчиненията.

5. Азбучен указател на трудовете на В. И. Ленин, К. Маркс и Ф. Енгелс, използвани и споменати от Ленин.

Азбучният указател позволява да се определи в кой том е напечатано едно или друго произведение на В. И. Ленин, ако ние знаем заглавието или формата на произведението (реч, доклад, рецензия и др.).

Предметният указател позволява да се намерят редица произведения или изказвания на В. И. Ленин по различни въпроси и теми, например: война, демокрация, социалистическо съревнование, производителност на труда и т. н.

Указателят на имената помага да се намерят изказванията на Ленин за отделни лица — политически дейатели, писатели, учени и др.

С издаването на азбучния указател към 4-то издание на Съчиненията на В. И. Ленин библиотеките получиха ценно пособие, което облекчава търсенето на произведенията на В. И. Ленин по това издание. До издаването на този указател, за да може да се намери в 4-то издание на Съчиненията търсеното произведение на В. И. Ленин, трябваше да се знае годината, в която е публикувано или написано, понеже материалите в отделните токове са наредени в хронологичен ред.

Общ преглед на 4-то издание на Съчиненията на В. И. Ленин е даден в статията на В. Кружков, Г. Обишкин в списание „Большевик“, 1951, № 7.

Преглед на първите 27 тома от 4-то издание на Съчиненията на В. И. Ленин е даден в статията на Р. Савицка в списание „Библиотекарь“, 1950, № 4.

За ориентиране в Съчиненията на Й. В. Сталин е доста полезно предисловието към изданието, напечатано в първия том на Съчиненията (т. I, М., Госполитиздат, 1946, стр. V—VIII).

Общи бележки за издаването и разпространението на произведенията на Й. В. Сталин са дадени в статията на Т. Зеленов в списание „Большевик“, 1949, № 23 и в статията на Т. Зеленов и Л. Зайцева в списание „Библиотекарь“, 1949, № 12.

Систематически подбор на произведенията на класиците на марксизма-ленинизма и литературата за техния живот и дейност може да се намери в типовите и препоръчителните каталози.

Голям интерес представлява указателят:

Чернышева В. Т. Лауреаты Сталинских премий в области общественных наук. Рекомендательный указатель литературы. М., 1951. 30 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина). Даденият указател, определен за широк кръг от съветската интелигенция, включва всичките произведения из областта на обществените науки, наградени със Сталинска награда през 1949 и 1950 г. Тук са изброени и снабдени с анотации трудове по история, езикознание, етнография, философия, икономика и икономическа география.

На актуални теми за комунистическото строителство в СССР, на въпроси за държавното и обществено устройство на Съветския съюз са посветени указателите на Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“:

Как сталинские пятилетки преобразуют нашу страну. М., Госкультпросветиздат, 1950, 107 стр. (Беседа о книгах).

Что читать о социалистической демократии. Рекомендательный указатель литературы. Сост. П. Б. Захаревич. Ред. С. В. Казаков. М., 1950, 88 стр.

Великие стройки Сталинской эпохи. Краткий рекомендательный указатель литературы. М., 1950, 23 стр.

При пропагандиране на литература по въпросите на борбата за мир, за страните с народна демокрация и народните републики на библиотекаря ще окажат помощ библиографските указатели на Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“:

Захаревич П. Б. и Казаков С. В. Советский Союз в авангарде борьбы за мир. Краткий рекомендательный указатель литературы. М., 1950, 56 стр. (В помощь сельскому лектору).

Дударева З. Г. Против империализма, за мир, демократию и социализм. Краткий список произведений В. И. Ленина и И. В. Сталина. Общ. ред. Н. Н. Минина, М., 1951, 40 стр. (В помощь сельскому лектору).

Дударева З. Г. Товарищ Сталин — вдохновитель и вождь могучего движения борьбы за мир, против поджигателей новой войны. Краткий рекомендательный указатель литературы. М., 1951. 33 стр.

Захаревич П. Б. Женщины в борьбе за мир. Краткий рекомендательный указатель литературый. М., 1951 27 стр.

Захаревич П. Б. Молодежь в борьбе за мир. Краткий рекомендательный указатель литературы. М., 1951, 41 стр.

Савицкая О. В. Писатели — лауреаты Международных премий мира. Памятка читателю. М., 1951, 46 стр. Приложение. Материалы для библиотекарей.

На страже мира. Сборник материалов. М., 1951, 24 стр. (В помощь работе детских библиотек).

Библиография на литературата по история: Широките читателски маси проявяват голям интерес към героичното минало на руския народ, към историята на нашата родина. От указателите на историческа литература в масовите библиотеки са необходими следните:

Ягодина Т. М. История СССР. Часть I (VIII класс средней школы). М., Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина, 1949. (Программы чтения в помощь самообразованию.)

Гончарова З. П. История СССР. Часть II (IX класс средней школы). М., Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина, 1949. 138 стр. (Программы чтения в помощь самообразованию).

Наша великая Родина — Советский Союз. Круг чтения для рабочей и колхозной молодежи по истории СССР (90-те г. XIX в. — 1950 г.). М., 1951, 128 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина.)

Великая Октябрьская социалистическая революция. М., Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина, 1950. 28 стр. (Беседы о книгах).

Гончарова З. П. Подвиг Советской Армии в Великой Отечественной войне Советского Союза. Беседа о книгах. М., 1951. 32 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. Читателю сельской и колхозной библиотеки.)

Лесник Г. М. Новая история. Часть I (VIII класс средней школы). М., Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина, 1949, 138 стр. (Программы чтения в помощь самообразованию.)

Библиография на природнонаучната литература. Библиотеката има големи възможности при подбора на библиографски указатели по природознание.

Особено е интересен втория випуск на „Библиотеки самообразования“, която се съставя от Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ и се издава от Госкультпросветиздат. Този анотиран указател съдържа следните отделни:

I. Диалектически материализъм и природознание.

II. Най-важните проблеми на съвременното природознание

III. Из историята на руската наука и техника.

IV. География на нашата Родина. Създатели на руската географска наука.

Приложение към разглеждания указател „Именен показалец“ (стр. 155—164) позволява бързо да се намери литературата за за-

бележителните деятели на отечествената наука и техника. Например трябва да направим справка за Ф. А. Блинов. На стр. 156 намираме указание: Блинов Ф. А. (1827—1899) и следния списък на литературата за него:

Давыдов Л. Родина трактора; Давыдов Л. Россия — родина трактора; Данилевский В. В. Русская техника, стр. 210.

Като прегледаме по-нататък „Азбучен указател на включената литература“ (стр. 165—170), изясняваме, че за книгата на Давидов Л. „Родина трактора“ се говори на стр. 98, а за книгата на Давидов Л. „Россия — родина трактора“ — на същата страница. На посочената страница намираме обща анотация за двете книги на Л. Давидов, от която узнаваме, че първият трактор с верига е бил построен от талантливия руски изобретател Феодор Абрамович Блинов в 1888 г., 24 години по-рано от американската фирма ХОЛТ, която неправилно си приписва честта за това изобретение.

Голям интерес представлява първият випуск от указателя „В борьбе за русскую науку“ (М., Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. 1949, 60 стр.), в който се препоръчват автобиографични бележки на изтъкнати руски естествоизпитатели и математици и спомен за тях от съвременници.

Много природонаучни теми обхваща указателят В помощь научно-атеистической пропаганде. Рекомендательный указатель литературы. М., 1951, 239 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина). В края на указателя е даден преглед на библиографии в помощ на лектора.

За представителите на селската интелигенция, които изнасят лекции по естествознание, са предназначени редица указатели в издаваната от Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ серия „В помощь сельскому лектору“, например:

Левина С. С. Как наука объясняет душевную деятельность человека. Краткий обзор литературы. Науч. ред. проф. М. А. Гремяцкого. М., 1950, 40 стр.

Шишаков В. А. и Богоявленский Г. П. Как наука объясняет „необыкновенные“ явления природы. Краткий рекомендательный указатель литературы. М., 1950, 32 стр.

Шишаков В. А. Строение вселенной. Краткий обзор литературы. М., 1950, 43 стр.

Шишаков В. А. Было ли начало и будет ли конец мира. Краткий обзор литературы. М., 1950, 25 стр.

Богоявленский Г. П. и Левина С. С. Как наука опровергает религиозные воззрения на историю и строение земли. Краткий рекомендательный указатель литературы. Науч. ред. проф. А. А. Яковлева. М., 1951, 51 стр.

Левина С. С. и Марченко С. Г. Как возникла и развивалась жизнь на земле. Краткий обзор литературы. Науч. ред. проф. М. А. Гремяцкого. М., 1950, 54 стр.

Научное предвидение в области естествознания. Краткий обзор литературы. Науч. ред. Д. Е. Михневича. М., 1951. 51 стр.

Левина С. С. и Коркина З. Г. Силы природы на службе человека. Краткий рекомендательный указатель литературы: Науч. ред. проф. А. К. Тимирязева. М., 1951. 102 стр.

Особен вид библиографски указатели представляват отделните номера на издаваната от същата библиотека серия „Программы чтения в помощь самообразованию“, определена за читатели, които изучават самостоятелно природонаучните дисциплини по обема на един или друг клас на средните училища, например:

Соколов И. И. Физика (VII класс семилетней и средней школы). Науч. ред. канд. физич. наук. Н. П. Суворова. М., 1949. 120 стр.

За широк кръг читатели са определени випуските от серията „Беседи за книги“.

Библиографски указатели на селскостопанска литература. Библиографските указатели от последните години, посветени на актуални теми на селското стопанство, подпомагат библиотекаря в пропагандата на агротехническа и зоотехническа литература.

В районните и селските библиотеки при даването на справки по селскостопански въпроси могат да се използват следните издания на Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“:

Сталинский план преобразования природы. Краткий рекомендательный указатель литературы. Сост. М. И. Бурдина. Под общ. ред. проф. М. Г. Чижевского. М., 1949. 55 стр.

Новикова В. Т. Передовой опыт в социалистическом сельском хозяйстве. Рекомендательный указатель литературы. М., 1949. 88 стр.

Марченко С. Г. Почему бывает засуха и как с ней бороться. М., 1951. 60 стр. (Беседа о книгах).

Садофьев А. Ф. Как советские люди побеждают засуху. Краткий указатель литературы. Науч. ред. проф. М. Г. Чижевского. М., 1951, 48 стр.

Левина С. С. Иван Владимирович Мичурин. Памятка читателю. Науч. ред. Н. И. Фейгинсона. М., 1950: 31 стр.

Войнов М. С. Академик Т. Д. Лысенко. Памятка читателю. Науч. ред. Н. И. Фейгинсона. М., 1950, 37 стр.

В помощ на читателя на селските и колхозните библиотеки Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ издава серия библиографски „памятки“ в помощ на читателя по въпросите за селското стопанство, например:

Вып. 1. Механизаторы социалистического сельского хозяйства. М., 1950, 52 стр.

Вып. 2. Передовики животноводства. М., 1951. 36 стр. и др.

Интересен вид библиографски указатели са издаваните от Държавна публична библиотека „М. Е. Салтиков-Шчедрин“ препоръ-

чителни библиографии: „В помощь изучающим книгу К. А. Тимирязева „Жизнь растения“ (Л., 1950), „В помощь изучающим книгу Т. Д. Лысенко „Агробиология“ (Л., 1950), „В помощь изучающим книгу В. Р. Вильямса „Основы земледелия“ (Л., 1950).

Освен отделно издадените указатели на селскостопанска литература може да се използват редица прегледи, напечатани в списание „Библиотекар“, например:

Левина С. Иван Владимирович Мичурин (Краткий обзор литературы). „Библиотекар“, 1950, № 5, стр. 22—28.

Библиографски указатели на техническа литература. Библиографията на техническа литература е много обширна и носи в голямата си част специален характер.

За справки по история на техниката, за пропагандиране на литература за първенството на руските учени и изобретатели в най-важните технически открития на библиотекаря ще бъдат полезни следните указатели:

Львова Л. Великие русские изобретатели. Из истории русской техники. М., 1948. 37 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина.)

Абрамов И. В. Русские металлурги. Рекомендательный указатель литературы. Науч. ред. акад. Н. Т. Гудцова. М., 1950. 79 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. Центр. политехническая библиотека. Что читать о выдающихся деятелях русской науки и техники. Вып. 1.)

Белькинд Л. Д. Русские электротехники. Рекомендательный указатель литературы. М., 1951. 132 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. Центр. политехническая библиотека. Что читать о выдающихся деятелях русской науки и техники. Вып. 2.)

Библиография на художествената литература. Библиографските материали на художествената литература трябва да се подберат по възможност по-пълно. От общите указатели могат да се използват следните:

Библиотека самообразования. Круг чтения. Вып. 3. Советская художественная литература. Под ред. проф. Л. И. Тимофеева. М., Госкультпросветиздат, 1951. 224 стр.). (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина.)

Пескина Б. Классики русской художественной литературы. Круг чтения для рабочей и колхозной молодежи. Под ред. проф. Н. Л. Бродского. Изд. 2, перераб. и доп. М., Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. 1950. 88 стр.

Рыскин Е. И. Основные издания сочинений русских писателей. XIX век. Изд. 2, переработ. и доп. М., Госкультпросветиздат, 1948, 258 стр.

История нашей Родины в художественной литературе. Рекомендательный указател. Вып. 2. М., 1951. 80 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина).

При препоръчването на най-добрите произведения на съветската литература следва да се използват прегледите и списъците на произведенията, получили Сталинска награда, например:

Выдающиеся работы в области литературы за 1948 год., удостоенные Сталинских премий. „Библиотекарь“, 1949, № 6, стр. 7—16; № 7, стр. 5—26.

Выдающиеся работы в области литературы за 1949 год., удостоенные Сталинских премий. „Библиотекарь“, 1950, № 5, стр. 15—21; № 6, стр. 14—22; № 7, стр. 4—9; № 8, стр. 22—30.

Выдающиеся работы в области литературы за 1950 год., удостоенные Сталинских премий. „Библиотекарь“, 1951, № 5, стр. 6—15; № 6, стр. 15—26; № 7, стр. 5—15; № 8, стр. 5—13.

От критическите статии, тематическите указатели и прегледите на художествената литература е особено важно да се имат предвид и да се използват следните:

Ленин в художественной литературе. „Библиотекарь“, 1950, № 4, стр. 11—17.

Чичеров В. Образы В. И. Ленина и И. В. Сталина в творчестве народов СССР. „Большевик“, 1950, № 1, стр. 75—90.

Черемин Г. С. Образ И. В. Сталина в советской художественной литературе. Стенограмма публичной лекции... М., „Правда“, 1950, 36 стр. (Всесоюзное общество по распространению политических и научных знаний).

Озеров В. Образ большевика в послевоенной советской литературе. „Большевик“, 1949, № 10, стр. 54—70.

Ермилов В. Советская литература — борец за мир. М., „Советский писатель“, 1950.

Залесская Л. Советская литература в борьбе за мир и демократию, против поджигателей войны. „Библиотекарь“, 1950, № 5, стр. 7—14.

Шепелев В. С. Советская литература в борьбе за мир и демократию. М., Госкультпросветиздат, 1951, 69 стр.

Анисимов И. Писатели капиталистических стран в борьбе за мир. „Большевик“, 1950, № 12, стр. 37—46.

Выдающиеся работы в области литературы, содействующие упрочению мира между народами, удостоенные Международных премий мира. „Библиотекарь“, 1951, № 2, стр. 20—27.

В библиографията на художествената литература значително място заемат персоналните указатели, посветени на отделни писатели. Районната библиотека трябва да подбира указатели за класиците на руската литература — Пушкин, Лермонтов, Гогол, Некрасов, Салтиков-Шчедрин, Л. Толстой, Чехов, Горки и други, за най-добрите руски прозаисти и поети — Маяковский, Шолохов, Фурманов и други. Ще дадем за пример редица персонални библиографии, издадени през 1949—1950 г.:

А. С. Пушкин. 1799—1837. Рекомендательный указатель литературы. Под общ. ред. проф. Н. Л. Бродского. М., 1949, 176 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. Великие русские писатели. Вып. 10).

Лев Николаевич Толстой. 1828—1910. Памятка читателю. Сост. Л. Н. Алферова. Под ред. проф. Н. Л. Бродского. М., 1950, 39 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина).

М. Горький. Рекомендательный указатель литературы. Под общ. ред. проф. Н. Л. Бродского. М., 1949, 232 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. Великие русские писатели. Вып. 9).

Владимир Владимирович Маяковский. 1893—1930. Памятка читателю. Сост. Л. И. Залеская. М., 1950, 32 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. Советские писатели).

Дмитрий Андреевич Фурманов. 1891—1926. Памятка читателю. М., 1950, 14 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. Советские писатели).

Михаил Шолохов. Краткий справочник. Сост. К. Муратова Л., 1950, 44 стр. (Гос. публичная библиотека имени М. Е. Салтыкова-Щедрина).

Джамбул Джабаев. Рекомендательный указатель литературы. Сост. Ю. О. Баланина. Под ред. Г. П. Царева. М., 1950, 55 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. Гос. публ. библиотека Казахской ССР имени А. С. Пушкина).

А. Т. Твардовский. Памятка. Сост. Л. И. Залеская и Е. Д. Золотарева. М., 1950, 24 стр. (Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина. Читателю сельской библиотеки. Советская литература. Вып. 3) и други.

Библиография на детската литература. За да се ориентира в съвременната детска литература, библиотекарят трябва да изучи постановлението на XIII пленум на Съюза на съветските писатели на СССР, поместено в „Литературная газета“ от 4 март 1950 г. Този документ ще помогне на библиотекаря правилно да оцени основните произведения на детската литература през последните години.

Готви се за печат „Рекомендательный каталог детской библиотеки“, който ще бъде основното библиографско помагало при комплектуване на библиотеките с детска литература и при работата с нея. До излизането на този указател при справки за изданията на детската литература в последно време може да се използва отделът „Книги за деца“ в указателя на Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ — „Книги 1950 года“ (вып. 1, стр. 147—161 и др.).

Държавното издателство за детска литература издава илюстрирани, добре оформени каталози за книгите, излезли през годината. Каталози от този вид също могат да се използват за справки.

От препоръчителните библиографски указатели на детска литература заслужават внимание материалите, разработвани от Дома на детската книга при Детгиз, например „Что читать детям“ (Список книг для внеклассного чтения в начальной школе) М.—Л., Дет-

гиз, 1951. 96 стр.). Този указател, издаден в голям тираж (100 хиляди екз.), е съставен въз основа на книгите, препоръчвани от училищните програми за извънкласно четене.

Посочената в списъка литература е разпределена по класове (I—IV клас), което облекчава използването на списъка при ръководене на четенето на децата.

Препоръчваната за учащите се от всеки клас литература е класирана в следните отдели: 1. Народно творчество. 2. Руска дореволюционна литература. 3. Съветска художествена литература. 4. Чужда литература.

Голяма част от библиографските материали по детска литература е предназначена за библиотекари, педагози и въобще ръководители на детското четене. Указатели, изготвени за самите млади читатели, има много малко, например:

Лауреаты Сталинских премий — детям. Памятка. Для детей среднего возраста. М., 1950. 8 стр.

Читайте книги о нашей великой Родине. Сост. О. И. Левина. Для детей старшего возраста. М., 1951. 11 стр.

Дети мира за мир. Сост. А. Окунь. Для младшего и среднего возраста. М., 1951. 11 стр.

Тези указатели са издадени от Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“.

В прегледа на В. Симонова „К итогам конкурса на лучшую художественную книгу для детей“ („Библиотекарь“, 1950, № 11, стр. 20—25) са разгледани най-добрите детски книги от последните години, удостоени с награди или поощрителни възнаграждения.

Посочените по-горе библиографски указатели по обществено-политическа, историческа, географска, природонаучна, селскостопанска, техническа, художествена и детска литература трябва да съставят основната част на справочно-библиографския апарат на масовата библиотека¹. Трябва да се направят още няколко бележки за използването на тези указатели.

Всички библиографски указатели, прегледи, планове, цикли четения, „беседи за книгите“, „памятки“, издадени като отделни издания, се отделят от общия фонд на библиотеката и се нареждат на рафта за справочна литература или на стелаж по отделите, посочени по-горе: библиография на обществено-политическата литература, на историческата и т. н.

Наред със самостоятелно издадените указатели в нашия преглед бяха посочени също и библиографски материали, публикувани в списания и вестници.

Такива материали библиотекарят записва на фиши, от които си съставя „картотека на библиографии“.

¹ Списък на по-важните справочници, необходими за нашите масови библиотеки, е поместен в кн. Тренков, Хр. Справочно-библиографската работа в масовата библиотека. Ръководство за начинаещия библиотекар. С., 1953.

Накрая в специална папка се събират всички библиографски материали, които областната (краева, републиканска) библиотека изпраща.

Каталозите на библиотеката и тематичните картотеки също така са необходими помагала при извършване на библиографски справки.

По такъв начин справочно-библиографският апарат на библиотеката се състои от: 1) директивни материали; 2) справочни издания; 3) учебници и трудове с обобщаващ характер; 4) библиографски материали — указатели, препоръчителни списъци и т. н.; 5) каталозите на библиотеката (азбучен, систематичен); 6) различни картотеки — картотека на библиографии, тематични картотеки на статии от вестници и списания и др.; 7) папки и албуми с изрезки от вестници; 8) от архива на извършените справки (вж. следния параграф).

При използване както на справочните указатели, така и на библиографските материали трябва да се има предвид, че всички тези издания остаряват, изостават от живота както по отношение на фактическите сведения, така и по отношение на оценката за различните печатни произведения. Ето защо към библиографските материали, особено към онези, които са издадени отдавна, трябва да се отнасяме критично, като преценяваме литературата от гледище на съвременните задачи. В старите указатели наред с ценни книги може да срещнем антинаучни и остарели трудове, които не бива да се препоръчват на читателя. Съвсем остарелите указатели трябва да се изключват от фонда.

§ 4. ФОРМИ И МЕТОДИ НА СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФСКАТА РАБОТА НА БИБЛИОТЕКАТА

Устни справки при беседа с читателя. Разговаряйки с читателя при размяна на книги, библиотекарят му дава устни справки по въпросите за четенето, като същевременно го запознава с материалите, по които може да си направи справка за книгите, показва му как да се ползува от библиографията и му помага в случай на нужда да намери в каталозите необходимите му книги.

Ако някой посетител от читалнята замоли библиотекаря да му обясни някоя непозната дума или трудно място в книгата, библиотекарят се обръща към справочниците и дава справката, като същевременно показва на читателя как да използва речниците, енциклопедиите и другите справочни издания.

Често по искане на читател се налага да се подбере литература по определена тема, например агитатор моли да му се препоръча литература, по която да подготви беседа за Сталинската конституция. В такъв случай библиотекарят най-напред препоръчва доклада на И. В. Сталин „За проекта на Конституцията на Съветския

съюз“, Конституцията (Основен закон) на СССР, след това търси по каталога, картотеките, указателите и с тяхна помощ намира допълнителна литература. От самостоятелно издадените указатели той може да използва „Избирателям о Сталинской Конституции“. Изд. 2., доп. М., Гос. библиотека СССР имени В. И. Ленина, 1950. 53 стр.

При търсене в „картотеката на библиографии“ може да се намери напечатаният в списание „Библиотекарь“ (1950, № 2) препоръчителен списък „Что читать о Сталинской конституции“. При преглеждане на тези библиографски материали и при посочването им на читателя библиотекарят заедно с него набелязва редица книги, брошури, статии от вестници и списания, които са необходими на агитатора, след това търси самите материали и му ги дава.

Писмени библиографски справки. Освен устни справки библиотеката дава и писмени.

Писмената справка може да се състои от две части: 1) от разяснение по същество и 2) от библиографски указания. Разясненията трябва да бъдат точни и кратки, като за по-подробни обяснения читателят се препраща към литературата по въпроса или към консултантите в справочното бюро.

Библиографската част от справката е обикновено неголям списък от книги и статии в списания и вестници.

Литературата се посочва с оглед на подготовката на читателя.

На първо място се посочват отнасящите се към темата трудове на класиците на марксизма-ленинизма или отделно място от техните произведения, след това — директивни материали, доклади, речи, изказвания на ръководителите на партията и правителството, след това — останалата литература, книги и статии от други автори.

Например при справка по въпроса за социалистическото съревнование преди всичко трябва да се посочат трудовете на В. И. Ленин „Как да организираме съревнованието?“, „Великият почин“ и на И. В. Сталин „Политическият отчет на Централния комитет на XVI конгрес на ВКП(б)“, „Реч на Първото Всесъюзно съвещание на стахановците“.

При съставяне на библиографски справки широко се използват указателите и другите библиографски помагала, за които се говори в § 3 от тази глава.

Наред с указателите при извършване на библиографските справки се използват каталозите и тематичните картотеки на библиотеката. С тяхна помощ се проверява дали в библиотеката се намира литературата, посочена в указателя, и допълнително се препоръчват материали, издадени след даването на указателя за печат. Справката трябва да включва основната, най-важната литература, достъпна и необходима за читателя, който я е поискал.

Трябва да се има предвид, че посочването на голям брой препоръчани книги не помага на читателя, а обратно, затруднява го при избиране на необходимата му книга. В много случаи е доста-

точно да се посочат на читателя една-две книги или статии от списания. Например колхозник пита каква книга да прочете, за да получи елементарни познания по мичуринската биология. В справката посочваме само една книга: Столетов В. Н. Начальные основы мичуринской биологии. Изд. 2 М., „Московский рабочий“, 1949, 56 стр.

Да предположим, че преподавател от средно училище моли да му посочим най-добрата биография на К. А. Тимирязев. Препоръчваме му книгата: Новиков С. А. — К. А. Тимирязев. М., Сельхозгиз, 1948, 110 стр. (Деятели русской агрономии.)

Разбира се, понякога е невъзможно да се ограничим с една-две книги, обаче трябва да се стремим да не претрупваме справката с излишна литература.

Желателно е описанието на препоръчаната книга да се допълва с анотация, която разкрива съдържанието ѝ.

В някои библиотеки за записване на читателските запитвания са въведени специални бележки по следния образец:

З а п и т в а н е

1. Трите имена
2. Образование: първоначално, непълно средно, средно, висше (да се подчертае)
3. Въпрос.....
4. Цел на запитването: подготовка за беседа, за доклад; изпълнение на учебно задание; самообразование; изпълнение на производствена работа (да се подчертае).
5. Дата на запитването.....

В селските и подвижните библиотеки за записване въпросите на читателя се прилага тетрадка, разграфена по следния начин:

№ по ред	Дата на запитването (месец и число)	Трите имена на читателя	Въпрос	Отговор	Дата на отговора (месец и число)

В районните и градските библиотеки всички читателски запитвания се записват в специална тетрадка със следната форма:

№ по ред	Трите имена на читателя	Тема на запитването	Кога е постъпило запитването	Кога е дадена справката	Кой е съставил справката

Справката се пише на ръка или на пишеща машина. Външното оформяне на справката трябва да бъде ясно и четливо. Справките се окачват на специално табло или дъска с надпис: „Отговори на читателите.“

След две-три седмици справките се прибират, но не се унищожават, а се пазят в картотеката или папката („Архив на дадени справки“). При това те се подбират по теми: 1. Обществено-политически въпроси. 2. История и география. 3. Природа и знание. 4. Селско стопанство. 5. Техника. 6. Литература и изкуство. 7. Образование и самообразование. 8. Други.

Архивът на извършените справки, ако той се поддържа в ред, помага при задоволяване на многократни читателски искания на една и съща тема. Обаче повторното използване на справките не трябва да става механично. Трябва да се изясни съвпадат ли напълно темите и целта на запитването, еднакви ли са подготовката и специалността на читателите, в еднакъв ли обем се иска литературата. След това трябва да се провери дали не са се появили нови книги и статии по исканата тема, дали не се е попълнил фондът на библиотеката с нови материали, които могат да послужат като източници за допълнително библиографско търсене.

Информационно-библиографско обслужване на читателите в масовата библиотека. Справочно-библиографската работа на масовата библиотека има характер на активна пропаганда на най-добрата литература. Библиотекарят не чака да дойде запитване от страна на читател за новоизлязла ценна книга или наскоро поместена статия в списание, а сам информира за тях читателя — устно или писмено.

Въз основа на тематичната картотека на статии от списания и вестници библиотекарят съставя така наречените „предупредителни справки“, т. е. кратки препоръчителни списъци на литература по актуални въпроси, и ги окачва на дъската за обяви наред с отговорите на запитванията от читателите.

Като получи следващия комплект от печатните анотирани фиши на Госкултпросветиздат, библиотекарят отделя анотациите на

книгите, които са най-интересни за читателите, и ги окачва на дъската за информации под рубриката „Нови книги“.

Информационната работа на библиотеката, както и справочната работа са свързани с пропагандата и препоръката на най-добрата литература. Разликата между тези два вида библиографско обслужване на читателите се състои в това, че справките се дават в отговор на фактически запитвания от читателите, а информацията за книгите се съставя с оглед на възможни искания на читателите, като се вземат предвид техните интереси, техните потребности от литература, доколкото те са известни на библиотекаря.

В библиотеката освен масовата информация сред читателите се провежда и индивидуална информация за книгите.

Преглеждайки новопостъпилата партида от книги, библиотекарят определя коя книга за кой читател представлява особен интерес и отделя ония издания, за които трябва да извести ръководните партийни и съветски работници, председателите на колхозите, бригадири, местни специалисти (учители, агрономи, лекари).

Преглеждайки новите списания, библиотекарят също си взема бележка за статиите, за които трябва да съобщи на ръководещите работници, пропагандисти, агитатори, челници и механизатори в селското стопанство, местните лектори и т. н.

След като състави списък на книгите и статиите по интересувания читателя въпрос, библиотекарят изпраща това информационно писмо или по пощата, или го предава чрез активистите на библиотеката.

Например ако е постъпила книга като „Справочник за председателя на колхоза“, трябва да се известят за това председателите на колхозите. Трябва също да им се съобщи за получаването на второто издание на брошурата на Героя на социалистическия труд П. И. Ажирков „Как колхоз „Борец“ стал передовым социалистическим хозяйством“ (М., Сельхозгиз, 1950, 72 стр.).

При получаване на методични пособия за преподаване на отделни предмети в училище библиотекарят съобщава на педагозите в местното училище, за новите издания по законодателство — на съдебните работници, за стенограмите на публичните лекции — на районната или селската лекторска група и т. н.

Например Семьоновската районна библиотека, Горкиевска област, разпраща по пощата на работниците в районния комитет на партията, в районния комитет на Комсомола, на учрежденията, на съветите, на учителите, на специалистите в селското стопанство и на лекарите съобщения за новополучените книги. За тази цел са изготвени специални печатни бланки.

Всяка специална книга в библиотеката трябва да намери своя читател, на когото тя ще помогне в неговата производствена, обществена и учебна работа.

Информационното обслужване на читателите нерядко е свързано с изпращането на книгите по междубиблиотечно или задочно

заемане. В широки мащаби това се практикува от Алтайската краева библиотека. Така например през 1948 г. тя разпрати писма до главните агрономи в районните отдели на селското стопанство заедно с издадения от същата библиотека указател „За высокую культуру земледелия“, в 1949 г. във връзка със съвещанието на животновъдите в края бе съставен и разпратен на всички краевни библиотеки и на всички читатели, които се ползват от заочно книгоползуване, указателя „В помощь на животновъдите“. На агрономите, работници от опитните станции, се разпращаха препоръчителните списъци на новите книги по темите „За тревополната система земеделие“, „За растителния и животинския свят в Алтай“, „Общо земеделие. Растениевъдство“. На ветеринарните работници бе изпратен списъкът „Нови книги по ветеринария“, на учителите — списък на новата педагогическа литература.

Разбира се, информацията за новите книги не трябва да бъде непременно във формата на писма, препоръчителни списъци, указатели на литература. Информацията за новите книги трябва да носи оперативен характер, библиотекарят е длъжен да помогне на читателите веднага щом срещне книга или статия, която ще им бъде полезна в работата.

Завеждащата Давидовската селска библиотека, Московска област, А. Селезнева разказва: „Нашата библиотека подпомогна обединения колхоз в подобрене на развитието на общественото животновъдство. В птицефермата докараха 600 птици. Завеждащият фермата не знаеше нормите на хранене и особеностите при отглеждането на птиците в новите условия. Тогава ние дадохме на работниците от птицефермата книги, в които се описваше как трябва да се отглеждат птиците. Библиотеката свика съвещание на работниците-животновъди, на което бе прочетена лекцията „Запазване и гледане на млади животни, пътищата и методите за повишаване на продуктивността на животновъдството по мичуринското учение“ и бе направен преглед на книгите, отнасящи се към тая тема. Веднага бяха попълнени читателски карти за новите читатели и бяха раздадени книги. Когато се събрахме на следния път, работниците-животновъди разказваха, че тези книги са им оказали голяма помощ, че са почерпили от книгите голяма полза.“

Така информацията на нови книги, като се съчетае с други масови мероприятия (лекции, доклади) и завърши с раздаването на работниците с различна специалност на необходимите им книги, допринася за разпространението на челиния опит в промишлеността и селското стопанство.

Съставяне и използване на препоръчителните списъци на литература. Исканията на читателите не винаги могат да бъдат задоволени с кратки библиографски справки или с информационни писма за новите книги. Ако читателят иска всеотдадно да се запознае с въпроса, да го изучи задълбочено или, ако е необходимо, да предоставим на читателя въз-

можността широко да си избира литература, то трябва да се обърнем за помощ към библиографските указатели и препоръчителните списъци.

Обаче поради изоставането на библиографските издания от възникващите актуални теми, поради разнообразието на читателските въпроси, свързани с местните задачи, и по други причини библиотекарят в редица случаи не може да се задоволи с печатните помагала, а прибегва до самостоятелно съставяне на препоръчителни списъци. Разбира се, голяма помощ в тази работа ще му окажат наличните библиографски материали, като източници, които ще облекчат подбора и оценката на печатните произведения. В някои случаи задачата на библиотекаря се свежда към това да приспособи препоръчителния указател към нуждите на библиотеката, да избере от него редица книги по въпросите, които интересуват читателите, като имат предвид, дали тези книги се намират в библиотечния фонд.

При съставяне на препоръчителния списък на литература трябва преди всичко да се уточни темата и читателското предназначение. Формулировката на темата трябва да бъде ясна, конкретна, да заинтересува читателите, например: „Как е произлязла Земята“, „Как да се гледат посевите“, „Как да увеличим млекодобива“, „Как да подготвим лекция“, „Как да работим самостоятелно върху книгата“ и т. н. След като установи темата, библиотекарят я изучава грижливо по едно или две от най-важните пособия и въз основа на това проучване си съставя план на препоръчителния списък, набелезва отделите на указателя и тяхната последователност.

Обмисленият и разработен план на препоръчителния списък е много важно условие да се създаде библиографско помагало, което да развива последователно редица идеи с помощта на препоръчване на съответна литература.

След това библиотекарят, използвайки каталозите, картотеките и библиографските материали, набелязва предварителния кръг от книги и статии от списания, които отговарят на дадена тема. Запознавайки се с тези издания — непосредствено и по рецензиите, — библиотекарят подбира литературата, която е получила в печата висока оценка и която най-много подхожда за дадена група читатели. В процеса на такова проучване на литературата се съставя картотека на книгите и статиите, които подлежат на включване в списъка. Библиотекарят се старее да снабди тези материали с анотации, съставени самостоятелно или заимствувани от печатните фиши на Госкултпросветиздат.

След това библиотекарят разпределя фишите според набелязания план на препоръчителния списък и оформя картотеката чрез разделители, на които са написани отделите на списъка. Във всеки отдел от списъка книгите се подреждат една след друга в определен ред: първо — произведенията на класиците на марксизма-ленинизма, след това — директивните материали и изказванията на ръководителите на партията и правителството, след това останалата лите-

ратура — в реда, по който се развива темата или по нарастващата трудност и сложност на препоръчваните книги. След като съставената картотека бъде систематизирана и всяко описание на книга или статия бъде снабдено с кратка анотация, остава само този материал да се препише или напечатата, за да приеме формата на списък. След напечатването списъкът трябва грижливо да се прегледа и редактира. Желателно е списъкът да бъде допълнен с кратко предисловие, което да разяснява темата на списъка и да посочва неговото читателско предназначение.

При съставянето и редактирането на препоръчителния списък е полезна помощта на местните специалисти.

Съставяните от библиотеката списъци на литература се групират по теми, подшиват се в папки и се предоставят за ползуване от читателите заедно с библиотечните картотеки и каталози.

Препоръчителните списъци се използват за масова пропаганда на книгите и затова се окачват в заемната служба, в читалнята, в подвижните библиотеки, в помещението на селсъвета, управление то на колхоза и т. н. В такива случаи трябва да се погрижим за художественото оформяне на списъка — да го напишем с едри букви, ясен шрифт, да го украсим с илюстрации, винетки и рисунки в края.

Добре оформеният препоръчителен списък на литература е основата на библиотечния плакат.

Грижливият подбор на литература съобразно задачите на комунистическото възпитание на читателите, систематичното подреждане на подбрения материал, което облекчава читателя да се ориентира в него и да го изучи, разкриването на съдържанието на препоръчваните книги с помощта на анотации, посочване на общото съдържание на списъка и неговата структура с помощта на предисловието, точното библиографско описание на книгите, грамотното и културно оформяне — ето основните изисквания, които се предявяват към препоръчителните списъци на литература.

§ 5. ОТЧИТАНЕ НА СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФСКАТА РАБОТА НА МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА

Справочно-библиографската работа, както и другите видове дейности на библиотеката, в нейните най-важни проявления, трябва да се отчита.

Не подлежат на отчитане устните справки по въпросите на четенето, дадени в беседа с читателя. Тези справки са почти задължителен елемент в разговор на библиотекаря при даването и приемането на книги.

Библиографските прегледи като форма на масова пропаганда на книгите се отчитат в „Дневника на библиотеката“, в отдела „Отчет на масовите мероприятия“ (вж. стр. 198). Пак там се отбелязва съставянето на препоръчителните списъци, като се посочва тяхната тематика и читателското им предназначение.

В края на отчетния период резултатите от дадените библиографски справки се сумират във „Ведомост за отчитане на дадени справки“ с приблизително следния образец:

Година и месец	Д а д е н и с п р а в к и									
	в с и ч к о	по общественно-нолически въпроси	по история	по география	по природознание	по селско стопанство	по техника	по литература и изкуство	по въпроси на образованието и самообразованието	други
1951 януари	50	20	5	1	5	7	4	5	3	—

Във ведомостта са показани броят и тематиката на дадените справки, с което се подпомага планирането на справочно-библиографската работа.

Справочно-библиографското обслужване на читателите трябва да бъде свързано с работата на заемната служба. Библиотекарят държи сметка за читателите, които се обръщат към него за справки, следи четенето им, подпомага ги в преминаването им към систематично изучаване на интересуващите ги въпроси.

IX глава

МАСОВАТА РАБОТА НА БИБЛИОТЕКАТА

§ 1. ЗАДАЧИ НА МАСОВАТА РАБОТА НА БИБЛИОТЕКАТА

Освен индивидуалната работа с читателите в заемната служба и в читалнята библиотеките провеждат и масова работа.

Съдържанието на масовата библиотека се определя от общите и текущите задачи на болшевишката агитация и пропаганда. Библиотеките са задължени да пропагандират трудовете на класиците на марксизма-ленинизма, систематично да провеждат сред населението политическа информация, да разясняват постановленията на партията и правителството, да разпространяват челиния опит на стахановците от промишлеността и селското стопанство, да разкриват образите на новите хора, отразени в най-добрите произведения на съветската литература, да помагат на населението за придобиване на знания по различните отрасли на науката и техниката.

Във всяка стопанско-политическа акция, провеждана в района при отпразнуване на бележити паметни дати, библиотеката взема активно участие, като организира масови мероприятия и препоръчва съответна литература. Отличителната особеност на библиотечната масова работа е нейната връзка с пропагандата на печатни произведения — книги, вестници, списания и брошури. Масовата работа на библиотеката — това е целенасочена пропаганда на високоидейна литература, която способствува за комунистическото възпитание на читателите и ги подпомага в строителството на комунизма. Като непосредствен резултат от масовата работа трябва да се увеличи от страна на читателите търсенето на препоръчаната литература. Библиотеката набелязва редица произведения, които заслужават да бъдат разпространени, и чрез различните форми на масова пропаганда на книгите се стреми, колкото може повече трудещи се да се запознаят с тези произведения.

Библиотеката обаче не се задоволява с това, че трудещите се четат препоръчаните от нея книги, вестници и списания. Тя се стреми това четене да даде конкретни резултати, да подпомага трудещите се при изпълнение на задачите, които стоят пред съветската държава. Със своята масова работа, с пропагандирането на актуалната политическа, техническа, селскостопанска литература

библиотеките се стремят да съдействуват за изпълнение на производствените планове, за развитието на промишлеността, за подема на селското стопанство.

За пропагандиране на книги библиотеката може да провежда най-разнообразни мероприятия. Основните, най-разпространените форми на масова библиотечна работа са следните: витрини за вестници, изложби на книги, библиотечни плакати, колективни четения, библиографски прегледи, литературни вечери и читателски конференции.

§ 2. ВИТРИНИ ЗА ВЕСТНИЦИ

Работата с вестника като най-важно средство на агитация, пропаганда и организация на масите трябва да бъде предмет на особени грижи във всяка масова библиотека.

Най-простата форма на работа с вестници е залепването или окачването им във витрина за общо запознаване.

Витрината за вестниците трябва всеки ден да се подновява. Незабавно след получаването на новите вестници старите броеве се заменят с нови. В никакъв случай не се допуска витрината да остава празна или в нея да висят стари, пожълтели вестници, както това може по някой път да се види.

Въпреки че окачването на вестника на пръв поглед изглежда проста работа, то изисква спазване на някои технически правила.

В писмото на Централния комитет на партията от 22 април 1921 г. за разпространение на агитационната литература са дадени практически съвети със следния характер:

„При окачването доста голямо значение има: 1) избирането на най-посещавано място, 2) запазване от дъжд и повреди, 3) нормално осветление (трябва да се избягва слънчевата страна, но не бива да се закача и в зле осветлено място), 4) височината, на която се закача вестникът, 5) трайността на лепилото, 6) поставяне на стъкла на витрините и използване на прозорците на магазините. Тук трябва да се прояви колкото се може повече практичност и внимание към удобствата на читателите.“¹

И тъй първата задача на библиотеката е да направи вестника достъпен за широките слоеве на населението с помощта на специални витрини. В библиотеката до вестника трябва да се закачи географска карта или няколко карти (карта на СССР, карта на Западна Европа и др.).

В статиите от вестници често се срещат непознати за масовия читател чужди думи (например сателит, корупция, маразм, колорабационизъм, дискриминация и др.).

За да се улесни читателят в разбирането на вестникарските съобщения, до витрината се закача неголям списък — речник на чуждите думи, които се срещат в дадения брой на вестника.

¹ Вж. сборник „Решения партии и печати“, М., Политиздат, 1941, стр. 26.

При четенето на вестници у трудещите се възникват различни въпроси, които се отнасят до географията и историята на чуждите страни, до историческото минало на СССР, до политическите дейци от миналото и настоящето и т. н. В помощ на читателите някои библиотеки поставят до витрината неголеми препоръчителни списъци на литература, понякога и неголеми плакати със справочен характер.

Освен витрините за вестници в библиотеките се използват табла с изрезки от вестници.

Изрезки могат да се правят само от онези вестници, които се получават не в един, а в няколко екземпляра. От всеки вестник през текущата година трябва да се пази по едно пълно течение.

Витрината или таблото за изрезки от вестници може да има постоянни отдели: „Постановления на партията и правителството“, „Из Съветския съюз“, „Борба за мир“, „Великите строежи на комунизма“, „По родните полета“, „В страните с народна демокрация“, „Наука и техника“, „Литература и изкуство“. Непременно трябва да има един местен отдел — „В нашата област“ или „Из нашия район“. Изрязаните от вестниците статии и бележки се допълват със снимки, рисунки, карикатури, географски карти, диаграми и друг илюстрационен материал.

Таблото за изрезки от вестници може да бъде посветено също така на една тема, например „Първенците в селското стопанство“, „Лауреати на Сталинска награда“, „Избори за местните съвети на депутатите на трудещите се“, „Сеитбена кампания“, „Кампания по прибиране на реколтата“.

Тематичните витрини наред с общите материали трябва да включват също така и местни материали — съобщения за хода на селскостопанските работи в района, за изпълнението на социалистическите задължения, поети от работниците и колхозниците.

С появяването на нови статии, бележки и съобщения материалите, поместени в тематичните витрини, се обновяват.

Като допълнение към изрезките от вестници се препоръчва да се поставят във витрините брошури, списания, списъци на литература.

Тематичните витрини могат да се направят подвижни и да се пренасят в полските станове, в червените кътове, в селските клубове, в клубовете-читални.

Изрезките от вестници, които се снемат от витрините, за да бъдат подменени с нови, не се унищожават, а се събират в тематични папки или албуми.

Изрезките от вестници се систематизират в папки и албуми по най-важните теми и въпроси: социалистическото съревнование, великите строежи на Сталинската епоха, опита на първенците в селското стопанство, СССР в борбата за мир, успехите на страните с народна демокрация и т. н.

В тематичните папки и албуми се събират печатаните във вестниците пропагандистки материали, консултации в помощ на включените в партийна просвета и отговори на въпроси на читатели. Може да се отдели специална папка за библиографски материали — рецензии, прегледи на литература, съобщения за нови книги.

Такъв вид папки с желание се разглеждат от читателите и оказват голяма помощ на агитаторите, пропагандистите и докладчиците.

Както бе казано по-горе, най-актуалните материали от вестниците се описват на фиши, от които се съставят тематични препоръчителни картотеки (вж. глава V, § 5).

Витрините и дъските с изрезки от вестници са сериозно средство за пропагандиране на большевишкия печат сред широките маси.

При четене на материалите, поместени във витрините за вестници, читателите се разговарят, разменят мнения. Тогава е твърде уместна намесата на агитатора или докладчика, който би помогнал на читателите по-добре да се ориентират в прочетеното. За целта пред витрината се организира дежурство на агитатори.

Нагледната пропаганда на вестникарските материали, съчетана с живата беседа на агитатора, добива голяма действеност, става още по-силно средство на масова политическа работа.

§ 3. ИЗЛОЖБА НА КНИГИ

За нагледно излагане на пропаганда на най-добрата, препоръчвана литература библиотеките уреждат изложби на книги.

Изложбата привлича вниманието на читателя към литературата, дава му възможност да прегледа книгите, бегло да се запознае с тяхното съдържание, да си избере нужната книга не задочно, а въз основа на непосредствено запознаване с нея.

За уреждане на изложби на книги се използва обикновена витрина; при липса на такава — дъска (от фурнир) с напречни летви.

Във всяка библиотека трябва да има постоянна изложба на най-новите книги.

Новите книги се подреждат на витрината в определен ред, по отдели: обществено-политическа литература, производствено-техническа, селскостопанска, природонаучна, художествена и детска.

В селските библиотеки, които получават малък брой списания, на витрината за нови книги може да се отдели място за последните броеве на списанията. В районните и градските библиотеки трябва да има постоянна изложба за нови списания. Списанията се подреждат в систематичен ред: обществено-политически, литературно-художествени и т. н.

Освен изложбите на нови книги и списания в библиотеките се организират тематични изложби.

Изложбите на книги в библиотеката трябва да отразяват темите, които привличат вниманието на цялата съветска общественост или имат особено значение за дадената област, за дадения район или колхоз.

Излизането на всеки нов том от Съчиненията на Й. В. Сталин като извънредно важно събитие в идейния живот на съветския народ трябва да бъде отразен в библиотеката във вид на изложба на книги, статии от списания и вестници, свързани със съдържанието на излезлия том.

Във всяка масова библиотека трябва да има изложби на книгите: „В помощ на изучаващите „Краткия курс на история на КПСС“, „Изучавайте биографиите на нашите велики вождове В. И. Ленин и Й. В. Сталин“, „В помощ на самостоятелно изучаващите марсистко-ленинската теория“.

По съгласуване с пропагандистите библиотеки организират изложби към предстоящите теми на занятията в политшколите и политкръжоците.

Библиотеките уреждат изложби и във връзка с текущи стопанско-политически акции. Всяка масова библиотека в периода на изборните кампании урежда изложби на литературата за Сталинската конституция, съветската демокрация, изборителния закон, за успехите на комунистическото строителство в СССР, за стопанските и културните постижения в своя район.

Витрина за книги

Масовите библиотеки отбелязват с изложба на книги всяка бележита и паметна дата, всяко по-значително събитие в живота на съветския народ. Така решението на правителството на Съюза на ССР за изграждане на новите грандиозни хидроелектростанции и строителството на канали бе отбелязано от масовите библиотеки с изложби „Великите строежи на комунизма“.

За пропагандиране на агротехническа и зоотехническа литература библиотеките използват широко изложбите на книги, които те подновяват съответно хода на селскостопанската работа.

Например много селски библиотеки в периода на подготовката на колхозите за пролетната сеитба уреждат изложби на тема „Какво да четем за пролетната сеитба“ и провеждат редица беседи и колективни четения на тази тема. През време на посевната работа библиотеките организират изложби на тема „Агротехниката при получаване на високи добиви“, в периода за прибиране на реколтата — изложби на тема „Какво да четем за прибиране на реколтата“.¹

¹ У нас погрешно се счита под изложба на книги само голямата по размер и с много илюстративен материал изложба. Всъщност под изложба на книги се разбират и витрините на книги. — Бел. прев.

Интересен е опитът при организиране на изложби на книги в Отказненската селока библиотека (Солдато-Александровския район на Ставрополския край). Отличителни черти на тези изложби са тяхната злободневност, актуалност, връзка с местните задачи. Например няколко дни след публикуването на „Тригодишния план за развитието на колхозното и совхозното продуктивно животновъдство“ в Отказненската библиотека бе оформена изложба на същата тема. Освен книги, брошури и материали от вестници на изложбата бяха поместени портретите на най-добрите местни животновъди с кратко описание за опита на тяхната работа.

Към изложбата, посветена на прибиране на реколтата, бе поставена дъска с показатели, на която всеки ден се нанасяше ходът по прибиране на реколтата и изпълнението на поетите от колхозниците обещания по предаване зърното на държавата.

Задачите на селското стопанство при следвоенния подем се популяризират в библиотеките с помощта на изложби като: „Величествена програма за борба за високи и устойчиви реколти“, „За прогресивна мичуринска биологическа наука“, „Опит на новаторите в селското стопанство“, „Към нов подем на общественото животновъдство“ и т. н.

Кримската областна библиотека например организира голяма изложба на книги на тема „За висока реколтата“. На изложбата бяха показани 300 книги и статии за селското стопанство. Имаше също така и материали, посветени на задачите за развитието на селското стопанство в Кримска област (книги, статии от вестници и списания, социалистически обещания на колхозниците, поети в хода на селскостопанската работа, и др.).

Добре е поставена нагледната пропаганда на селскостопанската литература в Починковската районна библиотека, Горкиевска област. Тук често се уреждат изложби на книги, съставят се плакати и албуми на следните теми: „Сталинският план за преобразяване на природата“, „По-високо знамето на прогресивната мичуринска биология“, „Да изпълним плана за развитието на общественото продуктивно животновъдство“, „Човекът преобразява природата“ и други. Библиотеката урежда изложби на селскостопанска литература в помещенията, където се провеждат събранията на колхозниците и съвещанията на първенците в селското стопанство.

По материалите, показани в изложбите, агрономите провеждат беседи и библиографски прегледи. Така нагледната пропаганда на книги се подкрепя от устно препоръчване на литература, чрез разкриване на съдържанието на най-значителните произведения по селско стопанство.

Във връзка с постановлението на ЦК на ВКП(б) за организиране на научно-просветната пропаганда (1944) в библиотеките се поде работата с природонаучната литература, което се отрази и на тематиката на изложбите за книги. Библиотеките по-често започ-

наха да организират изложби на книги с теми: „Как е произлязъл животът на Земята“, „Слънцето — източник на живота на Земята“, „Има ли живот на планетите“, „Произход на човека“ и др.

Нагледната пропаганда на природонаучната литература получи голямо развитие в практиката на Теренинската селска библиотека (Павлово-Посадски район, Московска област). За една година библиотеката организира 14 изложби на теми: „Как е произлязъл животът на Земята“, „Как е произлезъл човек“ и други. В библиотеката бе подредена изложба, озаглавена „Какво трябва да знае всеки за произхода на Земята, за развитието на живота на Земята и за произхода на човека“. Освен литература на изложбата бе представен подробен препоръчителен списък на естественонаучна литература. Изложби на книги се уреждат не само в библиотеката, но и в селския клуб, в управлението на колхоза — във връзка с лекции и беседи по природознание.

В библиотеките са много разпространени изложбите на художествена литература. Те се посвещават на творчеството на отделни писатели (особено във връзка с паметни дати, годишнини от деня на раждането или смъртта), произведения, удостоени със Сталинска награда, актуални теми, намерили широко отражение в художествената литература, например „Образите на В. И. Ленин и И. В. Сталин в съветската литература и народното творчество“, „Великата отечествена война в художествената литература“, „Колхозното село в следвоенния период“, „Младешта в борбата за Родината“, „Борбата за мир, против подпалвачите на война“, „Новатори в производството на художествената литература“.

Такава е основната тематика на изложбите на книги в масовите библиотеки.

Как всъщност трябва да организираме една тематична изложба на книги?

След като се определи темата на изложбата, трябва да се състави кратък план, т. е. да се изброят отделите или подтемите.

Например Пилненската районна библиотека, Горкиевска област, уреди изложба на книги във връзка с пролетната сеитба по следния план:

Общо заглавие: Отличната подготовка за пролетната сеитба е залог за богата реколта.

Отдели:

1. Решения на партията и правителството за пролетната сеитба.
2. Планиране на селскостопанската работа — основа за висока производителност на труда на колхозниците.
3. Добрите семена са залог за добра реколта.
4. Наторяване на почва и задържане на вода от разтопен сняг.
5. За добра пролетна обработка на почвата.

По така набелязания план се подбира най-добрата литература, за да се покаже на изложбата и пропагандира сред читателите. При това библиотекарят се ръководи от библиографски указатели и пре-

поръчителни списъци, поместени в списания или изпратени от областната библиотека.

Ако има библиографски указател, който да отговаря пряко на темата на изложбата, то работата по съставяне на плана и разпределяне на материала по отдели се облекчава значително. Планът на изложбата може до голяма степен да отговаря на структурата на библиографски указател или препоръчителен списък.

Освен книги за изложбата се използват и списания, вестници, изрезки от вестници.

Като се има предвид, че постоянно излизат нови книги и статии, които може би не са обхванати от библиографския указател, трябва да се прегледа каталогът на библиотеката и книгите по рафтовете.

Подборът на книги, статии от вестници и списания, разпределянето на подбраните материали по теми е основната работа по организиране на изложбата на книги. Това обаче не е всичко. Трябва още да се положат грижи и за разкриване на темата, и за оформяне на изложбата.

За разкриване на темата в изложбата се поставят текстови материали — цитати, призови и т. н.

При това на първо място се поставят изказванията на класиците на марксизма-ленинизма и директивните указания из постановленията на партията и правителството.

За намиране на тези материали може да ни послужат пак библиографските указатели на същата тема, която има и изложбата.

С помощта на такова библиографско помагало може да се разработи план на изложбата, да се избере най-добрата литература, да се намерят ръководни материали, които разкриват темата на изложбата и подчертават нейната основна идея и целенасоченост.

След като се подберат литература и текстов материал, пристъпва се към оформяне на изложбата. На дълги ивици картон или плътна хартия четливо се написва темата на изложбата и заглавието на нейните отдели, след което всички тези надписи се закрепват на витрините, на които са наредени книгите.

По-дългите текстове — цитати, извлечения — се пишат върху отделни листове приблизително колкото брошури със среден формат.

Над книгите или между тях се поставят портрети, рисунки, снимки, неголеми плакати, географски карти, диаграми и др. Всички тези материали правят изложбата по-нагледна и по-съдържателна, по-пълно разкриват нейната тема.

В някои случаи за оформяне на изложбата си служим и с други средства. Например на изложбата „Събирайте лековити треви“ може да се поставят онези растения, които се препоръчва да се събират.

Трябва да се положат всички старания изложбата да се оживи. Не бива обаче прекалено да я претрупваме с текстове и илюстрации.

нен материал, той трябва да се използва умерено, така че основното място на изложбата да бъде заето от печатните произведения.

Библиотеката е длъжна да помогне на читателя да се ориентира в изложените книги, в тяхното съдържание и читателско предназначение. За тази цел се съставят кратки анотации, които се пишат на каталожни фиши. Тези фиши се прикрепват към книгите или под тях. Твърде уместно е за такива изложби използването на печатните анотирани фиши. До книгите могат да се поставят изрязани от пестниците рецензии и критически статии, както и писмени отзиви на читатели.

Изложбата трябва редовно да се подновява — да се допълва с нови материали, като се освобождава от остарелите. Изложбите, загубили значението си, трябва да се заменят с нови, на по-актуални теми.

За да се привлече вниманието към изложбите на книги, библиотеките информират за тях читателите и населението с помощта на обявления, бележки в печата, беседи в заемната служба и съобщения по радиото.

Изложбите на книги могат да се използват за провеждане на библиографски прегледи, беседи за книгите. Когато пред изложбата се съберат група читатели, библиотекарят започва да говори с тях, показва им книгите, накратко разкрива тяхното съдържание, с една дума, провежда кратък библиографски преглед на литературата, свързана с темата на изложбата. На изложбата се организира дежурство от достатъчно подготвени читатели-активисти, които имат задачата да разясняват и да говорят за книгите.

Изложбата има за цел да пропагандира най-добрите книги, следователно в резултат от нея трябва да се увеличи тяхното търсене. Трябва ежедневно да се наблюдава, как се отнасят читателите към изложбата, интересуват ли се от нея, вземат ли литература по темата на изложбата.

§ 4. БИБЛИОТЕЧЕН ПЛАКАТ

Като средство на нагледна агитация за четене на най-хубавите книги в библиотеките се използват плакатите. Библиотечните плакати за разлика от другите видове плакати посочват, препоръчват и пропагандират литература по даден въпрос.

Тематиката на плакатите е също така разнообразна, както и тематиката на изложбите на книги. Плакатите например могат да пропагандират произведенията на класиците на марксизма-ленинизма, биографиите на В. И. Ленин и Й. В. Сталин, ръководни материали по въпроси на текущата политика, историческа и географска литература („Изучавай социалистическата Родина“), селскостопанска („Какво да четем по градинарство“, „Какво да четем по животновъдство“ и т. н.), производствено-техническа („Какво да четем стругарят“, „Какво да четем фрезеровчикът“), природонаучна („Твор-

ци на астрономията“, „Великите и страшни явления в природата“, „Предсказване на времето“ и т. н.) и художествена литература.

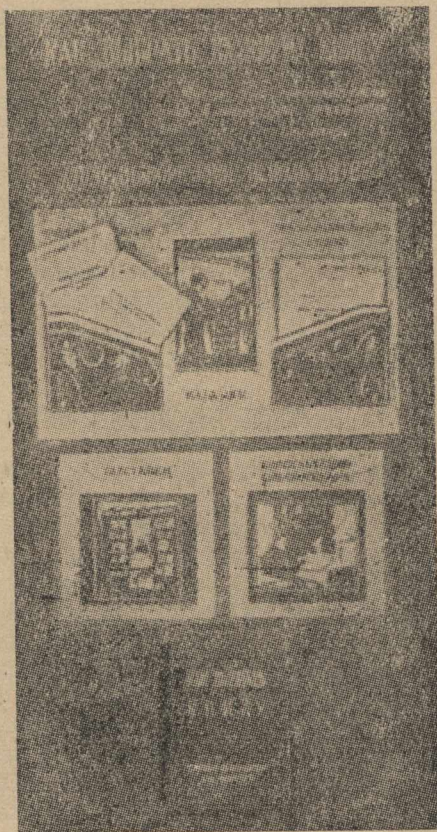
Библиотеките използват плакатите и за популяризиране на трудовете на видни дейци на отечествената наука и техника, за пропагандиране на творчеството на литературните класици на народите на СССР, за пропагандиране на произведенията на съветски писатели — лауреати на Сталинска награда.

Библиотечните плакати широко се прилагат за пропагандиране на селскостопанска литература. В много от библиотеки в Горкиевската област могат да се срещнат плакати на тема: „Правителствени награди на стахановците-полеведи за високи добиви“, „Първенци на селското стопанство в Горкиевска област“, „Правилните сеитбообороты — основа на високи добиви“, „За мощен подем на общественото животновъдство“, „Велики преобразователи на природата“.

Пример за оперативно използване на плакатите дава Вознесенската селска библиотека (Ветлужски район, Горкиевска област).

През време на жътвената кампания тази библиотека е изпратила в колхозите редица плакати на тема „Не ще допуснем загуби при прибирането на реколтата“. На плакатите са били нарисувани кориците на най-хубавите книги, разказващи за борбата против загубата при прибиране на реколтата. Тези плакати са се използвали и от агитаторите при провеждане на беседи с колхозниците за препоръчване на литература.

По такъв начин тематиката на плакатите е приблизително същата както тази на изложбите на книги. Обаче в изложбата на книги ние даваме сравнително много книги и при това, така да се каже, в естествен вид, което не може да се направи при плаката. Плакатът често служи за пропагандиране на две-три, понякога на една научна книга или художествено произведение. Всяко произведение,



Библиотечен плакат

получило Сталинска награда, може да бъде тема за библиотечен плакат.

Освен плакати, които пропагандират книги, в библиотеката се прилагат плакати с методичен характер: „Как да използваме каталога (азбучния или систематичния)“, „Как да си изберем книги“, „Как да четем книгата“ и т. н.

След като набележим темата на плаката, пристъпваме към съставяне на неговата схема. Определяме основните отдели на плаката, подбираме изрезки от вестници, правим необходимите извлечения и отбелязваме разположението на материала върху схемата на плаката. При това вземаме под внимание за каква група читатели се предназначава плакатът. Колкото подготовката на читателя, за когото се прави плакатът, е по-слаба, толкова по-малко текст трябва да има, толкова по-лек и опростен трябва да бъде този текст. Обратно, плакатът, предназначен за подготвени читатели, може да съдържа по-значителен по обем текст.

По-нататък подбираме литература по темата на плаката, като използваме препоръчителни списъци, указатели и други библиографски помагала, търсим в каталозите на библиотеката, преглеждаме книгите по рафтовете.

След като съставим списък на литературата, решаваме в какъв вид да го представим на самия плакат.

По своята същност библиотечният плакат е художествено оформен препоръчителен списък на най-добрата литература. При изготвяне на плаката трябва да се даде колкото се може по-нагледна представа за книгите — да се залепят или нарисуват кориците им, да се поставят рисунки или снимки с тематиката на препоръчваните книги, да се поместят портретите на авторите и др.

Ако сме решили да използваме кориците на книги, подбираме такива и отбелязваме върху схемата на плаката тяхното разположение.

В случай че е невъзможно да се дадат корици или да се нарисуват, на плаката се написват заглавията на книгите, а под тях се поставят кратки препоръчителни анотации.

За предпочитане е на плакатите, предназначени за слабо подготвени читатели, да се дават корици от книги или рисунки на тези корици; на плакатите, предназначени за по-подготвени читатели, може да се даде списък на литература във вид на бележник.

Плакатът трябва да бъде художествено оформен с помощта на красиво написани заглавия, рисунки и снимки.

Това изисква графическа грамотност — умение правилно да се подредят отделните елементи, да се правят четливи надписи и т. н.

Ако самият библиотекар няма художествени способности, той трябва да потърси помощта на читателите, например учителя по рисуване, членове на кръжока по изобразително изкуство и чертожници. Ако библиотекарят не умее да пише с едри печатни букви,

той може да изреже букви от стари печатни плакати и да ги налени на библиотечния плакат.

Плакатите могат да се използват широко за пропагандиране на книгите в подвижните библиотеки, червените кътове и полските станове.

Плакати са необходими в заемната служба и в читалнята, но трябва да се избягва натрупването на плакати; не бива с тях да се накичват целите стени.

Остарелите плакати трябва своевременно да се снемат и да се заменят с нови.

§ 5. КОЛЕКТИВНИ ЧЕТЕНИЯ

Най-разпространената и най-достъпната за всички културно-просветни учреждения форма на устна пропаганда е колективното четене. То поражда у слушателите интерес към статиите във вестници и списания, към художествена литература, научно-популярните книги и брошури, насажда любов към четенето. Обикновено четенето се придружава с беседа, която помага на слушателите да осмислят прочетеното, да свържат съдържанието на статията или разказа с текущите стопанско-политически задачи, с всекидневната работа на слушателите.

Тематика на колективните четения. Необходимо е преди всичко да се четат доклади, речи, изказвания на ръководителите на партията и правителството, уводни статии, постановления и укази, международни прегледи, очерци и други материали, публикувани във вестниците.

При избор на статии от вестници, които ще се четат, се ръководим от най-важните въпроси на вътрешния живот на съветската държава (великите строежи на комунизма, резултатите от изпълнението на народностопанските планове, уедряването на колхозите, постиженията на новаторите в промишлеността и селското стопанство, награждаване със Сталинска награда и т. н.) и събития от международен характер (движението на привържениците на мира, успехите на страните с народна демокрация и т. н.). Според състава на аудиторията се подбират и съобщения на производствена теми. За колхозниците се уреждат колективни четения за хода на селскостопанските кампании в дадения район, относно борбата за високи добиви и подема на животновъдството, съобщения за награждаване на първенците в селското стопанство с ордени и медали на Съветския съюз.

Особено внимание заслужават материалите, които възпитават чувство на съветската национална гордост, които мобилизират слушателите за самоотвержен труд в името на Родината, на борба за построяване на комунистическото общество.

Като резултат от системното четене на материали от вестниците у слушателите се поражда желанието по-подробно да се запознаят с един или друг въпрос. За задоволяване на тези интереси се

организира четене на малки книги, брошури и статии от списания.

Голям интерес проявяват слушателите към колективно четене на художествена и научно-популярна литература за героичното минало на руския народ, за нашите велики прадеди.

Особено внимание трябва да се обърне върху колективното четене на произведенията на съветската литература. В това отношение е показателен примерът на библиотеките от Пришексинския район на Вологодска област. За една година тук са били проведени 3050 колективни четения, които са били отлично средство за запознаване на населението с най-добрите произведения на съветската художествена литература.

Широко са се провеждали и се провеждат от районните и селските библиотеки колективни четения на такива произведения, като романа „Млада гвардия“ от А. Фадеев, „Повест за истинския човек“ от Б. Полевой, „Щастие“ от П. Павленко, „Далеч от Москва“ от А. Ажаев, „Кавалерът на Златната звезда“ от С. Бабаевски, „От все сърце“ от Е. Малцев, „Бялата бреза“ от М. Бубенов, „Жътва“ от Г. Николаева. Тези и други произведения от последните години, наградени със Сталинска награда, здраво са влезли в репертоара на колективните четения, провеждани от градските, районните и селските библиотеки.

Трябва обаче да се има предвид, че изброените по-горе произведения са обемисти и изискват за прочитането си цяла серия от колективни четения. В много случаи става нужда да се четат само откъси от големи произведения или да се избират малки по обем и същевременно напълно завършени произведения (разкази, очерци).

Като материал за колективни четения може да служи не само проза, но и стихотворения и поеми, например: „Василий Тьоркин“ от А. Твардовски, „Знаме над селсъвета“ от А. Недогонов, „Колхоз „Болшевик“ от Н. Грибачов, „Работен ден“ от М. Луконин и др.

При четене на поетични произведения се изисква известно декламаторско изкуство, поради което за препоръчване е като четци да се привличат членове на драматични кръжоци, изобщо лица, които могат да четат изразително и художествено.

Опитът показва, че в някои библиотеки колективно се четат главно материали от вестници и художествени произведения.

Трябва по-широко да се практикуват колективни четения на политически и селскостопански брошури, малки научно-популярни книжки, отделни статии от списанията „Молодой коммунист“, „Молодой колхозник“, „Смяна“, „Техника — молодёжи“, „Знание — сила“, „Крестьянка“.

Интересен е опитът от колективни четения на природонаучна литература в теренинската селска библиотека (Павлово-Посадски район, Московска област). Тук са били прочетени колективно такива книги като „Следи по камъка“ от Л. Савелиев, „Имал ли е начало и ще има ли край светът“ от Б. Воронцев-Веляминов, „Възникването на живота на Земята“ от А. И. Опарин.

През последните години в районните и селските библиотеки все по-голямо разпространение получава колективното четене на селско-стопанска литература.

Голям брой районни и селски библиотеки организират колективни четения на агротехническа и зоотехническа литература в полевъдните и тракторните бригади, в млекарските ферми и т. н. За четене се използват популярни брошури за опита на първенците на селското стопанство, статии от вестник „Социалистическое земледелие“ и списанията „Колхозное производство“ и „Молодой колхозник“.

Починковската районна библиотека (Горкиевска област) за една година е провела на полето, във фермите и домовете на колхозниците повече от 200 колективни четения, които са били изнесени пред повече от 3000 колхозника.

Репертоарът на колективните четения, провеждани от библиотеката, трябва да включва разнообразни материали от вестници, книги и списания и да обхваща широк кръг актуални теми от политически, общонаучен и производствен характер, да отразява новизназиращите изтъкнати произведения на съветската литература.

Организиране на колективни четения. Колективните четения трябва да се провеждат не само в библиотеката, но и по предприятия, агитпунктове, в селските читални, в червените кътове, по ферми, бригади в домовете на колхозниците, а през лятото и на полето.

Колективните четения продължават от 30 до 45 минути (заедно с беседата).

За да запознаят слушателите с по-обемисти художествени произведения и научно-популярни книги, като „Пред картата на Родината“ от Н. Михайлов, „Земя в цвят“ от В. Сафонов, библиотеките организират цикли от колективни четения, които се провеждат по график.

Тематиката на колективното четене и подборът на четци трябва да се съгласуват с местната партийна организация.

Библиотеката помага на четците при избиране на литература за четенията, при събиране на материали за подготовката на беседа, организира инструктирането на четците и обмяна на опит от работата им. Успехът на колективното четене зависи преди всичко от подготовката на четеца. Той трябва да е добре ориентиран в обществено-политическите въпроси и международните събития.

Подготовка и провеждане на колективно четене. За всяко четене е необходима грижлива подготовка. Преди всичко четецът се запознава със слушателите, с техния състав, с техните желания и интереси.

За тази цел той присъствува на събранията и на производствените съвещания на бригадата, към която е прикрепен, преглежда ма-

териалите по социалистическото съревнование (стенвестника, „мълниите“, дъската с показателите на социалистическото съревнование).

За колективно четене може да се избере най-различен материал: статии от вестници и списания, агитационно-масови брошури, отделни разкази, художествени произведения (в откъси или изцяло).

Материалът трябва да се подбира с оглед на текущите стопански и политически задачи във връзка с основната тематика на агитационно-масовата работа, провеждана от партийните организации и културно-просветни учреждения.

След като е избран подходящ за дадената аудитория материал, трябва да се прочете два-три пъти на глас, докато четенето стане без запъване, плавно и изразително.

Препоръчва се преди четенето да се обясни на слушателите основната идея и темата на четеното произведение и да се установи връзка с прочетения по-рано материал, ако четенето се провежда не за пръв път.

За тази кратка уводна беседа четецът също трябва да се подготви предварително. Тя продължава не повече от 3—5 минути; към най-важните въпроси, засегнати в нея, четецът се връща в заключителната си беседа.

Изобщо трябва да се държи сметка за времето, което може да се използва за четене, и в зависимост от него да се избира по-голям или по-малък разказ.

Ако за четене се взема голямо произведение, то предварително се набелязват редица откъси, които съставят своего рода „монтаж“.

В сравнително редки случаи е възможно да се прочете едно голямо произведение, без да се пропускат отделни глави или места.

След като прочете два-три пъти избрания материал, четецът пристъпва към работа над текста.

В статията може да се срещнат трудни чужди думи, местни изрази, имена на исторически лица, имена на малко познати страни и градове, споменаване на исторически събития.

За всичко това четецът си взема бележка, за да направи справка в речника или енциклопедията и да може добре да обясни на слушателите.

Разясненията, които изискват по-продължително време, могат да се направят преди четенето; малките пояснения, например преводи на чужди думи и изрази, се дават при самото четене.

След проучване на избрания материал трябва да се обмисли какви въпроси могат да бъдат зададени от слушателите във връзка с прочетеното и да се подготви по тези въпроси.

Задачата на беседата е да помогне на слушателите да се ориентират в прочетения материал, да си обяснят основното му съдържание и ръководната му идея, да оценят художествените качества (ако се чете едно художествено произведение), да се свърже прочетеното с текущите събития и местните задачи.

След като разясни на слушателите основната идея на прочетения материал, пропагандистът се старее да свърже съдържанието на прочетеното с текущите задачи и с всекидневната работа на слушателите.

В заключение на подготовката за четене се подбира литература, която да се препоръча на слушателите.

Беседата започва веднага след свършване на четенето. Четецът пита дали слушателите имат въпроси във връзка с прочетеното. По всеки въпрос, зададен от слушателите, трябва да се даде смислено, ясно обяснение. Ако някой въпрос се окаже непредвиден и труден за четеца, той трябва направо да заяви това. Отговорът трябва да бъде даден при следващата му среща със слушателите, след като се консултира при специалист и проучи съответната литература.

Опитът показва, че при четене на политически и селскостопански брошури и статии обмяната на мисли нерядко става още в самия процес на четенето. Слушателите започват да обсъждат един или друг въпрос, който особено ги е заинтересувал. След обсъждането на въпроса четенето продължава.

Случва се слушателите да не задават никакви въпроси, не се решават да станат и изкажат мнението си за прочетеното. Тогава четецът сам задава въпроси: Разбрали ли са слушателите това, което е прочел? Кое е останало неразбрано? Има ли прочетеният материал връзка с всекидневната им работа? Постепенно, с редица „подказващи“ въпроси четецът привлича слушателите към обсъждане на прочетеното. За по-задълбочено изучаване на разглежданата тема четецът препоръчва допълнителна литература.

Добре е в помещението, където се провежда колективното четене, да се организира изложба на книги. За затвърдяване и задълбочаване на знанията, получени от слушателите през време на четенето, може в бъдеще да се изнесе доклад, да се проведе лекция, да се организира екскурзия.

§ 6. БИБЛИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕДИ

Библиографските прегледи са една от най-разпространените форми за масова пропаганда на книгата в библиотеките. Библиографският преглед е беседа за книгите, построена по известен план и придружена с разкриване на съдържанието, анализ и оценка на разглежданите книги. Библиографският преглед се съставя с оглед на определена група читатели — работници, колхозници, агитатори, пропагандисти, учители, лектори, учащи се и т. н.

Тематиката на прегледите, които библиотеката провежда, се определя от актуалните въпроси на комунистическото строителство, от местните задачи, запитванията и интересите на оная група читатели, за която се съставя прегледът. Животът и дейността на нашите велики вождове В. И. Ленин и Й. В. Сталин, резултатите от

изпълнението на народностопанските планове, борбата за мир, великите строежи на комунизма, просторите и богатствата на нашата Родина, нейното героично минало, постиженията на съветската наука и техника, опитът на новаторите от промишлеността и селското стопанство, успехите на народнодемократичните страни са основните теми на библиографските прегледи.

Някои библиотеки провеждат системно прегледи във връзка с най-важни чествувания на бележити и паметни дати. Прегледите често се посвещават на творчеството на изтъкнати писатели, на живота на велики дейци на науката и техниката. Накрая библиографските прегледи се провеждат и за запознаване на читателите с новоизлезлите книги, с новите постъпили в библиотеката книги. Но и в тези случаи се препоръчва обединяване на разглежданите книги по тематика или по отдели — обществено-политическа литература, природонаучна, селскостопанска и т. н.

За провеждането на прегледа, както и за всяко масово мероприятие е необходима грижлива подготовка. Подготовката започва с избор на тема и разработване на плана, по който се провежда прегледът. След това библиотекарят подбира с помощта на библиографски указатели литература, като я проучва внимателно, използвайки при това критични статии, рецензии, помагала върху историята на науката, техниката и литературата.

Обикновено се подбират за разглеждане неголям брой книги, не повече от пет-шест. Например при подготвяне на преглед на тема „Видимите черти на комунизма в съветското село“ е необходимо да се подберат и проучат такива произведения като „Кавалерът на Златната звезда“ и „Светлина над земята“ от С. Бабаевски, „Марья“ от Г. Медински, „От все сърце“ от Е. Малцев, „Заря“ от Ю. Лаптев, „Червен кантарион“ от И. Рябокляч. За прегледа на тема „Децата — участници в социалистическото строителство“ се вземат на първо място произведенията „Степно слънце“ от П. Павленко, „Стожери“ от А. Мусатов, „Малчо“ от И. Ликстанов, „Бригада на смелите“ от В. Курочкин, „Звездичка“ от И. Василенко.

За прегледи на обществено-политически теми се подбират произведения на класиците на марксизма-ленинизма, изказванията на ръководителите на партията и правителството, агитационно масови брошури; за прегледи на природонаучни теми — популярни книги; за прегледи със селскостопанска тематика — книги и брошури за опита на първенците в селското стопанство.

След като литературата е събрана, пред библиотекаря стои задачата да състави характеристика на всяка книга, да набележи какво трябва да се каже за нея, как да се свърже съдържанието на книгата със задачите, практичната дейност, жизнения опит на слушателите. В това отношение голяма помощ оказват такива помагала, като издаваните от Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ „Беседи за книгите“ и публикуваните в периодичния печат прегледи на литература, рецензии, критически статии.

Например ако библиотекарят трябва да направи преглед на произведенията, получили Международна награда на мира, то той ще бъде улеснен от материала, печатан в списание „Библиотекарь“ (1951, № 2, стр. 20—27). Тук библиотекарят ще намери необходими сведения за писателите и поетите, удостоени с Международна награда на мира и кратка характеристика на творчеството на всеки един от тях.

Този материал може да бъде поставен и в основата на прегледа, посветен на изтъкнати произведения из областта на литературата, която съдействува за укрепването на мира между народите.

Прегледите се провеждат не само в самата библиотека или читалня, но и по колхози и бригади, в полските станове, в домовете на колхозниците. Често прегледите се провеждат пред самите изложби на книги, което позволява на читателите да се запознаят по-добре с изложената в тях литература.

Библиографският преглед понякога служи като допълнение към лекция или доклад. Ако библиотекарят след лекцията разкаже на читателите за онези книги, които ще помогнат за по-задълбоченото вникване във въпросите, засегнати от лектора, то с това ще се постигне връзката между лекционната пропаганда и пропагандата на книги.

Времето, което се отделя за един библиографски преглед, не бива да е твърде продължително (от 30 до 45 минути), иначе слушателите ще се уморят и вниманието им ще отслабне.

Библиографският преглед започва с увод, в който се разяснява темата, посочва се нейното значение за сегашния момент и с какво е интересна тя за дадена група слушатели. След това, като направи обща характеристика на литературата върху темата на прегледа, библиотекарят преминава към разбор на отделни книги: запознава читателите с тяхното съдържание, основни идеи и художествени образи, стреми се да посочи кое е най-интересното в дадено произведение, демонстрира книгите заедно със съдържащите се в тях илюстрации, чете на глас най-ярките откъси от произведенията. Книгите се разглеждат в определена последователност и взаимна връзка. Изкуството в провеждането на библиографски прегледи се състои именно в това, да се придаде на прегледа характера на жива беседа, да има свързано последователно разглеждане на книгите, които разкриват от различна страна една и съща тема, показват многообразието на жизнените явления.

Скучно е да се слуша литературен преглед, сведен до просто изброяване на анотации върху отделни книги.

Напротив, прегледът става толкова по-интересен, колкото повече се разкрива неговата тема. Всъщност библиографският преглед е разкриване на определена научна или литературно-художествена тема чрез охарактеризиране на литературата върху тази тема. Добър пример за такъв подход към библиографско разкриване на темата може да служи прегледът на С. Левина „Климент

Аркадиевич Тимирязев“ (Библиотекарь, 1950, № 3, стр. 5—10). Образът на К. А. Тимирязев, научното значение на неговите трудове се разкриват последователно пред нас в четири отдела: „Велик учен-демократ“, „Борец за научно земеделие“, „Виден ботаник-физиолог“ и „Войнствуващ дарвинист“. Разборът на въпроса се съчетава във всеки отдел с характеристика и препоръчване на съответните произведения на К. А. Тимирязев. Материал от подобен род може да се използва като основа на устен библиографски преглед.

Много от споменатите по-горе „Беседи за книги“ също са добър материал, чрез използването на който библиотекарят ще може да разработи съдържателен и интересен преглед на литература.

Накрая библиотекарят отговаря на въпросите на слушателите, понякога още тук ги записва като членове на библиотеката и ги кани да дойдат и да вземат интересуващите ги книги.

В зависимост от условията, от мястото и времето за провеждане на прегледа, той може да вземе донякъде опростена форма и да се сведе до кратка беседа за две-три книги (през време на обедните почивки в предприятието или на полето), до информация за новопостъпили книги в библиотеката на събрание на работниците или колхозниците, до препоръчване на няколко книги след беседа или доклад. Напротив, по-подробно се провежда прегледът на методично съвещание, когато слушателите са библиотекари, клубни дейтели или педагози. В такъв случай характеристиката на книгите се допълва с разглеждане на тяхното идейно-възпитателно значение за читателя, със съвети за методите на пропагандиране на разглежданите книги.

В прегледите на литературата може да се включват също така и библиографски помагала — указатели, „памятки“ за читателя и т. н.

§ 7. ЛИТЕРАТУРНИ ВЕЧЕРИ, ЧИТАТЕЛСКИ КОНФЕРЕНЦИИ. КОЛЕКТИВНИ ОБСЪЖДАНИЯ НА КНИГИ

Най-масовите мероприятия по пропагандиране на книгата са литературните вечери и читателските конференции. Те дават възможност за едновременно обслужване на десетки и стотици читатели. Същевременно литературните вечери и читателските конференции са едни от най-живите, съдържателни и действени форми на масова работа на библиотеката, които дават възможност за дълбоко и всестранно запознаване на читателите с творчеството на даден писател или отделни литературни произведения.

Л и т е р а т у р н и в е ч е р и. По съдържание литературните вечери биват различни:

1) вечери, посветени на творчеството на един писател (например на Пушкин, Гогол, Лермонтов, Горки, Маяковский);

2) вечери, посветени на едно произведение (например: „Война и мир“ от Л. Толстой, „Майка“ от М. Горки, „Как се каляваше стоманата“ от Н. Островски, „Млада гвардия“ от А. Фадеев, „Жетва“ от Г. Николаева);

3) вечери, посветени на цяла редица близки по тема произведения (тематични литературни вечери), например: „Патриотизмът в класическата руска литература“, „Ленин и Сталин в поезията на народите на СССР“, „Великата отечествена война в художествената литература“, „Образът на болшевика в произведенията на съветските писатели“, „Моралният облик на човека от Сталинската епоха“, „Съветската младеж в боевете за Родината“, „Колхозното село в следвоенния период“, „Съветската художествена литература в борбата за мир“

Основа на всяка литературна вечер е докладът. За по-ясното разкриване на творчеството на писателя докладът се допълва с художествено четене, музикални и вокални номера.

Интересен и изобилен материал за литературно-музикалните вечери, посветени на класическите произведения на руската литература, дава творчеството на великите руски композитори — Глинка, Даргомижски, Чайковски, Римски-Корсаков, Мусоргски и др.

В програмата на литературните вечери на съвременни теми могат да влязат песни от съветски поети (Лебедев-Кумач, Исаковски, Сурков и др.), с музика от композиторите Дунаевски, Александров, Блантер, Захаров, Хренников, Соловьев-Седой и др.

По такъв начин програмата на литературната вечер се съставя от две главни части: 1) доклад и 2) художествена част. Организирането на литературната вечер започва с изработване на програма, в зависимост от нея се набелязва планът за подготвителната работа.

Библиотеката влиза във връзка с организациите, които могат да се привлекат за участие във вечерта, поканва докладчик и изпълнители на художествените номера, осведомява населението за вечерта (окачват се обяви, поместват се бележки в местния печат, предават се съобщения за предстоящата вечер чрез местния радио-възел, изпращат се или се раздават покани), допълнително закупува литература по темата на вечерта и изписва книги чрез между-библиотечно книгозаемане.

Районните и селските библиотеки трябва да използват местни сили — участници в драматични, музикални, хорови кръжоци, като художествената част на вечерта се построи въз основа на самостоятелността на читателите. За докладчик обикновено се поканва преподавател по литература. Подготовката на литературната вечер трябва да се свърже с раздаването на книги от заемната служба, с цялата масова работа на библиотеката. Трябва да се привлече вниманието на читателите върху темата на литературната вечер, да ги подготвим за активно участие в нея.

В заемната служба, читалнята, в подвижните библиотеки се препоръчва литература по темата на вечерта и се събират читател-

ски отзиви. Използват се формите за нагледна пропаганда на литературата — изложби на книги и библиотечни плакати. Нашироко се провеждат колективни четения на произведенията на писателя, комуто е посветена вечерта. Организирант се радиопредавания, на които се съобщава за литературната вечер и художественото четене.

В помещението, където се провежда литературната вечер, се урежда изложба на книги на същата тема.

Обикновено вечерта се открива с кратки уводни думи от библиотекаря. След това се изнася доклад, който продължава приблизително 20—30 минути. След като докладчикът отговори на въпросите, зададени от слушателите, започва художествената част. След нейното завършване думата се дава на библиотекаря, който съобщава, че желаещите могат да се запишат в библиотеката и да получат интересувашите ги книги по темата на литературната вечер.

Литературните вечери имат голям успех сред населението и спомагат за привличането му в библиотеката. През последните години по-голяма част от литературните вечери, проведени в масовите библиотеки, са били посветени на такива произведения на съветската литература, като „Млада гвардия от А. Фадеев, „Повест за истинския човек“ от Б. Полевой, „Далеч от Москва“ от В. Ажаев, „Кавалерът на Златната звезда“ от С. Бабаевски.

Значително се повишава интересът на читателите към литературните вечери, ако се изказват писатели, които разказват за своите произведения и творчески планове.

Такива вечери-срещи се уреждат от библиотеките с помощта на местните литературни организации, редакции на вестници и издателства.

Колективни обсъждания на книги и читателски конференции. Когато читателската общественост проявява повишен интерес към някое произведение на научната или художествената литература, то библиотекарят взема под внимание обстоятелството и раздавайки книги в заемната служба, отделя особено внимание на беседи върху това произведение. Напълно естествено продължение на тази дейност е организирането на колективни обсъждания на произведения, които дълбоко интересуват читателите, за които те искат да поговорят, да разменят мнения. Библиотекарят събира група читатели, които са прочели това произведение, и провежда с тях колективно обсъждане.

Често пъти такова колективно обсъждане възниква като резултат от колективно четене на някое изтъкнато художествено произведение, агитационно-масова брошура на актуална тема, книги по селскостопански въпроси и т. н.

Организирано като масово мероприятие, предназначено за широк кръг читатели, колективното обсъждане се превръща в читателска конференция.

Литературно-критическите читателски конференции, посветени на обсъждане на книги, представляват разновидност от литературните вечери и са до голяма степен сходни с тях.

Тематиката на тези конференции често съвпада с тематиката на литературните вечери. Едни и същи художествени произведения могат да съставят съдържанието както на литературните вечери, така и на читателските конференции. Обаче доколкото при обсъждането се използват и научни книги — обществено-политически, природонаучни, селскостопански и технически — тематиката на конференциите е по-широка и по-разнообразна от тематиката на литературните вечери.

Основната разлика между тези две форми на масова литературна работа на библиотеката се състои в това, че на конференцията читателите са по-активни, отколкото на литературната вечер.

След доклада думата се дава на читателите: техните изказвания във връзка с разглежданата книга всъщност са главното съдържание на читателската конференция. Читателите излизат с доклади, правят характеристика на героите на художественото произведение, разглеждат неговите достойнства и недостатъци, правят практически изводи, произлизащи от основните идеи на обсъжданата научна книга и т. н.

Задачата на литературно-критическата конференция е да привлече вниманието на читателите към дадено актуално произведение, да им помогне да се ориентират в това произведение, да способствуват за развитието у тях на навици за самостоятелна работа върху книгата.

При подготовката на читателска конференция трябва с помощта на читателските карти да се издирят онези читатели, които се интересуват най-много от темата на конференцията, да се разменят мисли с всеки от тях и да им се предложи да се изкажат на конференцията. Ако читателят се съгласи, той трябва да бъде снабден с необходимата литература и консултация.

За разлика от литературно-художествената вечер читателската конференция се протоколира и читателските изказвания се записват.

От художествената литература за обсъждане се подбират такива наскоро излезли произведения, които имат голямо идейно значение, на първо място произведенията, удостоени със Сталинска награда. Предмет на широко обсъждане в читателски конференции, организирани от масови библиотеки, през последните години са били такива произведения като „Млада гвардия“ от А. Фадеев, „Дни и нощи“ от К. Симонов, „Повест за истинския човек“ от Б. Полевой, „Щастие“ от П. Павленко, „Спътници“ и „Кружилиха“ от В. Панова, „Знаменосци“ от П. Гончар, „Далеч от Москва“ от В. Ажаев, „Кавалерът на Златната звезда“ от С. Бабаевски, „Червен кантарион“ от И. Рябколячи и много други произведения на лауреати на Сталинска награда.

Задачата на конференции от подобен характер не се изчерпва само с анализа на обсъжданите произведения и техните художествени достоинства. Извънредно важно е да се разкрият основните идеи на произведението, да се разкрият чертите на новото, комунистическото отношение към труда, към хората и постъпките на действащите лица, да се разобличат остатъците на капитализма в тяхното съзнание, да се обсъдят от читателите онези актуални теми на нашето строителство, които са отразени в разглежданото произведение.

Например много от районните библиотеки на Ростовска област (Каменска, Милютинска и др.) с голям успех са били проведени читателски конференции за романа „Кавалерът на Златната звезда“ от С. Бабаевски. Стотици колхозници, прочели това произведение, са присъствували на читателските конференции, горещо са обсъждали постиженията на устневинци, внасяли са предложения за подобряване на работата в колхозите и тяхното укрепване. По такъв начин конференциите са дали конкретни практически резултати.

Така художествената литература спомага за социалистическото преобразяване на съветското село.

За да се привлече вниманието на читателите към най-важните въпроси, които възникват при обсъждането на едно или друго произведение, библиотеките разработват въпросници за читателите, които се готвят за изказвания на конференцията. Например при обсъждане на книгата „Повест за истинския човек“ от Б. Полевой могат да се зададат на читателите следните въпроси:

1. В какво се състои подвигът на летеца Мересев?
2. Защо описаният от автора боен героизъм е възможен само в съветската армия?
3. С какво е забележителен полковият комисар Воробьов?
4. Кой по замисъла на автора е истинският човек?

Разбира се, обсъждането на едно произведение не може да се ограничи само с предварително набелязаните въпроси. Материалите от рода на въпросниците имат само спомагателно значение; те не бива да обвързват читателите в стремежа си да изкажат своето мнение за книгата и да се спрат върху онзи въпрос, който им се е сторил особено важен и съществен.

Читателската конференция може да бъде посветена на разбора не само на едно художествено произведение, но и на дадена научна книга. В районните и селските библиотеки са много разпространени читателски конференции, на които се обсъждат книги по селско стопанство. Поучителен е опитът по организацията на това мероприятие в Белохолуницката районна библиотека (Кировска област). След като набелязва провеждането на редица читателски конференции за разглеждане на селскостопански книги, тя влезе във връзка с районния отдел за селско стопанство, който ѝ изпрати в помощ участъкови агрономи. В един от колхозите конференцията бе посве-

тена на книгата на И. Я. Ладигин „Агротехника за високи добиви на зърнени култури“, в друг — на книгата на И. С. Мелешкевич и др. „Агротехника на стахановците по ленопроизводство“, и така във всички колхози — в зависимост от характера на тяхното производство.

Агрономите съставиха въпросници за книгите. Всеки колхоз бе посетен от ръководителя на районната библиотека и от агронома. Те запознаха най-напред членовете на колхозния управителен съвет със задачите на конференцията и съставиха план за нейното провеждане. След това управителният съвет избираше комисия за провеждане на конференцията и въпросът за нейната подготовка вече се поставяше пред общото събрание на колхозниците.

Колхозът бе снабден с голям брой екземпляри от книгата, набелязана за разглеждане. Издириха се читатели, желаещи да се изкажат на конференцията, на видно място бе окачен въпросникът.

Освен това във всяка бригада бе излъчен по един активист за колективно четене на книгата и бяха установени дни за консултации с агронома за онези читатели, които желаеха да се изкажат на конференцията.

В резултат на тази подготовка конференциите в колхозите преминаха успешно и дадоха добри производствени резултати. Могат да се посочат много примери за успешно проведени читателски конференции по обсъждане на селскостопански книги.

В много колхози на Архангелска област през 1950 г. се провеждаха читателски конференции по обсъждането на брошурата на Героя на социалистическия труд А. В. Коробова „Как достигам висок млекодобив“. Областната библиотека „Н. А. Добролюбов“ разработи и изпрати до районните и селските библиотеки редица материали в помощ на провежданите конференции (примерен план за изложба на книги по животновъдство, схема на плакат за брошурата на А. В. Коробова, списък на темите за изказващите се на конференцията). На междурайонните методични съвещания на библиотекарите бяха организирани показни конференции, посветени на брошурата на А. В. Коробова.

„Особено успешно бяха проведени конференциите в Солвическият район. Първата читателска конференция се състоя в Метлинската селска читалня. Ръководителят на районната библиотека др Кочергин влезе във връзка с главния зоотехник на районния отдел за селско стопанство и във всички колхози на Метлинския селсъвет бяха проведени колективни четения на брошурата.

Цялата работа по подготовката на конференцията преминаваше при най-близкото участие на зоотехниците. През време на четенията и беседите се набелязваха работниците от фермите, които желаеха да се изкажат на конференцията. За тях се устройваха специални консултации. Помещенията на селските читални бяха украсени с плакати, лозунги и диаграми, които показваха постиженията на най-добрите доячки. В своя доклад главният зоотехник засегна въпросите за развитието на животновъдството в Солвическият

район и нашироко разясни опита на Героя на социалистическия труд др. Коробова. След това се изказаха ръководителите на фермите, доячките, председателите на колхозите и ветеринарният лекар. Като обсъждаха книгата на др. Коробова, те същевременно говореха и за своя опит в работата. В заключение председателят на Метлинския селсъвет и главният зоотехник отговориха на всички въпроси на колхозниците и подчертаха задачите за по-нататъшното развитие на животновъдството в района. На сесията на Метлинския селсъвет бяха обсъдени и приети ценните предложения, които участниците в конференцията направиха.¹

След това под ръководството на Солвичегодската районна библиотека бяха проведени подобни конференции във всички селски читални на района.

В описания опит особено внимание заслужават следните моменти:

а) голямата подготвителна работа, извършена от областната библиотека за подпомагане на районните библиотеки;

б) активната помощ, оказана от районната библиотека на селските читални;

в) обсъждането на книга, издадена от местното (областно) издателство;

г) тясната връзка между обсъждането на книгата и разрешаването на въпроси от производствения живот на колхозите.

Аналогичен опит по провеждане на читателски конференции се наблюдава и в практиката на Ершовската районна библиотека (Саратовка област). Тя проведе районна и редица местни конференции по обсъждане на книгата на председателя на колхоза „XVIII. партийен конгрес“ А. К. Гопко „Настъпление срещу засухата“ (Саратовско областно издателство, 1950, 56 стр.). Планът за подготовката на конференцията, разработен от библиотеката, бе разгледан и утвърден от РК на КПСС и райсъвета.

На районната конференция се изказа авторката на обсъжданата брошура А. К. Гопко, която разказа за своя положителен опит в борбата със сушата, който има голямо значение за районите на Саратовска област.

Библиотеките на Новосибирска област организираха редица читателски конференции на тема „Пролетната пшеница — основна култура в Сибир“.

С библиотеките на Московска област бе организиран месец на селскостопанската книга. Във връзка с месеца 109 библиотеки, главно селски, проведоха конференции, на които присъстваха 16 145 души.

Голям производствен ефект даде конференцията, на която се обсъждаше книгата „Колхозно животновъдство“, проведена от Ос-

¹ Клюев С. Читальские конференции по обсуждению сельскохозяйственных книг. „Библиотекарь“, 1950, № 12, стр. 36.

тровската селска библиотека (Ленински район на Московска област) в колхоза „Път към комунизма“.

Председателят на Островския селсъвет В. Фомин пише: „За значението на читателската конференция може да се съди вече по това, че почти всички предложения и пожелания на колхозниците във връзка с обсъжданата книга вече са станали или стават живо дело ...

Нашите колхозници, прилагайки на практика знанията, получени от книгите, за пет месеца от тази година получиха повече мляко, отколкото през цялата предишната година. Във фермата нямаше смъртни случаи между младия добитък.

В резултат на конференцията значително се увеличи търсенето на селскостопански книги, а броят на читателите в селската библиотека нарасна с 61 души.“

Градските и профсъюзните библиотеки организират читателски конференции за разглеждане на книги на новаторите в производството. Широка известност получи опитът на съвместната работа на московските градски и профсъюзни библиотеки, които под ръководството на районните комитети на КПСС и районните отдели за културно-просветна работа проведоха редица конференции, посветени на книгите: „Думата на майсторите“, „Думата на началниците на цеховете“ и „За масовото новаторство“.

Библиотеката на Виборгския дом на културата (Ленинград) системно урежда вечери на техническата книга, вечери на младите читатели-производственици и други масови мероприятия за пропаганда на литературата върху стахановските методи на труда. Библиотеката организира обсъждания на технически книги с участието на авторите им. На литературните вечери, конференциите, обсъжданията се изказват известни новатори в производството, които разказват за своите постижения, за усъвършенствуванията, внесени от тях в производствените процеси.

Интересен е също така опитът по провеждане на читателски конференции, на които се обсъждат природонаучни книги на Ленинградските масови библиотеки.

Съдържанието на конференцията, нейната организация и провеждане трябва да съответствуват на равнището на общообразователната подготовка на читателите, на техните интереси и изисквания.

Например библиотека „Лепсе“ проведе редица конференции за по-слабо подготвени читатели на следните теми: „Как е устроен светът“, „Великите преобразователи на природата“ и др. При провеждането на тези конференции библиотеката препоръчва леснодостъпна за докладниците и за аудиторията научно-популярна литература.

Основното в такава конференция е лекцията на специалиста, която допълва докладите на читателите, разширява техните знания, получени от популярните книги и брошури, отговаря на въпросите на слушателите.

Конференция на същата тема, проведена в Ждановския район и в библиотеката „Чернишевски“, бе предназначена за подготвени читатели. Готвейки се за докладите, читателите проучваха трудовете на К. А. Тимирязев, И. В. Мичурин и Т. Д. Лисенко. Докладите на читателите бяха основното съдържание на тези конференции.¹

Така методиката при провеждането на конференциите се мени в зависимост от състава на нейните участници.

Особено важно значение придобиват читателските конференции, на които се разглеждат обществено-политически книги. При провеждане на подобни конференции са необходими помощта на ръководството на местните партийни организации — районния комитет на КПСС, районния партийен кабинет и дома на партийния актив.

Конференциите, посветени на произведенията на класиците на марксизма-ленинизма, имат учебно- или научно-теоретичен характер и имат за цел да помогнат на трудещите се да проучат задълбочено тези произведения, да усвоят съдържанието им, да разберат тяхното значение за развитието на марксистко-ленинската теория, за революционната борба на пролетариата и строителството на комунистическото общество.

Успешно проведе читателска конференция по изучаване на книгата на И. В. Сталин „За Ленин“ библиотеката на Маратовското предградие на град Иркутск.

Семеновската районна библиотека (Горкиевска област) след усърдна подготовка по план, утвърден от районния комитет на КПСС, проведе конференция, посветена на книгата „Великият почин“ от В. И. Ленин. В резултат на тази конференция значително нарасна търсенето на обществено-политическата литература.

Опитът на Санската селска библиотека (Шиловски район, Рязанска област) показва, че читателски конференции, посветени на пропагандата на обществено-политическа литература, са достъпни и за селските библиотеки. Заслужава внимание опитът на проведената от Санската библиотека конференция на тема „Заветите на В. И. Ленин към младежта“. Библиотеката състави план за провеждане на конференцията и отдели голямо внимание по подготовката ѝ. На читателите бяха препоръчани следните книги: В. И. Ленин „Задачите на младежките съюзи“, И. В. Сталин „За младежта“ и М. И. Калинин „За комунистическото възпитание“. Активистите проведоха колективни четения на тези книги сред колхозната младеж. Библиотекарят при работата си в заемната препоръчваше на читателите тези книги и беседваше върху тях. Бе подредена книжно-иллюстративна изложба по темата на конференцията. В резултат на това по

¹ Блинкова М. Читателските конференции по естественонаучна литература. (Из опыта массовых библиотек Ленинграда.) „Библиотекарь“, 1949, № 7, стр. 41

време на подготовката на конференцията бяха раздадени 457 обществено-политически книги. Поканеният за консултант пропагандист подпомогна значително младите читатели при подготвянето им за предстоящите изказвания. На конференцията отначало бе изслушан доклад на секретаря на комсомолската организация на тема „Главният завет на Ленин към младежта е да бъде активен строител на комунистическото общество“. Читателите в своите изказвания разкриха как Комсомолът изпълнява задачите, поставени от нашите велики вождове В. И. Ленин и Й. В. Сталин.

Масовите библиотеки в Ленинград проведоха много конференции, които пропагандираха литература за живота и делото на В. И. Ленин и Й. В. Сталин. Библиотеката на Кировския дом на Съветите съвместно с районния комитет на ВЛКСМ под ръководството на консултант от районния комитет на КПСС подготви и проведе теоретическа конференция на комсомолския актив по изучаване на биографията на Й. В. Сталин. Библиотеката „Лепсе“ (Кировски район на гр. Ленинград) организира читателска конференция на тема „Детските и юношеските години на Й. В. Сталин и началото на неговата революционна дейност“. При подготовката за чествването на годишнината от Великата октомврийска социалистическа революция библиотеките на Приморския (сега Ждановски) район на Ленинград с голям успех проведоха читателска конференция на тема „Ролята на В. И. Ленин и Й. В. Сталин в подготовката и провеждането на Великата октомврийска социалистическа революция“.

Отбелязвайки бележитата годишнина — 70 години от рождението на Й. В. Сталин, библиотеките на Съветския съюз широко провеждаха читателски конференции на следните теми: „Сталин — това е Ленин днес“, „Образът на Сталин в художествената литература“, „Великата дружба между В. И. Ленин и Й. В. Сталин“, „Й. В. Сталин — вдъхновител и организатор на победите на съветския народ във Великата отечествена война“, „Сталин — вожд на трудещите се от цял свят в борбата за мир“.

Ако анализираме работата на челните библиотеки по провеждане на читателски конференции, на които се разглеждат обществено-политически книги, ще видим, че успехите на тези библиотеки не са случайни. Тези библиотеки са тясно свързани с районните комитети на КПСС и първичните партийни организации и добре обслужват ръководителите и участниците в политшколите и политкръжоците. Библиотеките уреждат изложби на книги по историята на партията, разработват препоръчителни списъци на марксистко-ленинска литература, подпомагат читателите, които се учат в звената на партийната просвета.

По такъв начин провежданите от тези библиотеки читателски конференции са нещо като завършък на индивидуалното ръководене на четенето, на дейността по препоръчване на обществено-политическа литература в заемната служба.

З а к л ю ч е н и е. След като разгледахме различните форми на масова работа на библиотеките и нейното съдържание, можем да направим следните общи изводи:

1. Съдържание на масовата работа на библиотеката е пропагандирането на актуални произведения от общественно-политическа, природонаучна, селскостопанска, техническа и художествена литература. Със своите масови мероприятия библиотеката се отзовава на темите и въпросите, които вълнуват съветската общественост.

2. Формите и методите на масовата работа в библиотеките са твърде разнообразни: има по-прости, като окачването на вестници и препоръчителни списъци, или по-сложни като литературните вечери и читателските конференции. Всяка библиотека може да намери достъпни за нея и най-подходящи за читателите си форми за масова пропаганда на книгите.

3. Масовата работа на библиотеката е успешна, когато преминава от индивидуално ръководене на четенето и се закрепва с раздаване на литература, пропагандирана с помощта на масовите мероприятия.

4. При планиране на масовата работа трябва да се изхожда не от нейните форми, а от съдържанието ѝ, като се поставя конкретна цел — пропаганда на книги с определена актуална тематика (например борбата за мир). Тази цел трябва да се постигне не само чрез количеството, но и чрез качеството на провежданите масови мероприятия по пътя на грижливото им подготвяне и провеждане на високо идейно равнище.

5. Масовата работа на библиотеките, както и справочно-библиографската работа, е най-конкретната форма, чрез която библиотеката участва в стопанския и политическия живот на района, селото или колхоза.

§ 8. ПРОПАГАНДА НА БИБЛИОТЕКАТА И ПРИВЛИЧАНЕ НА НОВИ ЧИТАТЕЛИ

Всяка масова библиотека трябва да се стреми да привлече възможно по-голям брой читатели. Колкото по-добре е избран библиотечният фонд, колкото по-пълно се задоволяват исканията на читателите, толкова повече трудещи се се записват в библиотеката. Освен добре организираното обслужване на читателите, за привличането им спомагат различните мероприятия по пропаганда на библиотеката.

Много от библиотеките уреждат читателски събрания за обсъждане на отчета за дейността на библиотеката — така наречените отчетни конференции. Конференции от подобен характер трябва да се провеждат системно, не по-рядко от един път в годината.

Отчетът на библиотеката пред населението трябва да популяризира работата ѝ, да спомогне за разкриване на нейните книжни

богатства, да покаже ролята на библиотеката в културния живот на района.

При подготовка на конференция библиотеката събира отзивите и пожеланията на читателите, издава специален бюлетин или специален брой стенвестник, организира изложба, която показва развитието на библиотеката и ръста на нейните книжни фондове, дейността на читателския актив и т. н.

Отчетните конференции привличат вниманието на обществеността, помагат за разкриване и отстраняване на слабостите при обслужване на читателите.

За да се информира населението широко с работата на библиотеката в различни обществени места — в районния или селския съвет, управлението на колхоза, в районния дом на културата, в селския клуб, в селската читалня — се поставят обяви или плакати (виж обрзаца).

За да се информира населението за нови книги, за масовите мероприятия библиотеките поместват съобщения в районния вестник, многотиражките на предприятията, в стенните вестници на селските и колхозите, в мълните на бригадите. Някои библиотеки разпращат на ръководните работници в района, на работници и колхозници, на местната интелигенция писма с покана да се запишат в библиотеката и да помогнат в работата им. Библиотекарите правят съобщения на общи събрания на работниците или колхозниците за новополучените книги, за провежданите от библиотеката масови мероприятия.

Запишете се в библиотеката!

Библиотеката се намира на

Библиотеката е отворена всеки ден освен

от.....часа до.....часа.

Ползването на книгите от библиотеката е бесплатно.

Библиотеката получава различни нови списания и вестници.

Библиотеката обслужва както възрастни, така и деца.

Добри пропагандисти на библиотеката могат да бъдат активните читатели. Разказвайки за прочетените книги, те предизвикват у слушателите желание да се запишат в библиотеката и сами да се запознаят с тези книги.

Масовите мероприятия на библиотеката — докладите, лекциите, литературните вечери, колективните четения и беседите могат и трябва да бъдат използвани от библиотеката за привличане на нови читатели. След тези мероприятия библиотекарите обикновено правят записване на нови читатели, понякога още тогава библио-

Х глава

ПОДВИЖНИ БИБЛИОТЕКИ, КНИГОНОСЕНЕ, МЕЖДУБИБЛИОТЕЧНО КНИГОЗАЕМАНЕ, ЗАДОЧНО КНИГОЗАЕМАНЕ, БИБЛИОТЕКА-АВТОМОБИЛ

§ 1. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПОДВИЖНИТЕ БИБЛИОТЕКИ

Една от задачите на библиотечното обслужване на населението е да се приближи книгата към трудещите се, които по различни причини не могат да използват библиотеката.

За привличане на нови читатели, за задоволяване исканията на специалистите по селското стопанство в колхозите, совхозите и МТС, за обслужване на трудещите се на мястото, където работят или живеят, у нас се прилагат такива форми на библиотечна работа, като организиране на подвижни библиотеки, книгоносене, междубиблиотечно книгозаемане, задочно книгозаемане (с други думи заемане на книги по пощата), доставяне на книги с помощта на библиотеки-автомобили.

От посочените форми за приближаване на книгите до населението най-голямо развитие са постигнали подвижните библиотеки. Някои библиотеки раздават от организираните от тях подвижни библиотеки не по-малко книги, отколкото в заемната служба.

Много е поучителен опитът на Волховската районна библиотека (Ленинградска област), служителите на която в чест на седемдесетгодишнината от рождението на Сталин поеха обещанието да организират подвижни библиотеки във всички колхози на района. В това начинание се включиха и селските библиотеки, клубовете и селските читални. Районният комитет на КПСС и районните комитети на ВЛКСМ подкрепиха инициативата на културно-просветните работници. До председателите на колхозите бяха изпратени писма с покана да получат подвижни библиотеки от районната библиотека. Препоръчано бе на секретарите на колхозните комсомолски организации активно да се включат в работата по организиране на подвижни библиотеки.

Ръководителят на районната библиотека и завеждащият на подвижния фонд посетиха всички колхози, сключиха договори с техните управления и инструктираха активистите, натоварени да работят с книгите.

В резултат на това във всеки населен пункт бе организирана подвижна библиотека и трудещите се получиха възможност да се ползват от книги в местожителството си. През 1949 г. във Волховския район имаше 18 подвижни библиотеки; към пролетта на 1950 г. техният брой нарасна до 67, а броят на обслужваните от тях читатели достигна 2260 души. Във връзка с уедряването на колхозите мрежата на подвижните библиотеки във Волховски район получи още по-голямо развитие и обхвана както централните пунктове, така и бригадите.

Подвижни библиотеки се организират при неголеми предприятия и учреждения, в сдруженията на занаятчийските кооперации, в совхозите и леспромхозите, в селските читални и селските клубове.

В практиката на подвижните библиотеки се срещат известни трудности. Не винаги за подвижната библиотека се отделя удобно самостоятелно помещение. Честото сменяване на библиотекарите-общественици се отразява твърде зле върху работата на подвижната библиотека.

За да се отстранят тия недостатъци, които в края на краищата довеждат до разпиляване на фонда на подвижната библиотека, трябва да се спазват редица правила в организирането и методиката на работата в подвижните библиотеки.

Преди всичко трябва да се осигури запазването на книгите, които стационарната библиотека дава на подвижната. За целта стационарната библиотека сключва договор с организацията, която получава подвижна библиотека. По договора библиотеката се задължава да отпусне подвижна библиотека с известен брой книги, да обменя редовно прочетените книги и системно да инструктира библиотекаря на подвижната библиотека.¹

Организацията, която получава подвижна библиотека, поема отговорността за цялостта и опазването на книгите и се задължава в случай на загубване или повреда да върне на библиотеката равноценни книги или да заплати стойността им.

Организацията се задължава също така да осигури нормални условия за работа на получената подвижна библиотека, а именно: 1) да предостави помещение и необходимия инвентар (шкаф за пазене на книгите, маса, витрина за изложби на книги, няколко стола или пейки и т. н.); 2) да излъчи определено лице за завеждащ подвижната библиотека, като му осигури възможността редовно да сменява книгите и да присъствува на инструктивните съвещания, приблизително един път в месеца; 3) да проверява работата на завеждащия подвижната библиотека, да изслушва неговите отчети, да следи той да представя писмени отчети в стационарната библиотека; 4) да подпомага завеждащия подвижната библиотека в провеждане на масова работа; 5) в случай че се смени завеждащият, подвиж-

¹ Образец на договора за организирането на подвижна библиотека е даден в „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“ (изд. 5. М., Госкультпросветиздат, 1949, стр. 81—82).

ната библиотека да оформи с акт предаването и приемането на книгите, да съобщи на стационарната библиотека за назначаването на нов човек и представи копие от акта за предаване на подвижната библиотека.

Подвижна библиотека се отпуска едва след сключване на договора и след проверка на наличното помещение и специално обзавеждане за пазене на книгите. Завеждащият подвижната библиотека е длъжен да следи за опазване на книгите и за своевременното им връщане от читателите, да отчита работата си, да представя на стационарната библиотека отчети, редовно да сменява книгите в стационарната библиотека, да присъствува на инструктивните съвещания и да повишава библиотечната си квалификация.

Стационарната библиотека трябва да се стреми да няма често сменяване на завеждащия подвижните библиотеки, да се подбират хора, достатъчно подготвени, които обичат книгата и се интересуват от библиотечното дело.

Стационарната библиотека организира инструктаж за завеждащите подвижните библиотеки, запознава всекиго с техниката на работата, с регистрирането на книгите, получавани от библиотеката, с правилата за записване на даваните на читателя книги и с воденето на отчетността.

Всяка подвижна библиотека трябва да се снабди с кратка инструкция за нейната работа, с образци за регистриране и отчетност, с методични материали и списъци на препоръчваните книги. При идването на завеждащия на подвижната библиотека в стационарната библиотека с него трябва да се разменят мисли за хода на работата, за исканията на читателите, за даваните в подвижната библиотека книги, за методите при обслужване на читателите, за наближаваните в най-близко време масови мероприятия. Препоръчва се съвместно с библиотекаря да се състави план за работата на подвижната библиотека за 1—2 месеца.

За повишаване квалификацията на работниците от подвижните библиотеки приблизително един път в месеца се уреждат инструктивно-методични съвещания, на които се изнасят отчети, дават се указания за масовата работа във връзка с текущите стопанско-политически задачи (пролетна сеитба, прибиране на реколтата и т. н.), провеждат се библиографски прегледи на литература, прослушват се доклади на обществено-политически и библиотечно-методични теми. Районната библиотека може да организира дву- или тридневен семинар за завеждащите подвижните библиотеки, като посвети например две занятия на обществено-политически въпроси, две-три занятия — на изучаване на основните видове литература (обществено-политическа, природонаучна, селскостопанска, художествена и т. н.) и две-три занятия — на въпросите за организация, техника и методика на библиотечната работа.

На съвещанията и занятията слушателите трябва да се запознаят с новите книги, с опита на най-добрите подвижни библио-

теки, завеждащите подвижните библиотеки трябва да се включат в социалистическо съревнование, да се оформят техните социалистически обещания. По всякакъв начин трябва да се развива у завеждащите подвижните библиотеки интерес към книгата, към библиотечното дело, към масовата работа, да се създадат що-годе постоянни кадри от завеждащите на подвижни библиотеки, най-близки помощници на библиотекаря в работата му по придвижване на книгата до масите.

Библиотекарите от стационарната библиотека трябва да организират завеждащите на подвижните библиотеки на самото място на тяхната работа, да ги подпомагат в разрешаването на организационните въпроси, в подреждането на регистрирането и отчетността, в провеждането на масовите мероприятия, в индивидуално обслужване на читателите в заемната.

За препоръчване е в стационарната библиотека да се организира специален кърт за завеждащия подвижната библиотека. В този кърт се събират методичните и библиографските материали, уредят се показни изложби на книги, окачват се библиотечни плакати, лозунги, препоръчителни списъци. На отделен рафт или витрина се подбират библиотечни ръководства, основна текуща литература, която се препоръчва на работниците от подвижните библиотекарите за четене и пропаганда всред читателите.

§ 2. ТЕХНИКА И ОТЧИТАНЕ НА РАБОТАТА НА ПОДВИЖНИТЕ БИБЛИОТЕКИ

Стационарната библиотека (или подвижният фонд) държи сметка за дадените на подвижните библиотеки книги, събира и обобщава сведенията за тяхната работа.

Сведенията за подвижната библиотека и за книгите, които тя получава от стационарната библиотека, се вписват във формуляра на подвижната библиотека.

Този формуляр се съставя в два екземпляра, единият от които остава в стационарната библиотека, другият се предава на подвижната.

На лицевата страна на формуляра се записват кратки сведения за подвижната библиотека (адрес, работни дни и часове, дата на създаването) и за ръководителя на подвижната библиотека (трите имена, възраст, образование, партийност, дата на започване на работата в подвижната библиотека и дата на напускане тази работа). На последната страница на формуляра се вписват данни за работата на подвижната библиотека за всяко тримесечие и година, (брой на читателите, брой на раздадените книги, разпределението им по отдели: обществено-политическа, природонаучна, техническа, селскостопанска, художествена, детска и друга литература). На същата страница се отчита масовата работа (броят на състоялите се колективни четения, беседи, доклади и броят на присъстващите).

Останалите страници на формуляра се попълват със сведения за броя на книгите, получени в подвижната библиотека, върнати от нея и оставащи в нея. След всяко сменяване на книгите в онзи екземпляр от формуляра, който остава в стационарната библиотека, се подписва библиотекарят на подвижната библиотека, а в онзи, който се предава на подвижната библиотека, се разписва работникът от стационарната библиотека. Формулярите на подвижните библиотеки се подреждат по номера и се държат в заключен шкаф.

Картата на всяка книга, която се дава на подвижна библиотека, се изважда от книгата и върху нея се отбелязва датата, когато е дадена книгата, и номерът на подвижната библиотека. На всяка карта се разписва завеждащият подвижната библиотека. Картите на дадените книги се нареждат в систематично-азбучен ред в специално чекмедже за всяка библиотека, отделени с разделители, на които са написани името и номерът на подвижната библиотека. Чекмеджето с картите на дадените книги се държи в заключен шкаф. След връщането на книгите в подвижния фонд картите им се поставят отново в книгите и подписът на завеждащия подвижната библиотека се зачерква.

Така в стационарната библиотека се извършва общо и индивидуално отчитане на книгите, дадени на подвижните библиотеки.

Необходимо е всички документи на подвижните библиотеки да се съхраняват. За всяка библиотека се определя специална папка, в която се съхраняват договорът, пълномощното за получаване на книгите, актовете от проверките на фондовете на подвижните библиотеки, дневниците и другите отнасящи се до подвижните библиотеки материали.

В подвижния фонд се води ежедневно записване на раздадените книги в подвижните библиотеки, записват се посещенията на работниците от подвижните библиотеки и останалата организационна и методична работа. За отчитането се използва „Дневника на библиотеката“.

Завеждащият подвижната библиотека вписва получените книги в „тетрадката за регистриране на книгите в подвижната библиотека“.

Тетрадка за регистриране на книгите в подвижната библиотека

Дата	Инвентарен номер	Автор и заглавие на книгата	Отметка на стационарната библиотека, че е получила книгите
.....			
.....			
.....			

Тетрадка за читателите на подвижната библиотека

Фамилно име

Име и презиме.....

Занятие.....

Да се подчертае { Възраст: до 16 г.; от 16—23 г.; над 23 г.
Соц. положение: работник, колхозник, служащ, учащ се и др.
Образование: основно, непълно средно, средно и висше.

Домашен адрес :

Задължавам се да изпълнявам правилата на библиотеката:

(подпись).....

Дата.....месец.....195.....г.

[illegible]

Дневник за работата на подвижната библиотека №.....
през.....

Дни, през които библио- теката е работила	Общо раздалени книги	О т т я х							М а с о в а р а б о т а		Брой на обслужените
		обществ.-политическа литература	природознание и математика	техническа литера- тура	селско стопанство	художествена лите- ратура	детска литература	друга литература	брой	Масова работа колективни, четения, доклади, беседи, изложби — като се посочва темата	
3. V.	13	3	—	—	2	6	2	—			
5. V.	9	1	1	—	1	5	1	—			
8. V.	16	4	—	—	2	7	—	3			
Всичко през месеца											
...											

Общ брой на читателите, отчислени през

месеца.....

Общ брой на читателите, записали се през месеца.....

Наличност на читателите в края на месеца.....

За записване на дадените от читателите книги в малките подвижни библиотеки се прилага „тетрадката за читателите на подвижната библиотека“ (виж стр. 204). За всеки читател се определят две разгънати страници от тетрадката. В началото на първата страница се записват основните данни за читателя, останалото място се оставя за вписване на раздадените книги по следния образец: дата на даването, отдел, автор и заглавие на книгата.

Читателят се разписва при получаването на всяка книга. След връщането ѝ подписът на читателя се зачерква.

В подвижните библиотеки с брой на читателите над 50 се препоръчва да се прилага обикновените читателски карти.

След като свърши раздаването на книги на читателите, завеждащият попълва „Дневника за работата на подвижната библиотека“, в който отбелязва общия брой на дадените книги и разпределението им по отдели (виж стр. 205).

В дневника се посочва колко читатели са се записали през месеца, колко са напуснали и колко остават в края на месеца. Част от дневника се определя за отчитане на масовата работа. Тук се отбелязва всяко масово мероприятие, което е проведено от работника на подвижната библиотека или от читатели-активисти: колективни четения, беседи, доклади и т. н.

Всеки месец дневникът се представя в стационарната библиотека.

Резултатите от работата на подвижната библиотека се вписват на 4-та страница от „формуляра на подвижната библиотека“. Използвайки образаца на „Дневника на подвижната библиотека“, стационарната библиотека си съставя общи сведения за работата на цялата мрежа от подвижни библиотеки. При това първата графа на дневника (дата) служи за записване номерата на подвижните библиотеки, а графата „дата“ в раздела „отчитане на масовата работа“ — за записване броя на читателите в съответната подвижна библиотека.

При посещенията си в стационарната библиотека завеждащият на подвижната библиотека трябва да носи със себе си копие от формуляра на подвижната библиотека, тетрадката за регистриране на книгите, дневника за работата, тетрадката за вписване на търсените книги.

При сменяване на ръководителя на подвижната библиотека се извършва проверка на книгите и се съставя акт за предаването на подвижната библиотека (виж образаца).

Образец на акт за предаване на подвижната библиотека

АКТ

За предаване на подвижната библиотека при . . . (колхоз, совхоз, предприятие и т. н.) . . . дата . . . 195 г.

Ние, долуподписаните (посочват се трите имена), съставихме настоящия акт за проверка на книжното имущество на подвижната библиотека и за предаването ѝ на друг

При проверката на списъка се оказаха налице книги, заети от читатели книги, не достигат книги на сума р.; причини за липсата са
 Прилагаме списък на липсващите книги.
 Освен книги налице са следните предмети

Съгласно настоящия акт книгите и другото имущество на подвижната библиотека предадох.

(подпис):

Приех и със задълженията на ръководителя на подвижната библиотека се запознах.

(подпис):

Актът се съставя в два екземпляра, от които единият остава в подвижната библиотека, а другият се предава в стационарната библиотека (районна, градска и селска). В случаите, когато липсват книги, числящи се на подвижната библиотека, служителите от стационарната библиотека вземат мерки за тяхното издирване или за заплащането им от организацията, получила подвижната библиотека.

§ 3. КНИГОНОСЕНЕ

За по-широко обслужване на читателите библиотеката организира книгоносене. Един от колхозниците или работниците се натоварва да снабдява с книги за четене другарите си по бригада или цех. Книгоносенето се практикува за обслужване на колхозниците с книги, вестници и списания в периода на пролетните и летните селскостопански кампании (в полските станове, градините и т. н.), за обслужване с книги работниците на мястото, където работят (предприятие, цех), за снабдяване с литература инвалидите, лишени от възможността да посещават библиотеката. Книгоносачът обикновено отива в библиотеката един път седмично, получава 10—20 книги и ги раздава в извънработно време по цехове, предприятия, в полските станове, в домовете на колхозниците и т. н.

Същевременно книгоносачът събира прочетените книги и при следващото посещение в библиотеката ги предава.

За записване на книгите, дадени на книгоносача, се използва „тетрадката за регистриране на книгите в подвижната библиотека“. На корицата на тетрадката се записват сведения за книгоносача: 1) фамилно име, име и презиме на книгоносача; 2) основно занятие; 3) домашен адрес; 4) пореден номер на книгоносача. При получаване на всяка книга книгоносачът се разписва. При връщане на книгите подписът му се зачерква.

Картите на книгите, дадени на книгоносача, се нареждат в чекмедже, на което е означено неговото фамилно име. След връщане на книгите картите им се поставят отново в джобчетата. Книгоносачът записва книгите, дадени на читателите, в „Тетрадка за чи-

тателите на подвижната библиотека“ или в обикновените заемни читателски карти.

Библиотекарят въз основа на записванията на книгоносача в „Тетрадката за читателите на подвижната библиотека“ (или в читателските карти) отчита работата на книгоносача и получените резултати записва в „Дневника за работата на подвижната библиотека“.

Тези данни се сумират един път в тримесечието и се съставя отчет за работата на всеки книгоносач, а след това се прави общо сумиране на работата на всички книгоносачи.

Такава е техниката на книгоносенето.

За книгоносачи се привличат ръководители на селските читални, педагози, ученици от горните класове, комсомолци, передвижници¹-общественици. Книгоносенето е особено важно през време на пролетните и летните селскостопански кампании за обслужване с книги и вестници колхозниците, заети в полето, в градините и фермите.

Например Ртищево — Каменската селска читалня (Майнски район, Уляновска област) има 150 читатели, които са били привлечени главно от селските книгоносачи.

Ряховската селска библиотека (Камешковски район, Владимирска област) постигна големи успехи в работата си главно чрез подвижните библиотеки и книгоносенето. Тя организира подвижни библиотеки във всички колхози от своя селсъвет, комплектува специални библиотечки в помощ на колхозния актив, привлече като книгоносачи учениците от горните класове. Учениците донасят книги в полските станове, стараят се да разберат и удовлетворят исканията на читателите. В библиотеката има специална тетрадка, в която се записва кога е постъпило искане от читател за дадена книга и кога му е била дадена.

§ 4. МЕЖДУБИБЛИОТЕЧНО КНИГОЗАЕМАНЕ

Библиотеката държи сметка за исканията на читателите и се старае да ги задоволи. Ако търсените книги липсват в нейния фонд, библиотеката взема мерки за тяхното набавяне. Това обаче не винаги е възможно, тъй като търсената книга може вече да е разпродадена. Освен това книги от тясно специален характер, книги, които рядко се търсят, няма смисъл да се набавят за библиотеката. Когато обаче читателят потърси такава книга, библиотеката може да задоволи това негово искане с помощта на междубиблиотечното книгозаемане.

В уедрените колхози все по-широко се използва машинната техника. Създават се нови отрасли на производството, за които са необходими кадри от специалисти. Подпомагайки колхозите в под-

¹ Библиотекари на подвижните библиотеки. — Бел. бълг. ред.

готовката на такива кадри, районните и селските библиотеки широко използват междубиблиотечното книгозаемане. Щѐ посочим следващия характерен пример: един от читателите на Девликеевската селска библиотека (Апастоваски район, Татарска АССР), старши електромонтьор в колхозната хидроелектростанция, при подготовката си за изпит по своята специалност се обръща към библиотеката с молба да му даде необходимите помагала. Селската библиотека препрати неговото искане в републиканската библиотека „В. И. Ленин“ и получи книгите: „Електроенергията в служба на селското стопанство“, „Прилагане на електричеството в колхоза“, „Селски електростанции“. С помощта на тези книги читателят издържа изпита и получи званието монтьор. Могат да се посочат много такива примери. Те нагледно показват значението на междубиблиотечното книгозаемане за разпространяване на научни знания.

За получаване на книги от областната библиотека по реда на междубиблиотечното книгозаемане районната или селската библиотека представят заявление-задължение. В това заявление се посочват пълното наименование на библиотеката, точният ѝ адрес и трите имена на ръководителя на библиотеката. С него библиотеката поема следните задължения:

1) да осигури пълно запазване и своевременно връщане на книгите, получени по междубиблиотечно книгозаемане;

2) да се подчинява на всички правила за ползуване от книгите, установени в онази библиотека, която услужва с междубиблиотечно книгозаемане;

3) да информира широко читателите си за възможността да получават книги по междубиблиотечно заемане.

Заявлението се подписва от ръководителя на библиотеката и се заверява от организацията, под ведомството на която е библиотеката.

След представянето на заявлението-задължение районната или селската библиотека става абонат на областната библиотека. Това ѝ дава право да получава от областната библиотека книги и списания за минали години, не повече от 20 тома на един път. На библиотеките, които са в същия град, където е и областната библиотека, книгите се дават за срок от един месец, на онези в други градове — месец и половина до два месеца. Времето за изпращане на книгите по пощата се включва в срока за използване на книгите. Районната или селската библиотека, след като получи книги чрез междубиблиотечно книгозаемане, ги нарежда и пази отделно от собствения си фонд, в отделни шкафови или на отделни рафтове.

Искането на читателя на районната или селската библиотека за книга, която може да се получи само по реда на междубиблиотечното книгозаемане, се оформя със „заемна бележка“.

Заемната бележка остава в районната или селската библиотека. Чрез нея се оформя даването на книги на читателя след получаването им от областната библиотека.

Заемна бележка

Читател
 Автор
 Заглавие на книгата
 Библиотекар
 Искането изпратено на ден месец год.
 Книгата, получена на ден месец год.
 Посочената книга с № (инвентарен №) получих в срок до
 ден месец година.
 Подпис на читателя:

Въз основа на заемната бележка се съставя списък-поръчка за книгата, която читателят търси. В нея се посочват следните данни:

1. Пълно наименование на библиотеката.
2. Автор и заглавие на книгата или наименование на темата.
3. Занятие и образование на читателя.
4. Дата на поръчката.

Виж показания образец на стр. 211.

Тези поръчки се препращат в областната библиотека и остават там. След получаване на поръчаната книга (или комплект от книги) районната или селската библиотека изпраща в областната библиотека пощенска карта, с която потвърждава получаването на книгите. След връщането на книгите в областната библиотека тя изпраща в районната или селската библиотека потвърждение, че е получила книгите.

Стойността по изпращане на книгите до библиотеките в областта се заплаща от областната библиотека, а връщането им — от районните и селските библиотеки.

Всяка пратка трябва да бъде грижливо опакована. За пратки, които ще се прашат препоръчано и с тегло, не повече от 2 кг, е достатъчна хартиена опаковка. Пратки от 2 до 8 кг се изпращат в специални сандъци или в здрава хартиена опаковка и с подложки от фурнир отгоре и отдолу. Пратките се предават на местния клон на пощата с пощенски запис. Квитанциите за приемането на пратките се пазят в архивата на библиотеката.

Библиотекарят е длъжен грижливо да пази книгите, получени по междубиблиотечно книгозаемане. Редките и особено ценни издания, получени по междубиблиотечно книгозаемане, не се дават за домашен прочит, а могат да се използват в читалнята. В случай на загубване или повреда на онези книги, получени по междубиблиотечно заемане, районната или селската библиотека трябва да върне

Поръчка на библиотеката (за определена книга)				Поръчка на библиотеката (на тема)	
За една книга		Да се пише четливо		За една тема Да се пише четливо	
З	И		Сигнатура		
А	№				
Отср.					
от..... 195....г. до..... 195....г.					
В				областна	
областна библиотека				библиотека	
Автор.....				Наименование на темата или въпроса (да се посочи подробно)	
Заглавие.....					
					
Сведения за читателя				За каква цел се търси книгата (самообразование, работа, учене)	
Занятие					
Образование.....					
Моли да му се изпрати по МБЗ				Сведения за читателя	
.....библиотека.				Занятие	
Ръков. на библиотеката				Образование.....	
..... 195....г.				Моли да се потърсят книгите и да се изпратят по МБЗ от.....	
				 библиотека.	
				Ръков. на библиотеката.....	
					
Книгата получих				Чит. №..... поръчка №..... 195....г.	

същите книги, а в случай, че това е невъзможно — да заплати стойността им според договора с областната библиотека.

В „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“ се препоръчва да се заведе специална „Тетрадка за вписване на поръчките по междубиблиотечно книгозаемане“.

За развитието на междубиблиотечното книгозаемане спомага микрофилмирането, т. е. преснемането на книги на лента в силно умалени размери (до големината на пощенска карта).

В нашите най-големи библиотеки (Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“ и др.), които разполагат с много ценни фондове, в които са събрани уникални издания от различни печатни произ-

ведения, са създадени отдели за микрофилмиране. Редките книги и ръкописи вече са достъпни за всеки читател от областната библиотека във вид на микрокопия, които се получават от нашите най-го-



Стая за четене на микрофилми

леми книгохранилища. Четенето на микрокопия става с помощта на специален апарат, на екрана на който се възпроизвежда страницата от книга или вестник, преснети на лента чрез микрофотография. Общият вид на такъв апарат е даден на рисунката, която изобразява стаята за микрофилми в Държавна библиотека на СССР „В. И. Ленин“.

§ 5. ЗАДОЧНО КНИГОЗАЕМАНЕ

З а д о ч н о к н и г о з а е м а н е се нарича онази форма за обслужване на читатели, които живеят далеч от районния център, при която библиотеката въз основа на писмени поръчки от читателите, редовно им изпраща по пощата исканата литература и библиографски материали.

Задочното книгозаемане се организира при републиканските, областните, краевите и районните библиотеки.

Задочното книгозаемане е крачка по-напред в приближаването на книгите към читателя в сравнение със системата на междубиблиотечното книгозаемане: книгите се изпращат непосредствено на читателя, без да става нужда той да ги заема от местната библиотека, която е получила тези книги от областната библиотека. По такъв начин обслужването на читателя се подобрява, той встъпва в непосредствени връзки с библиотеката, може по-подробно да изложи желанията си и да получи не само литература, но и библиографски справки и методични указания.

Във връзка със задачите за по-нататъшното развитие на нашата промишленост и подема на селското стопанство нуждата на местните специалисти от литература и библиографски справки постоянно расте. Поради това задочното книгозаемане несъмнено ще се развива и ще изиграе голяма роля в библиотечното обслужване на населението.

Като имат предвид възможностите на задочното заемане, районните и селските библиотеки трябва да помагат на своите читатели да получават книги по пощата.

В последното издание на „Минимум библиотечна техника за масови библиотеки“ е въведен отдел, посветен на техниката при задочното книгозаемане. Главно тя се свежда до следното: Читателят, който иска да получи книги чрез задочно книгозаемане, изпраща в библиотеката заявление-задължение, заверено от селсъвета, управлението на колхоза, предприятието или учреждениято, където работи читателят.

В библиотеката за читателя се попълва обикновена читателска карта, на която се отбелязват: „Задочно книгозаемане“. Картите на задочните читатели се нареждат отделно от другите.

Подбраните за читателите книги се вписват в техните карти по обикновените правила.

Книгите се изпращат на читателя препоръчано. Пощенската квитанция се пази в картата на читателя.

Читателят, след като получи книгите, трябва да съобщи за това на библиотеката. Заявленията-задължения на читателите, техните писмени искания и т. н. се палят в специални папки.

Библиотеката следи за своевременното връщане на книгите и при задържане иска тяхното връщане.

Както показва опитът, читателите, които се ползват от задочното книгозаемане, спазват точно установените правила и случай на задържане на книги се срещат съвсем рядко.

§ 6. БИБЛИОТЕКА-АВТОМОБИЛ

Подвижните библиотеки-автомобили са ярко свидетелство за грижата на партията и съветското правителство за културния ръст на колхозното село, нова крачка напред в приближаване на книгата към масите.

Маршрутът на библиотеката-автомобил се съставя с оглед мрежата на селските и подвижните библиотеки. Обслужват се на първо място ония населени пунктове, където няма библиотеки. Библиотеките-автомобили събират обикновено 1500—2000 книги. Библиотеките-автомобили са обзаведени така, че да могат да открият читалня там, където спрат: да наредят съгъваеми маси и столове, да разгърнат списания и вестници, да окачат плакати. Работата на библиотеките-автомобили се състои не само в раздаване на книги, но и в провеждане на масови мероприятия: колективни четения и беседи, лекции, доклади, библиографски прегледи.

Известен е опитът на библиотеката-автомобил в Шатурския район, Московска област. Ръководителят на библиотеката при съставяне на маршрута свързва идването на автомобила с един или друг пункт с различно масово мероприятие, например:

Село Митинско

- 5. VI. 17—20 ч. Разглеждане книгата на А. Редкин „Отглеждане на прасета“.
- 15. VI. 17—20 ч. Преглед на книги на тема „Тригодишен план за развитие на животновъдството“.
- 25. VI. 17—20 ч. Преглед на книги на тема „Грижи за посевите“.

За удовлетворяване повишените искания на читателите библиотеката-автомобил си служи с междубиблиотечното книгозаемаще на Московската областна библиотека.

Управлението на библиотеките е изработило „Временна наредба за библиотеката-автомобил при районната библиотека“. Според тази наредба библиотеката-автомобил е филиал на районната библиотека и работи под непосредственото ръководство на завеждащия районната библиотека. Щабът на библиотеката-автомобил се състои от двама души — ръководител на библиотеката и шофьор. Планът на работата и маршрутът на библиотеката-автомобил се одобряват от районния отдел на културно-просветната работа след съгласуване с районния комитет на КПСС. Работните часове на библиотеката-автомобил се определят във всеки населен пункт в зависимост от местните условия.

Такава е в общи черти организацията на обслужване на населението с книги чрез библиотеките-автомобили. Опитът от тази дейност още е в процес на проучване, но общите резултати от прилагането на автомобила в подвижната библиотечна работа е несъмнено положителен.

Селските библиотеки за обслужване на колхозниците с книги в полските станове прилагат библиотеките-фурго ни. Интересен е опитът в библиотеките на Краснодарския край. Ръководителят на Лосевската селска библиотека др. Чаплигин събира средства

¹ Вж. „Сборник руководящих материалов по библиотечной работе“, 2 изд. М., Госкультпросветиздат, 1948. стр. 54—56.

от колхозите и организира агитфургон, обзаведен както подвижна библиотека — с радиоуредба, изложба на книги, препоръчителен списък на книги по агротехника и библиотечни плакати. Когато излиза в полето с фургона, библиотекарят изнася колективни четения, беседи, оказва помощ при издаването на „мълнии“, провежда справочно-библиографска работа.

Подвижните библиотеки, книгоносенето, междубиблиотечното книгозаемане, заочното книгозаемане („Книга—поща“), библиотеките-автомобили, библиотеките-фургони — такива са разнообразните форми за разпространение на книгата всред масите за приближаването ѝ до жителите на отдалечените села, които нямат стационарни библиотеки. Като прилагат широко всички тия форми, библиотеките се стремят да привлекат абсолютно цялото население към четене на книги и ползуване от библиотеката.

Интересно е да се отбележи, че всичките посочени форми за приближаване на книгата до населението се използват не само с организационни цели, но и с цел да пропагандират книгите, те се придружават със справочно-библиографско обслужване на читателите, с провеждане на разнообразни масови мероприятия (разпращането на книги по пощата се съчетава с информация за нови книги, книгоносенето с колективни четения и т. н.).

ХІ глава

ПЛАН ЗА РАБОТА, БЮДЖЕТ И ОТЧЕТ НА МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА

§ 1. ПЪРВИЧНО РЕГИСТРИРАНЕ НА БИБЛИОТЕЧНАТА РАБОТА

За да може да се определят резултатите от дейността на библиотеката и да се набележи план за бъдещите мероприятия, се изисква правилна постановка на регистрирането и отчетността.

Значението на правилната постановка на отчетността в библиотеката е била подчертана от В. И. Ленин в писмото му до Народния комисариат по просветата. Правдиво и пълно запознаване както на съветската власт, така и на всички граждани с положението в библиотеките, привличане на населението към библиотечна дейност, организиране на съревнование между библиотечните работници — такива са задачите, които В. И. Ленин поставя пред библиотечната отчетност.

Основа за съставянето на годишния отчет, който отразява фактическото състояние на работата на библиотеката, е първичната регистрация.

Най-важни обекти на първичната регистрация са: 1) обемът и съставът на библиотечния фонд; 2) движението на библиотечния фонд (попълването на фонда и загубите в него); 3) движението на броя на читателите; 4) броят и съставът на читателите; 5) броят на посещенията в библиотеката; 6) броят и съставът на раздадените книги; 7) библиографски справки (техният брой и тематика); 8) масови мероприятия (брой и съдържание); 9) подвижни библиотеки (разпространение, брой на читателите, брой на раздадените книги).

В глава III бяха разгледани методите за регистриране на библиотечния фонд и съответните регистрационни форми (книгата за движение на библиотечния фонд, инвентарна книга). Точното водене на тези регистрационни форми позволява да се установи: 1) колко книги, брошури и списания са постъпили през годината, колко от тях липсват и колко са налице към края на отчетната година; 2) как се разпределя наличният книжен фонд по основните отдели.

В глава VII се посочи как се регистрират читателите и раздаванията на книги в дневника на библиотеката. По данните от дневника може да се определи: 1) колко читатели са постъпили през един месец, колко са напуснали и колко са налице в края на месеца;

2) как се разпределят читателите на библиотеката по пол, възраст, социално положение, образование, националност; 3) колко посещения са направили читателите в библиотеката; 4) колко книги, брошури и списания са раздадени; 5) как се разпределят по отдели раздадените книги, брошури и списания; 6) колко вестници са раздадени.

В глава VIII се разгледаха регистрационните форми за дадените от библиотеката библиографски справки, съставените от библиотеката препоръчителни списъци на литература и информационни писма за новопостъпили книги.

В глава IX се разгледа онзи отдел от дневника на библиотеката, който служи за регистриране на масовите мероприятия.

В глава X се разказва за регистриране работата на подвижната библиотека и за съставяне на сводка за работата на цялата мрежа от подвижни библиотеки.

Редовното водене на всички посочени регистрационни документи особено на книгата за движение на библиотечния фонд и дневника на библиотеката е пряко задължение на библиотекаря и осигурява пълното и правдиво запознаване на ръководещите организации и местното население с резултатите от дейността на библиотеката.

§ 2. ОСНОВНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА РАБОТАТА НА БИБЛИОТЕКАТА

Събраните данни за книжния фонд на библиотеката, читателите, броят и съставът на раздадените книги позволяват да се анализира работата на библиотеката и да се определят основните показатели, които характеризират дейността на библиотеката.

Първ и най-важен резултат от работата на библиотеката е броят на обслужваните читатели.

Като се съпостави броят на читателите с общия брой на трудещите се, които биха могли да се ползват от дадена библиотека, може да се установи до каква степен е обхванато населението. Например в един районен център с население 6000 души библиотеката обслужва 1500 читатели, а в друг, например със същия брой население, читателите на районната библиотека са само 1000.

Ясно е, че първата библиотека развива по-широка дейност и обслужва населението много по-добре от втората.

За по-големия или по-малък размах на библиотечната работа има значение такъв показател, като осигуряването на читателя с книги, т. е. средният брой книги, които се падат на един читател. Ако първата от библиотеките, дадени за пример по-горе, има 9000 книги, а втората — 3000, то в първата осигуреността на читателите с книги ще бъде 6, а във втората — само 3. В такъв случай първата библиотека може да разшири още повече контингента на читателите си — тя разполага за това с достатъчно книжни ресурси. Втората библиотека, поставяйки си за цел да привлече повече читатели, трябва

преди всичко да се погрижи за значително увеличаване на книжния си фонд, тъй като осигуряването на читателите с книги в нея е малко и при нарастване на броя на читателите библиотеката ще бъде лишена от възможността да задоволява техните искания поради липса на достатъчно книги.

Важен показател за библиотечната работа е обръщаемостта на книгите. За този показател споменава В. И. Ленин в своето писмо до Народния комисариат на просветата, като предлага (макар и незадължително) да се включи в отчетите на библиотеките въпросът: „Можете ли с помощта на точни данни да докажете нарастването на обръщението на книгите във вашата библиотека?“¹ До каква степен библиотеката използва фондовете си, може да се определи само след като се сравни броят на книгите, раздадени на читателите, с броя на книгите, притежавани от библиотеката.

Да предположим, че една библиотека, притежаваща 5000 книги, е раздала 10 000, а друга с фонд 2000 книги — 8000 книги за същия период от време. При все че първата библиотека е раздала повече книги, трябва да се признае, че втората библиотека използва два пъти по-добре от първата книжния си фонд и е постигнала два пъти по-голяма обръщаемост на книги. Обръщаемостта на книгите може да се установи, като разделим броя на раздадените през годината книги с броя на книгите, притежавани от библиотеката. Обръщаемостта на книгите в първата библиотека ще бъде 2, а във втората — 4. Малката обръщаемост на книги кара да предположим, че или книжният фонд на библиотеката е лошо избран и несъответствува на читателските изисквания, или че в библиотеката не се работи по пропагандиране на книгите.

Като анализираме данните за работата на библиотеката, необходимо е да се има предвид и такъв важен показател, като средният брой на раздадените книги на всеки читател. За да се определи този показател, броят на раздадените през годината книги се разделя на общия брой на читателите. Например, ако библиотеката има 2000 читатели и е раздала 40 000 книги, то показателят за прочетените книги ще бъде равен на 20. Този показател сочи, че през годината всеки читател е прочел средно по 20 книги.

Слабото четене показва, че библиотеката има зле избран библиотечен фонд или лошо уредена пропаганда на книгите.

За активността на читателите говори и такъв показател, като посещаемостта, т. е. средният брой посещения през годината, които се падат на всеки читател. Например, ако общият брой на читателските посещения в библиотека с 2000 читатели е 20 000, то посещаемостта е равна на 10. Понеже читателят взема обикновено не една, а 2 или 3 книги, то броят на раздадените книги ще превиши броя на посещенията, като показателят за средния брой прочетени книги ще е по-висок от показателя за посещаемостта.

¹ Ленин, В. И. Съч., т. 28, стр. 472.

Това са най-важните показатели, въз основа на които може да се сравнява дейността на една и съща библиотека за различни периоди, да се определи динамиката в развоя на нейната дейност. Колкото повече читатели привлича библиотеката, колкото по-пълно обхваща тя населението, колкото по-големи са показателите за обръщаемостта на книгите и средният брой прочетени книги, толкова очевидно, по-интензивно работи библиотеката и толкова по-пълно използва тя всичките си възможности за разпространение на книгите всред народа.

С помощта на разгледаните показатели може да се сравнява работата на няколко еднотипни библиотеки, които се намират в приблизително еднакви условия.

За характеризирание интензивността на работата на библиотеките служат и такива данни като средния брой читатели и средния брой раздадени книги, които се падат на един библиотекар.

Всеки работник в районната библиотека трябва да обслужи през годината не по-малко от 750 постоянни читатели и да им раздаде не по-малко от 15 000 книги. Всеки работник в селска библиотека е длъжен да обслужи през годината не по-малко от 500 читатели, като им раздаде не по-малко от 10 000 книги.

Съгласно „Наредбата за откриване на нови библиотеки в селските местности и организацията на тяхната работа“ тези показатели имат нормативен характер и трябва да се изпълняват от библиотеките задължително.

Всички разгледани показатели характеризират главно обема и интензивността на библиотечната работа, степента, в която библиотеката използва предоставените ѝ ресурси.

За съдържанието на библиотечната работа говори разпределението на раздадените книги по отдели (обществени науки, природознание, агрономство и др.) и видове литература (научна, художествена, детска). Твърде важно е да се знае какво място заема в състава на раздадените книги обществено-политическата, природонаучната, селскостопанската литература. По тези данни може да се съди за дейността на библиотеката по разпространението на политически и научни знания.

Като се съпоставят данните за раздадената литература с тематиката на масовите мероприятия, може да се установи ефективността на масовата работа, провеждана от библиотеката. Ако виждаме, че библиотеката организира много изложби на книги и колективни четения по въпросите на природознанието, а книги от този отдел са раздадени малко, то у нас неволно възниква съмнение относно качеството на провежданите от библиотеката масови мероприятия на тая тема.

§ 3. ГОДИШЕН ОТЧЕТ НА БИБЛИОТЕКАТА

Ако в библиотеката редовно се държи сметка за текущата работа, то годишният статистически отчет може да се състави без особен труд. Годишният отчет на масовата библиотека се попълва в три екземпляра по образца, одобрен от Статистичното управление на РСФСР. Два екземпляра от отчета се представят не по-късно от 10 януари в районния отдел за културно-просветна работа, а третият остава в архива на библиотеката.

В отчета се дават адресът и пълното наименование на библиотеката, посочва се към кой тип тя се отнася (областна, районна, градска, селска и т. н.), дават се отговори на въпросите: има ли читалня в библиотеката, има ли детски отдел, подвижен фонд, подвижни библиотеки, клонове и каква е общата квадратура на библиотечното помещение. След тези предварителни сведения се дават данни за броя на читателите, които вземат книги за домашен прочит и които използват читалнята, за движението на книгите, списанията и брошурите през отчетната година (постъпили, отчислени, наличност), за разпределението на обработения книжен фонд и произведените през годината книгодавания, за получените и раздадени книги по междубиблиотечното книгозаемане, за масовата работа на библиотеката. Отделна точка от отчета е посветена на въпроса за платените работници, числящи се по щата на библиотеката.

Освен статистическия отчет библиотеката представя и информационен, който всъщност е описание на дейността ѝ през годината.

При съставянето на този отчет трябва да се анализират годишните статистически данни. Преди всичко трябва да се определят основните показатели за дейността на библиотеката и да се съпоставят с показателите от миналите години, за да се докаже с точни цифри нарастването на броя на читателите, посещаемостта на библиотеката, средният брой книги, прочетени от всеки читател, и обръщаемостта на книгите.

Полезно е да се сравни броят на постъпилите книги с броя на отчислените и да се определи обемът на фактическото нарастване на книжния фонд за отчетната година. Важно е да се отбележи колко читатели са напуснали библиотеката през годината и да се обмислят причините за тяхното напускане.

Интересно е да се сравни броят на книгите във всеки отдел с броя на раздадените книги от съответните отдели.

След анализиране на статистичния отчет се пристъпва към съставяне на информационния отчет.

Неговите основни отдели са:

1. Задачи и съдържание на библиотечната работа през отчетната година

В този отдел на отчета се посочват най-важните събития и въпроси, на които библиотеката се е отзовала през отчетната година, като е пропагандирала съответната литература.

Отбелязва се също така какви местни задачи, стопанско-политически и културни са намерили отражение в работата на библиотеката, в тематиката на провежданата от нея масова пропаганда на книги.

II. Изпълнение на контролните цифри

Тук се дава таблица на контролните цифри и се посочва тяхното изпълнение, например:

	По план	Фактически	Процент на изпълнението
Брой на читателите	2 000	2 100	105
Брой на посещенията	20 000	22 000	110
Брой на книгораздаванията	40 000	42 000	105

Ако един или друг набелязан показател не е изпълнен от библиотеката, в отчета се посочват причините за неизпълнението.

III. Книжен фонд, комплектуване, регистриране и опазване

В този раздел най-напред се дава характеристика на набавените от библиотеката книги, посочват се източниците за набавяне на книги, изпълнението на договора от колектора, осигуряване на библиотеката с периодика (за колко вестници и списания е абонирана библиотеката, кои периодични издания не са били достатъчни).

След това се посочват данни за отчислените книги и се разкриват причините за това (отчисляване на остаряла литература, отчислени поради изхабяване еди колко си книги и т. н.); отбелязват се резултатите от проверката на библиотечния фонд, ако такава е била проведена през годината.

Накрая се дава общо заключение за състоянието на книжния фонд на 1 януари на текущата година, анализира се съставът на фонда по отдели, осигуряването на всеки отдел с актуална литература, обръщаемостта на фонда, степента за задоволяване на читателските искания. Може да се направят изводи за насоките и задачите при по-нататъшното комплектуване на библиотеката.

В същия отдел се съобщава колко книги са били обработени, подвързани, частично ремонтирани и се дават сведения за работата на библиотеката по съставянето и преустройството на читателските каталози.

IV. Обслужване на читателите, ръководене на четенето, масова пропаганда на книгите

В този отдел отначало се разглеждат такива въпроси като обхващане на населението от библиотеката, привличане на нови читатели през отчетния период, напускане на читателите през годината,

състава на читателите към края на годината. След това се анализира работата с отделните групи читатели — колхозен актив, селска интелигенция, младежи, деца и т. н.

Съществено място в този отдел трябва да заеме описанието и анализът на дейността на библиотеката по пропагандата на обществено-политическа, природонаучна, селскостопанска, техническа, художествена и детска литература. Посочват се основните теми в работата, масовите мероприятия, отделните книги, които библиотеката усилено е пропагандирала, отбелязват се резултатите от пропагандата на всеки вид литература.

Специално се говори за справочно-библиографската и информационната работа: за броя и тематиката на дадените справки, за съставените от библиотеката препоръчителни списъци, за използваните от библиотеката библиографски указатели, за задоволяването на исканията на частните организации и учреждения.

Изобщо в този отдел се разкрива съдържанието на дейността на библиотеката, и нейното влияние за повишаване на идейно-политическото равнище и ръста на културните изисквания на читателите.

В същия отдел следва да се отбележи състоянието на работата на подвижните библиотеки, използването на книгоносенето, междубиблиотечната и задочната заемна служба.

V. Участие на библиотеката в политически и народностопански кампании, в провеждане на годишнини и празнуване на бележити дати

В този отдел се посочва как библиотеката е работила във връзка с избирателни кампании, как е обслужвала колхозниците във връзка с пролетната сеитба, прибирането на реколтата и изпълнението на държавните доставки, как е отбелязвала най-важните юбилеи, бележити и паметни дати.

VI. Участие на обществеността в работата на библиотеката

Тук преди всичко се дават сведения за отчетите, направени от библиотекаря през бюрото на районния комитет на КПСС, на заседанията на изпълкома на районния съвет, на събранията на колхозниците, на читателските конференции. Съобщава се за пропагандирането на библиотеката и нейните мероприятия в печата и по радиото.

След това се анализира съставът на читателския актив, участието му в масовата пропаганда на книгите и тяхното приближаване към читателите. Специално се отбелязват най-активните читатели.

VII. Методична дейност на районната библиотека

В този отдел се разказва за методичните съвещания на библиотекарите от района, за участието на библиотеката в ежемесечните

районни семинари, за посещението на селските библиотеки, за обследването на подвижни библиотеки, за консултациите и помощта, оказвана на селските, колхозните и клубните библиотекарски.

VIII. Колектив на библиотеката и работата с него

Първо се дава списък на служителите в библиотеката, като се посочва тяхното име, презиме и фамилно име, възраст, народност, партийна принадлежност, образование и работен стаж. След това се съобщават мероприятията по подготовка и повишаване на квалификацията на служителите в библиотеката, занятията на библиотекарите в звената на партийната просвета, за практически курсове в областната библиотека, за обучението на служителите в заочните отдели на библиотекарски институти и техникуми. Отбелязват се случаите за успешна учебна работа на библиотекарите-заочници.

IX. Материална база на библиотеката

Дават се сведения за осигуреността на библиотеката с помещение, инвентар, топливо, осветление, за ремонта на библиотечното здание, за ремонти и набавяне на инвентар.

X. Бюджет на библиотеката и изпълнението му

Тук се анализира изразходването на получените от библиотеката кредити: какви суми са отпуснати за набавяне на литература, за набавяне на инвентар, за текущ и капитален ремонт и как са изразходвани средствата по всяко едно от тези пера на бюджета.

XI. Ръководство на библиотеката от страна на партийните и съветските организации

В този отдел се посочват каква помощ и ръководство е получила библиотеката от страна на районния комитет на КПСС, как са участвували в дейността ѝ комсомолските организации, как са ръководили и подпомагали библиотеката областният и районният отдел за културно-просветна работа и методичният кабинет на областната библиотека. Съобщава се за проверките и обследванията на библиотеката, дават се изводи на инспекторите и методистите, посочва се доколко библиотеката е реализирала предложенията, които се съдържат в актовете на проверките.

Заклучение

В заключение се дават общи изводи за работата на библиотеката през отчетния период, отбелязват се нейните постижения и успехи, ръстът ѝ в сравнение с предишните години. Наред с това се разкриват и трудностите, и недостатъците в работата на библиоте-

ката, анализират се причините, които затрудняват развитието на работата или намаляват нейното идейно-възпитателно значение, посочват се мероприятия, които би следвало да се проведат, за да се повиши равнището на ръководството на четенето и масовата пропаганда на книгите.

Заклучителната част на информационния отчет е твърде важна: тя показва доколко ръководителят на библиотеката осъзнава недостатъците в работата на библиотеката, правилно ли набелязва пътищата за разширяване и подобряване на дейността на библиотеката.

Взет изцяло, информационният отчет има голямо значение за планиране на дейността на библиотеката. Обмислено съставеният отчет съдържа в себе си очертанията на бъдещия план и служи като основен материал при неговото съставяне.

§ 4. ПЛАН ЗА РАБОТАТА НА МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА

Всяка библиотека трябва да има план за дейността си. При съставяне на плана библиотекарят изхожда от стопанско-политическите и културно-просветните задачи, които стоят пред нашата страна, от нуждите и потребностите на своя район или село, от изискванията на читателите и накрая от опита на предишната работа на библиотеката и възможностите, с които тя разполага.

Като чете вестници, взема живо участие в обществения живот, беседва с ръководители на партийните и съветските организации и учреждения, библиотекарят ще може правилно да определи общите стопанско-политически и културно-просветни задачи през дадения период.

Като следи внимателно областния и районния печат, като се запознава с решенията на районните и селските учреждения и организации, библиотекарят се ориентира за онези задачи, които се поставят в близко бъдеще пред даден район, село или колхоз.

Библиотекарят ще изясни най-добре исканията на читателите, като общува повече с тях, като беседва с читателите през време на раздаването на книги и провеждането на масовите мероприятия.

За да обобщи опита от миналата дейност, библиотекарят трябва да анализира отчетните материали на библиотеката за миналите години.

Вземането под внимание опита от предишната работа е важна основа при планирането. При съставянето на плана трябва да се изхожда от това, което е постигнато от библиотеката и е отразено в регистрационните материали.

Обемът на книжния фонд, броят на читателите, броят на раздадените през годината книги, показателите за средния брой книги, прочетени от всеки читател, и обръщаемостта на библиотеката, работата на подвижните библиотеки и разнасянето на книги, масовата и справочно-библиографската работа на библиотеката — всичко

това трябва да се проучи и вземе под внимание при съставянето на плана за по-нататъшната дейност на библиотеката.

Нека разгледаме сега как се съставя годишният план за работата на селската библиотека. Основните отдели на този план са следните:

I. Задачи и съдържание на работата на селската библиотека за планирания период.

II. Контролни показатели.

III. Комплектуване в библиотеката, организация и опазване на книжния фонд.

IV. Ръководство на четенето и пропаганда на книгите (заемна служба, справочно-библиографска и масова работа, подпомагане на самообразованието на читателите).

V. Подвижна работа, книгоносене, използване на междубиблиотечното книгозаемане и задочно обслужване.

VI. Отчетност и информация за работата на библиотеката и за работата с читателския актив.

VII. Повишаване квалификацията на библиотекаря.

VIII. Организационно-стопански въпроси.

По всеки отдел от плана се набелязват основните мероприятия, изпълнителите (библиотекарят и читателите-активисти) и сроковете за изпълнение.

В първия отдел от плана се посочват:

1. Общите идейно-възпитателни задачи на библиотеката: да пропагандира произведенията на класиците на марксизма-ленинизма; да пропагандира биографиите на В. И. Ленин и Й. В. Сталин; да подпомага читателите, които се обучават в звената на партийната просвета; да пропагандира превъзходството на социалистическия строй пред капиталистическия; да пропагандира великите строежи на комунизма; да разяснява международното движение на привържениците на мира и ръководната роля на Съветския съюз в борбата за мир; да пропагандира успехите на съветската наука и техника, литература и изкуство; научно-атеистическа пропаганда; да популяризира Мичуринската биологическа наука; да пропагандира челния опит на новаторите от промишлеността и селското стопанство; да изтъква постиженията на страните с народна демокрация и на народните републики; да разобличава агресивната политика на американо-английските империалисти и т. н.

2. Местните задачи, разрешаването на които трябва да се подпомогне от библиотеката (помощ при нови строежи, популяризиране на опита на местните първенци от селското стопанство, съдействие за разрешаване на организационно-стопански и производствени задачи на колхозите, совхозите, МТС, помощ на механизаторите на селското стопанство и др.).

3. Задачи за по-нататъшното разширяване и подобряване на дейността на библиотеката (увеличаване на броя на читателите, привличане в библиотеката на различни групи от населението, из-

ползуването на библиотечния фонд, разширяване на мрежата от подвижни библиотеки, преустройство на библиотечната работа за обслужване на уедрените колхози).

Специална разработка изисква II отдел „Контролни показатели“. Към контролните показатели спадат:

- а) брой и състав на читателите;
- б) среден брой на раздаваните книги на всеки читател;
- в) брой на раздадените книги;
- г) обръщаемост на книгите;
- д) обем на книжния фонд.

При определяне на контролните показатели за следващата година трябва да се вземат предвид резултатите от предишната година. Да вземем например такъв показател като брой и състав на читателите.

Библиотекарят сравнява състава на читателите и състава на населението, определя кои групи са още недостатъчно обхванати от библиотеката, набелязва привличането на нови читатели от тези групи. При това библиотекарят взема под внимание и възможностите на библиотеката, определя увеличението на броя на читателите съобразно ръста на книжния фонд и т. н.

Голямо внимание трябва да се отдели за привличането в библиотеката на жени-колхознички, а също така и на младежи, особено млади работници и колхозници.

Като набележи ориентировъчно бъдещият брой на читателите и като го умножи със запланирания показател за средния брой раздадени книги на всеки читател, библиотекарят определя и общия брой на раздадените книги през следващата година. Например: броят на читателите — 800, среден брой на раздадените книги на всеки читател — 20, следователно общият брой на раздадените книги ще бъде 16 000. Като се раздели броят на раздадените книги със заплануваната обръщаемост (например 4), ще се получи общият обем на фонда, необходим за библиотеката за изпълнението на плана, в дадения случай — 16 000:4—4000 (книги).

Контролните цифри на книжния фонд получават по-нататъшна разработка и обосноваване в третия отдел на плана.

Ще дадем образец на такова изчисление на стр. 227.

Оттук се вижда, че библиотеката трябва да набавя през 1952 г. $4000 - 3230 = 770$ (книги), в закръглени числа — 750—800 книги. Разбира се, тези изчисления трябва да бъдат съгласувани с бюджета на библиотеката. Като основа за тези изчисления служат списъците на книгите, необходими за библиотеката, които се съставят с помощта на „Препоръчителния каталог за селски и колхозни библиотеки“, „Типовият каталог за районната библиотека“ и други библиографски материали.

Ако някой от отделите явно изостава по обем и не съответства на задачите на дейността с този вид литература, следва да

Книжен фонд

О т д е л и	Имаше през 1951 г.	Трябва да има през 1952 г.
Обществено-политическа литература	1100	1350
От тях произведенията на Маркс, Енгелс, Ленин, Сталин	285	450
Природознание и математика	95	150
Техническа литература	120	150
Селскостопанска литература	194	250
Художествена литература	1022	1250
Детска литература	590	700
Друга литература	109	150
Всичко .	3230	4000

се набележи по-значителен прираст на литературата от този отдел. Да вземем за пример плана на Чердаклинската районна библиотека за 1949 г.

О т д е л и	Брой на книгите на 1. I. 1949 г.	Да се набавят през 1949 г.
Обществено-политическа литература . .	4378	653
От тях произведенията на Маркс, Енгелс, Ленин, Сталин	1242	253
Природознание и математика	325	225
Селскостопанска литература	1356	516
Техническа литература	120	350
Художествена литература	998	1592
Детска литература	427	1000
Друга литература	346	256
Всичко .	8950	4592

Като анализираме фонда на Чердаклинската районна библиотека на 1 януари 1949 г., виждаме, че художествената, техническата и детската литература са съвсем недостатъчно представени. Затова библиотеката е постъпила правилно, като е предвидила рязко увеличение на отделите за художествена и детска литература и значително попълване на отдела за техническа литература.

В същия, трети отдел от плана се посочва предстоящата работа по организацията и опазването на книжния фонд: да се обработят еди-колко си книги, да се напишат еди-колко си каталожни фиша, да се подвържат еди-колко си книги, да се извърши проверка на книжния фонд и т. н.

Следващият (четвърти) отдел от плана включва мероприятията по обслужването на читателите: подобряване работата по ръко-

водството на четенето, развитие на справочно-библиографската работа, масовата работа по пропагандата на книгите.

При съставяне на плана за масова работа може да се използва дадената по-долу таблица.

Масова работа

Основни теми на масовите мероприятия	М е р о п р и я т и я						
	колективни четения	книжни изложби	плакати	читателски конференции	лит.-удожествени вечери	преглед на литературата	лекции и доклади
Великите строежи на комунизма							
Развитие на селското стопанство							
Борба за мир							
Научно-атеистична пропаганда .							
Пропаганда на челния опит . .							
Всичко .							

Посочените в таблицата теми трябва да се допълват и с редица други.

В петия отдел се посочва подвижната работа на библиотеката (да се организират еди-колко си подвижни библиотеки и пунктове за раздаване на книги в еди кои си места, да се дадат на същите еди колко си книги; да се проведат еди колко си методични съвещания на библиотекарите от подвижните библиотеки и т. н.).

В същия отдел се изброяват мероприятията по пропаганда на междубиблиотечното заемане и по привличане на читатели, които да се ползват от него.

В шестия отдел от плана се дават мероприятията по пропаганда на библиотеката, по отчетно-информационната ѝ работа (да се изнесе отчет пред заседанието на селсъвета, на събранието на местната партийна организация, на общото събрание на читателите; да се поместят еди колко си статии за работата на библиотеката в районния вестник и т. н.). В същия отдел на плана се изброяват мероприятията по привличане на актив от читатели и се посочва предполагаемата работа в читателския актив (да се проведат еди колко си съвещания с читателите-активисти, да се организира за тях доклад и т. н.).

В предпоследния (седми) отдел от плана се набелязват мероприятията по повишаване квалификацията на библиотекаря и на помагачите му читатели-активисти (да се прочетат еди-кои си помагала по библиотечното дело, да се посещават занятия и семинари, организирани от районната и областната библиотека и да се премине кратък практикум в районната библиотека).

Последния отдел по плана включва организационно-стопански мероприятия (ремонт на библиотечната сграда, набавяне на инвентар, снабдяване с гориво и т. н.).

Планът за работа на селската библиотека трябва да се обсъди с читателския актив и утвърди от селсъвета и от районния отдел за културно-просветна работа. Копие от годишния план за работата на селската библиотека се изпраща в районната библиотека.

Планът за работата на районната библиотека има същите отдели и освен това има и отдел „Методична помощ на селските библиотекарски и библиотекарите от подвижните библиотеки“. В този отдел се посочват предполагаемия брой посещения в селски и подвижни библиотеки, брой и тематика на методичните съвещания и семинари за селските библиотекари и библиотекарите на подвижните библиотеки, брой на консултациите и т. н.

Такава е накратко методиката по планирането на работата в библиотеката. Трябва да се отбележи, че най-важното в плана е съдържанието на работата. Не бива от всякакви изчисления да се забравя каква работа и с какви групи читатели ще води библиотеката през време на планирания период.

Като изхожда от задачите и съдържанието на работата, библиотекарят набелязва тематиката и видовете на масовите мероприятия, тематиката на литературата, с която трябва да се попълни библиотеката, характера на справочно-библиографското обслужване, мероприятия в помощ на самообразованието на читателите. Набелязаното от библиотеката съдържание на работата — във вид на най-важни теми — трябва да намери отражение в индивидуалното обслужване на читателите в заемната служба и в читалнята.

§ 5. БЮДЖЕТ НА МАСОВАТА БИБЛИОТЕКА

Селската библиотека се издържа от селсъвета и има самостоятелен бюджет. Основните разходни параграфи на селската библиотека са следните: § 1 — работна заплата; § 2 — увеличение на работната заплата; § 3 — канцеларски и стопански разходи; § 7 — набавяне на книги, брошури и периодични издания; § 12 — набавяне инвентар.

Районната библиотека се включва в бюджета на района и също така има самостоятелен бюджет, който се съставя от същите параграфи като тези на селската библиотека, като се отличава по размерите на разходите. Освен това бюджетът на районната библиотека се допълва със следните параграфи: по § 4 — стопански командировки; по § 5 — разходи за методична работа, и по § 16 — разходи за цялостен ремонт.

Освен бюджетните кредити районните и селските библиотеки могат да имат и допълнителни средства. Те се състоят от сумите, получавани от библиотеката по договори от организации за използването на подвижни библиотеки, от суми, събирани като глоби за

задържани книги и внасяни от читателите за загубени и повредени книги.

От средствата, предназначени за попълване на библиотеката, не по-малко от 30% се определят за набавяне на детска литература.

При определяне на разходи за заплати се вземат под внимание добавките по социалните застраховки (4,3% от общата сума на работната заплата).

По всеки параграф от разходите се извършва предварителен разчет, който служи за обосноваване на разходваните суми по дадения параграф.

Да вземем например разходите за попълването на библиотечния фонд. Тези разходи се пресмятат приблизително по следния образец:

№ по ред	Наименование на разходите	Количество	Средна цена (в руб.)	Сума (в руб.)	Забележка
1	Покупка на книги	1000	5	5000	
3	Покупка на брошури	200	50	100	
3	Подвързия и поправки на книги .	250	2	500	
4	Изписване на вестници	11	—	490	
5	Изписване на списания	38	—	1233	
6	Изписване на печатни анотирани фиши	—	—	120	
	Всичко .	—	—	7443	

Средната цена на книгите, брошурите и подвързията, както и абонаментът за вестници, списания и анотираните фиши може, разбира се, да се увеличава или намалява. Дадената таблица показва само хода на пресмятането, като количествените данни в нея са взети приблизително.

При комплектуване на селски библиотеки средната цена на книгите може да се счита за равна на 4 рубли, а при набавянето на книги за районните библиотеки — 5 рубли.

Съставянето на бюджета е тясно свързано с плана за работата в библиотеката, с нейните контролни показатели.

В първата част на бюджета се дават основните показатели, определящи обема на работата в библиотеката, а именно:

1. Брой на читателите в библиотеката (разпределени по отдели — заемна служба, читалня, подвижен фонд, детски отдел).

2. Брой на книгодаванията (във всички отдели на библиотеката).

3. Брой на томове, притежавани от библиотеката, и брой на томове, които предстоят да бъдат набавени през следващата година.

4. Брой на подвижните библиотеки.

Въз основа на тези показатели се определя бюджетът на библиотеката.

При изразходването на средствата се налага строгото спазване на бюджета. Не може да се извършват разходи, непредвидени в бюджета. Не може да се използват средства, определени по даден параграф, за разходи по друг.

В библиотеката се води точна сметка за разходите. Всеки разход трябва да бъде оправдан с документ (сметкоразписка, товарителница, квитанция и т. н.).

Паричните документи се предават в счетоводството.

За регистриране на паричните разходи и справки за документите библиотеката ги вписва в „Тетрадка за регистриране на парични документи“.

З а к л ю ч е н и е

Като сумираме всичко гореизложено, ние виждаме, колко е разнообразна по своето съдържание и форма дейността на масовата библиотека. Непрекъснатото нарастване на културата на широките народни маси поставя пред всяка масова библиотека, била тя районна, селска или колхозна, сложни задачи относно подбора и пропагандата на най-добрата литература от всички отдели на науката, изисква от библиотеката своевременно отзоваване на всички най-важни въпроси на съвременния живот. Понеже библиотекарят работи с печатни произведения, от него се изисква да познава книгите, правилно да организира събраните в библиотеката книжни богатства, умело да ги използва, да овладява методите за индивидуално ръководство на четенето и масовата пропаганда на най-добрата литература.

Необходима е също така усилена работа за приближаване на книгата към населението, по регистрацията и анализа на предишната дейност на библиотеката, по определяне на перспективите за по-нататъшното ѝ развитие. Изисква се и грижливо отношение към материалната база на библиотеката — помещение, инвентар, осветление, гориво.

Като изпълнява този разнообразен кръг от задължения, библиотекарят трябва преди всичко да обмисля и да се грижи за съдържанието на своята работа, за нейното идейно-възпитателно значение. В цялата си културно-просветна и организационно-стопанска дейност библиотекарят трябва да се ръководи от една основна задача, от един стремеж — да съдействува за разпространението на книгите сред народа, да помага на трудещите се в строителството на комунистическото общество, в осъществяването на гениалните идеи на Ленин и Сталин.

СЪДЪРЖАНИЕ

У в о д

1. Задачите на масовата библиотека и ролята на библиотекаря	3
2. Организация на библиотечното дело	12
3. Ръководство на библиотечното дело	14

I глава

Организация на работата на районните и селските библиотеки

§ 1. Библиотечната мрежа в района	18
§ 2. Ръководство на библиотечното дело в района	25
§ 3. Структура на масовата библиотека (районна и селска) и редът на използването на книгите ѝ	26
§ 4. Щатът на масовата библиотека. Читателски актив в масовата библиотека	30

II глава

Състав, проучване и комплектуване на библиотечния фонд

§ 1. Съставни части на библиотечния фонд	35
§ 2. Видове научни книги	35
§ 3. Принципи при комплектуване на масовите библиотеки	37
§ 4. Как библиотекарят трябва да проучва книгите	40
§ 5. Как да се използва библиографията при проучване на книгите и попълване на библиотеката	44
§ 6. Как да се проучва книжният фонд на библиотеката	48
§ 7. Къде и как да се набавят книги, списания и вестници	58
§ 8. Отчисляване на остаряла и излишна литература от масовите библиотеки	61

III глава

Регистриране на библиотечното книжно имущество

Предварителни бележки	64
§ 1. Приемане на постъпваща в библиотеката литература	65
§ 2. Регистрационни единици на библиотечния фонд	66
§ 3. Общо регистриране на библиотечния фонд	69
§ 4. Индивидуално регистриране на постъпващите в библиотеката книги, брошури и списания	71
§ 5. Индивидуално регистриране на отчисляваните от библиотеката издания	76
§ 6. Проверка (пререгистриране) на библиотечния фонд	77
§ 7. Предаване и приемане на библиотечния фонд	80

IV глава

Систематизиране на книгите в библиотеката

§ 1. Класиране на книгите	82
§ 2. Авторски знак и сигнатура на книгата	87

V глава

Каталогизиране на книгите в библиотеките
(Описване на книги и създаване на каталог)

Предварителни бележки	90
§ 1. Предназначение, видове и форми на библиотечните каталози	91
§ 2. Основни правила за описване на книги	93
§ 3. Съставяне и оформяне на систематичния каталог	99
§ 4. Съставяне и оформяне на азбучния каталог	105
§ 5. Тематични и препоръчителни картотеки	107

VI глава

Библиотечно оформяне, нареждане и опазване на книгите

§ 1. Библиотечно оформяне на книгата	110
§ 2. Нареждане на книгите	112
§ 3. Опазване на книги, списания и вестници	114

VII глава

Работата на заемната служба и на читалнята

§ 1. Идеино-възпитателната работа с читателя, нейните задачи и съдържание	117
§ 2. Подготовка на библиотекаря за раздаване на книги	120
§ 3. Записване на нови читатели в библиотеката	121
§ 4. Подбор и препоръчване на книги на читателя	124
§ 5. Връщане на книги. Беседа на библиотекаря с читателя при връщането на книгите	131
§ 6. Техника на заемната служба. Регистриране на читателите	132
§ 7. Отчитане на раздадените книги, брошури и списания	135
§ 8. Оформяне и обзавеждане на заемната служба	138
§ 9. Обслужване на читателите в читалнята	139

VIII глава

Справочно-библиографска работа на библиотеката

§ 1. Задачи на справочно-библиографската работа	142
§ 2. Организация на справочно-библиографската работа	143
§ 3. Подбор и използване на материали, необходими за справочно-библиографската работа	143
§ 4. Форми и методи на справочно-библиографската работа на библиотеката	159
§ 5. Отчитане на справочно-библиографската работа на масовата библиотека	166

IX глава

Масовата работа на библиотеката

§ 1. Задачи на масовата работа на библиотеката	159
§ 2. Витрини за вестници	169
§ 3. Изложба на книги	171
§ 4. Библиотечен плакат	176
§ 5. Колективни четения	179
§ 6. Библиографски прегледи	183
§ 7. Литературни вечери, читателски конференции, колективни обсъждания на книги	186
§ 8. Пропаганда на библиотеката и привличане на нови читатели	196
§ 9. Отчитане на масовата работа на библиотеката	198

X глава

Подвижни библиотеки, книгоносене, междубиблиотечно книгозаемане, задочно книгозаемане, библиотека-автомобил

§ 1. Организация на подвижните библиотеки	199
§ 2. Техника и отчитане на работата на подвижните библиотеки	202
§ 3. Книгоносене	207
§ 4. Междубиблиотечно книгозаемане	208
§ 5. Задочно книгозаемане	212
§ 6. Библиотека-автомобил	213

XI глава

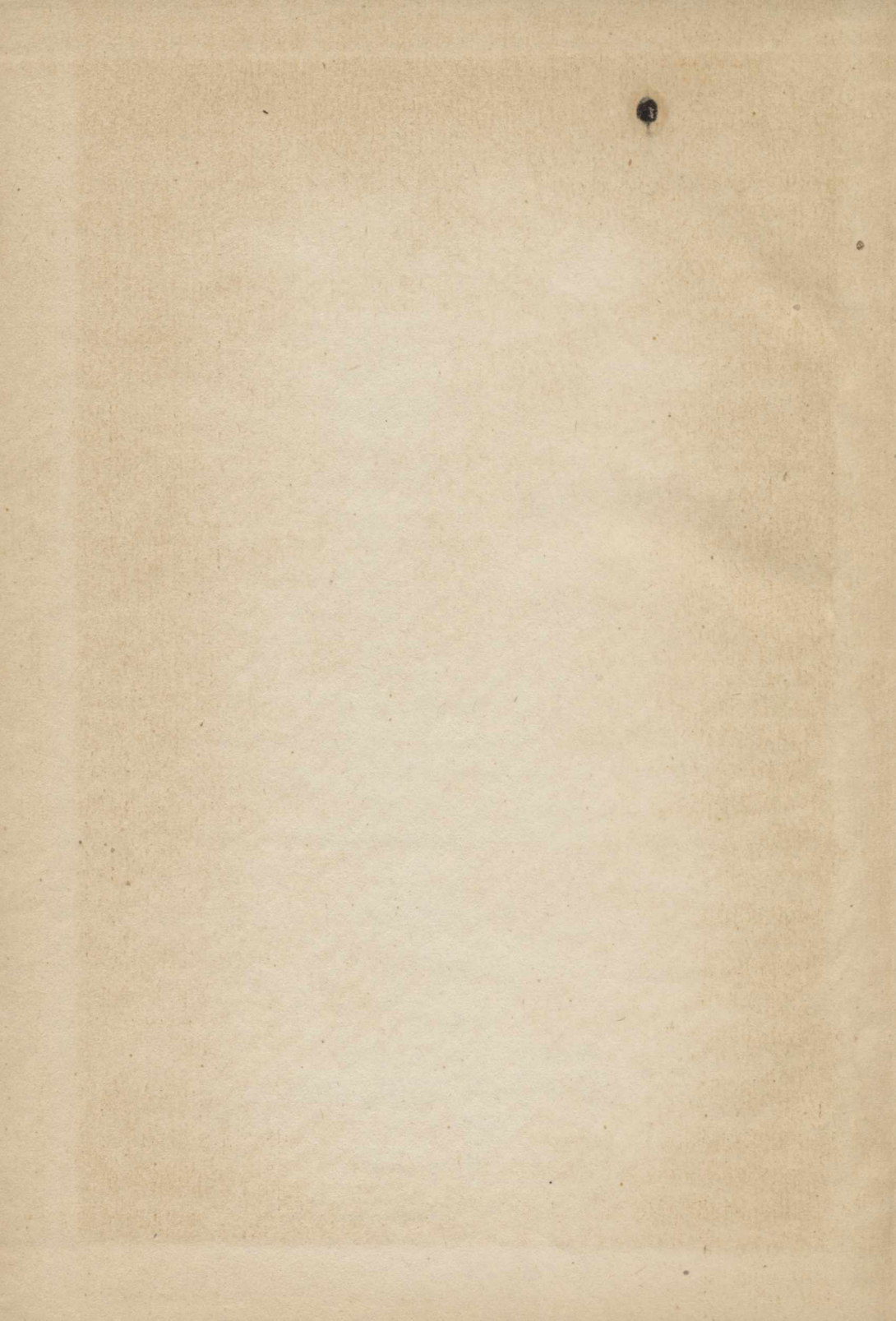
План на работа, бюджет и отчет на масовата библиотека

§ 1. Първично регистриране на библиотечната работа	217
§ 2. Основни показатели за работата на библиотеката	217
§ 3. Годишен отчет на библиотеката	220
§ 4. План за работата на масовата библиотека	224
§ 5. Бюджет на масовата библиотека	229
З а к л ю ч е н и е	231

Техн. редактор : *С. Метков* Редактор : *Елена Кръстева* Худож. на корицата : *Л. Боева* Коректор : *В. Пастърмаджиева*
Дадена за печат на 3. VI. Подписана за печат на 30. VII. 1955 г.
Печатни коли 14·75 Тираж Издателски коли 14·75
Формат 65/92/16 3065 Издателски № 5167/III 7
Книжно тяло 5·90 лв. подвързия 1·80 лв.
Цена 7·70 по ценоразписа от 1955 г.

Държавен полиграфически комбинат „Димитър Благоев“ — София

[50-00]



7-70 лв.
Цена 1955 г.